

ואהבת

מהות אהבת ישראל
ודרכים להשגתה

שמעון פרץ

התשע"ב

עיצוב גרפי: נתנאלה מגידיש

כל הזכויות שמורות
למחבר

שמעון פרץ
רמות דוד 4/12
קריית גת

“הַאֲזַנְבָה עֲרִיכָה לְהִזּוֹת מִלֵּאָה בִּלְבַב לֵכֵל” (מִידוֹת הַרְאִי“ה)

לע"נ

מורנו ורבנו מרן הראשון לציון

הַרְבֵּה מִרְדְּכִי אֱלִיהוֹ
זְצִיק"ל

אוהב ישראל בלבבו

בתורתו במידותיו ובמעשיו

קירב את ישראל לאביהם שבשמים

ואת לבותיהם זה לזה

ואיחד תחת כנפיו

את כל הזרמים

ואת כל הגוונים

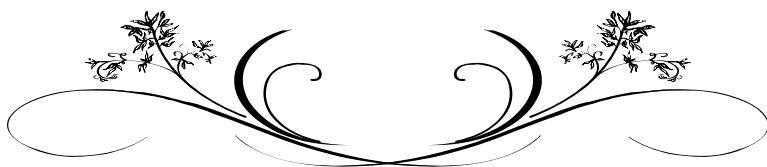
לע"נ

הזקן הכשר
אוהב ישראל

ר' יוסף זגורי ז"ל
בן רחל

מלכ"ע

י"ז סיון התש"ע

ב"ה. קרית גת ת"ו ד' | יוס' | כ"ט

מכתב בקרה וברכה

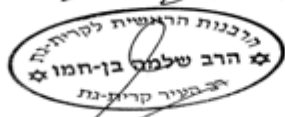
לכבוד יקני ומגיד המסואה יצחק, עמנון סחל, אש אהרן
התלית ובהמלכות, מפיל תלית אלהים ואלהות
התבואות בענין קניית כמותה שבען פה ששטא
ל"ה בישעה מלכה הסדר קניית תלית

ברוך שמואל, בעלת וברכה ואלהות ואלהות
אבות, קניית את התלית ואלהות השם "ואברהם"
המלכה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
הפסד והתלית ואלהות מלכה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית (ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
ד"ה מלכה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית, ואלהות אבות ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
לשנה ולמלכה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה

אענין ואלהות אבות ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
לשנה ולמלכה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית (ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
א"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
אבות ואלהות ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה

לשנה ולמלכה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה

התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה
התלית ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה ב"ה

302

ישיבת
מרכז
הדרב

YESHIVAT
MERCAZ
HARAV

מיסודו של מרן הרב
אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל
Founded by Harav
Avraham Y. Kook

ה'תרס"ח
בית המדרש
הגדול
העתיק
היהודי
בירושלים

ראית את חבולו לא הרה שמתן פרץ ליטא
 הנקב שלם.. ואהבה, העסק דמיון אהבה הנה
 ועוד בסגנון מתי ובהנה מה יש מילד
 לבן הנודע הוסיף פנים דליל ושומע לך
 במה עמדה, להנחות מזור מהר
 באהבה וחבה יתנה, להבנות דמיון
 דמיון דמיון המדע השלם זה לא האדם,
 והיא מלאכה הנקרא שבת, ולא האמת אלא
 להבין דברך בנפש שיצא להבנה
 אבולו דמיונים האונים, שינוי אופי צי
 להשפח, להבין ענה ואלהותה ולהבנה
 אצחק ושנים את עמדה כי טובה מנה פיא
 ונפלא חן דמיון לא אומרה והוסיף, והי
 צי צמח ויל

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

wyje gr.

הרב צבי יהודה (בן דור) 12

ת.ד. 5010, ירושלים, 91050

טלפון: 02-6524793

02-6540356 :0p9

12 Harav Zvi Yehuda St.

P.O.Box 5010

Jerusalem, 91050

Phone: 02-6524793

Fax: 02-6540356

www.mercazharav.org.il

mercaz@012.net.il

הרבנות הראשית המועצה הדתית
ע"ה"ק צפת תובכ"א

בס"ד

כ"ה אייר תשע"ב
17 מאי 2012

המלצה

ראיתי את הספר שכתב הרב שמעון פרץ שליט"א, מיישבת ההסדר קרית גת, על עניינים העומדים ברומו של עולם. ענייני אמונה ואהבת ישראל שאינם מהשפה ולחוץ אלא מעומק הלב והנשמה, באמונה שאין בה שום סירכא כלל.

ובאמת אלה דברים הכרחיים לכל מי שעוסק בחינוך נוער ובונה את יסודות הדור הבא. שעל זה נאמר "כחיצים ביד גיבור כן בני הנעורים", כפי שפרשו המפרשים, היורה חץ חייב לכוון בדיוק גדול. שהרי כל סטייה שתהיה בתחילה, סופה להחטיא את המטרה.

אשר על כן, אנו מברכים את המחבר שכתב ספר זה מתוך ניסיונו הרב, שיפוצו מעינותיו חוצה ויגדיל תורה ויאדיר.

בברכת התורה לברכה והצלחה,

שמואל אליהו
רב העיר צפת

הסכמה

בא אל"י כתב יד של הרב שמעון פרץ שליט"א ר"מ בישיבה גבוהה הסדר בקריית גת,

וראה ראיתי ועיינתי בכל הספר, ושמחתי לראות דבר דבור על אופניו, שואל ומשיב כדת של תורה, במיוחד לבני הנוער השואלים, על מנת לקבל תשובות. ידיו רב לו ושפתו קולחת בבהירות, ובדעת רחבה, ובטוחני שבע"ה ספר זה יהיה לתועלת למעיין בו ולמתקשה בשאלות השעה ויהיה כמורה נבוכים.

ומצוה רבה להפיץ ספר זה לבני הנוער באשר הם בא"י ובעולם כולו. יה"ר שיפוצו מעיינותיו חוצה

ובאתי על החתום
ביום הנ"ל לכבודה של תורה
הרב יעקב שמעון
ראש ישיבת "נחלת צבי"
רב ומו"צ פסגת זאב ירושלים

לכבוד

ידידי ויקרי

הרב שמעון פרץ שליט"א

ר"מ בישיבה גבוהה הסדר בעירנו קרית גת

איני ראוי לבוא ולהסכים על דברי תורה ואמונה נפלאים ומתוקים אשר העלה הרב לפני שולחן מלכים, וכל ישראל נקראו בני מלכים. אך באתי כמודה לרב המחבר שזכיתי ללמוד את ספרו מתחילתו ועד סופו. והרגשתי כיצד באוריו הנפלאים המשלבים דברי תורה עם דברי חז"ל, תלמודים ומדרשים, ראשונים ואחרונים ואף מדברי ח"ן בונים אצל הלומד לבנה אחר לבנה, קומה ע"ג קומה עד שמגיע בסוף לימודו לבניין גבוה ומיוסד של אהבת ישראל.

לענ"ד אין ספר זה ספר לימוד גרידא כספרי לימוד. זה הוא ספר הדורש מלומדו עמל ועבודה. החפץ להתקדם בעבודת אהבת ישראל שלו ימצא לו בספר הנכבד הזה מסילות ראויות לעלות במעלות הקודש של האהבה.

מעולם לא הבנתי לאשורן את דברי רבי עקיבא "ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה", וכי אין כללים גדולים מאלו? כיצד זה שמצווה אחת ממצוותיה של תורה הופכת להיות כלל גדול? אך לאחר שזיכני ידידי הרב המחבר בלימוד ספר זה, אכן הבנתי שיש במצוות האהבה כללים גדולים בתורה.

אין לי ספק שהרב המחבר אינו רק מהנאים הדורשים אלא גם מהנאים המקיימים וביודעי קאמינא את אהבתו לכל, שאינה צריכה ראייה. אהבתו לכל חלקי עמנו על מחנותיו ומפלגותיו, אהבתו לתלמידיו הרבים כ"י.

אשרי המחבר שזיכנו בחיזוק מידת האהבה, בדורנו שכ"כ זקוק לאהבה יתירה כדברי הרב קוק זצ"ל: "כי אם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו על ידי שנאת חנם, נשוב להבנות והעולם עמנו יבנה, על ידי אהבת חנם".

החותם באהבה

גבי קדוש

אורות הקריה

שנת תשע"ב

ערב שבת קודש לסדר ואסף איש טהור

ידידי היקר הרב שמעון שליט"א

איתא במדרש "ר"ש בן חלפתא אמר גדול שלום שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום שנאמר ה' יברך את עמו בשלום, וכן בברכת כהנים אחר כל ברכות סיימן בשלום וישם לך שלום, לומר שאין הברכות מועילות כלום אלא א"כ שלום עמהם". השלום הוא הכלי המחזיק ברכה, הוא התנאי הבסיסי לראות ברכה בכל עמלנו, ללא שלום כל עמל האדם והעם ברוחניות ובגשמיות עלול לרדת לטמיון.

אחת היא הדרך לבנות כלי קודש זה ואין זולתה, האהבה – אהבה לקב"ה, אהבת התורה העם והארץ. האהבה המחברת בין אנשים יוצרת לעצמה את השלום, את הכלי המסוגל להכיל את החיבור. הכלי הזה לאחר עשייתו מסוגל להכיל שפע של ברכה בכל התחומים.

עם ישראל בתהליך השיבה לארצו ולממלכתו עובר תהליכים מסובכים, קיבוץ הגלויות והשיבה לארץ מביאים שפע עצום של ברכה גשמית ורוחנית, לכל יהודי נשמה קדושה וכאשר מתקבצים יהודים רבים יש השראת שכינה ויש שפע גדול. ברם עדין לא בנינו {בחינת אל תקרי בניין אלא בוניין} את הכלים לקבל ברכה זו. אנו רואים בעליל איך כוחות עצומים הולכים לריק בגלל שאיננו יודעים כיצד לקבל ולהשתמש בשפע הברכה שהקב"ה משפיע עלינו.

אין ספק בליבי שהמשימה העיקרית העומדת בפנינו, היא לצמצם את המחלוקות להרבות שלום בתוכנו. ברור לי מעל לכל ספק שזה רצונו של אבינו שבשמים שכל בניו יתאחדו וירבו באהבה בין איש לרעהו.

אומנם צריך לבא תיקון גדול גם בתחום שבין אדם למקום ואנו מצפים בע"ה לתשובה גדולה גם בתחום הזה, אולם כבר לימדנו חכמנו שנה שבת המביא שלום בית קודם לקידוש היום. צריך להתחיל בנר של שלום כדי שיהיה לקדושה היכן לחול, וכך איתא במדרש "רבי אלעזר בנו של ר"א הקפר אומר שאפי' ישראל עובדין עבודת כוכבים ושלום ביניהם כביכול אמר הקדוש ברוך הוא אין השטן נוגע ביניהם".

עברתי בעיון רב על הספר שכתבת ואכן מלאכתך - מלאכת מחשבת, דברים עמוקים ויסודיים כתובים בלשון שכמעט שווה לכל נפש. יהיו שיקראו וילמדו את הדברים ברמה הבסיסית שלהם ויהיו שיעמיקו וימצאו בספר כמעט את כל השורשים של האמונה, אחדות ה', האהבה שבין ישראל לאבינו שבשמים וסוד השראת השכינה בישראל, הכול בשפה ברורה ובנעימה קדושה.

ניכרין הדברים שליבו של הכותב מלא באהבה לקב"ה ולעמו. הספר אינו מבטא רק את דעותיו מחשבותיו וחיידושו של המחבר – אלא זועק זעקה גדולה לפתוח לבבות ולהכשיר את המקום לדוד הבא לשכון בביתו עם רעייתו.

ר' מאיר אומר גדול הוא השלום שלא ברא הקדוש ברוך הוא מדה יפה מן השלום.

באהבה רבה
שלמה לוי
ראש הישיבה

פתיחה

- שלום הרב.
- שלום חגי. מה שלומך?
- ברוך השם בסדר. יש משהו שמאד מציק לי ואני מקווה שהרב יוכל לעזור לי בו.
- אשתדל לעשות מאמץ, בעזרת השם.
- ברור לי שאנחנו נמצאים בתקופה מיוחדת, נפלאה ומורכבת. מתרחשים תהליכים עצומים הן בעם ישראל והן בעולם ומרגישים באוויר שהגאולה השלמה מתקרבת. אני לא רוצה להשקיף על התהליכים האלה מהצד! אני רוצה להיות שותף בהקדמת הגאולה השלמה, אך אני יודע כיצד בכוחותי הדלים אני יכול לתרום לכך.
- נתחיל בזה שכוחותי לא דלים כלל ועיקר. ונסיים בכך, שגם לי יש מחשבות רבות בנושא הזה ואשמח לחלוק אתך, בלימוד משותף, את המחשבות שלי.
- מצוין. מתי מתחילים? צריך לארגן קבוצה?
- לגבי זמן, נראה לי שיום חמישי בלילה בשעה אחת עשרה זה זמן מצוין. ולגבי קבוצה, אנחנו נלמד, ומי שירצה להצטרף, מוזמן!
- על מה נדבר?
- נדבר בע"ה על מהות אהבת ישראל, על דרכים להשגתה ועל כיצד ומדוע היא קשורה לגאולה השלמה.
- הרב יכול לפרט קצת יותר?
- אנחנו נעסוק בעזרת השם במספר נושאים:
 - א. ההגדרה המדויקת של מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ומהי אחדות.
 - ב. האם ניתן לצוות על רגש? נציין מספר דרכים כיצד לעורר רגשות.
 - ג. ממה "אהבה" נובעת ומהם הביטויים שלה.
 - ד. הנשמה הכללית של האומה הישראלית.
 - ה. הכח העצום שיש למחשבה ולראייה.
 - ו. הקבלה ודמיון בין העולם הרוחני לעולם הגשמי.
 - ז. מספר דרכים להדבק בקב"ה ולהתקרב אליו.
 - ח. החובה לאהוב את כלל ישראל ולא רק את פרטי האומה.
 - ט. מהיכן נובעת גדולתו וקדושתו של עם ישראל ואופיו המיוחד.
 - י. מדרגות באחדות הפנימית בעולם.
 - יא. מספר הסברים מדוע מצוות "ואהבת" הינה כל כך חשובה.

י"ב. מהי גאווה ומהי ענווה אמתית.

י"ג. מהו השורש של שנאת חינום.

י"ד. "ואהבת לרעך כמוך" ותיקון המידות.

ט"ו. אילו מתנות תלויות באחדות ובאהבת ישראל.

ט"ז. מות תלמידי ר' עקיבא וכישלון מרד בר כוכבא – הסיפור המלא.

י"ז. כיצד מצוות "ואהבת" היא תנאי להופעת הנשמה הכללית.

י"ח. מספר דרכים להשגת אהבת ישראל.

- נשמע מצוין. בעזרת ה', חמישי באחת עשרה אהיה כאן!

עצרת ראש השנה

אזודות,
אהבה
ועשתי דרכים
לעורר אותה

לעילוי נשמת
ר' ימין שם טוב בן מסעודה
נלב"ע ביום ג' באב תשע"א
נדבת בנו יצחק שם טוב וב"ב

פרק א'

"ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח).

אמר ר' עקיבא זה כלל גדול בתורה¹ (מדרש "תורת כוהנים").

- מדוע ר' עקיבא קורא למצווה הזאת "כלל"? ומדוע לדעתו זהו כלל "גדול"? זו הרי רק מצווה אחת מתוך תרי"ג מצוות, והיא לא נראית חשובה יותר מתפילין או שבת!
- **שאלות טובות. מגיל מאד צעיר חונכתי על כך שהמצווה לאהוב יהודי היא כלל גדול, אבל אף פעם לא לימדו אותי מדוע. האמת היא, שאף פעם גם לא שאלתי.**
- טוב... אני לא מתפלל. לפעמים דווקא הדברים שנראים לנו פשוטים וברורים הם הכי פחות מובנים לנו. כיוון שאנחנו לא משקיעים זמן ומאמץ לנסות להבין אותם.
- **הרב, אם אפשר, יש לי שאלה!**
- בכבוד...
- **אם המצווה הזאת היא כלל גדול וחשוב, כיצד יתכן שהיא לא מופיעה בחז"ל במספר רב של מקומות, כיאה למעמדה וחשיבותה?**
- שאלה מצוינת. תיכף יתברר לך בעזרת השם שהתשובה פשוטה ביותר. לצורך כך הבה נקדים הקדמה קצרה:
- אמור לי בבקשה: האם יש חשיבות לכך שעם ישראל יהיה מאוחד?
- **בוודאי! חשיבות עצומה ומהותית. ידועים דברי הגמרא ביומא (ט): שבעוון שנאת חנים נחרב בית המקדש.**
- אתה צודק, כמובן, וישנן עוד הוכחות רבות לדברך. כגון, שללא אחדות לא היינו מקבלים את התורה, או שללא אחדות ושלוש בינינו אנחנו לא יכולים לקבל שום ברכה ושפע מהקב"ה, כמאמר חז"ל (עוקצין ג, יב) "לא מצא הקב"ה **כלי מחזיק ברכה** לישראל אלא השלום".
- בוא נתבונן במה שאנחנו מבקשים מהקב"ה בסוף תפילת העמידה – **"שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך"**.
- לפני שאנחנו מבקשים "טובה וברכה" אנחנו מבקשים שלום. מדוע? לפי המשנה שהבאנו כעת הסיבה די פשוטה. לפי המשנה, אין הכוונה לשלום ממלחמות, אלא לשלום בתוכנו, שנאה זה את זה. האהבה בתוכנו יוצרת מין "כלי קיבול" שלתוכו ניתן לצקת – טובה וברכה וכו' – ובלעדיו, כל טובה וברכה שנקבל ישפכו לארץ ויהיו חסרי ערך.
- **בסדר, אבל מה הקשר בין אחדות לבין "ואהבת לרעך כמוך"?**

¹ מתוך הכרה בחשיבותה הגדולה של מצווה זו תיקן האר"י ז"ל (ס' כוונות האר"י) שכל יהודי יאמר בכל בוקר לפני התפילה, הריני אוהב כל אחד מישראל בכל נפשי ומאודי. זכירת המצווה תביא להכרה בחשיבותה ולהפיכתה למצווה חיה וממומשת.

- מהי אחדות, להבנתך?
- אחדות היא, שעם ישראל לא יהיה מחולק להרבה קבוצות שישנאו זו את זו. למשל, קבוצות שיש בימינו: ימין, שמאל, חרדי, דתי לאומי, חילוני, ספרדי ואשכנזי וכד'.
- שאלה לי אליך: בוא נניח שיש קבוצה שאוהבת את כל הקבוצות האחרות, אך בתוך תוכה היא מפולגת לקבוצות קטנות ששונאות זו את זו. האם לזאת יקרא אחדות?
- **בוודאי שלא.**
- ואם גם הקבוצות הקטנות שבתוכה מאוחדות זו עם זו, אך בתוך כל אחת מהן יש פילוג וחוסר אהבה בין משפחה למשפחה או שיש פילוג בתוך המשפחה. האם לזאת יקרא אחדות?
- **גם לא.**
- במילים אחרות: אחדות היא בעצם קיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך" על ידי כל היהודים. אחדות מלאה פירושה, שכל היהודים אוהבים את כל היהודים. אם רק יהודים ספורים יקיימו את מצוות "ואהבת" זו אינה אחדות. אם יהודי יאהב רק חלק מהיהודים, רק קבוצה מסוימת, אף זו אינה אחדות. רק כאשר כל היהודים יאהבו זה את זה תהיה אחדות מלאה.
- צריך תמיד לזכור, שאחדות אמנם מתחילה באהבה בתוך המשפחה - אהבה להורים, לאישה/לבעל, לילדים, לאחים, לאחיות, לשכן ולחבר הקרוב - אך היא לא נעצרת שם. הקב"ה מצווה אותנו במצוות "ואהבת" לאהוב **אפילו** יהודי שאנחנו לא מכירים או כזה ששייך כביכול לקבוצה אחרת. עם מאוחד פירושו שכל יהודי אוהב את כל שאר היהודים.
- **מדהים! עד רגע זה היה לי ברור שאין קשר בין ה"אחדות" המדוברת והידועה כל כך בחשיבותה, לבין מצוות "אהבת הרע".**
- לצערי, זו טעות שכיחה מאד.
- אני חייב לציין שהחידוש הזה די מטלטל אותי. עד עכשיו חשבתי לתומי שבנושא הזה של אחדות אני נמצא במצב טוב, כיוון שאני לא מזלזל באף קבוצה בעם ישראל וקל וחומר שלא שונא אף אחת מהן, ואילו עכשיו אני מבין שכל זה ממש לא מספיק ונדרשת ממני עבודה קשה וארוכה.
- ולמה הנושא הזה של אחדות ופילוג כל כך חשוב לך?
- בגלל דברי חז"ל ששנאת חינום החרובה את בית המקדש, ולכן רק אחדות תוכל להביא את הגאולה השלמה. עד עכשיו חשבתי שהאחדות המבוקשת נמצאת בהישג יד, הן שלי באופן אישי והן של כלל עם ישראל, אך כעת, לאחר שהבנתי שאחדות מלאה פירושה אהבה לכל יהודי ויהודי, היא נראית לי רחוקה מאד.
- הרשה לי להוסיף על דבריי: ולכן גם הגאולה נראית לך רחוקה מאד.

- נכון מאד. וזה מה שבעיקר מדאיג אותי. אני רוצה שהיא תבוא כמה שיותר מהר.
- ומהי הדרך הראשית לעשות זאת?
- שיפור משמעותי בקיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך". השאלה הגדולה היא איך אפשר לעשות את זה.
- אתה צודק, וזו באמת אחת המטרות העיקריות של השיעורים הללו. כעת נחזור לדברי הפתיחה שלנו וננסה להתקדם שלב אחרי שלב. הסכמת איתי שדבריו של ר' עקיבא הקורא למצוות "ואהבת" כלל גדול, נראים תמוהים. על מנת להבין אותם צריכים אנו להבין את המשמעות של המצווה ועל מה בדיוק אנחנו מצווים.

פרק ב'

- מה כבר יש להבין במצוות "ואהבת לרעך כמוך"? לאהוב את החבר שלי כמו שאני אוהב את עצמי.
- אבל מה זה אומר?
- התורה מחייבת אותי לעזור לכל יהודי באותה מידה שאני עוזר לעצמי, ואוסרת עליי לפגוע בו כשם שאני לא פוגע בעצמי.
- לא מדויק. הציווי לא מדבר במישור של פעולות ומעשים.
- אולי המצווה מדברת במישורים של דיבור ומחשבה. שהתורה מחייבת אותנו לחשוב ולדבר על כל יהודי רק דברים טובים, ממש כמו שאנחנו רוצים שידברו ויחשבו עלינו. וכשם שאף אדם לא רוצה שיחשבו עליו מחשבות רעות וקל וחומר שלא ידברו עליו דברים רעים מאחורי הגב, כך אסור לו לעשות זאת כלפי יהודי אחר.
- גם זו הגדרה לא מדויקת. המצווה לא מדברת במישורים האלה, אלא במישור אחר.
- אם כך, נותרה אפשרות אחת ויחידה: שאהבה זה משהו רגשי.
- אכן, אהבה היא רגש²! או בלשוננו של רבנו בחיי - חובת הלבבות. חובה המוטלת על הלב. בפסוק זה התורה מחייבת אותנו לא להסתפק בעזרה הדדית במעשים או בדבורים אלא להרגיש אהבה כלפי כל יהודי ויהודי. זהו פשט הפסוק - "ואהבת". אהבה ושנאה הן רגשות. תחושות פנימיות בנפש האדם של שייכות וחבור, המשפיעות³ בדרך כלל על רצונותיו, מחשבותיו ומעשיו. מתוך אהבה הוא רוצה לעזור ואף עוזר בפועל ומתוך אהבה הוא מלמד זכות וחושב מחשבות חיוביות וכד'.
- במידה מסוימת, כל מה שנובע מהאהבה - רצונות, מחשבות ומעשים - כלול אף הוא במצוות "ואהבת", ולא ניתן להסתפק בשום אופן ברגש בלבד, אך הוא אינו העיקר שלה. חשוב להדגיש, שהאהבה הרגשית צריכה להיות גדולה וחזקה עד כדי יכולת להשפיע על המעשים, הדבורים והמחשבות.
- לא כל כך הבנתי למה הרב מתכוון באומרו להרגיש אהבה.

² ראב"ע על ויקרא יט, יז: "לא תשנא את אחיך - הפך ואהבת לרעך, והנה אלה המצוות כולם נטועות בלב...". רבינו בחיי מנה מצווה זו כחובת הלבבות בהקדמתו לספרו "חובת הלבבות". רמב"ן עה"ת (שם). "פלא יועץ" בערך אהבה. הרחבנו על כך בבירורים שבסוף הספר.

³ בהגדרה המדויקת יותר של היחס בין הרגש לבין המעשים עסקתי בבירורים בסוף הספר על פי דיוקים בדברי הראשונים.

- תראה, יש שני⁴ מושגים הדומים בשמם אך שונים במהותם וחשוב להבחין ביניהם. ישנה התרגשות וישנה הרגשת אהבה. באמרי התרגשות כוונתי להתלהבות. המילה התלהבות באה מהמילה להבה והיא דומה לה במהותה. מדובר בהתפרצות זמנית של תחושות נפלאות של מעין "חום" ושמחה. היא מתרחשת כאשר רואים נוף עוצר נשימה או פוגשים קרובי משפחה וחברים שאוהבים וכד'. התחושות אמנם נפלאות אך בהחלט זמניות ולא קבועות בנפש.

לעומת זאת, הרגשת אהבה שעליה אני מדבר היא משהו קבוע בנפש. חלק מהאופי. מידה בנפש כמו ענווה וצניעות, מה שכמובן גורם לכך שלצורך קניית דרוש מאמץ ממושך.

אקרא לך את דברי הרמב"ם בספר המצוות בשורש התשיעי:

"דע שכל ציווי התורה ואזהרותיה הנה הם בארבעה דברים. בדעות ובפעולות ובמידות ובדבור... וכן צונו להתנהג במידה מהמידות כמו מה שצונו בחמלה והרחמנות והצדקה והחסד והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך, והזהירנו במידה מן המידות כמו מה שהזהירנו מהשנאה והנקימה והנטייה ודרישת הדם וזולת זה מהמידות הרעות כמו שאבאר".

המצוות והאזהרות של התורה מתחלקות לארבעה מישורים. שלושה מהם פשוטים וידועים: מחשבה, דבור ומעשה. למישור הרביעי הרמב"ם קורא "מידות" וכוונתו למידות הנפש. דברים שהנפש מרגישה וחשה באופן קבוע. המישור הזה מקביל להגדרתו של בעל ספר "חובת הלבבות" אשר קורא לו "חובת הלבבות".

- **האם נכון להגדיר "אהבה" כאכפתיות?**

- אכפתיות היא תוצאה ישירה של מידת האהבה ולכן בהגדרה הרחבה של "אהבה" ניתן בהחלט להכליל אותה, אך היא לא האהבה עצמה. הרמב"ם שכרגע קראתי מביא ארבע תוצאות ישירות של האהבה הכלולות בהגדרה הרחבה שלה: חמלה, רחמנות, צדקה וחסד.

אביא בפניך רמב"ם נוסף בספר המצוות שמוכיח את דברנו.

זו לשון הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה ר') –

"שצונו לְאֹהֲב קִצְתָּנוּ אֶת קִצְתָּנוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עֲצֻמְנוּ. וְשִׁתְּהִי חֲמִלְתִּי וְאַהֲבִי לְאִחִי כְּחֲמִלְתִּי וְאַהֲבִי לְעַמִּי כְּמִמּוֹנוּ וּבְגִפּוֹ וְכָל מֶה שֶׁיְהִי בְּרִשְׁתּוֹ אוֹ יִרְצָה אוֹתוֹ. וְכָל מֶה שֶׁאֶרְצֶה לְעַמִּי אֶרְצֶה לוֹ כְּמֹהוּ וְכָל מֶה שֶׁאֶשְׁנֶא לְעַמִּי אוֹ לְמִי שֶׁיִּדְבֹּק בִּי אֶשְׁנֶא לוֹ כְּמֹהוּ. וְהוּא אָמַר יִתְעַלָּה (שם) וְאַהֲבֶת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ".

⁴ פעמים רבות האהבה הקיימת אצל זוג צעיר מורכבת מהרבה התלהבות ומעט אהבה אמיתית. רק לאחר שנים משותפות הולכת ונוצרת אהבה אמיתית קבועה בנפש.

הרמב"ם מדבר על שלושה דברים: אהבה, חמלה ורצון [שהיה לו], מבלי להזכיר עזרה או נתינה וכדומה. הוא מדבר רק על רגשות ועל רצונות, ולא על מעשים, והדבר מלמד שמצווה זו נמצאת במישור הרגש.

כמובן, שאם אנחנו אוהבים וחומלים ורוצים לתת אנחנו בסופו של דבר גם ניתן, אך הנתינה⁵ עצמה לא כלולה במצוות "ואהבת".

- **אם ההבנה - שמצוות "ואהבת" היא ציווי על הרגש - כל כך פשוטה, מדוע הרבה אנשים ובכללם אני לא הגענו אליה?**

- לצערי הרב התשובה פשוטה: לדעתי, אנחנו פגועים מבחינה רגשית. לכן, אף על פי שהפירוש הזה פשוט לחלוטין, הוא נשמע לנו מוזר ולא הגיוני. יש לנו בעיה קשה ביכולת להרגיש, ובמקום לתקן אותה, אנחנו פשוט מזלזלים ברגשות ואומרים שאין להם ערך. שורש הפגיעה הרגשית שלנו נעוץ בנתק שקיים אצלנו בין השכל לבין הרגש, כך שהשכל כמעט ולא מצליח להשפיע על הרגש.

אנחנו יכולים לשמוע על אסון גדול ובכל זאת לא להזיל דמעה ולחזור לשגרת יומנו תוך פרק זמן קצר. אנחנו מסוגלים לראות אדם סובל ולא לעזור לו ואפילו לא לחשוב עליו יותר מכמה שניות. אנחנו מסוגלים לצחוק על חבר, לא לשים לב שהוא נפגע ואפילו לא להרגיש רע עם זה. השכל אמנם יאמר לנו שמדובר באיסור חמור אך הרגש לא מתרגש ממה שהשכל אומר לו. קיים בתוכנו מין מחסום כזה שמונע מהרגשות שלנו לפרוץ החוצה. זה מצב נורא ואיום שחייב להשתנות, וטוב להתחיל בשינוי מהגיל הצעיר ביותר שניתן.

דרך אגב, הפגיעה הרגשית הזאת גם גורמת לכך שאנשים לא משקיעים זמן ומאמץ במצווה החשובה הזאת. הן משום שקשה להם להבין את ערכה והן משום שקשה להם ליישם אותה.

- **כבוד הרב! מותר לי להציע סיבה נוספת לחוסר ההשקעה והמאמץ?**

- בוודאי! אנחנו לומדים ביחד וכל אחד מוסיף את הבנתו. בכל הצעה נדון ונראה האם היא נכונה ומדיקת.

- **יש הרבה אנשים החושבים שהיחס בין האדם לבוראו חשוב וקובע, ואילו היחס בין אדם לחברו זניח ולא כל כך משפיע על הקשר עם הקב"ה. הם חושבים בליבם: "הרי פגעתי באדם ולא בקב"ה ומדוע שזה ישפיע על הקשר שלי עם הקב"ה". זאת הסיבה לכך שהם לא משקיעים מחשבה ומאמץ בלימוד הלכות אלו, לא מתבוננים בהן וקל**

⁵ עיין בבירורים שבסוף הספר בביאור שיטת הרמב"ם גם בשאר המקומות כגון בהל"א אבל שם הוא כולל במצווה זו גם גמילות חסדים וכד'.

וחומר שלא עושים מאמץ גדול לַיִשְׁמֵן, כשם שהם מתאמצים לקיים כל דקדוק וכל חומרה בתחום שבין אדם למקום.

- דבריך בהחלט נכונים, והם משלימים את התמונה של המציאות העגומה שתיארתי. זו באמת תופעה נפוצה מאד לראות יהודי המחמיר על עצמו בכל ההידורים בהלכות שבין אדם למקום כגון נטילת ידיים ו"מוקצה", אך בהלכות שבין אדם לחברו מרשה לעצמו לזלזל. בקלות יתרה אנחנו מרשים לעצמנו לזלזל ברכוש חברנו ובכספו או מקילים לספר לשון הרע על חברנו בתירוצים שונים ומשונים.

הבה נבדוק את עצמנו: עד כמה אנחנו בקיאים בהלכות לשון הרע, הלבנת פנים ולימוד זכות? עד כמה אנחנו יודעים את הלכות צדקה, השבת אבידה ותשלומי שכר שכיר? האם יש לנו תכנית מסודרת כיצד לשפר את ההתנהגות שלנו כלפי הסובבים אותנו? או תכנית מפורטת כיצד לשפר את מידות הנפש שלנו?

לעניות דעתי, תשובה שלילית לשאלות הללו מלמדת על דבר אחד פשוט - זלזול. התחום הזה פשוט לא חשוב מספיק בעינינו.

פרק ג'

- **ומי אמר לנו שהם טועים? אולי באמת החלק הזה של התורה פחות חשוב?**
- די בהתבוננות קצרה בתורה על מנת לראות שזו טעות חמורה ביותר. התחום של בין אדם לחברו כל כך חשוב בעיני הקב"ה עד שחצי מהאיסורים בעשרת הדברות – לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב, לא תענה ברעך עד שקר ולא תחמוד – שייכים אליו. המסקנה די ברורה: אין סיבה להחמיר ב"בין אדם למקום" יותר מאשר ב"בין אדם לחברו". הדברים הללו ידועים ועתיקים, אך פשוט צריך להתבונן בהם ולהיזכר בהם מידי פעם.
- אביא לך מקור נוסף שגם ילמד על החשיבות הגדולה של המצוות שבין אדם לחברו וגם ילמד על חשיבות מצוות ואהבת לרעך כמוך.
- ידוע ומפורסם הסיפור על הלל הזקן ועל הנכרי שרצה להתגייר בתנאי שילמדו אותו את כל התורה כשהוא עומד על רגל אחת. אמר לו הלל: מה ששואל עליך אל תעשה לחברך - זו כל התורה, ושאר התורה זה פירוש של הכלל הזה (שבת לא.).
- וביאר רש"י בפירושו השני:
- **"חברך ממש, כגון גזלה, גנבה, ניאוף ורוב המצוות";**
- כלומר, רוב המצוות הם דברים ששנואים על תִּכְרֹנוּ⁶ ומשום כך נאסרים עלינו. רש"י כותב במפורש שרוב המצוות הינם בתחום שבין אדם לחברו, מה שללא ספק מלמד עד כמה התחום הזה חשוב בעיני הקב"ה.
- **לפי הסברו של רש"י לדברי הלל הזקן, ניתן להבין מדוע מצוות "ואהבת לרעך כמוך" הינה כל כך חשובה. משום שהיא הבסיס של כל המצוות והאיסורים שבין אדם לחברו שהם רוב המצוות.**
- נכון מאוד. אני רוצה להרחיב ולבאר יותר את הדברים. התורה מצווה אותנו לעזור לכל יהודי ולחשוב עליו מחשבות טובות, וכן אוסרת עלינו לפגוע בגופו או בממונו או אפילו לחשוב עליו מחשבות רעות וקל וחומר לא לדבר עליו לשון הרע ורכילות.
- השאלה הגדולה היא, האם התורה רוצה שכל המצוות והאיסורים שבין אדם לחברו יעשו וישמרו רק בגלל שה' ציווה?
- **ומה התשובה?**

⁶ לא חיברתי לגמרי בין הגמרא הזאת לבין המצווה של "ואהבת לרעך כמוך" מחמת מספר סיבות: א. ההבנה הזאת נתונה במחלוקת בין שני פירושי רש"י. לפי הפירוש הראשון המשפט הזה מכוון כלפי הקב"ה ולא כלפי החבר. ב. המשפט הזה שולל פעולות מסוימות – איסורים, ואילו מצוות "ואהבת" היא מצווה חיובית, מצוות עשה. ג. מצוות "ואהבת" מדברת על רגש ואילו הכלל הזה עוסק במישורים אחרים. אולי גם קצת ברגש. הרחבתי על כך בבירורים בסוף הספר.

- התשובה היא: לא. הקב"ה ציווה אותנו "ואהבת לרעך כמוך" והוא דורש מאתנו שמתוך אהבה זו נקיים את כל המצוות שבין אדם לחברו. שמתוך הרגשת **אהבה ואכפתיות** כלפי כל יהודי באופן פרטי וכלפי עם ישראל באופן כללי, נעזור לכל יהודי ולא נפגע בו. כך גם לגבי המצוות שבין אדם למקום. הקב"ה ציווה אותנו "ואהבת את ה' אלוהיך" והוא דורש מאתנו שמתוך אהבה זו נעבוד אותו ונשמור מצוותיו.
- יוצא איפוא, שבשני התחומים של המצוות ישנה מצוות אהבה. בתחום שבין אדם למקום ישנה מצוות אהבת ה', ובתחום שבין אדם לחברו מצוות אהבת ישראל.
- המצב האידיאלי הוא, שמתוך אהבת ה' נקיים את כל המצוות ומתוך אהבת ישראל לא נהיה מסוגלים⁷ מבחינה נפשית לספר לשון הרע על יהודי או לראות יהודי הזקוק לעזרה מבלי שנעזור לו.
- **אני חושב שהבנתי. כל מצווה שנמצאת בתחום של בין אדם לחברו, צריכה להיות מלווה בקיום מצוות ואהבת לרעך כמוך, מה שגורם לכך שהמצווה הזאת מלווה אותנו כמעט בכל רגע.**
- יפה מאוד. משום כך ניתן לקרוא לה מצווה כללית, מפני שהיא מנחה אותנו כמעט בכל רגע וכמעט בכל דבר. מנחה את המחשבות שלנו, הדיבורים שלנו, הרצונות והרגשות שלנו ואף את המעשים שלנו. הן בקום ועשה והן בשב ואל תעשה. הן בבוקר והן בערב. הן ברחוב והן בבית הכנסת. כמעט בכל רגע.
- לכן ר' עקיבא קרא למצווה הזו – כלל, כיוון שהיא "כוללת" את רוב המצוות, והיינו את כל המצוות שבין אדם לחברו. המשמעות של "כוללת אותן" היא, שאם אדם יקיים אותה ויאהב את כל היהודים, הוא ממילא יקיים גם את כל שאר המצוות שבין אדם לחברו. הוא אוהב יהודים ולכן ישיב להם את אבידתם ויעזור לכל יהודי שזקוק לעזרה. הוא אוהב יהודים ולכן לא יספר לשון הרע או רכילות. הוא אוהב יהודים ולכן ישלם את שכר השכיר בזמן ובוודאי שלא יגנוב מיהודי. הוא אוהב יהודים ולכן ישמור על שורו שלא יסתובב בחוץ ויזיק לעוברים ושבים, ואם השור יזיק הוא ישלם לנפגע פיצוי וכן הלאה.
- זו מדרגה שכל יהודי חייב להגיע אליה. זו אינה חומרה או הנהגה טובה אלא חובה גמורה.
- אני רוצה להוסיף עוד משהו. אפילו המצוות שבין אדם למקום נובעות במידה רבה ממצווה זו.
- **כיצד זה יתכן?**

⁷ שמונה פרקים לרמב"ם פרק שיש. "חינוך" מצווה רמ"ג – "שהאובח חברו כנפשו לא יגנוב ממונו...". עיין בביאורים בסוף הספר באותיות הראשונות. המסקנה שכתבנו מאד מסתברת, שהרי מצד האמת מי שאוהב את כל היהודים באמת לא מסוגל לעבור על אחד מהאיסורים שבין אדם לחברו או לבטל אחת מהמצוות בתחום הזה. אחרת, הוא לא באמת אוהב.

- המהות של מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא לאהוב מישהו שהוא לא אתה. או במילים אחרות, התורה מחייבת אותנו לצאת מהאנוכיות שלנו.
- וכשם שאנחנו מצווים לאהוב כל יהודי, כך אנו מצווים לאהוב את הקב"ה מקל וחומר, ולעשות רצונו מתוך שמחה וטוב לבב. הקב"ה מכונה "רע", כמו שכתוב "רעך ורע אביך אל תעזוב" (משלי כז, י). הוא הרבה יותר רע שלנו מאשר כל היהודים, ומשום כך, ברור לחלוטין שהחובה לאהוב אותו גם כלולה במצווה זו.
- אלא, שכמובן, התורה לא הסתפקה בקל וחומר ויש מצווה מפורשת לאהוב את ה' – "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך". היא אף מצווה אותנו שאהבת ה' תהיה חזקה הרבה יותר מאשר אהבת יהודי, ככתוב – "בכל לבבך ובכל נפשך", תוספת שלא כתובה באהבת ישראל.
- **סליחה כבוד הרב. אדם באשר הוא אדם, הינו מאד מוגבל. המצווה הזאת נראית כגזירה שהצבור לא יכול לעמוד בה. הרי אדם, גיבור ועשיר ככל שיהיה, לא יכול לעזור לכל היהודים כל הזמן! לא יישארו לו כוחות ולא יישאר לו כסף.**
- אני מזכיר לך את דברנו מהשיעור הקודם. אהבה היא חובת הלבבות. התורה לא דורשת מאתנו להיות עסוקים כל הזמן בלרוץ מחולה לחולה, או מעני לעני, שהרי אין לדבר סוף. הצרות מרובות, כוחותינו מוגבלים ויש לכל אחד מאתנו תפקיד לעשות בעולם. אך מה שהתורה כן דורשת מאתנו הוא - לאהוב כל יהודי כמו שאנחנו אוהבים את עצמנו. זה לא דורש מאתנו כסף רב או מאמץ פיזי גדול, ולכן כל אחד יכול. זה דורש מאתנו לשנות את האישיות שלנו ולהפוך אותה ליותר עדינה, יותר אכפתית ופחות אגואיסטית השקועה בעצמה, בסיפוק צרכיה ובמילוי תאוותיה.
- מעוניין לשמוע סיפור על איש כזה שהכרתי באופן אישי?
- **בשמחה. מי האיש?**
- סבא שלי, הרב יוסף אביקסיס זצ"ל. כשהייתי צעיר ראיתי שהוא מקבל הרבה מאד מכתבי תודה ולוחות שנה מכל מיני ארגוני צדקה שהיה רגיל לתרום להם. באותה תקופה הוא היה מפרנס את משפחתו הרחבה מקצבת זקנה זעומה. ומשום שידעתי שאין לו הרבה כסף התפלאתי כיצד הוא יכול לתרום לכל כך הרבה אנשים. שאלתי אותו לפרש העניין, וזו הייתה תשובתו:
- אני רוצה לעזור לכולם אך אני לא יכול. לכן אני שולח לכל אחד מספר שקלים בודדים, שיסיקו לו לכיסוי ההוצאות של שליחת מעטפה ובול באופן שעדיין יישארו שנים או שלושה שקלים לטובת העניין. אני מאד רוצה לעזור לכולם אך זה מה שאני יכול. כמובן, שאהבת ישראל אצלו הייתה רחבה מאד ובאה לידי ביטוי בעוד הרבה דברים אחרים, אך

המשפטים הנפלאים הללו שיצאו מלב טהור ואוהב נחרטו עמוק בזיכרוני והשפיעו עליי עמוקות.

- סיפור יפה מאד. מה שאני מבין מדברי הרב הוא, שהתורה דורשת מכל אחד מאתנו שיהיה אכפת לו מכל יהודי ושהוא ירצה לעזור לו, גם אם בפועל הוא יוכל לעזור רק לחלק קטן מעם ישראל ואף זאת באופן חלקי בלבד.
- אכן כן.

- אם המטרה של מצווה זו היא רק להוביל אותנו למעשים טובים, מדוע לא די בלצוות על המעשים עצמם? מדוע הרגשה זו, שאין בה הרבה תועלת מעשית, הינה חשובה ובעלת משמעות?

- ראשית, הערך של הדברים לא נמדד אך ורק לפי מדד המעשים שהם מייצרים בפועל. גם אם נניח שלא היה בכוח מצווה זו לגרום לכך שאנשים יעזרו זה לזה, אין זה אומר שאין משמעות לרגש. בהמשך השיעורים יתברר בעזרת ה' שרגש האהבה יכול לפעול במציאות ולהשפיע עליה הרבה יותר מאשר פעולה מעשית כל שהיא, גדולה ככל שתהיה! מלבד זאת, הנחת היסוד שלך בהחלט לא נכונה. לרגש האהבה יש השפעה גדולה על עולם המעשה והוא יכול לגרום לאנשים לעזור הרבה זה לזה.

- כיצד? הרי כבר אמרנו שגם אם נרצה לעזור אין לנו יכולת משמעותית.
- שלוש תשובות:

א. ברגע שיהודי אוהב את רעהו ואכפת לו ממנו, הוא כבר ימצא את הדרך לשלב בין היכולות שלו לעזור לבין הרצונות שלו שהם גדולים הרבה יותר. כל אדם ימצא את "שביל הזהב" שלו במקום אחר בנפש, בהתאם לכישרונותיו ויכולותיו.

וברגע שכל אחד מישראל יעזור במה שהוא יכול ובמה שהוא טוב ומוכשר, העזרה שתתקבל מכל הצבור ביחד תהיה עצומה.

ב. אני רוצה להזכיר לך שלעזור ליהודי זה לא רק על ידי נתינת כסף או על ידי עזרה בהעברת דירה. בדברים מעין אלו, באמת לא ניתן לעזור הרבה. אך ישנן דרכים רבות נוספות לעזור לעם ישראל, המשתלבות בחיי היום יום ולא דורשות מאמץ מיוחד או הקדשת זמן מיוחדת. לפעמים העזרה תהיה על ידי גמילות חסד בגופנו, לפעמים על ידי חיוך בפנינו ומילה טובה בלשונו, לפעמים על ידי צדקה בממונו, לפעמים על ידי תפילה לרפואה והצלחה וכמובן על ידי לימוד תורה למען עם ישראל. לכל הדברים הללו יש ערך עצום.

ג. עד עכשיו דיברתי על היהודים הפשוטים, שאפילו אצלם רגש האהבה יכול לחולל פלאות ולגרום להרבה טוב בעולם המעשה. אך ישנם כאלה שזכו להתקדם מאד במצוות "ואהבת" עד כדי שקשה להם להירדם בלילה בגלל הצרות המרובות והקשות שפוקדות

את עם ישראל. אותם צדיקים מסוגלים, מתוך בכי ותחנונים, להתפלל במשך שעות על יהודי הנמצא בצרה, לפעמים אפילו יותר מקרובי משפחתו. כמובן שתפילה כזו היוצאת מעומק הלב פועלת ישועות בשמים ועוזרת רבות לחולים, לעניים ולכל הזקוקים לרחמי שמים. והכל בזכות זה שמפעם בהם רגש אהבה לכל יהודי.

פרק ד'

- רגע, אבל אם אהבה היא רגש, כיצד יתכן שה' מצווה אותנו להרגיש אהבה כלפי מישהו אחר. אפשר לצוות על רגש?! אנחנו יכולים בכלל לשלוט ברגש שלנו!
 - התשובה, למרבה ההפתעה, היא: כן, בהחלט! התורה לא מצווה אותנו רק על מעשים ודיבורים, ואף לא רק על מחשבות אלא בהחלט גם על הרגשות שלנו, למרות שהם הרבה יותר קשים לשליטה. כוח הבחירה החופשית שלנו כל כך חזק ועוצמתי עד שהוא יכול וצריך לעצב ולשלוט אף ברגשותינו. יש עלינו חובה לעצב את האופי הרגשי שלנו. אמנם שינוי אופי אינה משימה קלה אך היא בהחלט אפשרית.
 - עכשיו אני מזכיר שיש ציווים נוספים בתורה על רגשות, כגון האיסור "לא תשנא את אחיך בלבבך" או "לא תחמוד" ו"לא תטור".
 - מצוין. לפני שארחיב בשאלה כיצד ניתן להשפיע על הרגש, אני רוצה להתייחס לדבריו ולהאיר ולהעיר שיש הבדל בין הרגשות שצינת לבין רגש האהבה. יותר קל לא לשנוא מאשר לאהוב. לאהוב זו משימה קשה הרבה יותר, ולכן החידוש בדברי ר' עקיבא, שהמצווה הזאת – לאהוב ברגש – היא כלל גדול, הוא הרבה יותר מהפכני ממה שנראה במבט ראשון. לתת משמעות כל כך גדולה לרגש האהבה הקשה להשגה נראה דבר לא הגיוני!
 - לציווי על אהבת ישראל אני מכיר רק מקבילה אחת⁸ בלבד והיא הציווי לאהוב את הקב"ה ככתוב "ואהבת את ה' אלוךך". אמנם גם שם התביעה מהאדם גדולה וקשה להשגה אך לפחות שם החשיבות שלה מובנת.
 - באמת זה פלא לומר שלהרגיש אהבה ליהודי זה כלל גדול בתורה, הרי זה רק רגש?! עכשיו אני מתחיל להבין את התמיהה של הרב בתחילת השיעור.
 - טוב שאמרת שאתה מתחיל להבין את התמיהה, כיוון שהיא עדיין לא הסתיימה. בוא נלמד יחד כיצד הרמב"ם מגדיר את הביטויים המעשיים של "אהבה". אני די משוכנע שלאחר מכן, התמיהה שלך על דברי ר' עקיבא תגדל הרבה יותר.
 - רמב"ם הלכות תשובה (פרק י' - הלכה ג):
- "וְכִיצַד הִיא הָאֲהָבָה הָרְאוּיָה? הוּא שְׂיֵאֵהֵב אֶת ה' אֱהָבָה גְדוֹלָה וְתִיכָה עֶזָה מְאֹד עַד שֶׁתֵּהָא נִפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּאֲהָבַת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגֶה בָּהּ תְּמִיד כְּאִלּוּ חוֹלָה חֲלֵי הָאֲהָבָה שְׂאִין דַּעַתוֹ פְּנִיָּה מֵאֲהָבַת אוֹתָהּ אִשָּׁה וְהוּא שׁוֹגֶה בָּהּ תְּמִיד בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ בֵּין בְּקוּמּוֹ בֵּין בְּשַׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ. יֵתֵר מִזֶּה תִּהְיֶה אֲהָבַת ה' בְּלֵב אוֹהֲבִיו, שׁוֹגִים בָּהּ

⁸ אין כוונתי חלילה להשוות ממש את האהבות, שהרי אהבת ה' היא הבסיס של הכול. מצות אהבת הגר כלולה במידה רבה במצות ואהבת לרעך כמוך.

תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת
אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.⁹

- כבוד הרב. הרמב"ם מדבר על אהבת ה' ולא על אהבת יהודים.
- אתה צודק, אך אני לומד מזו על זו. על אף שהעוצמה של שתי האהבות שונה, המהות שלהן דומה, ולכן ניתן בהחלט להשוות ביניהן וללמוד מזו על זו. הרמב"ם לומד אהבת ה' מאהבת אישה משום שהתורה השתמשה בשתייהן באותה מילה - "אהבה", ואם כן, אין שום סיבה מדוע לא ללמוד את מהות אהבת הרע מאהבת ה' ואהבת אישה.
- אם כך, מנין הרמב"ם למד לחלק בין אהבת ה' לאהבת ישראל?
- ההבדל העיקרי ביניהן הוא ביחס לעוצמת⁹ האהבה, מה שכמובן גם משפיע באופן מסוים על המהות שלה, אך עיקר המהות נשאר עדיין זהה וכפי שנלמד בעזרת ה' בשיעורים הבאים. השוני ביניהן נלמד מזה שהתורה הוסיפה בציווי על אהבת ה' מספר מילים שלא קיימות בציווי על אהבת ישראל. המילים הן: "בכל לבבך ובכל נפשך".
- הרמב"ם לומד ממילים אלו¹⁰ שאהבת ה' צריכה להיות "אהבה גדולה יתירה, עזה מאוד", והוא משווה את אהבת ה' הראויה, לאדם החולה במחלת האהבה - "שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אישה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה".
- אני רוצה לבדוק שאני מבין נכון. הרב מסיק מדברי הרמב"ם הללו, שאהבת ישראל צריכה להיות כמו אהבת אישה משום שהתורה נקטה לשון "אהבה" המשותף לשניהן?
- אמת ויציב. צריך לאהוב את כל היהודים כמו שאנחנו אוהבים את המשפחה שלנו. אהבה רגשית, דאגה כנה, אכפתיות, מוכנות להשקיע ולהתאמץ למען עם ישראל וכד'. לא די בכבוד הדדי או בחביבות כללית. בהמשך השיעורים נפרט בעז"ה אילו דברים נוספים ניתן ללמוד מאהבת אישה לאהבת ישראל.

⁹ מוכרח להיות כך, שהרי אהבת ה' היא הבסיס לאהבת ישראל. מאהבה זו הכול נובע ואליה הכול שב. ¹⁰ מכאן דוגמא נפלאה לכלל שקבענו בספרינו הקודמים "רשפי דת" ו"חיי אורה", שדרשות חז"ל לא עוקרות את פשט הפסוק אלא מרחיבות אותו ומוסיפות עליו. חז"ל דרשו על המילים בכל לבבך - בשני יצריך, ועל המילים ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשו. היה אפשר לנתק את הדרש מהפשט ולהסביר שהפסוק בא ללמדנו שצריך לאהוב את ה' גם במחיר של מוות על קידוש ה'. דהיינו, שהפסוק מדבר בעצם על מקרה מיוחד שיהיה נאלץ למסור את נפשו. הרמב"ם לא מסביר כך, אלא הדרש מוסיף על הפשט. הפסוק לא מדבר על מקרה פרטי אלא על כך שצריך לאהוב את ה' בכל ימות השנה בכל לבנו ובכל נפשנו. האהבה הזו צריכה להיות כל כך גדולה עד שהיא תמלא את לבנו ונפשנו באופן שלא יישאר מקום לאהבה אחרת. לא לאהבת הגוף ולא לאהבת האכילה וכד'. זו הכוונה במילים "בכל לבבך ובכל נפשך". וכאן נכנסת דרשת חז"ל - אם אהבת ה' תמלא את כל לבבך ואת כל נפשך הרי אתה ממילא תוכל לעמוד במבחן של מסירות הנפש והממון. כל החיים אדם צריך לחיות בכזו אהבה עזה שבכל רגע נתון הוא יהיה מוכן למסור את נפשו בעבורה.

הרמב"ם מדבר על כך שאהבת ה' צריכה להיות יותר מזה, ממש כמו אהבה חולנית לאישה. אהבה, ללא גבולות וכללים, הממלאת את כל ישותו של האוהב. לאהוב אישה בצורה כזאת זה חולני, אך לאהוב את הקב"ה בצורה כזאת זה מתבקש. נסכם: אהבת ישראל צריכה להיות כמו אהבת אישה¹¹.

- עד כדי כך?

- כן. כך נראית האהבה הראויה. כאשר מתבוננים על אברהם אבינו או על משה רבנו ניתן לראות דוגמא מובהקת לחיי אהבה אלו. משה רבנו אהב את כל עם ישראל אהבת נפש עצומה, ומתוך כך רצה כל הזמן בטובתם על אף שהיו קשי עורף וממרים ופגעו בו באופן אישי לא פעם ולא פעמיים. אפילו את חייו בעולם הזה ובעולם הבא הוא היה מוכן למסור בעבורם כאשר חטאו בחטא העגל ובחטאים נוספים (עיין שמות לב, לב ובמפרשים). כך גם אברהם אבינו, שכל חייו היו קודש לעשיית חסד. הוא כל הזמן חשב מה הוא יכול לעשות כדי להיטיב לאחרים.

אתה זוכר את הסיפור על אבימלך שחטף את שרה כדי שתהיה לו לאישה?

- כן.

- וכיצד אברהם הגיב לאחר שאבימלך החזיר את שרה והתנצל על המעשה?

- **התפלל על אבימלך שה' ירפא את נשות משפחתו וביתו. מה הרב רוצה להוכיח מכאן?**

- את אהבתו הגדולה והעצומה של אברהם לבני האדם, שהיה מוכן לסלוח להם בקלות כל כך גדולה על פגיעה חמורה כל כך. זו לא הוכחה טובה בעיניך?

- **האמת? לא כל כך. אבימלך החזיר את שרה והתנצל ונגמר הסיפור, לא נגרם נזק בסופו של דבר.**

- דווקא כן נגרם, ואפילו גדול! הרי הקב"ה הבטיח לאברהם שבאותה שנה ייוולד לו יצחק. ואתה בוודאי זוכר את רש"י (בראשית כה, יט) שלציני הדור היו אומרים ששרה התעברה מאבימלך והוא אביו של יצחק ולא אברהם. ואפילו הוכחה הייתה להם: שרה הייתה נשואה לאברהם במשך עשרות שנים ולא התעברה, ואילו לאחר שנחטפה על ידי אבימלך מיד התעברה. היש לך הוכחה טובה מזו שאבימלך הוא האבא ולא אברהם. מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פניו של יצחק בדיוק כמו של אברהם ואז כולם העידו שאברהם הוליד את יצחק.

¹¹ גם הרמב"ם שהבאנו לעיל (סוף פ"ג) כותב "חמלתי ואהבתי לאחי כאהבתי וחמלתי לעצמי". הרמב"ם הוסיף את המילה אחי כדי ללמדנו שאהבה זו צריכה להיות כמו אהבת אחים שהיא אהבה רגשית עמוקה. התורה בעצמה משתמשת בכינוי זה עשרות רבות של פעמים כאשר היא מתארת את היחס בין שני יהודים.

באותו זמן שאבימלך החזיר את שרה, אברהם אבינו לא ידע שהקב"ה יעשה נס שפני יצחק יהיו זהים לפנים שלו, ולכן מסתמא חשש שמא כעת יצחקו כל ליצני הדור שאבימלך הוא אביו של יצחק ויצא ערעור על ייחוסם של עם ישראל וכבודם יפגע. ובכל זאת, לא רק שאברהם לא כועס על אבימלך, הוא אפילו מתפלל עליו בלב שלם שכל הנשים שלו תתרפאנה. יש כאן ניסיון נוסף לאברהם לראות עד היכן אהבת הבריות שבתוכו מגעת¹².

- כבוד הרב. אני רוצה לשאול משהו אך לא כל כך נעים לי לדבר על זה. השאלה שלי היא סוג של קטרוג על עם ישראל ולא מתאים לקטרג על עם ישראל תוך כדי שיעור על אהבת ישראל.

- באופן עקרוני אתה מאד צודק. הקב"ה שונא מי שאומר דברים רעים על עם ישראל. קל וחומר אם זה נעשה בתוך שיעור על אהבת ישראל. אך תורה היא וללמוד אנו צריכים. על מנת להגיע לאהבת ישראל אמיתית חייבים לערוך בירור מעמיק ושושרי בתוך התורה על כל הנושא הזה, ולצורך כך צריך לשאול את כל השאלות ואפילו את הקשות. כמובן, שחשוב מאד לגשת לבירור מתוך ענווה גדולה כלפי עם ישראל. מתוך ידיעה ברורה שהם בניו של הקב"ה והם קדושים וטהורים, ולא מתוך זלזול ומתוך מחשבה שהם עם ככל העמים. יש הבדל עצום אם מקטרגים על עם ישראל וקובעים שהם לא טובים לבין אם שואלים ומנסים לברר כיצד אפשר להבין התנהגות כזאת או אחרת.

- אני חושב שאני לא מכיר מישהו בדורנו שממש חי כך – אוהב את כל היהודים אהבת נפש, דואג להם, חושב עליהם, מתפלל עליהם ממעמקי לבבו, ומשתוקק לעזור לכל יהודי שזקוק לעזרה. אמנם אני בטוח שיש כאלה, אבל כנראה שהם מתי מעט.

אם אהבת ישראל היא כלל גדול וכמעט שאין אף אחד שמקיים אותה בשלמות, נדמה לי שמצבנו לא כל כך טוב. האם אני טועה?

- לצערי אתה לא טועה. או בלשון ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי – "מצאת מקום חרפתנו". אכן, משפטים רבים שאנו מצטטים בדבר אהבת ישראל ועל כך שכל ישראל ערבים זה לזה, הם בבחינת "צפצוף הזרזיר", שמצפצף ואינו מבין בשכלו את המשמעות של הצפצוף. ואף חמור מכך, שאינו מכוון את לבבו ורגשותיו שיהיו תואמים לדבריו. לא מספיק לומר שאנחנו אוהבים כל יהודי ויהודי – צריך להרגיש זאת ולחיות את זה. כשם שלא מספיק לומר "תודה" לחבר – אלא יש להרגיש תודה.

אין ספק שאנחנו צריכים להתחזק מאד במצוות "ואהבת לרעך כמוך" שהיא כלל גדול בתורה. אנחנו חייבים לאהוב יותר את עם ישראל ואת אחינו היהודים שבכל מקום ומקום.

¹² מרחיב על כך הנצי"ב בהקדמתו לספרו העמק דבר, שהאבות מכונים ישרים משום "זה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים. היינו שהתנהגו עם אומות העולם אפילו עובדי אלילים מכוערים, מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריאה..." ע"פ שם.

יש הוכחה פשוטה לכך שאתה לא טועה, והיא העובדה שעדיין לא נבנה בית המקדש¹³, שנחרב בעוון שנאת חנם, ולא יבנה כל זמן שהחטא לא יתוקן. לצורך כך אני מעביר שיעורים אלו. לתרום ולו במעט לאהבת ישראל. לפחות אצלי.

אתה צודק גם באמירתך השנייה, ואכן יש בכל דור צדיקים אוהבי ישראל באמת. כמאמר חז"ל - ראה הקב"ה שהצדיקים מועטים עמד ושתלם בכל דור ודור (יומא לח:).

- המצב נראה מייאש. המצווה הזאת נראית כל כך קשה לקיום.

- ח"ו מלהתייאש. בידינו הדבר. עד עכשיו דיברתי על קיום המצווה בשלמות, במדרגה הגבוהה שלה, וזו אכן משימה קשה. גם בהמשך השיעורים אני אדבר בעיקר על המדרגה הזאת כיוון שבה אנחנו מעוניינים. אין רצוננו להסתפק במדרגה הנמוכה, אך צריך לדעת שיש כזאת.

- ומהי המדרגה הנמוכה ביותר של קיום המצווה?

- הגדרת המצווה, כפי שאמרנו, היא רגש שבא לידי ביטוי ברצון לתת ולעזור ולא לפגוע וכד'. ויש בכך מדרגות רבות – החל באהבה ואכפתיות פשוטים שזו המדרגה הנמוכה ביותר וכלה באהבה כמון ממש. מדובר בתהליך נפשי שהתורה דורשת מאיתנו לעבור. והוא לוקח זמן.

- מתי נחשב שמבטל את מצוות העשה של "ואהבת לרעך כמוך"?

- לא מסתבר שאדם שלא אוהב את רעו כמו את עצמו כבר יבטל מצווה זו. מסתבר מאד שיהיה למצווה זו רף תחתון שרק היורד ממנו ביטל את מצוות העשה, וכן יש רף עליון שאליו צריך לשאוף ורק על ידי הגעה אליו המצווה מתקיימת בשלמות. מבלי להכנס לפרטים ההלכתיים¹⁴ המדויקים ניתן לומר שהרף התחתון הוא: אם לא מקיים אהבה זו בכלל, והיינו חוסר אכפתיות עד כדי פגיעה עקיפה [חוסר שמירה על ממונו שהזיק] או ישירה ביהודי אחר. אם הייתה לו קצת אהבה כלפי אותו יהודי, היא הייתה באה לידי ביטוי באכפתיות כלפיו מה שהיה גורם לו להיזהר בגופו ובממונו ולא לפגוע בו.

- זאת אומרת, כולנו ביחד שואפים מצד אחד להתקדם לרף העליון ולא מסתפקים במועט, אך במקביל עושים מאמצים לא לרדת מהרף התחתון ולא לזלזל בזולת או לשנוא אותו או לפגוע בו בצורה עקיפה או ישירה. זו כמובן מדרגה שנמצאת בהישג יד.

- נכון מאד.

¹³ מהר"ל בספרו נצח ישראל פרק נ"ג. ובמספר מקומות נוספים בספר גבורות ה'.

¹⁴ הרחבה על כך בבירורים בסוף הספר אותיות ט', יז'.

פרק ה'

- אני מרגיש אובד עצות. אני מבין עד כמה המצווה חשובה ואני באמת רוצה לעבור שינוי בעניין אך אין לי שום מושג כיצד לעשות זאת. הלב שלי נראה לי קשה כמו סלע. אני מנסה לצוות עליו לאהוב, אך לא נראה שהוא מתחשב בכך. הרב יכול להדריך אותי כיצד ניתן להשפיע על הרגש שלי ולעורר אותו?
- אנסה, בעזרת השם. לא ניתן להכריח את הלב לאהוב על ידי שאנחנו מצווים עליו. אך בהחלט ניתן, בתהליך הדרגתי, ליצור שינויים רגשיים ואף להגיע בסוף התהליך לאהבה ממש.
- תראה: באופן כללי ישנן מספר דרכים להשפיע על רגשותינו, מתוכן, אומר לך כעת שנים בלבד. דרכים אלו מתאימות לכל הרגשות ולא רק לרגש האהבה. הידועה שבהן היא הכלל שטבע בעל ספר ה"חינוך" והמבוסס על הרמב"ם – "אחר המעשים נמשכים הלבבות"¹⁵ ("שמונה פרקים" פרק ד'). לפי הכלל הזה, אם נשמור על מצוות התורה שאוסרת עלנו לפגוע ביהודי - במעשה, בדיבור ואפילו לא במחשבה – ובמקביל, נתנהג באכפתיות וברחמים כלפי כל יהודי ומתוך כך נרבה בעשיית חסד ליהודים פרטיים ונפעל לטובת עם ישראל בכלל, אזי נתחזק בקרבנו האהבה כלפי עם ישראל וכלפי כל יהודי.
- הרב מדבר על כך שאם נעשה הרבה חסדים ימשך לבנו לאהוב את עם ישראל. אלא שלשם כך יש צורך בפעולות רבות של חסד ושל עזרה לזולת, מה שבמציאות לא כל כך קיים. כמה מעשי חסד אפשר לעשות בכל יום?! הם פשוט לא מזדמנים. כמה זקנים או אנשים מסכנים או פוגשים ביום חסד הזקוקים לעזרה?!
- ראשית, לפעמים גם על ידי הימנעות ממעשים ודבורים ניתן להגיע לאהבת ישראל. לדוגמא: אם עומדת לך על קצה הלשון בדיחה על החבר שלך ואתה ממש רוצה לספר אותה. או שנמצאים על קצה הלשון, דברי לשון הרע ורכילות, ונדמה לך שלספר אותם יעלה את קרנך בעיני חבריך ואתה תהיה מקובל בחברה. ובכל זאת אתה מתגבר ולא מספר רק משום שאינך חפץ לפגוע באחיך היהודי. אין ספק שהמאמץ הזה העמיק וחיזק בנפשך עוד יותר את אהבת ישראל.
- שנית, ניתן להרחיב את הכלל של ה"חינוך": כשם שאחר המעשים נמשכים הלבבות, כך גם - אם כי במידה פחותה יותר - "אחר הדיבורים נמשכים הלבבות".

¹⁵ "שמונה פרקים" פרק ד'. הרחבנו לבאר כלל זה בפי"ח ובפל"ה.

לצורך כך חכמים תיקנו לנו בנוסח תפילת העמידה, שכל הבקשות שאנחנו מבקשים תהיינה בלשון רבים ולא בלשון יחיד – "וחננו מאיתך חכמה בינה ודעת... השיבנו אבינו לתורתך... וקרבתנו... והחזירנו... סלח לנו אבינו... ראה נא בעֲיָיֵנו וכו'".

חכמים רצו להרגיל את לשוננו ועל ידי כך את מחשבותינו ועל ידי כך את רגשותינו שאנחנו לא לבד. אנחנו חלק מעם ישראל, ומשום כך תמיד מבקשים על כל העם ולא רק על עצמנו. חכמים רצו שנתרגל לבקש ולהתפלל על אחרים כדי שעל ידי כך תתעורר בקרבנו אהבה אליהם.

יש בתפילת העמידה בקשות שהן כלליות לחלוטין ולא נוגעות לנו באופן פרטי כלל ועיקר. כמו למשל הבקשות על קיבוץ גלויות ועל בניין ירושלים ובית המקדש. או הבקשה להחזרת "שופטנו כבראשונה" או התפילה על הצדיקים והחסידים ועל גרי הצדק ועל כל הבוטחים בה' באמת. זו לא תפילה על עצמנו.

הנחת היסוד היא, שכאשר נרגיל את עצמנו לחשוב על זולתנו ועל דברים כלליים יותר שקשורים לכל האומה הישראלית אנחנו נהפך להיות אנשים כלליים ופחות אנוכיים¹⁶.

- טוב, הרי הרב יודע שיצר הרע מצא "פתרונות" גם לקשיים הללו שחכמינו ז"ל "הערימו" עליו. בקשות כלליות אלו, פשוט נזנחות מבלי משים, ועיקר הכוונה בתפילת העמידה, אם בכלל, הוא על הרפואה שלנו ועל הפרנסה שלנו.
- לצערי, אני מכיר זאת מקרוב. אך אין ברירה, כשם שאנחנו מוסרים את הנפש על לימוד התורה ועל קיום המצוות, כך אנו צריכים למסור אותה על התפילה ולהשקיע בה. תפילה ראויה היא תנאי יסודי ביותר בעבודת ה' ובלעדיה קשה מאוד להתקדם.
- נדמה לי שבפועל, הכלל של "אחר המעשים נמשכים הלבבות" לא כל כך עובד. אולי משום שיש צורך במשהו נוסף שאיני יודע מהו. אני רואה הרבה יהודים, שלא פוגעים באף אדם ואפילו משתדלים לגמול חסדים, ובכל זאת קשה לומר שקיימת בתוכם ממש אהבה.

- אתה צודק, באמת חסרים שני דברים על מנת שהכלל הזה יעבוד בצורה טובה ומשמעותית:

הדבר הראשון והיותר פשוט הוא – מאמץ, קושי. ככל שנדרשים מהאדם יותר מאמץ ויותר הפעלת כוחות נפש כדי להתגבר ולא לחטוא או כדי להתגבר על יצרו ולקיים את המצווה, כך השפעת המעשה על הנפש שלו תהיה גדולה יותר. אם לא נדרש מהאדם שום מאמץ בעשיית הפעולה היא לא תעורר את לבו ולא תשפיע על נפשו.

- אפשר דוגמא?

¹⁶ זו לשון ר"ש שקאפ בהקדמתו לספרו שערי יושר, על החשיבות להיות אדם כללי: "...כל יסוד ושושר מגמת תכלית חיינו, שיהיו כל עבודתנו ועמלנו תמיד מוקדשים לטובת הכלל, שלא נשתמש בשום מעשה ותנועה, הנאה ותענוג שלא יהיה בזה איזה עניין לטובת זולתנו".

- כן. אדם הרוצה לעקור מלבו את מידת הקמצנות, צריך, לפי הכלל שהזכרנו, לתת צדקה בכל יום ואחרי מעשיו ימשך לבבו לרצות לתת לאחרים. מהי כמות הצדקה שאותה הוא צריך לתת בכל יום? התשובה היא: כמות כזאת שקשה לו לתת. אם קל לו לתת עשר אגורות, לא תהיה תועלת כל כך בנתינת מטבע זו כיוון שאין קושי ומאמץ בנתינתה. דוגמא אחרת: אדם הרוצה לחזק את שרירי רגליו צריך להפעיל אותם בפעילות כזו שתאמץ אותם. רק אז הם יתחזקו.

- טוב. מה הדבר השני?

- הדבר השני והעיקרי יותר על מנת שהכלל יעבוד הוא: הכרה והבנה שכלית מה עומד מאחורי המעשה שלי. אם אני נותן צדקה ללא מחשבה שבמעשה זה אני עוזר ליהודי ודואג לו, אזי מעשה הנתינה לא יעורר אצלי אהבה כלפי אותו יהודי. אני צריך בשכל שלי לחבר בין המעשה לבין המשמעות שעומדת מאחוריו. קוראים לחיבור הזה מודעות, ויש בו מדרגות:

אפשר לתת צדקה ללא שום מודעות למשמעות כגון מתוך שינה או מתוך ריכוז מלא במשהו אחר או כדי להפסיק את "הטרדן", ואפשר לתת צדקה במודעות מלאה ובכוונה שלמה. אפשר שהמודעות תמשך שניה אחת ואפשר שהיא תהיה לכל אורך הפעולה. ככל שהמודעות תהיה מלאה יותר וארוכה יותר כך הפעולה תשפיע יותר על הנפש.

בדומה לאדם המקיים מצוות כמצות אנשים מלומדה – מתוך הרגל בלבד - ללא התבוננות וללא ידיעה מה המשמעות של המעשים שהוא עושה. בזמן שהוא מקיים את המצוות הוא לא חושב שבכך הוא מקיים את הציווי של הקב"ה, שציווה אותו את כל המצוות לטובתו ומתוך שהוא אוהב אותו. הוא גם לא חושב על כך שקיום המצווה מקרב אותו לקב"ה ומקדם אותו מבחינה רוחנית לקנות מעלה שתישאר איתו לנצח.

יהודי כזה יכול לקיים מצוות במשך כל ימי חייו ולא להגיע לאהבת ה'. בתודעה שלו בזמן קיום המצוות אין קשר בין הפעולות שהוא עושה לבין אהבת ה' אליו ולכן הפעולות לא מעוררות אותו לאהב את הקב"ה. זה די מסביר מדוע אצל הרבה מאד אנשים דתיים לא תמיד בוערת אהבת ה' למרות שהם מקפידים על קיום כל המצוות.

ככל שהוא יבין יותר עד כמה המצוות נפלאות ופועלות עליו טובה וברכה, וככל שבכל פעם שהוא יקיים מצווה הוא יחשוב על החסד הגדול שהקב"ה עשה איתו ועם כל עם ישראל בנתנו להם תורה ומצוות, כך תגדל אהבתו לקב"ה בכל מצווה ומצווה שיעשה.

משל נוסף הוא הרופא. אם הרופא יפעל כל ימיו מתוך מודעות ומתוך תחושה שכל מעשיו מעשי חסד הם וזו מגמתו, אזי כל פעולה של רפואה שיעשה תחזק אצלו את מידת החסד ולאחר מספר שנים יהיה לו אופי של חסד.

אך אם הוא יפעל כמצות אנשים מלומדה מתוך מחשבה שזה המקצוע שלו וזו הדרך שלו להתפרנס, אזי לא רק שהוא לא יהיה איש חסד, הוא אף עלול להפוך לאדם אכזר וגאוותן הקהה לסבל הזולת. הן משום שמעשי הרפואה פעמים רבות מלווים בגרימת סבל זמני לחולה, כגון ניתוחים, והן משום שיש ביד הרופאים לרפא חולים ולזקוף כפופים ולכן מעשיהם עלולים להביאם לידי גאוה.

- מהי הדרך השנייה להשפיע על רגשותינו?

- אני בדיוק עכשיו מגיע אליה. לפי הראב"ע (שמות כ"ד), הרמב"ם¹⁷ והרמח"ל¹⁸, יש דרך נוספת להשפיע על הרגשות.

והדרך היא: בירור¹⁹ שכלי מעמיק ויסודי המשכנע את האדם מדוע עליו להרגיש כך או כך. אם אדם יהיה משוכנע לגמרי מדוע עליו לאהוב יהודי הוא יאהב יהודי. אם אדם יהיה משוכנע לגמרי מדוע אסור לקנא ביהודי אחר, הוא יפסיק לקנא. זו הלשון של הרמח"ל – "ידיעת האמת מחזקת הנשמה".

- לא הבנתי את ההבדל בין שתי הדרכים לעורר את הרגש, הרי גם לפי הדרך של "אחר המעשים נמשכים הלבבות" יש צורך בהבנה שכלית של מה שעומד מאחורי המעשים על מנת שהמעשים ישפיעו.

- ההבדל העיקרי הוא כזה: בדרך הראשונה העיקר הוא המעשה בעוד שהמודעות השכלית היא תנאי הכרחי בלבד. לעומת זאת, בדרך השנייה הדבר היחידי הנצרך הוא הבירור השכלי המעמיק.

לאור הבחנה יסודית זו עולים שני הבדלים התלויים זה בזה:

א. בדרך הראשונה יש צורך במעשים, ובדרך השנייה אין צורך.

ב. בדרך הראשונה אין צורך בבירור שכלי מעמיק ויסודי המשכנע את האדם מדוע עליו להרגיש כך או כך. די בכך שהפעולה מלווה בהכרה פשוטה שבפעולה זו הוא עושה מצווה, או שהוא עושה חסד, או שהוא מתקרב לקב"ה.

לעומת זאת, בדרך השנייה צריך שהשכל יהיה משוכנע לחלוטין מדוע באמת עליו להרגיש אהבה לקב"ה או אהבה ליהודי. לא מספיקות "סיסמאות" כלליות, אלא יש צורך בטענות הגיוניות מאד שניתן להבין אותן ולהשתכנע מהן.

¹⁷ הרמב"ם בספר מורה נבוכים חלק ג' פרק נ"ב כותב שהדרך לאהבת ה' תהיה על ידי "ההשקפות אשר העניקה לנו אותם התורה והם השגת מציאותו יתעלה ואחדותו, הרי אותם ההשקפות מביאים לנו את האהבה...". (ובספר המצוות (ג) "שבהתבוננות תעלה בידך ההשגה ותגיע ההנאה ותבוא האהבה בהכרח").

¹⁸ זו לשון הרמח"ל בספר "דרך עץ החיים" – "כי ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנה היצר ודאי, ואין דבר מחליש הנשמה לפני היצר כחסרון הידיעה. ואם הייתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוסמים לעולם, אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם, כמו שאינו שולט במלאכים". וכך גם עולה מדבריו ב"מסילת ישרים" תחילת פרק כ"א.

¹⁹ העיקר היא הוודאות. בדרך כלל היא באה רק על ידי לימוד ובירור שכלי, אך לפעמים היא באה באופן טבעי. אמונה שורשית. גם אז היא פועלת על הרגש.

שני ההבדלים הללו תלויים זה בזה. בדרך השנייה אין צורך במעשים משום שמדובר בבירור שכלי מעמיק ויסודי.

הערה לסיים: כמובן ששתי הדרכים נכונות ושילוב של שתיהן יחד יניב פירות טובים ויוביל לתוצאות המבוקשות.

- **לא לגמרי הבנתי את הדרך השנייה. מדוע שהשכל ישפיע על הרגש? שכל לחוד ורגש לחוד!**

- לפי הרמב"ם ("שמונה פרקים" פ"א), "נפש האדם אחת היא" וכל כוחותיה משלימים לדבר אחד. ומכיוון שהרגש והשכל הם כוחות של הנפש, ממילא יש להם יכולת להשפיע זה על זה - השכל על הרגש והרגש על השכל.

נקרא לדרך זו "דרך ההכרה השכלית". ככל שנבין בשכלנו את הטעמים של מצוות כגון "ואהבת את ה' אלוהיך" או "ואהבת לרעך כמוך", וככל שנבין מדוע מצוות אלו חשובות ומשמעותיות, כך גם רגש האהבה שלנו יפעל יותר, ותתחזק בלבנו אהבה גדולה לקב"ה ולעם ישראל.

- **הרב יכול לתת דוגמאות להשפעה של השכל על הרגש ולהשפעה של הרגש על השכל?**

- אתן לך דוגמא שכותב הראב"ע בהסבירו כיצד אפשר להתמודד עם האיסור של "לא תחמוד". הראב"ע מציין עובדה שהייתה נכונה בתקופתו: אדם פשוט לא מתאהב בבת המלך למרות שהיא יפה, עשירה, משכילה ובעלת מעמד גבוה ביותר. מדוע? עונה הראב"ע תשובה פשוטה: כיוון שבשכל שלו ברור לו לחלוטין שאין שום סיכוי לקשר בינו לבין בת המלך²⁰.

דוגמא נוספת, והפעם, ביחס להשפעת הרגש על השכל: אדם ששונא מישהו יפרש את מעשיו לשלילה גם אם זו פרשנות לא הגיונית. הפרשנות המעוותת הזאת לא נעשית בכוונה. השכל של השונא מושפע מהרגש השלילי שלו כלפי אותו בן אדם, והוא נמשך באופן טבעי ללמד עליו חובה ולפרש את מעשיו לרעה. מין שוחד פנימי שמשבש את החשיבה ההגיונית הפשוטה. וכן ההיפך. אדם שאוהב מישהו יפרש את מעשיו לחיוב. לדוגמא:

אם הבן של השכן שבר את החלון אז זה סימן שהוא... וגם ההורים שלו הם... אך אם הבן שלך שבר, אז הוא סתם שובב וכד'.

- **הרב יכול לתת דוגמא נוספת שקשורה למידה בנפש?**

- בשמחה! על קנאה שמעת פעם?

²⁰ ראב"ע על "לא תחמוד". במציאות של היום, שניתן לקשור קשר עם בת של מלכים, עקב פិחות חד במעמדו של המלך, יתכן שהעובדה שציין הראב"ע לא עדכנית.

- **לצערי הרב אני מכיר אותה היטב!**
- כיצד אפשר להיפטר ממנה, או לפחות להחליש אותה?
- **לפי הדרך השנייה שהרב אמר, צריך להיות משוכנעים שהקנאה היא שטות מוחלטת.**
- נכון מאד. לדוגמא: אם אדם יהיה משוכנע שזו ממש טיפשות להרגיש לא טוב בגלל שאדם אחר מצליח, הוא יפסיק לקנא. אם אדם יהיה משוכנע שהצלחות חומריות כגון דירה ורכב הם הבליים שלא הופכים את האדם למאושר יותר, הוא יפסיק לקנא בדברים כאלה. אמנם הדבר החשוב ביותר הוא להיות משוכנע שהצלחת השני לא פוגעת בך כהוא זה ולכן אין לך שום סיבה לחשוש מפניה.
- **למה הרב מתכוון?**
- תעתועי העולם הזה גורמים לנו לחשוב בטעות שיש תחרות סמויה בין בני האדם ושהצלחת האחד באה על חשבון הצלחת השני. הנה מספר דוגמאות למחשבות של אנשים:
- "הרי מספר המשרות ה"טובות" מוגבל, ואם החבר שלי יקבל את העבודה הזאת זה אומר שהסיכוי שלי לקבל אותה יהיה קטן יותר". מחשבה נוספת: "אם החבר שלי פתח עסק מצליח והוא מרוויח הרבה כסף זה מצמצם לי את האפשרויות לפתוח עסק כמו שלו באזור הזה ולכן מקטין לי את הסיכויים להיות עשיר".
- מחשבה נוספת: "ברגע שהחבר שלי מצליח מעמדי בחברה ירד. כולם יעריצו אותו ויכבדו אותו ואילו בי יזלזלו".
- **קצת לא נעים לי, אך יש קצת היגיון בטענות הללו!**
- הגדרת נכון. **קצת!** אך אפילו **הקצת** הזה נכון רק לאדם שלא מאמין בהשגחת ה' על בראיו ושהוא זן ומפרנס לכל. אך יהודי שמאמין בהשגחת ה' צריך להיות משוכנע שאין הצלחת אדם אחר עלולה לפגוע בו כלל וממילא אין לו שום סיבה להצטער מכך. וברגע שאדם יהיה משוכנע בכך לחלוטין אזי הרגשות שלו יושפעו מכך והוא יפסיק לקנא.

משה לוי

מהות
האהבה,
והנשמה
הכללית

לרפואת והצלחת

משה לוי הי"ו בן שרה

אשתו וילדיו ברוחניות ובגשמיות

פרק ו'

- הרב משווה בין אהבת ה' לאהבת ישראל וממש לומד מאחת לשנייה, אך אני רואה הבדל גדול מאד ביניהן. זה מאד הגיוני לאהוב את ה'. הוא אוהב אותנו²¹, דואג לנו, עוזר לנו ונותן לנו כל כך הרבה מתנות. מספיק רק לחשוב על כך בכל יום מספר דקות וכבר אפשר להגיע לאהבתו.

אך מדוע לאהוב יהודי שאני לא מכיר? האם הוא עשה לי טובה או נתן לי מתנה?! הרי צריך לאהוב אותו ללא כל סיבה, רק בגלל שהתורה ציוותה, ואם כן כיצד אפשר להגיע להכרה שכלית מדוע לאהוב יהודי?

- לגבי אהבת ה' אתה צודק. זו אחת הסיבות לתקנת חכמים לומר לפני קריאת שמע ואחריה את ברכות קריאת שמע. בקריאת שמע אנחנו מצווים לאהוב את ה', ובברכות קריאת שמע אנחנו מזכירים לעצמנו את גדולתו של הקב"ה, את אהבתו הגדולה אותנו [אהבת עולם, אהבה רבה] ואת החסדים והטובות שהוא גמל עם אבותינו וגומל איתנו בכל רגע ורגע.

כל זאת על מנת שנאהב את ה' לפחות בזמן שאנחנו קוראים את הציווי "ואהבת את ה' אלוקיך", ומתוך אהבה זו ניגש לתפילת העמידה.

הגמרא בברכות (ד:) אומרת שיש מעלה גדולה לסמוך גאולה לתפילה, דהיינו להצמיד את ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה. כאשר אנחנו מצמידים גאולה לתפילה אנחנו בעצם ניגשים לתפילה מתוך זכירת החסד הגדול של גאולת ישראל ממצרים ומתוך זכירת הגאולות שהקב"ה גואל אותנו בכל דור ודור. זכירת החסדים תעורר בתוכנו את אהבתנו לקב"ה ומתוך כך ניגש לתפילת "העמידה לפני ה'" בצורה הנכונה והראויה, והיא – כפגישה בין שני אוהבים. הקב"ה אוהב אותנו ואנחנו אוהבים אותו.

בתפילה אנחנו עומדים לפני ה' כבנים שעומדים לפני אביהם שהוא מלכם ומבקשים ממנו בקשות. אין ספק שלתפילה הבאה מתוך תחושה שהקב"ה הוא אבינו ואוהבנו ואף אנו אוהבים אותו יש ערך עצום ונפלא והיא מתקבלת ברצון.

אך אף על פי שאתה צודק לגבי אהבת ה', אתה טועה לגבי אהבת ישראל! בוודאי שיש סיבה מדוע לאהוב יהודי ולאהוב את כל עם ישראל. סיבה טובה מאד. ולא סיבה אחת אלא רבות. התורה לא תצווה אותנו על אהבה אם אין לה בסיס בנפש ובמציאות.

²¹ הרמח"ל בספר מסילת ישרים (באמצע פרק י"ט) קורא לאהבה הבנויה על טענות כאלו אהבה התלויה בדבר, שמדרגתה פחותה. בהמשך השיעורים נעסוק בע"ה באהבה שאינה תלויה בדבר, כדברי הרמח"ל שם "כאהבת הבן לאביו, שהיא אהבה טבעית ממש שטבעו מכריחו וכופוהו לזה, כמאמר הכתוב הלא הוא אביר קנר...".

- טוב. אם הרב אומר שיש סיבה אני מקבל, האם הרב יכול ללמד אותי אותה? וגם להסביר לי מדוע זו מצווה כל כך חשובה?
- אני יכול לנסות. זו מטרתי בסדרת השיעורים הזאת. לא רק להוכיח עד כמה חשובה אהבת ישראל אלא גם להסביר מדוע עלינו לאהוב וכיצד ניתן להגיע לכך. אמנם טעמי התורה והמצוות נשגבים לאין ערוך מבינתנו, אלוקיים הם ולא אנושיים, אך כדי לקרב את המצווה אל שכלנו ננסה בעקבות חכמינו להבין ולו במעט את טעמה. אם אנחנו רוצים להבין את זה צריך להתחיל מההתחלה.
- **האם הרב מתכוון ל"בראשית ברא"?**
- גם זה קשור לעניין בצורה עקיפה, אך לא לכך התכוונתי. צריך להתחיל מתחילת המשפט של המצווה - "ואהבת". מה זו אהבה?
- **האם לא עברנו כבר את השלב הזה להבין מהי אהבה? הרי כבר אמרנו שאהבה היא רגש חיבה למישהו/משהו אחר, רגש של דאגה, אכפתיות ורצון לעזור ולתת.**
- זה רק חלק מההגדרה של אהבה. הרצון לעזור ולתת אינו מספיק בכדי להגדיר מהי אהבה. ההגדרה תלויה גם בשאלה ממה נובע הרצון הזה. הרי גם אפשר לרצות לתת מתוך הרגשת רחמים, כגון על עני או חולה הזקוק לעזרה. הייתכן שאהבת ה' ואהבת ישראל מבוססות על רחמים, דהיינו על רצון לעזור למישהו מסכן שזקוק לעזרה?! ודאי שלא.
- ועוד דבר. לעיל הבאנו את הרמב"ם שלומד "אהבה" מאהבת אישה. באהבת אישה יש עוד סממנים חוץ מלדאוג ולרצות לתת. אישה אוהבת נמצאת במחשבתו של האוהב ובליבו, הוא רוצה מאד להיות איתה, לְדַבֵּר איתה ולהתקרב אליה. צריך להבין כיצד גם הדברים הללו קשורים לאהבה!
- **קצת קשה לי על מה שהרב אמר, שהצדדים האלה של אהבת אישה שייכים לאהבת ה' ולאהבת ישראל. האם יהודי שאוהב את הקב"ה רוצה להיות בקרבתו ולדבוק בו? הרי אש אוכלת הוא, רוחני ולא גשמי, וכיצד ניתן להתחבר אליו?**
- באשר לשאלה הראשונה התשובה היא חיובית. יהודי שאוהב את הקב"ה אהבה אמיתית אכן רוצה להיות בקרבתו בכל רגע ואכן רוצה לדבוק בו ככל האפשר. הוא חושב עליו תמיד וחפץ להתקרב אליו בכל דרך שהוא יכול. אתה זוכר את הרמב"ם שהבאנו בהתחלה? אזכיר לך: "שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה תמיד". אוסיף כעת גם את דברי הרמב"ן על ציווי התורה שחוזר על עצמו מספר פעמים - "ולדבקה בו" (דברים יא, כב) -
- **"ויתכן שתכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד, לא תיפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו**

ובלשוננו, ולבו איננו עמהם אבל הוא לפני ה', ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהיה נפשם צורה בצרור החיים כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמז בעל ספר הכוזרי".

באשר לשאלה השנייה - כיצד ניתן לדבוק בקב"ה, והרי אין לו גוף - התשובה יותר מורכבת. אך פטור בלא כלום אי אפשר ולכן אומר בקיצור: לכל יהודי יש נשמה אלוקית, שהיא חלק אלוה ממעל ממש, ולנשמה זו יש יכולת להדבק בקב"ה.

הדרכים שעל ידן הנשמה דבקה בקב"ה מגוונות:

קיום המצוות; דבקות בחכמים ובתלמידיהם (רש"י דברים יא, כב); הליכה במידותיו של הקב"ה - "הדבק בדרכיו, גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקב"ה" (שם יג, ה); "האמונה בו יתברך" (דרך ה' לרמח"ל ד, ג); "וביחוד הבטחון" (שם).

- **קצת קשה לי על דברי הרב. הרב מפרש שהנשמה שלנו צריכה להדבק בקב"ה, אך חז"ל על הפסוק "ולדבקה בו" (דברים יא, כב) מפרשים אחרת. הם מפרשים שהכוונה היא להיות דבק בתלמידי חכמים או ללכת בדרכיו ובמידותיו של הקב"ה.**

- **אענה לך על כך בקיצור. אך לפני כן אקדים הקדמה קצרה: דרשות חז"ל נקראות כך מפני שהן דורשות את הפסוקים לעומקם. "דרשה" מלשון דרישה וחקירה. הדרשות הינן עומק הפשט. אלמד אותך כלל שנובע מהתבונה הזאת: בניגוד למה שלפעמים נראה לנו, דרשות חז"ל לא עוקרות את פשט הפסוק אלא חושפות את המקופל בו בעומקו ובכך משלימות את ההבנה שלו.**

לכן, על מנת להבין את הדרשות בצורה נכונה צריך להתבונן בהן היטב וכן להתבונן היטב בפשט הפסוק. ידוע בשם הגר"א, שלא ניתן להבין דרשות חז"ל כהלכתן אם לא מבינים נכון את פשט הפסוק. פסוקים אלו והדרשות עליהם הם דוגמה מצוינת לכלל שאמרת לך כרגע.

חז"ל אמנם הסבירו את הציווי לדבוק בקב"ה כדבקות בתלמידי חכמים ותיקון המידות, אך מצד שני - פירושם לכאורה סותר את פשט הפסוק שמשמעותו דבקות בקב"ה וחיבור אליו, ולפי הכלל שאמרת לך כרגע לא יתכן שדרשת חז"ל עוקרת את פשט הפסוק. זו גם הסיבה שהראב"ע²³, הרמב"ן²⁴ והאור"ח הקדוש הסבירו את המילה "ולדבקה" לפי

²² הביטחון שהקב"ה דואג לך ומפרנס אותך יובילו אותך להכרת הטוב ולאהבה כלפיו. "כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם". עפ"י זה מובן מדוע תיקנו לומר מזמור אשרי יושבי ביתך לפני תפילת שמונה עשרה במנחה ובמוסף. מזמור זה מחזק את הביטחון בקב"ה המביא לידי אהבת ה' וזו ההרגשה שצריכה ללוות אותנו בעומדנו בתפילה לפני הקב"ה, כפי שכתבנו לעיל.

²³ אלא שהיה קשה לראב"ע שכל עוד שאדם חי הוא לא יכול להדבק בקב"ה ולכן פירש שהאדם יגיע לדבקות בסוף ימיו לאחר פטירתו. היום יקיים מצוות ולאחר פטירתו יגיע לדבקות.

²⁴ זו לשונו "ויתכן באנשי המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צורה בצרור החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמז בעל ספר הכוזרי".

הפשט, כדבקות של הנשמה שלנו בקב"ה. אכן יש גם פירושים אחרים²⁵, אך בשיעור זה נלך לפי הפירוש הנצמד לפשט המילים.

מה פירוש המילים "ולדבקה בו"?

תשובה: לעשות פעולות שידבקו אותנו בקב"ה. לפי הסבר זה אין סתירה בין הפשט לדרש אלא אדרבא השלמה הדדית. פשט הפסוק עומד על תילו, שמדובר בדבקות של הנשמה שלנו בקב"ה. חז"ל באו להשלים את הפשט ובאו ללמדנו דרכים להשגת דבקות זו. כלומר, אילו פעולות עלינו לעשות על מנת להדבק בקב"ה. ותשובתם היא שהדרכים לכך מגוונות: על ידי דבקות בתלמידי חכמים, תיקון המידות, אמונה ובטחון. על פי פירושנו תתוּרץ הסתירה כביכול בדבריהם שבכל פעם כתבו משהו אחר. הם פשוט כתבו מספר דרכים שעל ידן ניתן להגיע לדבקות הנשמה.

²⁵ לדוגמא, הרמב"ן הנ"ל בפירושו הראשון שהכוונה לדבקות מחשבתית. שהדבק בקב"ה כל הזמן חושב עליו. או הרמח"ל בספר "מסילת ישרים" פרק י"ט, שהכוונה לדבקות הלב, והיינו לאהבה גדולה ועזה וחשק גדול להיות דבוק בקב"ה תמיד. הוא יתעניין רק בקרבה לקב"ה ולא יהיה לו איכפת משום דבר אחר. גם לפי פירושו מובן שאין סתירה בין דרשת חז"ל לבין פשט הפסוק. לבו דבק בה' ולכן כל הזמן רוצה רק למלא רצונו ולהתקרב אליו והיינו על ידי דבקות בתלמידי חכמים שהקב"ה חפץ ביקרם וכן על ידי תיקון המידות וכו'.

פרק ז'

- הרב יכול בבקשה לסכם מה שראינו ביחס לאהבה?
- בשמחה: ראינו שאהבה באה לידי ביטוי בשני רצונות:
 - א. רצון לתת לאהוב, למלא את רצונו ולדאוג לו.
 - ב. רצון להתחבר אליו, להיות קרוב אליו, לחשוב עליו ולהכיר אותו ואת כל מה שעובר עליו לפרטי פרטים.
- כמו כן ברור לנו שעל מנת להגדיר מהי אהבה אנחנו חייבים למצוא את הסיבה לשני רצונות אלו. אנחנו צריכים להבין מדוע אנחנו רוצים לתת לו ומדוע אנחנו רוצים להתקרב אליו.
- **תודה רבה!**
- בבקשה. אהבה היא תחושה פנימית שממנה נובעים שני הרצונות הנ"ל. תחושה זאת יחד עם שני ביטוייה נקראת אהבה. כדאי להדגיש, שהתחושה הפנימית הזאת היא לא סתם הרגשה בתוך הלב. סוג של "חום" או משהו מעין זה. לכל רגש יש הגדרה פנימית מדויקת שעלינו לברר.
 - יש נקודה נוספת שכדאי להדגיש, והיא, שכאשר מתגשמים שני הרצונות הללו - "לתת" ו"להתחבר" אזי הנפש מתמלאת אושר ושמחה, וכאשר הם לא מתגשמים - מתמלאת הנפש יגון, אנחה וגעגוע.
- **אז מה היא התחושה המדוברת שגורמת לשני הרצונות הללו?**
- התחושה הפנימית היא: שהאהוב והאהוב הם יצירה אחת ולא שתי יצירות שונות. ובהקשר של אהבת ישראל התחושה היא, שכל היהודים הם יצירה אחת, גוף אחד, ולא אנשים נפרדים. ממילא כל אחד מתייחס לשני כמו שהוא מתייחס לעצמו, מכיון שכל אחד חש עמוק בתוכו שהשני הוא ממש חלק ממנו.
 - בשורש שלנו אנחנו בעצם **דבר אחד** שמתגלה ומופיע באנשים רבים ושונים, ולכן כל אחד מאתנו יכול וצריך לאהוב את האחר ממש כמו שהוא אוהב את עצמו.
 - מאותה תחושה עצמה נובע גם רצון²⁶ לחזור ולהתאחד עם כולם. להתאחד פירושו להיות אחד. דהיינו להתחבר לכולם חיבור גמור ולהפוך להיות דבר אחד שלם ולא להישאר נפרדים זה מזה.

²⁶ הנקודה הזאת תוסבר ותפורט בעזרת השם בפרק י'. בפרקים הקרובים ההתמקדות היא ברצון הראשון. מהיכן נובע הרצון לתת.

- אני אשמח לדעת כבר עכשיו כיצד צריך לחיות יהודי שמקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" בשלמות. מה הוא צריך לחשוב ולהרגיש וכיצד הוא צריך להתנהג. זה יעזור לי לדעת האם אני מתקרב או מתרחק מהמטרה.
- זה נושא רחב שילווה אותנו בכל סדרת השיעורים הבאים בעזרת השם. אך כבר כעת ניתן לענות על השאלה הזאת בצורה חלקית. לתחושת האהבה יש השלכות בכל המישורים:
- מחשבה - שיחשוב, יכיר, יבין ויפנים שכולנו אחד באמת.
- רגש - שירגיש אהבה כלפי כל יהודי. שממש יהיה לו אכפת מכל היהודים. כאשר ליהודי אחר יהיה רע גם הוא ירגיש רע. וכאשר ליהודי אחר יהיה טוב, הוא ירגיש שגם לו טוב.
- מעשה - שיפעל ויתנהג ממש כאילו כל היהודים הם דבר אחד. יעזור ויסייע לכולם, ייתן צדקה לנזקקים, לא יפגע לרעה באף יהודי וכד'.
- **אני רוצה להבין. האם אהבה אמיתית בין שניים נובעת מתחושה פנימית שהם דבר אחד שהתחלק לשניים?**
- אכן כן. ההגדרה שלך קצרה ודי קולעת. דבר אחד שהתחלק לשניים נשאר מבחינה מסוימת דבר אחד, למרות שבפועל הוא הפך להיות שני חצאים נפרדים. מציאות מורכבת זו תיצור אצל כל אחד מהחצאים שני רצונות שבמידה מסוימת הם הפוכים זה מזה. מצד אחד כל חצי מרגיש בתוכו שהוא חלק משלם ולכן הוא מסתכל על החצי השני כעל עצמו ומשום כך דואג לו ורוצה בטובתו, אך מצד שני כל חצי יודע שכרגע הוא נפרד מהחצי השני, ומבחינות רבות הם שני חצאים שונים, ולכן הוא רוצה להתחבר אליו ולהיות שוב אחד.
- אתה רוצה לשמוע רמז יפה?
- **בשמחה. אני אוהב רמזים, הם עוזרים לי לזכור דברים חשובים.**
- דורשי רשומות נתנו רמז להגדרה שאמרנו כרגע למושג אהבה. הגימטריה של המילה 'אהבה' זהה לגימטריה של המילה 'אחד'. וזה רומז לתחושה הפנימית שממנה נובעת האהבה, שהאהבה ואהובו הם דבר אחד.
- כל אדם עם נפש בריאה אוהב את עצמו, דואג לעצמו וחושב על טובתו. זהו טבע האדם. אדם שמרגיש שכל עם ישראל הם באמת דבר אחד והוא חלק מהם הרי הוא בעצם מרחיב את אהבתו לעצמו לאהבה גם לשאר היהודים²⁷. הוא חלק מהשלם ולכן הוא מתייחס לשלם ולכל חלקיו כאל עצמו.

²⁷ זו לשון הרמח"ל בספר מסילת ישרים פרק י"ט לגבי אהבת ה' וממנה נלמד לאהבת ישראל – "אלא כאהבת הבן לאביו, שהיא אהבה טבעית ממש שטבעו מכריחו וכופהו לזה". מהיכן נובעת האהבה הטבעית הזאת? תשובה: מאהבת עצמו שהיא טבעית, והוא מרחיב אותה לאהבת ה' ולאהבת ישראל.

התורה הוסיפה את המילה "כמוך". המשמעות הפשוטה היא: כמו שאתה אוהב את עצמך כך אתה צריך לאהוב את רעך. כמו שכתוב בספר "מסילת ישרים" – "כמוך בלי שום הפרש, כמוך בלי חילוקים, בלי תחבולות ומזימות, **כמוך ממש**"²⁸ (פרק יא).

לא ניתן לאהוב את השני כמוך ממש אלא אם כן אתה חש שאתה והוא זה דבר אחד. שהוא חלק ממך. יוצא אפוא, שמהמילה "כמוך" אנחנו למדים לא רק את כמות האהבה ואת איכותה, אלא גם ממה היא נובעת. **מההכרה/התחושה שהיהודי השני הוא גם אתה** ולכן אתה **מסוגל** וחייב לאהוב אותו כמו שאתה אוהב את עצמך.

- **אפשר לסכם את זה במילים הבאות: אהבת הזולת היא הרחבה של אהבת האדם את עצמו?**

- אפשר. אך אני מעדיף להגדיר זאת מזווית ראייה קצת אחרת. אהבה לזולת נובעת מהרחבה של ה"אני" שלך. מהרחבה של הגדרת "עצמך". כדבריו הנפלאים של הגר"ש שקאפ בהקדמתו לספרו "שערי יושר":

"והנה אם בהשקפה ראשונה רגשי אהבת עצמו ורגשי אהבת זולתו, הם כצרות זו לזו [סותרות זו את זו], אבל עלינו להשתדל להעמיק בזה למצוא הסגולה המאחדת אותם, אחרי כי [כיוון שאת] שניהם דורש ה' מאתנו, **וסגולה זו היא שיתברר ויתאמת אצל האדם איכותו של ה"אני" שלו**, כי בזה יומד מעלת כל האדם לפי מדרגתו:

האיש הגס והשפל כל ה"אני" שלו מצומצם רק בחומר וגופו, למעלה ממנו מי שמרגיש שה"אני" שלו הוא מורכב מגוף ונפש, ולמעלה מזה מי שמכניס לה"אני" שלו בני ביתו ומשפחתו, והאיש ההולך עפ"י דרכי התורה, ה"אני" שלו כולל את כל עם ישראל, שבאמת כל איש ישראל הוא רק כאבר מגוף האומה הישראלית..."²⁹.

- **לפני שהרב ממשיך להתעמק ולהסביר על פי הגדרה זו את השאלות מתחילת השיעור, אפשר בבקשה להרחיב קצת את ההסבר על הנקודה הזאת שכל עם ישראל הם דבר אחד?**

- בוודאי. בוא נתמקד בנקודה זאת וננסה לבארה לאט לאט. אך לפני שנתחיל יש לי בקשה.

- **בשמחה!**

²⁸ הרמב"ן עה"ת חולק על כך.

²⁹ המשך דבריו: "ועוד יש בזה מעלות של איש השלם ראוי להשריש בנפשו להרגיש שכל העולמות כולם הוא ה"אני" שלו, והוא בעצמו רק כאבר קטן בתוך הבריאה כולה, ואז גם רגש אהבת עצמו עוזר לו לאהוב את כל עם ישראל, ואת כל הבריאה כולה".

- אני מבקש ממך שתשאל אותי את כל מה שאתה לא מבין בנושא הזה. עד הספק הקל ביותר. ללא הבנה טובה של נקודה זו לא ניתן יהיה להתקדם.
- **ממה נובעת התחושה שאנחנו אחד?**
- זו האמת האמתית. זו המציאות!
- **להיות אחד? עם מישהו אחר? מה הפשט? זה בלתי אפשרי!**
- למה?
- **ככה! אני מישהו אחד ואתה מישהו אחר, אנחנו לא יכולים להיות אחד.**
- יפה, אתה מתכוון לומר, שיש לנו גופים שונים הנפרדים זה מזה לחלוטין ולכן אנחנו לא יכולים להיות אחד. נכון?
- **נכון.**
- ומה חשבת כאשר אמרתי לך שאנחנו אחד?
- **שהרב מגזים.**
- בוא נראה, חוץ מהגוף יש לנו עוד משהו?
- **מה? נשמה?**
- יפה! אמנם הגופים שלנו נפרדים זה מזה ולא יכולים להיפך לגוף אחד, אבל בהחלט יש לנו, לכל היהודים, נשמה אחת!
- **הרב מדבר ברצינות? איך זה ייתכן? מה שאני יודע הוא שיש לכל אחד נשמה פרטית!**
- הגיע הזמן ללמוד משהו חדש. קח זוג נשוי לדוגמא. לפי הגמרא ביבמות (סג). ולפי הזה"ק, לבעל ולאשה יש נשמה אחת משותפת! ממש כך! עד כאן נשמע הגיוני?
- **עדיין קצת קשה לי להבין איך בגופים שונים יש את אותה נשמה.**
- זה בגלל שאנחנו מתעסקים ביום יום רק עם דברים חומריים ולא עם דברים רוחניים, ובדברים חומריים אכן יש פירוד מוחלט בין גוף לגוף. אך כעת אנחנו מדברים על נשמה שהיא רוחנית ומשום כך יכולה להיות בשני גופים שונים. אנסה להסביר את זה באמצעות דימוי, אבל עליך לדעת שכדרכם של דימויים ומשלילים אף הדימוי הזה לא מדויק לגמרי.
- קח לדוגמא את שנינו, היד שלי והיד שלך היא אותה יד?
- **לא.**
- ואם הן יהיו ממש דומות. ממש אותו דבר?
- **זה לא יתכן בשום אופן. אפילו שתי הידיים שלי הן לא אותה יד.**
- יפה, זה בגלל שהן חומר. אבל אם שנינו נחשוב אותה מחשבה, האם אתה תגיד ששנינו חושבים שתי מחשבות שונות על אף שהן ממש ממש³⁰ דומות?

³⁰ לדוגמא מחשבה מתמטית. נוסחה מסוימת.

- לא! אני אגיד ששנינו חושבים את אותה מחשבה בדיוק!
- יפה! ראית? דבר רוחני כמו מחשבה יכול להיות בגופים שונים. כמובן שזו לא הוכחה, אך זו דוגמא שקצת מסברת את האוזן.
- זה דומה לנשמות שהן מציאות רוחנית מוחלטת ולכן אין להן מגבלה של מקום או מגבלה של מרחב וגודל והן אף לא תחת הזמן.
- אז הרב אומר לי, שלי ולאשתי בעז"ה שאתחתן אותה, תהיה אותה נשמה?
- בדיוק. אין לכם שתי נשמות דומות אלא יש לכם נשמה אחת שמתגלית בגופים נפרדים.
- מדהים! אבל לפחות נשמע לי קצת יותר הגיוני ממה שחשבתי בהתחלה.

פרק ח'

- עכשיו בוא ננסה להעמיק יותר. נעבור מאיש ואישה למשפחה עם³¹ ילדים קטנים. לכל המשפחה הזאת יש נשמה אחת משותפת. רק כאשר הילדים יגדלו הם יקבלו נשמה נפרדת.
- חשוב לי להדגיש, שהדברים הללו הרבה יותר עמוקים ומורכבים מהתיאור הפשטני שלי, ולכן כדאי מאד ללמוד אותם לעומק במקורם. הסיבה שאני נאלץ לתאר אותם בצורה פשטנית היא מפני שבעקבות מורכבותם קשה מאד לתפוס תמונה מלאה ומסודרת. הבה נתקדם צעד נוסף. לכל המשפחות של עם ישראל יש למעשה נשמה אחת גדולה! הנשמה של עם ישראל! – או במילים אחרות: כנסת ישראל.
- **מה? מה קורה פה? אני לא מבין - לכל משפחה יש נשמה נפרדת ועם ישראל מורכב בעצם מהרבה נשמות מחוברות, או שלכל העם יש נשמה אחת?**
- לכל העם יש נשמה אחת כללית שמופיעה ומתגלית בכל הנשמות הפרטיות שמופיעות בתאים המשפחתיים.
- הנשמה הכללית הזאת לא מורכבת מנשמות פרטיות המחוברות זו לזו. חס ושלום. היא הרבה יותר קדושה מכולן ביחד. היא השורש שלהן ולא תלויה בהן³², ואילו הן, לעומת זאת, תלויות בה ומקבלות דרכה את חיותן מהקב"ה.
- יוצא שכל היהודים קשורים מאד זה בזה, כיוון שבכולם מתגלית נשמה אחת, אבל הקשר בין בעל לאישה הוא חזק יותר, משום שיש להם גם אותה נשמה פרטית.
- **הבנתי שזו האמת. אבל עדיין קשה לי להפנים אותה.**
- אתן לך משל שיעזור לך להפנים את הדברים קצת יותר טוב. כמובן, שכדרכם של משלים, גם הוא לא מדויק לחלוטין. תדמיין לך בלון ענק חזק ביותר אשר יוצאים ממנו צינורות אל שש מאות אלף³³ בלונים קטנים.
- הצינורות הללו ממלאים את הבלונים הקטנים במה שיש בבלון הגדול. אם תיעצר ההזרמה מהבלון הגדול אל הבלונים הקטנים הם יתרוקנו וייעלמו. בכל הבלונים יש בעצם

³¹ עברנו כאן מתא זוגי לתא משפחתי. שני התאים הללו די דומים. נמשיך בעז"ה להרחיב בעניין הקשר בין ההורים לילדיהם בפרק י'.

³² הערת מו"ר הרב שלמה לוי שליט"א: "הנשמה הכללית תלויה במידה מסוימת גם בפרטיות כמו מינקות שכל שהתינוק יונק יותר יש לה יותר חלב. כאשר בני חוטאים ויש סילוק שכיה יש גם בחינה של סילוק מכנסת ישראל".

³³ רמח"ל בספר "דרך עץ חיים" כותב שיש בעם ישראל שש מאות אלף נשמות. וכך עולה מדברי המהר"ל בספר גבורות ה' פ"ג, שהקב"ה חיכה שישאל יגיעו למספר זה כדי שיכולו להיות עם שלם ואז הוציאם ממצרים. הוזה"ק כותב על מנין השש מאות אלף, שהסיבה שהתורה מנתה רק גברים ולא נשים היא מכיוון שלשניהם ביחד יש נשמה אחת, והתורה מנתה שש מאות אלף נשמות.

אותו אוויר, והם מחוברים זה לזה דרך הבלון הגדול הנותן אוויר לכולם. לכל בלון יש תפקיד אחר ובהתאם לכך צורה שונה וצבע אחר. כולם ביחד ממלאים את התפקיד המשותף שלהם.

הבלון הגדול יכול להסתדר ללא הבלונים הקטנים. יש בתוכו אוויר והוא חזק ולא מתפוצץ, אך הבלונים הקטנים תלויים בו. הם ממלאים באוויר שהיה בתוך הבלון הגדול ובלעדיו לא יהיה בהם אוויר ולא נפח. ברגע שהם מתנתקים מהבלון הגדול כל האוויר יוצא מהם. הם חייבים להיות מחוברים אליו כל הזמן כדי לקבל ממנו אוויר.

הנמשל הוא כך: הבלון הגדול זו הנשמה הכללית המשותפת לכל הנשמות של עם ישראל. הבלון הקטן הוא הנשמה הפרטית של כל יהודי ויהודי, או יותר נכון, של כל תא משפחתי. **כל יהודי מקבל את חייו מהקב"ה דרך אותה נשמה כללית.**

אותה נשמה כללית, המכונה כנסת ישראל, קדמה לעולם ובשבילה הקב"ה ברא את העולם. איתה הקב"ה כרת ברית בהר סיני ובערבות מואב ולכן כל מי שבמשך השנים שתבואנה אחר כך יהיה מחובר לאותה נשמה כללית ויהיה מלא מרוחה ויקבל את חיותו מהקב"ה דרכה, הרי הוא בכלל עם ישראל וממילא אף הוא נכנס לתוך אותה ברית שהקב"ה כרת איתה.

הנשמה הכללית הזאת היא הצינור שדרכו הקב"ה מחייה את האישיות והנשמה הפרטית שיש לכל יהודי. הנשמה הפרטית היא כלי כדי לקבל את "האוויר" והחיים מהנשמה הכללית. הנשמה הכללית היא זו שבעצם מתגלית בתוך כל היהודים במשך כל הדורות ומחברת אותם להיות אחד.

- ומהי אותה נשמה כללית?

הנשמה הכללית היא הגילוי העליון ביותר של הקב"ה בעולם הזה. הקב"ה הוא זה שבאופן ישיר מחייה אותה ונופח בה נשמת חיים בכל רגע ורגע. כמאמר הזוהר הקדוש - "מאן דנפח מדיליה נפח [מי שמפח ככתוב "ויפח באפיו", מתוכו נפח, דהיינו שהאוויר שהוא נפח הינו חלק ממנו]", והרי היא חלק אלוה ממעל ממש³⁴.

עם ישראל מכונה בתורה "בני בכורי ישראל". מהי המשמעות של הכינוי הזה? תשובה: בנים יכולים להיות הרבה, אך בן בכור יש רק אחד. הוא יחיד ואין לו תחליף. ובנוסף, הוא הדמות שממשיכה באופן מיוחד ומיטבי את האבא ומשום כך הוא היותר דומה לו מכל יצורי עולם (מעין זה במהר"ל גבורות ה' פרק כ"ט).

³⁴ לפי גרסת בעל התניא שהוסיף את המילה ממש. והדברים עתיקים ומורכבים הרבה יותר. כמו שמפורט באורך בספר נפש החיים מאמר ראשון.

כך, עם ישראל והנשמה הכללית שלו, הם הבן הבכור של הקב"ה. יחידים ללא תחליף, מיוחדים בקרבתם הגדולה לקב"ה כמאמר הפסוק "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו" (דברים ד, ז), ובעקבות כך - אך ורק דרכם הוא מתגלה ומופיע בעולם.

- אז הרב אומר לי שבמידה רבה מאד אנחנו כולנו אחד כיוון שלכולנו יש נשמה אחת שהיא גילוי אלוהי עליון ביותר!

- נכון!

- אם כולנו כבר אחד, מדוע אנחנו רוצים להתאחד ולהתחבר עם יהודים אחרים? אין בכך צורך!

- כאשר הנשמה הכללית מתגלית בנשמות הפרטיות היא כביכול "מתחלקת" להרבה חלקים. **כביכול**, בכל נשמה פרטית מופיע חלק אחר ממנה.

תיזכר רגע במשל שאמרתי לך. בתוך הבלון הגדול יש אוויר והאוויר הזה זורם וממלא את הבלונים הקטנים. כאשר הוא ממלא אותם הוא בעצם מתפצל לחלקים קטנים, כך שבכל בלון קטן יש רק חלק מכל האוויר.

המצב שלנו הוא מצב ביניים. מצד אחד יש לנו נשמה כללית משותפת שדרכה הקב"ה מחייה את כולנו. אך מצד שני כל אחד מאתנו קצת שונה מהשני ויש לו אישיות נפרדת ונשמה פרטית נפרדת.

יוצא איפה, שבפועל אנחנו לא דבר אחד לגמרי, וזו הסיבה שאנחנו משתוקקים לחזור ולהופיע ולהיות אחד לגמרי.

- נראה לי שדי הבנתי את המסר העיקרי. אך לא הבנתי למה הרב אמר "שהנשמה כביכול התחלקה"? למה להוסיף את המילה כביכול?

- תראה: הנושא הזה, ככל שאר הנושאים הרוחניים, מאד מורכב.

- מדוע?

- מפני שיש לנו גוף חומרי שחי בעולם חומרי שעוטף אותו מכל עבר, ולכן, על מנת להבין דברים עמוקים המצריכים משל ודוגמא כמו הדברים הרוחניים, אין לנו ברירה אחרת אלא להשתמש במשלים מהעולם החומרי שהוא העולם היחיד שמוכר לנו. אך מכיוון שהדברים החומריים שונים מאד מהדברים הרוחניים הם לא יכולים להסביר אותם בצורה מדויקת. דוגמא טובה לכך היא המילה שהשתמשתי בה: "התחלקה". זו מילה שלקוחה מעולם החומר, שבו אנחנו מחלקים דברים גשמיים לחלקים.

אך בעוד שבדברים חומריים, החלוקה מבטלת את הדבר השלם והופכת אותו למשהו אחר, לאוסף של חלקים; בדברים רוחניים המצב הוא שונה. דברים רוחניים כמו נשמה לא מתחלקים במובן הגשמי הרגיל. הנשמה הכללית ממשיכה להיות אחת גם לאחר

שהיא מתגלית ומופיעה בנשמות פרטיות שונות. אלא שכעת נוצרו גם לבושים הנפרדים זה מזה במידה מסוימת.

השתמשתי במילה "התחלקה" רק כדי להעביר מסר - שכאשר הנשמה הכללית מופיעה ומתגלית בתוך הנשמות הפרטיות קורה משהו מעין מה שקורה לדבר גשמי שמתחלק. כשם שבדבר גשמי שמתחלק נוצרים דברים חדשים, חלקים חדשים. כך גם כאן, ההתגלות וההופעה של הנשמה הכללית בנשמות פרטיות יוצרת³⁵ לבושים שונים שנפרדים זה מזה ושונים זה מזה מבחינה מסוימת.

³⁵ הגדרת מו"ר הרב שלמה לוי שליט"א: "הנשמה אינה מתחלקת אולם היא מחלקת".

פרק ט'

בעקבות דברינו על הנשמה הכללית, יש נקודה נוספת שחשוב מאד להגדיר. אהבת הנשמה הכללית של עם ישראל אמנם מובילה לאהבת כל יהודי ויהודי באופן פרטי, ובתור שכזה היא משמשת לה אמצעי במידה מסוימת, אך היא בעיקר תכלית בפני עצמה.

- **כלומר, יש מצווה לאהוב את עם ישראל כעם?**

- אכן. לא די בכך שאתה אוהב כל יהודי ויהודי ללא הבדל אם הוא מקורב, בן משפחה, מאנשי שלומך ומאנשי קהילתך או שהוא לא. זה לא מספיק. יש חובה לאהוב את האומה הישראלית. את הנשמה הכללית של עם ישראל. ומצווה זו כלולה במצות "ואהבת לרעך כמוך".

- **הכיצד?**

- הרי הסברנו שאנחנו אוהבים כל יהודי בגלל שמתגלה בו אותה נשמה כללית שמתגלה גם בנו והופכת את כל היהודים לדבר אחד. אותה נשמה הינה חלק אלוקים ממעל. בעבורה נברא העולם והיא קדמה לו. ממילא, קל וחומר שעלינו לאהוב את הנשמה עצמה. את המציאות הרוחנית הנשגבה הזאת.

אהבת הנשמה הכללית צריכה להוביל אותנו לאהבת האומה הישראלית בכללה לאורך כל הדורות שהיו ושהיו, כיוון שהם כולם ה"לבוש" שלה. אותה נשמה אלוקית עליונה מתגלה ומופיעה בעולם דרך העם היהודי לדורותיו.

למען האמת כל הנושא הזה של כלל ישראל הוא די פשוט ולא צריך ללמוד אותו בקל וחומר. הוא עולה מכל התורה כולה. התורה מתייחסת אלינו כאל עם ולא כאל יחידים. אמנם כל אחד מאתנו הוא יחיד ומיוחד, אך רק משום שהוא חלק מהעם הקדוש. התורה מספרת לנו על אבותינו ואמותיו של העם הזה. היא מספרת באריכות כיצד העם הזה נוצר וכיצד קיבל את התורה ובנה את המשכן. כמעט כל המצוות של התורה מנוסחות בלשון רבים. חלק גדול מהמצוות לא מוטלות על אדם פרטי אלא על עם ועל המוסדות הציבוריים שלו: מלך, סנהדרין, בתי דין, כהונה ובית המקדש.

עיקר³⁶ קיום כל המצוות הוא כאשר אנחנו יושבים כעם בארץ ישראל ולא כאשר אנחנו יושבים מפוזרים בגלות. אפילו את העונש בעולם הזה אנחנו מקבלים בתור חלק מעם, ולכן העונש הוא לצבור שלם [מחסור בגשם, מלחמות, מגפות וכד'] והוא תלוי במצבו של רוב הצבור.

- **למצווה לאהוב את כלל ישראל יש השלכות?**

³⁶ הרחבנו על כך בתחילת פרק נ"ז.

- כן, בוודאי. האוהב יהודי באופן פרטי ידאג למלא את צרכיו האישיים בלבד, בעוד שהאוהב את עם ישראל ואת הנשמה הכללית, מתוך תחושת שייכות וחיבור אליהם, לא יסתפק בדאגה לרווחתם הפרטית של כל היהודים אלא ירצה וישתדל בכל כוחו למלא את התפקיד של עם ישראל בעולם.

הוא לא ישאף לדאוג רק לכך שכל יהודי ויהודי יהיה "מסודר" בחיים, הן בחיים הגשמיים בעולם הזה והן בחיים הרוחניים בעולם הבא, אלא הוא ישאף וישתוקק שיתמלא רצונה של הנשמה הכללית, ושהאומה הישראלית תמלא את ייעודה בעולם.

לאותה נשמה כללית אלוקית יש רצונות ושאיפות שהיא חפצה ומשתוקקת להוציא אל הפועל בעולם. יש לה מטרה עליונה, שיכולה להתקיים ולהתממש רק על ידי אומה בריאה, שחיה כעם בארץ ישראל, ולא על ידי יהודים פרטיים. ולכן לא די לה שכל היהודים יקיימו את המצוות, לא יעשו עבירות ויזכו לגן עדן. זה בהחלט לא מספיק כדי לממש את אותה מטרה עליונה.

מי שאוהב ומרגיש שייך לכלל ישראל ולנשמה הכללית, וכן מודע ומכיר בכוחות האדירים שיש לעם ישראל ובמשימות הכבירות שהקב"ה הטיל עליהם, יתפלל ויתחנן בכל כוחו שעם ישראל יחזור לקדמותו ויקים את ממלכתו בארצו על פי תורתו ויבוא משיח צדקנו ועל ידי כך יוכל למלא את שליחותו. הוא לא יחשוב רק על הצרכים הפרטיים אלא גם ובעיקר על הצרכים הכלליים.

הוא לא רק יעשה ימים ולילות כדי לסחוב מקרר לדירתו של קשיש או להתנדב בגמ"ח, אלא יפעל ללא לאות ובמסירות עצומה למען עם ישראל שיוכל לחיות בארץ ישראל בממלכת כהנים וגוי קדוש. כיוון שרק על ידי כך הם יוכלו לממש את עיקר תכליתם בעולם. וישנן עוד השלכות רבות שאין לנו כרגע זמן להרחיב בהן.

- **הרב מדבר על קיבוץ גלויות, כיבוש ארץ ישראל וביאת המשיח. אם כן, לרצות בטובת כלל ישראל זה בעצם לרצות את הגאולה?**

- נכון. אך אני מדבר על הגאולה כאמצעי להשגת הייעוד של עם ישראל בעולם. ולא רק כדי שיהיה טוב לכל היהודים הפרטיים שיחיו אז.

- **מדברי הרב משתמע שזאת מדרגה גבוהה לרצות את הגאולה. אך על פניו נראה שכל יהודי דתי נמצא כבר במדרגה הזאת, שהרי כל יהודי דתי מתפלל על הגאולה מספר פעמים ביום.**

הוא מתחנן בתפילה "תקע בשופר גדול לחרותנו... וקבצנו יחד מהרה" וכן מתפלל "תשכון בתוך ירושלים עירך" וכן מבקש "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" וכד'. כולם רוצים בטובת כלל ישראל!

- לא בדיוק! יש לי שאלה. אתה יודע מדוע הגאולה לא באה?

- **בגלל שנאת חינו, לא?!**
- נכון. אך יש סיבות נוספות. אחת מהסיבות המרכזיות היא מפני שאנחנו לא כל כך רוצים שהיא תבוא.
- **מה? לא רוצים?! נראה לי מאד משונה לומר דבר כזה!**
- מדוע אתה רוצה שהמשיח יבוא?
- **מה זאת אומרת?! כדי שיהיה טוב לכל היהודים ושהצרות תפסקנה.**
- דברך מהווים דוגמא מצוינת למה שאמרת. זה יפה מאד שאכפת לך מכל יהודי ויהודי שחי בדורך באופן פרטי. אתה מעוניין שיהיה לכל אחד מהם טוב בעולם הזה ובעולם הבא וזה נפלא, אך לא אכפת לך מעם ישראל כאומה. או במילים אחרות, לא אכפת לך מהנשמה הכללית שלו ומהשלחות שלה בעולם.
- אנחנו חייבים לזכור, שאנחנו לא עם רגיל שבא לעולם רק כדי שיהיה טוב לכל אחד ואחד מאנשיו. יש לנו ייעוד שאותו עלינו למלא.
- אנחנו רוצים שהגאולה תבוא כדי שעם ישראל יחזור למצבו הבריא – אומה שחיה על פי התורה. וזה כולל: אומה השולטת בארץ ישראל על כל מרחביה, בית מקדש בנוי ומתפקד היטב, סנהדרין ובתי דין המתפקדים כראוי, וכמובן, נבואה.
- וכל זאת כדי שהשכינה תשרה בעולם ושעם ישראל יוכל למלא את רצון ה' ממנו, והיינו למלא את שליחותו בעולם: להיות אור לגויים, לקדש את שמו של הקב"ה בעולם, לגלות את ייחודו וכד'.
- **ולמה הרצון שלי שיהיה טוב ליהודים כשיבוא המשיח לא מקרב את הגאולה, הרי אני רוצה שהוא יבוא?**
- אנחנו צריכים להיות מדויקים. אתה רוצה שהוא יבוא רק כדי שיהיה טוב לכל היהודים הפרטיים החיים בדרך. או במילים אחרות חריפות קצת יותר, המשיח עצמו והגאולה עצמה לא כל כך מעניינים אותך. אתה מסתכל עליהם רק בתור אמצעי למטרה שהיא מבחינתך שיהיה טוב לכל היהודים בני דורך.
- אך עלינו לדעת שלמשיח יש מטרות רבות נוספות והן בעצם – **הגשמת כל היעדים של האומה הישראלית.** על מנת ליישם את היעדים הללו יש צורך בהרבה שותפים שמגמתם בעולם היא מילוי תפקידו של עם ישראל. אנשים אלו יקרבנו את הגאולה.
- אנשים שמתוך אהבת ה' ורצון למלא את רצונו, ומתוך אהבת האומה ורצון שתמלא את ייעודה ואת תפקידה, רוצים שעם ישראל יתקבץ כולו לארץ ישראל על כל מרחביה ויקים בה ממלכה קדושה שתהיה אור לגויים ויבנה בית המקדש והשכינה תחזור לשכון בו וכו'.
- על השגתם של דברים אלו הם בוכים ומתפללים ולפעמים אפילו גם נלחמים. הם מקדישים את חייהם למען מטרה זו.

- מצבי גרוע, נכון?
- חלילה! אתה נמצא באמצע תהליך וברוך השם הולך ומתקדם. לצערנו, ישנם הרבה יהודים שרוצים שהמשיח יבוא רק כדי שלהם יהיה טוב. הם אפילו לא כל כך חושבים ודואגים לכל היהודים בני דורם.

פרק י'

- הרב אמר שהתחושה הפנימית הגורמת לשני הביטויים של האהבה³⁷ היא שיש לכולנו נשמה אחת משותפת וכולנו בנשמתנו דבר אחד. עד עכשיו הרב הסביר כיצד התחושה הזאת גורמת לרצון הראשון של הנתינה והאכפתיות מכל יהודי, והדברים כעת די מובנים לי.

אך אני ממש לא מבין כיצד התחושה הזאת גורמת למחשבות על האהוב, לגעוגע אליו, לרצון להכיר אותו ואת כל מה שעובר עליו, לראות אותו, להיות קרוב אליו, לחבק ולנשק אותו ולרצון להתקרב אליו כמה שיותר, כמו שקיים בין שני בני זוג או בין הורים וילדים.

- אחד מחוקי הטבע הוא, ששני חלקים של דבר אחד שהופרדו, ירצו לחזור למצב הטבעי שלהם ולהיות אחד בחזרה. ממילא, התחושה שאתה והשני הם שני חצאים של דבר אחד שהתחלק לשניים תגרום לך לרצות להתחבר אליו עד כמה שרק ניתן ועל ידי כך לחזור להיות יחד אתו דבר אחד.

ניקח לדוגמא את האהבה שבין איש לאשתו. מפורסמים דברי חז"ל בזה"ק ובגמרא ביבמות (גס), שלאיש ולאשתו יש נשמה אחת שמתגלה בשני גופים, אשר עוברת תהליך של מעין "התחלקות לשנים" בזמן הלידה שלהם וחוזרת להיות אחת בחתונה שלהם.

כל ביטויי האהבה ביניהם – מחשבות, היכרות, געגוע, חיבוק ונישוק וכו' – נובעים בעצם מהרצון הפנימי שלהם לחזור למצב שלפני הפירוד בין הנשמות שלהם, דהיינו מהרצון לחזור להיות דבר אחד. כאשר הם עושים את כל הנ"ל, הם מרגישים את האחדות הפנימית הזאת וזה עושה אותם מאושרים ושמחים. כך גם בין שני אוהבים כגון אבא ובן.

- **מה, גם להם יש נשמה אחת שכביכול התפצלה?**

- כן. שגור בפי חז"ל (הראשונים), שברא כרעא דאבאה. כלומר, בן נחשב כרגל של אבא שלו. כוונתם היא, שהנשמה של ההורים מתגלה גם בתוך הילדים שלהם לפני הגיעם לגיל בר מצוה, ואף לאחר מכן. אך במידה פחותה הרבה יותר. מה שהופך את הילדים לממשיכים של ההורים. לכן אמרו חז"ל במסכת שבת (לב:), שבעון נדרים של ההורים, בנים קטנים מתים. מפני שיש להם בעצם נשמה אחת משותפת.

זו גם הסיבה לאהבה הגדולה הקיימת בין הורים לילדיהם.

כך גם ביחס שבין כל היהודים. לכולם יש נשמה אחת כללית שמופיעה ומתגלה בנשמות פרטיות שמתגלות בגופים רבים שמפרידים בין הנשמות שלהם, ולכן הן רוצות להתחבר

³⁷ לתת לאהוב ולהתקרב אליו.

זו לזו. זה גם יסוד הקשר שבין היהודים לקב"ה. ליהודים יש נשמה שהיא "חלק אלוה ממעל" ולכן היא שואפת ומשתוקקת להתחבר עם הקב"ה ולהדבק בו. לא חלילה במובן הפשוט של הדבקות שני חצאים שהופרדו אלא במובן של התבטלות לשרש שממנו הכול.

- הרב סליחה. יש לי שאלה ממש מהותית על כל המהלך הזה. אני די מכיר את עצמי, ואני יכול לומר בוודאות שאני לא מרגיש שום רצון להתחבר לא עם אחים שלי, לא עם ההורים שלי, לא עם כל היהודים בכל העולם וודאי לא עם היהודים שבכל הדורות. אני אמנם קצת אוהב אותם אך אין בי רצון להתחבר אליהם. זה לא מסתדר עם דברי הרב!

- השאלה שלך מצוינת. כל מה שדיברתי עד עכשיו זה רק על נשמות רוחניות. אנחנו אחד רק בנשמה שלנו. לא בגוף. ממילא, כאשר דיברתי על רצון להתאחד התכוונתי שהנשמות רוצות להתאחד. לא הגופים. מה שמונע מהן להתאחד זו העובדה שהם נמצאים בגופים חומריים. כל נשמה בגוף אחר. אילו היינו מצליחים להקשיב לנשמה שלנו היינו שומעים את הרצון האדיר שלה להדבק ולהתחבר לשאר היהודים. אך קשה לנו להקשיב לה מבעד לכיסוי של הגוף ולכן אנחנו לא כל כך מרגישים את רצונותיה.

- אם ככה, אז אני ממש לא מבין כיצד הרצון הפנימי הזה של הנשמה שלנו גורם לרצונות שהרב הזכיר, כגון לראות ולחבק את אהובינו. הרב הרי רצה להסביר מהיכן כל הרצונות הללו נובעים.

- באופן כללי אכן קשה לנו להקשיב לנשמה הפנימית שלנו, אך אנו כן מסוגלים להרגיש משהו. הרגשה עמומה. אתן לך דוגמא: כאשר יהודי חוטא והנשמה שלו מתרחקת מהקב"ה, הוא אמנם לא מרגיש את כל הצער העצום של הנשמה בעקבות הריחוק, אך הוא כן מרגיש חוסר סיפוק ועצבות מסיימת. כך גם כאן, אנחנו אמנם לא מרגישים את כל מה שהנשמה מרגישה בצורה מלאה אך תחושות עמומות כן עוברות אלינו.

- על איזו תחושות הרב מדבר?

- אסביר: כאשר אנחנו חושבים על אהובנו, מכירים אותו לפרטי פרטים, רואים אותו, נמצאים בקרבתו, מחבקים ומנשקים אותו, אנחנו מרגישים הרגשה של אושר. פשוט טוב לנו. אנחנו לא מבינים ממה האושר הזה נובע, אבל זה לא כל כך משנה לנו. עשיית הדברים שהזכרתי גורמת לנו אושר ולכן אנחנו עושים אותם. נכון?

- נכון!

- אבל ברור שיש סיבה פנימית מדוע טוב לנו! זה לא קורה מאליו ללא סיבה. האושר נגרם על ידי שמתמלא רצונה של הנשמה שלנו להתחבר ולהתאחד עם הנשמה של אהובנו, וזה קורה כאשר אנחנו עושים את כל הדברים שמניתי. בעקבות האיחוד ומילוי רצונה של

הנשמה, היא מרגישה אושר, והדים קלושים של האושר הזה מגיעים גם לנפש³⁸ שלנו על אף כל המחסומים שהגוף החומרי שלנו מציב בינה לבין הנשמה. אנחנו לא יודעים להגדיר בדיוק את הרגשת האושר הזאת כיוון שהיא נובעת מעמקי הנשמה שלנו, אך היא מספיק חזקה כדי לדחוף אותנו לעשות עוד ועוד את כל מה שמניתי קודם ופעולות אחרות נוספות.

- הרב בעצם אומר, שכל הפעולות הנ"ל נובעות מהרצון של הנשמה שלנו להתאחד עם הנשמה של השני, והפעולות הנ"ל מסייעות לה בכך. כלומר, התכלית של כל הפעולות שהרב הזכיר היא לא האיחוד בין הגופים אלא האיחוד בין הנשמות?
- נכון מאד. ניתן לראות זאת בצורה מאד בולטת אצל חלק גדול מהרצונות שמניתי לעיל. חלק גדול מהרצונות הללו מאופיינים ברצון להכניס את החצי השני לתוכנו ועל ידי כך להתאחד אתו. זה מלמד אותנו שמדובר על רצון לחיבור פנימי רוחני שיתחולל בתוכנו ולא על חיבור חיצוני וגשמי.
- הרב יכול לפרט קצת יותר אילו פעולות מכניסות את האהוב לתוכי?
- בשמחה. אני מדבר בעיקר על הפעולות שתלויות במחשבה, שמכניסות את האהוב לתוך המחשבה שלנו ועל ידי כך הוא נהיה חלק מאתנו, חלק מהאישיות שלנו. ואלו הן:
 - א. הרצון שהדמות והאישיות שלו יהיו תמיד בתוך המחשבות שלי ובתוך הדמיונות שלי.
 - ב. הרצון להכיר³⁹ אותו כמה שיותר. להכיר את גופו ולהכיר את נפשו לפרטי פרטים.
 - ג. הרצון לדעת כל מה שקורה לו בכל רגע. רצון זה קשור לרצון להכיר אותו.
 - ד. הרצון לראות אותו כמה שיותר, וכפי שאסביר בהמשך דבריי בעזרת השם לגבי כוח הראייה. גם ראייה היא בעצם היכרות מסוימת עם האהוב.
- הבנתי ששלושת הרצונות האחרונים קשורים להיכרות עם האהוב, אך לא כל כך הבנתי כיצד ההיכרות הזאת מכניסה אותו לתוך המחשבה שלנו ולתוך המוח שלנו!
- אנסה להסביר איך מכניסים משהו לתוך המחשבה שלנו כך שיהפוך להיות חלק מהאישיות שלנו. מתוך כך תבין את כוחה של ההיכרות וכיצד היא פועלת. באופן כללי הדרך היא: על ידי שנדע עליו כמה שיותר פרטים. זו הדרך של המוח שלנו לקלוט דברים ולהכניס אותם לתוכו. המוח שלנו מלקט פרטים ועוד פרטים וכך יוצר לעצמו תמונה מלאה.

³⁸ יש הבדל בין הנפש לבין הנשמה. הנשמה היא אלוקית עליונה ואילו הנפש יותר מחוברת לגוף ויותר קרובה אליו. הרגשות שלנו מתרחשים בנפש.

³⁹ לשון הרמב"ם בתחילת פ"ב מהל' יסודי התורה: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו ובראיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי".

כאשר המוח שלנו יודע את המראה של החפץ או של האדם לפרטי פרטים – צבע, גודל וכד', וגם יודע את התכונות שלו לפרטי פרטים – קשה, גיבור, חזק וכד', החפץ או האדם נמצאים במידה מסוימת בתוך השכל שלנו.

כאשר אנו מכירים משהו לעומק ולפרטי פרטים אנחנו בעצם מאחסנים בתוך המוח שלנו ידיעות ונתונים עליו. הם נשמרים שם וניתן אפילו להוציא אותם ולהשתמש בהם. הם הופכים להיות חלק מאתנו.

- **הבנתי. העובדה שאנחנו רוצים דווקא דברים כאלה מלמדת שהאהבה נובעת מרצון לחיבור פנימי רוחני בין הנשמות ולא בין הגופים. מה לגבי שאר הפעולות שמבטאות אהבה, כמו חיבוק ונישוק? הן נראות כפעולות סתמיות ללא מטרה!**

- פעולות אלה מלמדות אותנו שהמניע לאהבה הוא הרצון להתחבר זה לזה. אם תתבונן בכל הפעולות הנ"ל אתה תראה שהמאפיין שלהם הוא חיבור בין שני גופים וזה בהחלט מלמד על המטרה שלהם – לחבר וליצור אחדות. לדוגמא: זה די ברור שהרצון של האוהב להיות בקרבתו של אוהבו, או הרצון שלו לחבק ולנשק אותו, מבטאים רצון שלו לחיבור ואחדות ביניהם.

- **אני חושב שהבנתי את המהלך, אבל כדי להיות בטוח אני רוצה לסכם: לכל הרצונות של "אהבה" שהרב הזכיר קודם יש מהות ותוכן של חיבור. כולם קשורים לחיבור בין האוהב לאוהב. או חיבור במחשבה על ידי הכנסה של האוהב לתוך השכל של האוהב או חיבור פיזי.**

- יפה מאד. כל הפעולות הנ"ל מחברות בין הנשמות ובכך גורמות להן ולנו אושר ושמחה. הבה נסכם מההתחלה (פרק ז'): תחושת האחדות הפנימית היא זו שגורמת לשני ביטויי האהבה: הן לרצון להתחבר והן לרצון למלא את רצונו של האוהב. כמו כן, התחושה הפנימית הזו היא הגורמת לאושר ושמחה כאשר האהבה מתממשת, ולתחושת עצב כאשר היא לא.

- **כיצד האהבה מתממשת?**

- כאשר היא יוצאת מן הכוח אל הפועל. דהיינו, כאשר נעשות פעולות ["הפועל" במשמעות של פעולות] בעקבות הרצון של האהבה ["הכוח" במשמעות של הכוח הקיים באדם]. ומכיוון שבאהבה יש שני רצונות ממילא ישנן שתי דרכים להוציא מן הכוח אל הפועל את האהבה ובעצם לממש אותה:

א. למלא את רצון האוהב.

ב. להתאחד בכל דרך שהיא עם האוהב.

להתאחד על ידי דבקות נפשית, ראייה, שמיעה, חיבור פיזי ומחשבות ודמיונות וכד'.

מזמור לזמיר

כווזן של
המזוזשבה והראייה
וההקבלה
בין העולמות

לעילוי נשמת

ר' אברהם סיאני ז"ל בן נעמי

גלב"ע כ"ה ניסן התשס"א

פרק י"א

- משהו לא ברור לי עד הסוף. האם כל הדברים שהרב מנה – לחשוב על האהוב, לדמיין אותו, להכיר אותו, לחבק, לנשק – באמת מחברים בין האהוב לאהוב או שהם רק יוצרים תחושה של איחוד אך בפועל לא משנים שום דבר במציאות ולא מחברים בין שני החלקים של השלם?
- לא דיברתי על תחושות דמיוניות. כל ביטויי האהבה הללו יוצרים ממש חיבור אמיתי בין הנשמות. אין שום ספק בכך. היכרות מעמיקה של מישהו או מחשבות ודמיונות על מישהו, וכן חיבוק ונישוק יוצרים חיבור ממשי לאותו אדם/דבר.
- אני לא מבין! כיצד פעולות פיזיות או מחשבות ודמיונות יכולים להשפיע על הנשמה שלנו?
- באופן כללי חשוב שתדע שלמחשבות, לדמיונות ולמעשים שלנו יש כוח עצום. יש להם תוצאות והשפעות לא רק בעולם הגשמי אלא גם, ובעיקר, בכל העולמות הרוחניים⁴⁰ הקיימים בעולם ומשפיעים על המציאות הגשמית.
- קל וחומר שהפעולות הנ"ל משפיעות על הנפש ועל הנשמה שלנו שנמצאות בתוך הגוף שעושה את הפעולות או שחושב את המחשבות.
- זה נשמע כמו מדע בדיוני! למחשבה יש כל כך הרבה כוח?
- אני רואה שזה מפליא אותך. אתה עדיין חי בתפיסה החומרנית ששלטה בעולם המדע במאה הקודמת. המדע המודרני מדבר אחרת לגמרי והוא נותן כוח עצום למחשבה של האדם. אך אין דרכנו להביא הוכחות מהמדע.
- אחת המחשבות המשפיעות ביותר היא ה"היכרות" שהזכרתי. דהיינו להכיר מישהו במחשבה שלי. לדעת עליו דברים שונים. אך לפני שאסביר מדוע זה כך, אתן לך מספר דוגמאות והוכחות מהתורה שזו האמת.
- לדוגמא: בלק בן צפור רצה שבלעם יקלל את ישראל. לצורך כך הוא דרש ממנו להגיע לארץ מואב, לעלות למקום שממנו הוא יכול לראות את עם ישראל ורק אז לקלל אותם. מדוע בלעם צריך לראות את עם ישראל כדי לקלל אותם?
- שאלה טובה!
- התשובה לה כתובה בדברי הרמב"ן (במדבר כב, מא):

⁴⁰ כמובן שהדברים נכונים בעיקר ביחס למצוות. שמחשבות, רגשות ומעשים שאנחנו מצווים עליהם משפיעים על כל העולמות. הרחיב על כך בספר "נפש החיים" במספר 3 מקומות [פרקים ראשונים], והדברים ידועים. אך גם בדברים שאינם מצווים עליהם יש להם השפעה מסוימת.

"היה מעלה אותו במקום שיראנו כדי שיתכוון אליו בקללתו ולא תיפרד נפשו מהם, כי אלה מכוחות הנפש להיות דבקה בעת הראיה כידוע מעניין חכמים דלי גבינאי דבעינא למחזיה [החכם ביקש מהעוזר שלו שירים לו את עפעפיו על מנת שיוכל לראות את האדם], דלי ליה, יהב בין עיניה ונח נפשיה".

כלומר, ראית עם ישראל יצרה דבקות וחיבור בין נפשו של בלעם לעם ישראל, מה שאפשר לקללה שלו לחול עליהם.

- מחילה, אבל יש הבדל בין דברי הרמב"ן לבין מה שהרב הסביר קודם. הרמב"ן מדבר על ראייה ואילו הרב דיבר על מחשבה. זה לא אותו דבר!

- במידה רבה, זה דווקא כן אותו דבר. העין היא רק האמצעי לראיה, אך הראייה האמיתית מתרחשת במוח. במחשבה. המוח שלך הוא זה שרואה, לא העין. אפרט קצת יותר. ראיה היא בעצם מחשבה שנגרמה מחלקיקי האור שהגיעו לעין וגרמו לה לחשוב תמונה מסוימת. העין רק קולטת נתונים אך המוח הוא זה שמתרגם את הנתונים הללו לתמונה. כאשר אדם מתבונן במשהו מסוים, אותה דמות נחקקת בדמיונו והיא נמצאת במחשבותיו.

הדמות הזאת "נמצאת" בתוך השכל שלו, בתוך המחשבה שלו. יש לכך הוכחה די פשוטה: הוא מסוגל לשחזר את מה שהוא ראה מתוך הדמיון שלו. לפעמים הוא עושה את זה במודע ולפעמים זה קורה רק בלילה, כאשר השכל שובת ממלאכתו ונותן דרור ל"תת מודע" להעלות את כל התמונות שהעין והשכל קלטו במשך היום. כל הנתונים שנכנסים למחשבתו של האדם על ידי הראייה שמורים אצלו במוח. ההימצאות שלהם בתוך המוח שלו יוצרת קשר אמיתי וממשי בין נפשו של האדם לבין אותה דמות שראה ונמצאת כעת בתוך מחשבותיו. ממש כמו שנוצר חיבור נפשי בין בלעם לעם ישראל על ידי הראייה.

- הבנתי. ראייה מתבצעת במחשבה. הרב הוכיח שלראייה יש כוח לחבר בין האדם הרואה לבין מה שהוא רואה. אך עדיין אני לא מבין מה הקשר להיכרות? מי אמר שההיכרות יכולה לחבר?

- אחת הסיבות שיש לראייה כוח גדול היא כיוון שהיא יוצרת היכרות די מעמיקה בין האדם הרואה לבין הדבר שהוא ראה, וההיכרות הזאת מחברת ביניהם.

- על איזו היכרות הרב מדבר?

- אני מדבר על ההיכרות שנגרמה בעקבות הראייה. על ידי הראייה, הרואה מכיר את דמותו של הדבר שראה וכבר יודע עליו פרטים רבים. ברוב רובם של הפעמים, לא מדובר רק על פרטים טכניים חיצוניים, אלא גם על דברי מהות ותוכן.

לדוגמא: ראיית בן אדם מלמדת את הרואה הרבה מאד דברים גדולים ועצומים עליו. הוא יודע שהוא אדם על כל המשתמע מכך. הוא יודע שיש לו שכל שחושב, שזוכר, שמדמיון. הוא יודע שיש לו בחירה חופשית. הוא יודע שיש לו לב שאוהב ושונא וכד'. הוא יודע שיש לו רמ"ח איברים ושס"ה גידים ושהוא יכול ללכת וכד'. ואת כל הדברים הללו הוא יודע על ידי הראייה.

ואף יותר מכך. על פי מראה ניתן להכיר פעמים רבות חלק גדול מתכונות האופי של אותה אישיות. כמו הראייה של בלעם את עם ישראל. הוא ראה שפתי אהליהם לא מכוונים זה כנגד זה, והסיק שמדובר בעם צנוע שמקפיד לא להסתכל לתוך הבית של חברו וכד'.

הראייה וההיכרות גורמות לכך שהחפץ או האדם הנראה נמצא כעת בתוך המחשבה של הרואה ובתוך הדמיונות שלו. והימצאות זו משפיעה על החיבור ביניהם.

מדהים! זו דוגמא נפלאה לכוח של המחשבה. היא גם מעוררת אותי פתאום להבין אחרת דברים שאף פעם לא הצלחתי להבין. אם הרב ירשה לי להוסיף...

בכבוד...

ניתן להבין לפי כלל זה מימרות אחרות שלמדנו בישיבה. למשל את דברי ר' יוחנן שאסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע (מגילה כה). וכן דברי רבי יהודה הנשיא על עצמו, שזכה להיות חכם יותר מחבריו כיון שבזמן שלמד מרבו, ר' מאיר, היה רואה אותו. והוסיף ואמר, שאם היה רואה אותו מפניו ולא מגבו היה הרבה יותר גדול ממה שהוא כעת (עירובין ג:).

אשריך. דברים שיש בהם טעם וריח אתה אומר. דברי הרמב"ן שהבאנו קודם גם יסבירו לנו מדוע משה רבינו ע"ה ביקש מהקב"ה לפחות לראות את ארץ ישראל אם הוא לא יכול להיכנס אליה (דברים ג, כה). ואף הקב"ה הרשה לו לעלות להר העברים ולראות משם את ארץ ישראל.

ולכאורה קשה, לצורך מה היה צריך משה רבינו ע"ה לראות את הארץ אם הוא לא יכול להיכנס אליה?

על פי דברי הרמב"ן, יש תשובה⁴¹ די פשוטה לשאלה זו. על ידי ראיית ארץ ישראל זכה משה רבנו ע"ה שיתידבק נפשו בארץ ישראל ועל ידי כך תספוג מקדושתה הגדולה.

⁴¹ אחרי שנכתבו הדברים ראיתי שב"ה זכיתי לכוון לדברי בעל "חסד לאברהם", סבו של החיד"א, שהרחיב לבאר את כוחה של הראייה ומה היא פועלת. הוא כתב זאת בשני מקומות: א. "מעין שני עין הקורא", נהר לג. ב. מעין שלישי עין הארץ", נהר י'. וזו לשונו שם "והנראה כי הרואה אותה [את א"י] הוא מעלה גדולה". עיין שם דברים נפלאים ומתוקים.

פרק י"ב

כעת אני רוצה להסביר כיצד פעולות כמו חיבוק ונישוק יוצרות חיבור בין הנפשות/נשמות, ומתוך כך להגיע להסבר נוסף על כוחה של הראייה. לצורך כך, ברצוני ללמד אותך כלל חשוב הקשור לענייננו:

ישנה הקבלה בין המציאות הפיזית החומרית לבין המציאות הרוחנית שמחיה אותה. היא נובעת מכך שכנגד העולם הגשמי שלנו יש עולמות רוחניים שמחיים אותו והוא נמשך ומשתלשל מהם. הנחת היסוד של הכלל היא שכנגד כל מציאות גשמית יש מציאות רוחנית שמחיה אותה.

- התחלתי "לאבד" את ההבנה. למה הרב מתכוון באומרו ש"יש מציאות רוחנית שמחיה מציאות גשמית"?

- יש מציאות רוחנית שאנחנו לא יכולים לראות או למשש, אך אנחנו יודעים בוודאות גמורה שהיא קיימת, והיא זו שנותנת מציאות וחיים לכל העולם החומרי. בלעדיה אין לעולם הגשמי שום מציאות והוא פשוט יעלם. המציאות הרוחנית הזאת היא שפע שהקב"ה משפיע על העולם. כך נברא העולם לפני למעלה מחמשת אלפים ושבע מאות שנה וכך הקב"ה ממשיך לברוא אותו ולקיים אותו בכל רגע ורגע. כמו שאנו אומרים בתפילה: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". לכל מציאות גשמית יש כוח רוחני-אלוקי שמחיה אותה. אני רואה שאתה מתפלא.

- **קצת. שמעתי קצת על עניין זה בעבר אך הוא לא מספיק ברור לי.**

- זה נושא מאד רחב ועמוק וצריך לגשת אליו כמו שמטפסים על סולם. שלב אחרי שלב. באופן כללי ברור לחלוטין⁴² שחוץ מהעולם הגשמי שאנחנו חיים בו ומכירים אותו ישנם עוד הרבה עולמות רוחניים שקשורים לעולם החומרי שלנו ומחיים אותו. כאשר מתרחשים כל מיני תהליכים ושינויים בעולם הגשמי מתרחשים במקביל תהליכים ושינויים בעולמות הרוחניים הקשורים לעולם הגשמי.

- אני מבין שהעולמות הרוחניים משפיעים על העולם החומרי שלנו. האם גם ההיפך הוא הנכון?

- כן, ההשפעה היא הדדית. כל העולמות תפוסים זה בזה כמין שרשרת המורכבת מחלקים האחוזים זה בזה. כאשר החלק העליון של השרשרת מתנועע, גם החלק התחתון

⁴² מאד מעניין שהמדע המודרני של תורת הקוונטים הגיע אף הוא למסקנה הזאת שכתובה בתורה בחכמת הקבלה כבר לפני אלפי שנים. לפיו, יש ליקום מספר מימדים ומספר עולמות רוחניים שגם בהם מתרחשים תהליכים המקבילים לאלו המתרחשים בעולם החומרי.

מתנועע, וכאשר החלק התחתון זז גם החלק העליון זז. פעולה פיזית שלנו או מחשבה ואפילו הרגשה, משפיעות על המציאות הרוחנית בעולמות העליונים, והכול משום שהעולמות ממש מחוברים זה לזה. עד כאן הדברים ידועים ומבוארים באריכות בספרים רבים ("נפש החיים" שער א'. רמח"ל דרך ה' חלק א' פרק חמישי).

- **טוב, אבל אני לא כל כך מבין מה הכוונה שיש הקבלה ודמיון בין העולם הגשמי לעולם הרוחני.**

- היה אפשר לחשוב שאנו, בני האדם, לא מסוגלים לראות שום דמיון וקשר בין פעולה פיזית שאנחנו עושים לבין מה שהפעולה הזאת פועלת ומשנה בעולמות הרוחניים. מה שאומר בעצם, שאין לנו שום דרך לדעת מה התרחש במציאות הרוחנית בעקבות פעולה שעשינו. כאן מגיע החידוש של הכלל הזה. יש לנו דרך לדעת⁴³! זאת כיוון שיש דמיון בין הפעולה הגשמית לתוצאה הרוחנית.

- **נראה לי, שדוגמא מאד תעזור עכשיו.**

- דוגמא טובה לכלל הזה היא הנושא שבו אנחנו עוסקים: חיבוק ונישוק בין אוהבים. כאשר אבא מחבק את בנו, זה ברור שמשוהו בעולמות הרוחניים משתנה. קרה שם משהו בעקבות החיבוק הזה. הבה נקרא לו "תוצאה רוחנית" לפעולה הפיזית שהאבא עשה. להמחשת העניין הבה ניקח דוגמא מהנשמה והגוף. האדם מורכב מגוף חומרי ומנשמה אלוקית רוחנית, ושניהם משתפים פעולה ומשפיעים זה על זה. לפי הכלל שאמרנו, צריכים להיות **הקבלה ודמיון** בין פעולת הגוף לבין מה שמתרחש במציאות הרוחנית שבתוכנו, דהיינו בנשמה⁴⁴, בעקבות אותה פעולה.

נסכם: הפעולה הפיזית של החיבוק חוללה שינוי מסוים במציאות הרוחנית של האבא והבן, נכון?

- **נכון. ומה שאנחנו יודעים כעת הוא, שהשינוי הזה ["תוצאה רוחנית"] צריך להיות דומה דמיון כל שהוא לפעולה הפיזית של החיבוק. אך אין לי מושג איזה סוג של קשר ודמיון יכול להיות!**

- לצורך הבנת השינוי שהתחולל הבה נתבונן בפעולה הפיזית. מה יוצרת פעולת חיבוק מבחינה גשמית?

- **חיבור בין שני גופים!**

⁴³ בכך תובן שיטת ר' צדוק הכהן מלובלין שאברהם אבינו ידע את התורה מתוך התבוננות על העולם. כמו שהקב"ה הסתכל על התורה וברא את העולם כך גם אפשר להסתכל על העולם ולדעת את התורה. והכול מתוך הנחת היסוד שיש דמיון בין המציאות הפיזית למציאות הרוחנית של העולם שכתובה בתורה. ⁴⁴ העניין הזה מורכב, כמובן, הרבה יותר. יש כוחות רוחניים נוספים בתוכנו, כגון נפש ורוח. דיברתי באופן כללי על מנת להמחיש את הכלל.

- מצוין. כך גם מבחינה רוחנית, זה השינוי שחל. פעולת החיבוק יוצרת חיבור רוחני בין הנשמות של האבא והבן. החיבור בין הנשמות שלהם יוצר אצלם תחושה של קירבה הדדית, והיא גורמת להם אושר ושמחה, כיוון שעל ידי החיבור הזה קורה מה שהם רצו בפנימיות שלהם - להתחבר זה עם זה ולהתקרב זה לזה.

או במילים אחרות: האהבה שלהם מתממשת על ידי החיבור של הנשמות, שנגרם על ידי החיבור בין הגופים.

- **הרב יכול לתת עכשיו, על פי הכלל הזה, הבנה חדשה לכוחה של הראייה והמחשבה לחבר בין שניים?**

- בשמחה, ואפילו קצת ארחיב בנושא של כוח הראייה. כשם שכח הראייה מקרב ופועל באופן חיובי כך יש בו גם כוח הרסני, והרבה אנשים נכשלים בו ולא מבינים את חומרתו ואת מידת הנזק הגדולה שהוא גורם להם.

חלק גדול מהחטאים החמורים ביותר שיש ביהדות קשורים לאיסורי עריות: אסור לראות, לחבק ולהתחבר עם נשים אסורות. הרבה אנשים מתקשים להבין מדוע האיסורים הללו כל כך חמורים, והם שואלים את עצמם: מה כל כך נורא אם אסתכל או אם אגע, הרי בסך הכול רק עשיתי פעולה קצרה מבלי להשאיר רושם.

ראשית, צריך לדעת שאסור להתחכם כנגד הקב"ה. ואם כתוב שאסור אז אסור. אנחנו כל כך רחוקים מהבנה, אפילו חלקית, של התורה, עד שזה פשוט מגוחך לבטל בדעתנו את מעשינו ה"קטנים" ולהתחיל לעשות חשבונות של - אם אני לא מבין אני לא עושה.

שנית, לפי הכלל שאמרנו אנחנו יכולים קצת להבין את התשובה. והיא די מזעזעת. נתחיל בראייה ונעבור לאחר מכן לחיבוק ונישוק וכד'. בוא ננסה להבין ביחד איזו השפעה יש לראייה על המציאות הרוחנית שלנו. או במילים אחרות: איזו תוצאה רוחנית היא גורמת.

- **לפי הכלל שהרב אמר צריך שיהיה קשר ודמיון בין הפעולה הגשמית לבין התוצאה הרוחנית שלה.**

- נכון. אז קודם כל צריך להבין מהי ראייה מבחינה גשמית ומתוך הבנה זו ללמוד מהי ההשפעה של הראייה על המציאות הרוחנית שלי. איך היית מגדיר את הפעולה הגשמית של הראייה?

- **מה שלמדתי הוא, שקרני אור פוגעות בחפץ או באדם וכד' ואז חוזרות לעיניו של האדם הרואה.**

- נכון מאוד. אפשר לנסח את זה כך: קרני האור בעצם יוצרות חיבור תמידי בין האדם הרואה לבין מה שהוא רואה. יש קרני אור שקצה אחד שלהן מחובר לעין והקצה השני מחובר לחפץ. זה די דומה למגע, אלא שבראייה החיבור נעשה על ידי קרני אור שנוגעות

הן באדם והן בחפץ. לפי הכלל שאמרנו, כל פעולה פיזית של חיבור יוצרת חיבור רוחני בין הנפש של הרואה לבין מה שהוא רואה.

- אז בעצם הדמיון בין הפעולה הפיזית לתוצאה הרוחנית הוא, ששניהם מחברים בין האדם הרואה לבין מה שהוא ראה. הראייה היא סוג של חיבור בין גופים, והתוצאה הרוחנית של הראייה היא חיבור רוחני בין הנפש של הרואה לבין מה שהוא ראה.

- ואם הוא ראה מראה לא צנוע באישה?

- אזי בעצם נוצר חיבור רוחני בין הנפש שלו לבין אותה אישה.

- נכון מאד, וכמובן שזה דבר נורא ואיום, והוא בוודאי ובוודאי משאיר רושם עצום על נפשו של הרואה. הבה נמשיך לחיבוק ונישוק. הפעולות הנ"ל הינן פעולות של חיבור פיזי בין שני גופים. ולכן, לפי הכלל שאמרנו שפעולות פיזיות יוצרות תוצאות רוחניות המקבילות ודומות להן, צריך לומר שפעולות אלו יוצרות חיבור רוחני בין הנפש של האיש לנפש של האישה, כפי שעושה החיבוק או הנישוק בעולם הגשמי.

החיבור הזה, הוא לא משהו שנגמר ונעלם ללא השארת רושם. נוצר חיבור רוחני ממשי וחזק בין שני האנשים על ידי הפעולה הפיזית של החיבור, והוא ימשיך ללוות אותם הלאה. מכאן נובע הנזק הרוחני הגדול מאד שנוצר בחיבור הפיזי לאישה האסורה, אשר חומרתו באה לידי ביטוי בעונשים הכבדים שהתורה מענישה את החוטא.

לפי חז"ל (תנחומא⁴⁵ וישב ח' ד"ה וימאן), אותה ערווה תמשיך להיות קשורה אליו ככלב ההולך אחרי אדונו גם בעולם האמת. נוצר ביניהם קשר נפשי שלא נפסק במוות.

- הרב יכול לסיים את העניין בטוב ולהביא דוגמא יותר חיובית?

- בשמחה. כוחה של נשיקה של צדיק. אצל יעקב ורחל במפגשם הראשון כתוב "וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויברך" (בראשית כט,א). מדוע בכה יעקב? במדרש רבה (ע"ב) הובאו שלושה פירושים. לפי הפירוש האמצעי יעקב בכה בגלל –
"שראה שאינה נכנסת אתו לקבורה".

אמנם המדרש מסביר את הסיבה לבכי, אך מדוע לדעתך יעקב בכה דווקא לאחר שנשק לרחל? וכיצד הנשיקה הזו קשורה לבכי? ועוד צריך להבין מה גרם ליעקב להבין שרחל לא תיקבר איתו במערת המכפלה?

- בכבוד...

⁴⁵ הגמרא במסכת סוטה (ג): כותבת מעין זה "וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז - מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין... ר"א אומר: קשורה בו ככלב, שנאמר: (בראשית לט) ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה, לשכב אצלה - בעולם הזה, להיות עמה - לעולם הבא". אמנם הגמרא לא כותבת שמדובר על עריות, אך מספר סיבות מכריחות לפרש כך בכל זאת: א. מתוך השוואה למדרש תנחומא. ב. הפסוק שהביאה מדבר בעריות. ג. המימרא שהובאה לפני כן דיברה על עריות, לפי רש"י שם.

- לפי הכלל שאמרנו התשובה ברורה. הנשיקה שנשק יעקב לרחל יצרה חיבור פיזי שגרם לחיבור רוחני פנימי בינו לבין רחל. יעקב הרגיש בעקבות הנשיקה שהחיבור הרוחני עם רחל לא יהיה שלם אלא חלקי. ומתוך כך הבין שהיא לא תיקבר אתו באותו מקום, ולכן הצטער מאד מאד מיד לאחר הנשיקה ובכה.

- ניתן על פי זה להבין גם נשיקות אחרות של צדיקים?

- כן. באופן דומה ניתן להסביר את רצונו של יצחק לנשק את יעקב המחופש לעשיו ואת רצונו של יעקב לקרב אליו את אפרים ומנשה. זו הייתה הדרך שלהם לזהות את המציאות הרוחנית של האדם שאתו הם התקשרו.

על ידי הנשיקה, יצחק יכול היה לדעת האם האדם העומד מולו ראוי לברכה. אם הוא יחוש בעקבות הנשיקה קשר וחיבור לאותו אדם, זה סימן שיש ביניהם חיבור רוחני שלם והוא הממשיך האמיתי שלו ולכן ראוי לברכה⁴⁶. וכן יעקב יכול היה לדעת על ידי הנשיקה האם אפרים ומנשה ראויים להתחבר אליו וממילא גם ראויים לברכה, ובדרך זו להשקיט את החשש שהתעורר אצלו (רש"י מח, ח-ט).

- לעניות דעתי לפי דברי הרב הללו ניתן להציע הסבר נוסף לנשיקה. יצחק רצה לברך את יעקב המחופש לעשיו בלב שלם ונפש חפצה ולצורך כך רצה להגדיל⁴⁷ את אהבתו אליו בזמן שהוא מברך אותו. וכיצד יעשה זאת? על ידי נשיקה.

יצחק רצה לנשק אותו על מנת שהנשיקה תעורר⁴⁸ אצלו אהבה גדולה לעשיו ואז ברכנו אליו תצא בלב שלם ונפש חפצה. יתכן שיצחק ראה צורך לעורר את האהבה משום שהוא הכיר בחטאים של עשיו והם קצת העכירו את אהבתו אליו. וכן יעקב ביחס לאפרים ומנשה. הוא רצה לברך אותם שהם יהיו שְׁנִים מתוך שנים-עשר השבטים ורצה לעשות זאת בלב שלם ומתוך אהבה שלמה ולצורך כך רצה לנשק אותם.

- הסבר יפה מאד.

- אשמח אם הרב יוכל להוסיף עוד דוגמאות על דבריו הקודמים - שיש דמיון בין הפעולה הפיזית לבין התוצאה הרוחנית שלה.

- אתן לך דוגמא נוספת לכלל הזה אך שונה מהקודמת, בתקווה שהיא תעזור לך להבין את הדברים יותר לעומק. עד עכשיו דיברתי על כך שפעולות שאנחנו עושים מקבילות ודומות לתוצאות הרוחניות שלהן במציאות הרוחנית כגון בנשמה או בעולמות רוחניים.

⁴⁶ הוא זה שיקבר איתו במערת המכפלה וממנו יצא עם ישראל.

⁴⁷ מעין מה שמפרשים מדוע יצחק רצה שעשיו יאכיל אותו מצידו בזמן שהוא מברך אותו, על מנת שתתעורר בלבו אהבה אליו בזמן שהוא מברך אותו.

⁴⁸ או על מנת להתחבר אליו יותר, ומתוך חיבור זה תהיה השפעה גדולה יותר לברכתו.

כעת אביא לך דוגמא קצת שונה, על דמיון בין תכונות פיזיות של חפץ לבין תכונות רוחניות שלו:

על קלי חרס התורה אומרת שני דברים, אחד בתחום הפיזי ואחד בתחום הרוחני ויש ביניהם הקבלה ודמיון. בתחום הפיזי נאמר שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם. דהיינו המבנה הפיזי שלו גורם לכך שלא ניתן להוציא מתוכו לגמרי את מה שנבלע בתוכו, אם זה בשר או חלב או דבר אסור. בתחום הרוחני נאמר שכלי חרס מקבל טומאה ושבירתו היא טהרתו. דהיינו אי אפשר להוציא מתוך כלי החרס את הטומאה הרוחנית שנבלעה בו.

- **אני אמנם רואה את הדמיון אך לא מבין אותו. הדמיון הוא, שבשני התחומים אם נכנס משהו לתוך הכלי הזה הוא לא יוכל לצאת לגמרי. אך אני לא מבין את ההיגיון מאחורי הדמיון הזה. מדובר הרי בשני דברים שונים. באחד מדובר במשהו רוחני כמו טומאה ואילו בשני מדובר במשהו פיזי, חומר פיזי שנבלע בדפנות.**

- יפה מאד. גם אני לא מבין את העומק, אך אנו רואים את הדמיון שקיים בין שני התחומים, ומה שחשוב לנו כרגע הוא, שניתן ללמוד מתחום אחד על משנהו. למדנו מכאן, שהמבנה הפיזי של החרס שלא מאפשר הוצאת הבלוע מתוכו, מלמד על המבנה הרוחני שלו ששייך לדיני טומאה וטהרה, שמונע מטומאה שהתחברה אליו וטימאה אותו לצאת מתוכו.

- **לפי הכלל שהרב אמר, דבריו של המהר"ל במקומות רבים בספריו על כך שיש משמעות למספרים, מובנים כעת יותר.**

- נכון מאד. המספר הפיזי של דברים בעולם החומר בוודאי מגלה על המציאות הרוחנית שקיימת בהם. או במילים אחרות: התבוננות במספר הפריטים הפיזיים תלמד אותנו גם על המציאות הרוחנית שמחיה אותם.

לדוגמא: יש קשר מדויק בין הכמות של בני ישראל שיצאו ממצרים – שש מאות אלף, לבין המציאות הרוחנית של עם ישראל. המציאות הרוחנית שלנו קשורה למספר שש מאות אלף בדרך כלשהי.

הכלל שאמרתי בעצם עולה מדברי המהר"ל במקומות רבים ובהקשרים שונים, ומדבריו למדתי אותו. הכלל הזה מהווה אצל המהר"ל הנחת יסוד פשוטה ביותר ולכן הוא אפילו לא כותב אותו בצורה מפורשת.

צריך לדעת שלפי המהר"ל לא רק לכמות מספרית יש משמעות רוחנית וניתן ללמוד ממנה על המציאות הרוחנית, אלא גם לצורה הפיזית.

- **אפשר דוגמא?**

- בשמחה. המהר"ל מוכיח שלעולם הטבע יש קשר הדוק מאד עם המספר שבע, מעצם העובדה שהוא נברא בשבעה ימים, וגם מהצורה הפיזית של כל בריה גשמית, שיש בה

שבעה צדדים – ארבע רוחות, מעלה ומטה ונקודת המרכז. כלומר, הצורה הפיזית של כל מציאות גשמית, בעלת שבעת הצדדים, מלמדת שהמציאות הרוחנית שמחיה את העולם הגשמי קשורה למספר שבע⁴⁹ בדרך כלשהי.

⁴⁹ הקשר הזה בא לידי ביטוי גם בכך שהשבת היא ביום השביעי. ביום שבת יורד שפע רוחני שמחיה את הבריאה במשך כל השבעה ימים. שוב רואים שהשפע הרוחני שמחיה את הבריאה יורד לעולם בקבוצות של שבע. פעם בשבוע למשך שבעה ימים.

פער רער
זאָבן זען

היכרות – הדרך השלישית לזיכור ואהבה

לעילוי נשמת

ברכה בת זהרה ז"ל

גלב"ע כ"ד מרחשון התשס"ט

פרק י"ג

- הרב הסביר על כוחה הגדול של ההיכרות לחבר בין הנשמות. האם ניתן ללמוד מכאן דרך כיצד לגרום לעצמנו להרגיש אהבה כלפי יהודי?
- התשובה חיובית. זו בדיוק הסיבה שלשמה הסברתי את כל הנ"ל, להגיע לדרך השלישית להשגת אהבת ישראל. ככל שנכיר יותר את היהודים כך הנפש שלנו תתחבר אליהם יותר, ומתוך זה נחוש שכולנו יחד זה דבר אחד ונרגיש כלפיהם אהבה, רחמים, דאגה ואכפתיות ורצון להתחברות.
- **אני לא מבין! מה בדיוק להכיר בהם? וכיצד אפשר להכיר את כל היהודים?**
- לגבי השאלה הראשונה התשובה היא: ככל שתדע יותר פרטים על בן אדם, שיעזרו לך להכיר אותו - את נפשו, את כישוריו, את אופיו המיוחד ואפילו את גופו - כך נפשך תהיה יותר קשורה בנפשו. הקשר שנוצר בין שני יהודים שאינם מכירים זה את זה אינו דומה לקשר שבין שני חברים שגדלו יחד ומכירים זה את זה היכרות מעמיקה⁵⁰.
- **האם הרב יכול לתת דוגמא מוחשית לכלל שהיכרות יוצרת חיבור נפשי ובעקבותיו אהבה חזקה יותר?**
- בהחלט. קח לדוגמא אהבת אמא לבן. אחד הגורמים המרכזיים לאהבה הגדולה ביניהם הוא, ההיכרות המעמיקה שהאמא מכירה את בנה. הבן נמצא בתוך מחשבותיה של אמא לפרטי פרטים. היא מכירה אותו לעומק: הן היכרות עם גופו הפיזי והן היכרות עם נפשו ואישיותו. היא יודעת את יתרונותיו ואת מגרעותיו בצורה מדויקת ומפורטת. כך גם בין שני אחים שגדלו יחד ומכירים היטב זה את זה.
- **תודה רבה. הבנתי.**
- אך כמובן, כמו שתמהת בשאלתך השנייה, לא ניתן להכיר כל יהודי ויהודי לעומק, ולכן הפתרון הוא ללמוד באופן כללי מהו יהודי. ללמוד על הנשמה היהודית, על הנפש היהודית ועל האופי היהודי הכללי.
- **וזה מספיק?**
- בגדול כן. אבל שלא תטעה, זה לא כל כך פשוט כמו שזה נשמע. כדי להכיר את האופי היהודי האמיתי צריך בעצם ללמוד את התורה. רק שם מבואר מה "גודלו" של כל יהודי, כיצד יהודי צריך להתנהג ולא יזרזו רמה מוסרית הוא צריך ויכול להגיע. בתורה גם כתוב מהי השאיפה של עם ישראל ומהו התפקיד שאותו הוא צריך למלא בעולם.

⁵⁰ אמנם לפעמים היכרות מעמיקה מובילה לריחוק ושנאה. אך הסיבה העיקרית לכך היא, שלפעמים דווקא את הקרובים לנו אנחנו לא מכירים באמת, כיוון שאנחנו מגדילים את החסרונות שלהם ומקטינים את היתרונות שלהם הן בעקבות הקרבה היתרה והן בעקבות ההתרגלות. ודווקא אדם שמכיר אותם פחות טוב רואה אותם בצורה הרבה יותר נכונה ופרופורציונית.

מצוות התורה הן התוקן של הנשמה היהודית. ולכן, ברגע שאתה יודע ומכיר את מצוות התורה, אתה בעצם יודע ומכיר את הטבע של האומה הישראלית. רק אז אתה מכיר את האומה הישראלית באמת. או במילים אחרות, את מה שהיא רוצה בעומק נשמתה. לכל בְּרִיָּה יש טבע שטבוע בה מראשית יצירתה, וגם לנשמה הכללית של עם ישראל יש טבע, והוא קיום כל מה שכתוב בתורה. הקב"ה מצווה אותנו בתורה לפעול בעצם לפי הטבע הפנימי הציבורי שלנו. יש הקבלה מלאה בין מצוות התורה לבין הטבע הישראלי. היהדות היא לא דת של טקסים שצריך לעשות. היהדות היא דת טבעית. תורת חיים. רוצה לשמוע רעיון נחמד בעניין הזה?

- **בשמחה. זה נשמע לי מעניין.**

- על הפסוק שמתאר את לוחות הברית – "והמכתב מכתב אלוקים הוא, חרות על הלֶחֶת" (שמות לב, טז) – דרשו חז"ל בפרקי אבות (פ"ו, מ"ב), אל תקרא חרות אלא חירות, ללמדך שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

- **זו נראית לי דרשה מוזרה. גם ההיגיון שלה לא מובן וגם האופן שהיא דורשת את המסקנה שלה מהפסוק די תמוה. זה נראה כאילו היא מְעוּוֹתֶת את הקריאה הנכונה של הפסוק על מנת לדרוש ממנו משהו מאד מוזר שלא קשור בכלל לנושא שבו עוסק הפסוק.**

- את ההיגיון אסביר בקצירת האומר: ההגדרה של חירות היא שאדם פועל לפי הטבע העצמי שלו ולא לפי תכתיבים חיצוניים - של החברה, החינוך שקיבל, השפעות סביבתיות, עצלנות, תאוות ויצרים. ולכן, דווקא מי שעוסק בתורה ומקיים את מצוותיה הוא בן חורין אמתי, כיוון שכפי שכבר הזכרנו המצוות הן הטבע של הנשמה שלנו, זה מה שחקוק על לוחות הלב והמוח שלנו, ולכן מי שהולך לפיהן הולך בעצם לפי הטבע שלו. כאשר אנחנו לומדים תורה, אנחנו למעשה לומדים להכיר את עצמנו, את הטבע הפנימי שלנו. לחתול אופי של חתול, לכבשה אופי של כבשה ולהבדיל, ליהודי אופי של יהודי שטבוע בו.

- **טוב, אני מבין את ההיגיון, אבל איך הרב יסביר את האופן שבו חכמים למדו את הדרשה?**

- נראה לעניות דעתי שחז"ל למדו זאת מפשט הפסוק. תיזכר בכלל שאמרתי לך (פ"ו) שדרשות חז"ל לא עוקרות את פשט הפסוק אלא משלימות אותו. הכלל הזה נכון גם כאן. דרשת חז"ל זו לא עוקרת את פשט הפסוק אלא הוא נשאר על תילו. לפי הפשט, הכתב של עשרת הדברות היה חקוק על הלוחות ולא היה מודבק עליהם, כדרכם של ספרים, שהדיו דבוק על הקלף. ומעובדה זאת בדיוק חכמים למדו את דרשתם. הם שאלו את

עצמם - מדוע הכתב חרוט? ומדוע התורה מספרת לנו על כך? ומדוע כתוב חרות בת' ולא בט', כמו שכתוב בעגל הזהב (שמות לב, ד)?

תשובתם הייתה: רצה הקב"ה ללמד אותנו שעשרת הדברות אינם משהו חיצוני שמדביקים אותו על הלב שלנו. הוא רצה שנלמד מלוחות הברית על לוחות הלב והמוח שלנו. כשם שהכתב של עשרת הדברות הוא ממש חלק מהאבן, חקוק בה ולא ניתן להפריד ביניהם, כך גם התורה ומצוותיה הן חלק מהנשמה. כך היא בנויה ולא ניתן להפריד ביניהן. הן אינן תכתיבים חיצוניים שעלינו לקיים, אלא הטבע הפנימי שלנו וחקוקות על לבבנו ומוחנו.

- **לפי דברי הרב על כוחה של ההיכרות, יש גם חשיבות ללמוד את הלשון של עם ישראל וגם את ההיסטוריה שלו?**

- נכון מאוד. אך לא כמו לימוד תורה.

כאשר נכיר לעומק את האומה הישראלית ממילא תהיה לנו היכרות גם עם כל יהודי ויהודי. אמנם היא לא תהיה כמו היכרות עם אדם מסוים שגדלנו איתו, אך היא בהחלט תהיה רבה ומשמעותית. אנחנו כבר נדע עליו דברים רבים וחשובים ביותר. אנחנו נדע שיש לו נשמה אלוקית הדבוקה באלוקיה, אנחנו נדע שהוא רחמן, ביישן וגומל חסדים בטבעו ואנחנו נדע שיש לו כישרונות מוסריים עליונים וכד'.

זה נכון שעיקר הידיעות שלנו יתמקדו יותר ביכולות שלו ובפוטנציאל הטמון בו ופחות במצבו הרוחני הנוכחי, אך במידה רבה ההיכרות הזאת יותר משמעותית. ההיכרות הזאת היא עם הטבע האמיתי הנצחי שלו ולא עם האופי המקרי שקיים בו כרגע ובקלות רבה משתנה. ובפרט, שבדרך כלל, היהודים כן מצליחים להוציא מן הכוח אל הפועל את טבעם הפנימי ולממש חלקים גדולים מאד מהיכולות שלהם.

- **אפשר באמת לראות את זה לאורך כל הדורות. מן המפורסמות הוא, שהיהודים הינם רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. וכן ידוע שהיהודים הם העם המוסרי ביותר והמאמין ביותר ששמר בקנאות במשך אלפי שנים על האמונה שלו ועל המסורת שלו, מה שמוכיח שהאופי הזה טבוע בהם מראשית יצירתם ולכן הם יכולים בקלות רבה להצליח להוציא אותו מן הכוח אל הפועל.**

- יפה מאוד. כפי שאמרנו קודם, ההיכרות הזאת עם האומה הישראלית תחבר אותנו לעם הזה ותיצור בתוכנו אהבה כלפיו.

- **הבנתי כיצד ההיכרות מחברת אותנו אליו, אך לא הבנתי כיצד היא מעוררת את רגש האהבה כלפיו?**

- לצורך הבנה שלמה של העניין הבה נעשה חזרה קצרה על מה שאמרנו בשיעורים האחרונים ונסגור את המעגל של הדרך השלישית⁵¹ להשגת אהבת ישראל והיא - ההיכרות.

בשיעורים הקודמים (פ"ז) אמרנו שהתחושה הפנימית של אהבה היא שהאהוב והאהוב הם דבר אחד, ומתוך תחושה זו נובע הרצון להתחבר זה עם זה ולהיות אחד בפועל.

- **אמת.**

- אמרנו גם (פ"י) שאחת הדרכים להתחבר עם האהוב היא על ידי הכנסתו לתוך המחשבות שלנו. כאשר הדרך המרכזית לעשות זאת היא על ידי היכרות מעמיקה אתו. היכרות זו לא רק יוצרת תחושה של חיבור אלא ממש מחברת ביניהם ולכן האהוב, שמתוך אהבתו רוצה להתחבר לאהובו, מאד מעוניין בה, ולכן רוצה לדעת עוד ועוד על אהובו. ההיכרות ממלאת אותו אושר ושמחה כיוון שהיא ממלאת את רצונה הפנימי של נשמתו להתחבר לאהובו. אמנם החיבור הזה הוא חיבור נשמתי פנימי, והנשמה היא זו שמתמלאת אושר ושמחה, אך הרגשות עמומות ממנה מצליחות לחדור מבעד למעטה הגוף אל נפשו של האדם וכתוצאה מהן הוא חש אושר וסיפוק.

תוספת החיבור שנוצרה בעקבות ההיכרות מחזקת את הקשר הנשמתי ביניהם ובעקבות זאת הקשר ביניהם **מורגש יותר**. זאת משום שכל שהוא חזק יותר, כך הוא מצליח יותר לחדור לנפש שלנו וללב שלנו.

- **או במילים אחרות: היכרות תביא לידי הרגשת אהבה. אותה תחושה פנימית שהם אחד, מתעצמת באהוב ברגע שהוא מכיר יותר את אהובו, כיוון שהוא באמת כרגע, לאחר אותה היכרות, יותר מחובר אתו. ברגע שהיא מתעצמת היא הופכת לפחות עמומה ויותר מורגשת, מה שהופך את רגשות האושר והשמחה בעקבות האיחוד לגדולים יותר.**

- נכון מאד. במידה רבה, האהבה היא בעצם מעגל שלא נגמר: ברגע שאדם יותר אוהב, ממילא גם הרצון שלו להכיר יותר את אהובו נהיה גדול יותר ואז הוא משתדל להכיר אותו יותר, וכאשר זה נעשה, החיבור ביניהם מוסיף לגדול ואז גם הרצון להכיר גדל יותר. לסיכום, הדרך השלישית להשגת אהבת ישראל היא: היכרות מעמיקה של עם ישראל, דהיינו, הכרת האופי הלאומי שלו, ומתוך זה היכרות רבה עם כל אחד מהפרטים. וזאת על ידי שתי דרכים: א. העיקרית, על ידי לימוד תורה שהיא בעצם האופי הלאומי הטבוע בנו. ב. המשנית, על ידי לימוד ההיסטוריה של עם ישראל והלשון⁵² שלו. היכרות זו תעזור לנו מאד לאהוב את העם הקדוש והמיוחד הזה ואת כל היהודים.

⁵¹ את הראשונה והשנייה כתבנו בפרק ה'. הראשונה - אחר המעשים נמשכים הלבבות. שם הוספנו שהם נמשכים גם על ידי דיבורים. השנייה - ההכרה השכלית מדוע עלינו לאהוב את כל עם ישראל. להיות משוכנעים בשכלנו שכולנו אחד.

⁵² זה נושא רחב בספרות חז"ל ואין כאן המקום להאריך בו, אך באופן עקרוני נאמר, שעל ידי ידיעת הלשון והשפה ניתן להבין את האופי של העם ואת התרבות שלו. לדוגמא: על ידי הלשון העברית ניתן לדעת על הצניעות שיש בעם ישראל.

פרק י"ד

- כבוד הרב, כל התפיסה הזאת של אהבה, מהפכנית קצת. עד עכשיו חשבתי שאהבה זה סתם רגש. או שאתה אוהב או שאתה לא.
- נכון, אבל התפיסה הזאת גם נפלאה ומתוקה, ובעיקר, פותחת לנו פתח גדול בהבנת עניין האהבה בתורה בכל המישורים. בין איש לאשתו, בין יהודי לרעהו ובין הקב"ה לעם ישראל.
- הרב דיבר על אהבת ישראל בין יהודי לרעהו. אני רוצה ליישם את הדברים גם ביחס לאהבה בין הקב"ה לעם ישראל. יהודי שאוהב את הקב"ה רוצה בעצם להתקרב אליו ולהתחבר אליו וממילא ירצה לעשות כל דבר שיכול לקרב ולחבר אותו אליו. הפעולות שעלינו לעשות כדי להתחבר אל בני אדם הן חיבוק ונישוק וכו', אך כדי להתקרב לקב"ה יש לעשות דברים אחרים, למשל, להדבק בתלמידי חכמים ולתקן את המידות.
- נפלא. כפתור ופרח. עליך נאמר "נבון", המבין דבר מתוך דבר. בהמשך לדבריך אני רוצה להסביר מהי עבודת ה' מאהבה בצורה קצת שונה מההבנה הרגילה. ההסבר הפשוט והעיקרי הוא, שיהודי הזוכה להגיע לאהבת ה' מקיים את המצוות שלו מתוך אותה אהבה.
- כלומר, מכיוון שהקב"ה חפץ בקיום המצוות הללו, אזי מי שאוהב אותו רוצה למלא את רצונו ולקיים את המצוות. ממש כשם שבן רוצה לעשות את רצונו של אביו, או בעל את רצונה של אשתו. וכשם שהבן והבעל שמחים במילוי רצון האהוב, כך גם יהודי האוהב את הקב"ה מקיים את מצוותיו של הקב"ה בשמחה ובטוב לבב (מסילת ישרים פרק י"ח).
- אמנם ניתן להציע ביאור נוסף למושג "עבודה מאהבה", על פי דברי האר"י ז"ל, שהמילה מצווה הינה לא רק במשמעות של ציווי, אלא גם במשמעות של צוות. קבוצה מאוחדת. קוראים לה מצווה מפני שהיא מקרבת אותנו לקב"ה והופכת אותנו לצוות שלו.
- יהודי שאוהב את הקב"ה ורוצה להתקרב אליו, ומתוך שהוא יודע שהדרך לעשות זאת היא על ידי קיום המצוות, הוא רוצה ושמח לקיים את מצוותיו ההופכות אותו לצוות של הקב"ה, עליו יאמר שהוא עובד ה' מאהבה. דהיינו שקיום המצוות נובע אצלו מתוך אהבת ה' והרצון להיות דבוק בו, כדרכם של אוהבים.
- אסכם: שני ביטויים לה לאהבה –
- א. רצון למלא מבוקשו של האהוב.
- ב. רצון להתחבר אליו.

כל מי שרוצה לקיים את מצוות ה' מתוך אחד הרצונות הללו הנובעים מאהבת ה', יקרא עובד ה' מאהבה.

האם הרב יכול להסביר את מה שאנחנו מבקשים בברכות קריאת שמע – "ודבק לבנו במצוותיך". נראה לי שזה קשור למה שהרב מדבר, ועד היום לא הבנתי כל כך את המילים הללו.

בשמחה. ביאור הקטע הזה משתלב היטב במה שרציתי לדבר עליו. אך על מנת שהעניין יבואר היטב, ברצוני להזכיר לך מה אנחנו מבקשים מהקב"ה לפני בקשה זו ומה לאחריה. זה מאד קשור לנושא שלנו.

הקטע הזה בתפילה הוא חטיבה אחת הכוללת בתוכה שלושה דברים שבכוחם לדבק אותנו בקב"ה, ואנו מבקשים ממנו לעזור לנו בהם:

א. "רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה להבין, להשכיל, לשמוע, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות את כל דברי תלמוד תורתך **באהבה**". אנחנו מבקשים מהקב"ה שירחם עלינו ויעזור לנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות את התורה ומצוותיה מאהבה.

הדגש כאן הוא כפול: הן שנקיים את המצוות והן שנעשה אותן מאהבה. מתוך אהבה לקב"ה ומתוך רצון להדבק בו.

כפי שכבר אמרנו קודם, למחשבה ולרצון שלנו יש השפעה עצומה. ולכן, כדי להדבק בקב"ה ולהיות צוות שלו, או במילים אחרות, על מנת שהמצוות יפעלו בנו את מלוא השפעתן וקדושתן, צריך לקיים אותן מתוך ידיעה והכרה שהן פועלות לחבר אותנו לקב"ה ומתוך רצון שזה מה שהן יעשו. או במילים אחרות, מתוך אהבת ה' ורצון להתחבר אליו. לא מספיק ללמוד תורה ולקיים את המצוות כמצוות אנשים מלומדה, באדישות ובקריירות וללא הכרה בכוחן ובקדושתן.

חכמים תיקנו לנו ברכה לפני כל מצווה על מנת שתזכיר לנו את כוחה העצום והנפלא של המצווה שאנחנו עומדים לקיים.

ואיך זה קשור למה שביקשתי להבין, למילים: "דבק לבנו במצוותיך"?

במילים אלו אנו מבקשים מהקב"ה שיעזור לנו לעשות את המצוות מתוך שְׁלֵבנו דבק וחושק בהן. שנעשה אותן באהבה ושמחה, וממילא במסירות נפש.

וכיצד תבוא בלבנו תשוקה ואהבה למצוות?

הדבר החשוב ביותר הוא שנכיר בערך ובכוחן העצום לחבר ולדבק אותנו בקב"ה⁵³. קיום המצוות כהלכתן בכונה טהורה וקדושה מדבק את נשמתנו בקב"ה ומתוך כך הננו

⁵³ אילו היינו מקיימים את המצוות כהלכתן ובכונה ראויה נפשנו הייתה דבקה בקב"ה והיינו מרגישים בעקבות זאת קדושה וטהרה גדולות.

מתמלאים עוד יותר אהבה לקב"ה ורצון גדול עוד יותר להדבק בו ולקיים את מצוותיו. מצווה גוררת מצווה.

הדבקות בה' הנגרמת על ידי קיום מצוותיו, תסביר לנו מדוע אנחנו מברכים לפני מצווה שאנחנו מקיימים – "אשר קדשנו במצוותיו". כל מצווה מחברת אותנו ומדבקת אותנו **לקדוש** ברוך הוא וממילא אנחנו נעשים קדושים יותר. הדבקות במקור הקדושה משפיעה גם עלינו קדושה. וכך לגבי לימוד תורה. לימוד התורה מקדש את האדם כיוון שהוא מדבק אותו במקור הברכות, **בקדוש** ברוך הוא.

ב. **הדבר השני** שאנחנו מבקשים הוא: "והאר עינינו בתורתך". אנחנו מבקשים מהקב"ה שיאיר את עינינו להבין נכון את התורה שלו.

שים לב לדקדוק המילים. אנחנו לא מבקשים להבין את "התורה" אלא להבין את "תורתך". אנחנו רוצים להכיר את התורה משום שהיא של הקב"ה. כמובן שיש לכך משמעות. כפי שאמרנו קודם, אחת הדרכים להגיע לדבקות במישהו היא על ידי שנכיר אותו כמה שיותר. ההיכרות הזו בעצם אומרת שבתוך השכל שלנו מאוחסנים עליו ידיעות ונתונים שונים, מה שגורם לכך שהוא יהיה במידה מסוימת בתוך מחשבותינו.

בכך שאנחנו לומדים ומבינים את התורה של הקב"ה שהיא חכמתו והיא רצונו, אנו מכירים אותו יותר, או יותר נכון מכירים את ההתגלות שלו בעולם יותר, והיכרות זו מדבקת אותנו אליו.

על ידי לימוד התורה אנחנו יודעים, עד כמה ששכלנו הדל יכול להבין, את דעתו המדויקת והמפורטת ביחס למהו טוב ומהו רע, את דעתו לגבי מה אסור ומה מותר, וכן מה הוא רוצה מאתנו. אנחנו גם יודעים את מידותיו, שהוא רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת וכו', שהוא אוהב אמת ושונא שקר וכד'. מדובר באלפי אלפים של ידיעות אין סופיות שאת הקצה שלהן אנחנו מנסים קצת להכיר.

- **לפי הסברו של הרב, ניתן להבין מדוע היה כל כך חשוב למשה רבנו לבקש מהקב"ה "הודיעני נא את דרכיך" ופירשה הגמרא במסכת ברכות (ז). שהוא רצה להבין את דרכי הנהגת ה' בעולם, מדוע יש רשע וטוב לו ויש צדיק ורע לו.**

- יפה מאוד. לכאורה אין כל כך צורך בידיעת דבר זה, אלא שמשה רבנו הבין שהשעה היא שעת רצון וניתן להגיע לדבקות עליונה ביותר בקב"ה. וכן הוא ידע שהדרך לעשות זאת הינה על ידי הכרת התגלותו בעולם של הקב"ה כמה שרק ניתן, וזאת על ידי שידע **אפילו**

את דרכי הנהגותיו הסודיות ביותר שלא ידועות לאף אדם בעולם. זו היכרות ממש אישית⁵⁴ וייחודית ולכן כוחה גדול.

ניתן להוכיח את הכלל שאמרנו לגבי כוחה של היכרות וידיעה מדברי הרמב"ם במספר מקומות:

בספר המצוות (מ"ע ג) כתב הרמב"ם:

"ולשון ספרי: לפי שנאמר ואהבת את ה' אלקיך, איני יודע כיצד אוהב את המקום, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, **שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם**. הנה בארנו לך שבהתבוננות תעלה בידך **ההשגה** ותגיע ההנאה ותבוא **האהבה** בהכרח".

בפרק י' מהלכות תשובה הלכה ו':

"דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזב כל שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך, **אלא בדעה שידעוהו. ועל פי הדעה על פי האהבה, אם מעט- מעט, ואם הרבה- הרבה**.

לפיכך צריך האדם לייחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותיבונות המודיעין לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה".

וכן בפרק ח הלכה ב (שם):

"כך אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, הרי נתבאר לך שאין שם גוף לפי שאין שם אכילה ושתיה.

וזה שאמרו "צדיקים יושבין" דרך חידה אמרו, כלומר הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא גיעה.

וכן זה שאמרו עטרותיהן בראשיהן כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא מצויה עימם והיא העטרה שלהן כענין שאמר שלמה בעטרה שעטרה לו אמו, והרי הוא אומר "ושמחת עולם על ראשם" ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הידיעה,

ומהו זהו שאמרו נהנין מזיו שכינה שידעו ומשיגין מאמתת הקב"ה מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל"

- אפשר תרגום? זה כאילו כתוב בשפה זרה.

⁵⁴ באופן זה ניתן להבין מדוע מעשה בראשית ומעשה מרכבה נקראים דבר גדול ואילו ש"ס ופוסקים נקראים דבר קטן. מעשה בראשית ומרכבה עוסקים באופן ישיר בהתגלות ה' ומלמדים אותנו להכיר יותר את הקב"ה מאשר לימוד ש"ס ופוסקים.

- הרמב"ם כותב שהצדיקים זוכים לחיי העולם הבא בזכות הדעת שיש בהם. דהיינו הם זכו להכיר את הקב"ה בשכלם [בלשון הרמב"ם – דעת] בעודם בעולם הזה, ועל ידי כך זכו לדבקות נשמתית נצחית בקב"ה או במילים אחרות זכו לחיי העולם הבא.

נקודה נוספת הקשורה לענייננו נמצאת בסוף דברי הרמב"ם –

"נהנין מזיו שכינה שיודעים ומשיגין מאמתת הקב"ה".

דהיינו, בהיות הצדיקים בעולם הנשמות ללא גוף וללא שום מגבלה החוסמת את שכלם להכיר יותר את הקב"ה, היכרותם וידיעתם את הקב"ה הולכת וגוברת ובעקבות זאת גם הדבקות שלהם בו יתברך הולכת וגדלה, מה שגורם להם אושר רב ובלשון חז"ל – "נהנין מזיו השכינה".

אתן לך מקור נוסף לכלל שאמרנו שהיכרות מחברת:

זו לשון המהר"ל –

"כי אם בזאת יתהלל המתהלל **השכל וידוע אותי**, כלומר כי כאשר משכיל ויודע אותי המתהלל, בזה הוא קרוב אל השם יתברך ודבק בו כאשר מכיר השם יתברך וזהו תכלית הצלחת האדם כאשר הוא עם השם יתברך" (נתיבות עולם ח"ב עמ' רכ"ו).

האמת היא שאנחנו בעצם מבקשים זאת מהקב"ה כל יום בברכות התורה:

"ונהיה אנחנו וצאצאינו... כולנו **יודעי שמך** ולומדי תורתך לשמה".

למה הכוונה במילים "יודעי שמך"?

- **עכשיו אני מבין.**

אנחנו בעצם מבקשים מהקב"ה שיעזור לנו ולצאצאינו להכיר ולדעת את שמו של הקב"ה, דהיינו את ההתגלות שלו בעולם. להבין את דרכי השגחתו ודרכי הופעתו בעולם. ועל ידי שנזכה להיות "יודעי שמו", נזכה גם להדבק בו ולהתקרב אליו.

- יפה מאוד. זו לשון הגמרא במסכת קידושין (עא.) המדברת בשבח מי שיודע את שם ה', שזוכה לדברים נפלאים ע"י הדבקות שלו בקב"ה –

"וכל **היודע** והזהיר בו והמשמרו בטהרה אהוב למעלה ונחמד למטה ואימתו

מוטלת על הבריות ונוחל שני עולמים – העולם הזה והעולם הבא".

וביאר הרמב"ם במורה הנבוכים (חלק א' פרק ס"ב), שאין הכוונה לידיעת האותיות בלבד, אלא לידיעת:

"עניינים אלהיים מכלל העניינים שהם סתרי תורה".

הכלל הזה רמוז בלשון הקודש בתוך המילה "דעת".

למילה "דעת" יש בלשון הקודש שתי משמעויות. משמעות אחת היא ידיעה שכלית ומשמעות שנייה היא חיבור. כמאמר הכתוב "והאדם ידע את חווה אשתו וטהר ותלד את..." (בראשית ד, א). ידע במובן של חיבור. העובדה שבלשון הקודש יש למילה אחת שתי משמעויות מלמדת אותנו שיש קשר בין שתי המשמעויות ויש לשתייהן מכנה משותף. והיינו לפי מה שהסברנו, שהן ידיעה שכלית של משהו והן חיבור פיזי אליו יוצרים חיבור רוחני ביניהם. שתי המשמעויות הן בעצם דרכים להתחבר.

פרק ט"ו

ג. הדבר השלישי שאנחנו מבקשים בברכות קריאת שמע הוא: "ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך". אנו מבקשים מהקב"ה שבלבנו יהיה רק דבר אחד – אהבה לה' ויראה ממנו. זו הכוונה במילים "ויחד לבבנו".

מסתתרת כאן נקודה חשובה שכדאי לשים לב אליה. אנו יכולים להגיע לדבקות נשמתית בקב"ה על ידי כל אחד מהכוחות שבנו:

בכוח העשייה אנו דבקים בקב"ה על ידי קיום המצוות.

בכוח המחשבה על ידי לימוד התורה ומחשבות על הקב"ה.

בכוח הרגש על ידי רגשות אהבה ויראה. אהבה ויראה מדבקות את נשמתנו בקב"ה. ולכן אנו מבקשים שבלבנו תהיה רק אהבתו ויראתו.

- **סליחה הרב, האם זה לא מה שאמרנו בבקשה הראשונה?**

- לא. הבקשה הראשונה מדברת על כך שנקיים את המצוות מתוך אהבה, רצון וחשק. ואילו כאן לא מדובר כלל על קיום מצוות אלא פשוט שנרגיש אהבה ויראה כלפי הקב"ה בכל רגע. פשוט להרגיש.

- **זה לא מוגזם? אהבה, אהבה ואהבה. נראה לי מאד מוזר שה"אהבה" תופסת מקום כל כך חשוב ביהדות.**

- אך זו האמת! ר' עקיבא גילה לנו אותה באומרו שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא כלל גדול בתורה. מטרתנו בשיעורים הללו היא להסביר מדוע היא כה חשובה וכיצד ניתן להשיג אותה.

- **ביחס לחשיבות אהבת ישראל אין לי יותר ספק, כיוון שהרב הסביר שאחדות ישראל ואהבת ישראל הן דבר אחד, ועל חשיבותה של האחדות אין חולק ומערער. אך מנין לנו שישנה חשיבות כל כך גדולה גם לאהבת ה'? מספיק שאנחנו מקיימים את מצוותיו! לא?**

- ומה אנחנו מבקשים בתפילה בסוף קדושה דסדרא [ובא לציון גואל]?

- **"הוא יפתח לבנו בתורתו, וישים בלבנו אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם".**

- ומה אנחנו מבקשים בברכת המזון באחת מבקשות "הרחמן" האחרונות?

- **"הרחמן הוא יטע תורתו ואהבתו בלבנו".**

- ומה המצווה הראשונה שאנחנו מצווים בה לאחר שאנחנו מקבלים עלינו ייחודו של הקב"ה ב"שמע ישראל"?

- **"ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך".**

- יפה מאד. ומה אנו קוראים בתחילת הפרשה השנייה של קריאת שמע?
 - **"והיה אם שמעו תשמעו אל מצותי אשר אנוכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלוהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם".**
 - מצוין. עיניך רואות שהתורה בעצמה חוזרת על מצווה זו התלויה ברגש ומדגישה אותה, וכך גם חז"ל שתיקנו לנו את נוסח התפילה והברכות.
- מצוות האהבה עומדות ביסוד כל התורה כולה. מצוות התורה מחולקות למצוות שבין אדם למקום ולמצוות שבין אדם לחברו, כאשר בכל תחום ישנה מצוות אהבה – "ואהבת את ה' אלוהיך", "ואהבת לרעך כמוך". מצוות האהבה הינן גם מצוות פרטיות - ציווי על האהבה בפני עצמה, וגם מצוות כלליות – ציוויים שמדריכים אותנו מהו האופן הראוי לקיים את כל המצוות, מתוך אהבת ה' ומתוך אהבת ישראל.
- חכמי הרמז⁵⁵ אף מוסיפים כי הגימטריה של המילים "ואהבת את ה' אלקיך" שווה בדיוק למניין של "ואהבת לרעך כמוך – אני ה'". ללמדך כי אלו אהבות שוות. "אוהב את המקום ואוהב את הבריות". אוהב את אלוהים ואוהב את בניו". להרגיש אהבה זה דבר חשוב ביותר. לרגש הזה יש כוח נפלא לחבר.
- נכון, הרגש הזה גם קשה מאד להשגה, אך זו רק עוד הוכחה לכוחו וגבורתו. ככל שדבר הוא חשוב יותר כך גם הדרך להשיג אותו קשה יותר. בדורנו, המשימה קשה שבעתיים, שכן, כפי שאמרנו בתחילת דברינו (פרק ב'), יש בנו פגיעה רגשית שעלינו לתקן.

⁵⁵ פיסקה זו לקוחה מתוך הספר "אביהם של ישראל" שחיבר הגאון הרב שמואל אליהו שליט"א.

מזמור לזכר

הכרה – אמונה "זשיפה" ו"העצמה"

לעילוי נשמת

יוסף בן שרה ז"ל

גלב"ע כ"ג מרחשון התשע"א

פרק ט"ז

- הרב בעצם אמר עכשיו חידוש עצום: עצם הרגשת אהבה לקב"ה יוצרת⁵⁶ דבקות בה'. האמירה הזו מובילה אותי למסקנה הבאה: אם נרגיש אהבה ליהודי אזי הנשמה שלנו תדבק בנשמה שלו.
- יפה מאד. אתה כל הזמן עורך השוואה בין אהבת ה' לבין אהבת ישראל ולומד על זה מזה, וזה מצוין. שתי המצוות הללו מדברות על אהבה ולכן עלינו ללמוד מזו על זו, וכדברי הגמרא שדברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר וכוונת התורה שנלמד מזה על זה. אבל כמובן, חשוב לחזור להדגיש, שלא מדובר באהבות דומות לגמרי.
- הכלל שהרב אמר קצת מסביר לנו מדוע התורה מצווה אותנו להרגיש אהבה כלפי כל יהודי ויהודי. הסיבה היא כדי שנשמותינו תתחברנה זו לזו. אך עדיין זה לא מסביר מדוע צריך את החיבור הזה ומדוע המצווה הזאת היא כלל חשוב.
- אמת דיברת. בעזרת השם, בשיעורים הבאים נבאר גם את הדברים הללו. לאור חשיבות הכלל הזה הבה ננסה קצת להבין כיצד הוא עובד. אתה מעוניין?
- בוודאי שאני רוצה. הסיבה שלא ביקשתי היא מפני שחשבת שזו גזירת הכתוב ללא טעם.
- באופן עקרוני אתה צודק. כל מה שאנחנו מנסים להסביר עד עכשיו הם בעצם גזירות הכתוב ואנחנו לעולם לא נוכל לדעת באופן מלא את ההיגיון מאחורי הכללים הללו. אנחנו רק מנסים לקרב קצת את הבנתם אל שכלנו.
- על מנת להבין את הכלל הזה אנחנו צריכים לחזור ולבאר קצת יותר את אחת הדרכים המרכזיות לדבקות בה' ולאהבת ישראל. הזכרנו אותה לעיל (פ"ה) בקיצור כדרך השנייה לעורר רגשות בכלל ואת האהבה בפרט, וכעת, לאחר כל ההקדמות, ניתן להבין אותה הרבה יותר טוב.
- גם הדרך הזאת, כמו הדרך של ההיכרות, הינה על ידי מחשבה.
- נתחיל באהבת ה'. אחד הדברים הבסיסיים ביותר המדבקים את נשמותינו בה' והמעוררים את לבנו לאהוב⁵⁷ אותו הוא ידיעה⁵⁸ מתמדת של האמת הברורה והוודאית,

⁵⁶ על פי הרמח"ל בספר דרך ה' חלק ראשון, פ"ד אות ח'. וכן חלק רביעי פ"ג.
⁵⁷ זו לשון הרמב"ם בספר מורה נבוכים: "אבל ההשקפות אשר העניקה לנו אותם התורה והם השגת מציאותו יתעלה ואחדותו, הרי אותם ההשקפות מביאים לנו את האהבה כמו שבארנו כמה פעמים... האהבה תושג בהשקפות התורה הכוללת השגת מציאותו כפי שהוא יתעלה" (חלק ג' פרק נב).
⁵⁸ כמובן שאינה דומה ידיעת אדם שרק יודע שהקב"ה קיים לידיעת אדם שבנוסף על כך גם יודע יותר את המשמעות של הסימא הנ"ל. יש ידיעה שהיא דקלום של משפט ויש ידיעה שהיא שכנוע עמוק עם הוכחות. כמו כן אפשר רק לדעת שהקב"ה קיים ואפשר גם לדעת על דרכי ההתגלות שלו בעולם דברים

שהקב"ה קיים ומחייה אותנו ואת כל הבריה בכל רגע ורגע. דוד המלך קורא לכך בתהילים "שויתי ה' לנגדי תמיד". כשאני מדבר על ידיעה, אני מתכוון לשכנוע אמת⁵⁹ שאין בו ספקות. לכן, זה לוקח זמן ודורש מאמץ.

- יש לכך הגיון מסוים או שזו גזירת הכתוב?

- לפי כל מה שאמרנו עד עתה הדברים מובנים באופן יחסי לכוח שכלנו הדל להבין דברים עמוקים כאלה. אמרנו שיש כוח עצום⁶⁰ למחשבה שלנו. נכון?

- אמת.

- וכן אמרנו (פרק י"ב) שהמחשבות והמעשים שלנו פועלים במציאות הרוחנית, כגון בנשמה שלנו, תוצאה הדומה לפעולה שאנחנו עושים או למחשבה שאנחנו חושבים. נכון?

- אמת ויציב. פעולה פיזית של חיבור [לדוגמא חיבוק] או אפילו מחשבה על כך שאנחנו מחוברים למשהו – תיצור חיבור רוחני בין נשמתנו לבין אותו הדבר שחיבקנו אותו או חשבנו שאנחנו מחוברים אליו.

- יוצא אם כן, שמחשבה על כך שהקב"ה נמצא איתנו בכל רגע ורגע ומחייה אותנו ומחובר אלינו תוביל לתוצאה דומה גם במציאות הרוחנית שלנו, דהיינו בנשמה שלנו.

- ומה זה אומר?

- שמחשבה על כך שאנחנו מחוברים לקב"ה תיצור חיבור כזה בפועל בין הקב"ה לבין נשמתנו. התורה מכנה את החיבור הזה: דבקות בה' - "ולדבקה בו" (דברים יא, כב). נחלקו המפרשים בכוונת הפסוק. יש אומרים שהכוונה לדבקות מחשבתית, יש אומרים לדבקות הלב ברגשי אהבה ויש אומרים שהכוונה לדבקות נשמתית⁶¹. ושלושם אמת. זו מביאה לזו. דבקות מחשבתית מובילה לדבקות רגשית ולדבקות נשמתית. וכן דבקות רגשית מובילה לדבקות מחשבתית ולדבקות נשמתית.

כתוצאה מהדבקות הנשמתית ומהחיבור הזה לקב"ה יתקיים בנו מקרא שכתוב "ואתם הדבקים בה' אלוכם חיים כולם היום". ואין חיים אלא דבקות בנצח, בקב"ה. כתוצאה מכך השכינה תשרה עלינו ותהיה עלינו השגחה תמידית על טבעית באופן מיוחד.

רבים נוספים חשובים. כמובן, שכשם שיש הבדל בין הידיעות כך יש גם הבדל בין הדבקות בה' שנוצרת בעקבות כל אחת מהן.

⁵⁹ כמו שפשוט לאדם שאחד ועוד אחד שווה שנים. או שיש הבדל בין שחור ללבן. כאשר הראב"ע מדבר על כך ששכנוע שכלי משפיע על הרגשות הוא נותן דוגמא לכפרי שלא מתאהב בבת המלך על אף יופייה, עושרה ומעמדה, והכול מפני שהוא משוכנע לגמרי שאין לו שום סיכוי להתחתן אתה. השכנוע השכלי משתיק את הרגש.

⁶⁰ לפי הנקודה הזאת ניתן להסביר מדוע אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין. ברגע שיש מציאות פיזית הגלויה לעינם של האנשים ובעקבות זאת הם מגדירים אותה בגודל וכמות מסוימים, ממילא המחשבה שלהם שיש שם רק עשר טון גורמת לכך שהיא תמשיך להיות כזאת מבלי שיחול בה שום שינוי במציאות הפיזית, והיינו שלא תשרה בה ברכה אלא המצב יישאר בדיוק כמו שחשבו האנשים.

⁶¹ הרחבנו על כך בפרק ו'. בגוף הספר ובהערות למטה.

- נפלא. בהתחלה היה לי קשה לקבל את הדרך הזאת. אך כעת היא יותר מתיישבת עלי ליבי. מה שנשאר זה רק ללמוד מאהבת ה' לאהבת ישראל וזה די פשוט.
- אם אנחנו נחשוב מתוך שכנוע אמתי, שאנחנו וכל עם ישראל זו מציאות אחת וכולנו מחוברים ודבוקים זה בזה, אזי מחשבה זו תחבר אותנו זה לזה.
- נכון מאוד. המחשבות הללו יחזקו את החיבור הפנימי שכבר קיים בינינו. ומה יקרה כתוצאה מהחיבור שייווצר בינינו בעקבות המחשבה הזאת?
- מה יקרה?
- תיזכר במה שאמרתי קודם (פרק י"ג) לגבי הדרך של ההיכרות: החיבור בין כל היהודים הוא בעצם המימוש של הרצון הבסיסי של האהבה - להתחבר עם החלק השני כדי להיות שלם, או במילים אחרות לחזור להיות אחד.
- אני חושב שאני זוכר את ההמשך. לאחר שנהיה מחוברים יותר, הקשר בינינו יהיה הרבה יותר חזק ועוצמתי עד כדי כך שאנחנו ממש נרגיש אותו. בפנימיותנו אנחנו נרגיש שאנחנו דבר אחד וכתוצאה מזה נרגיש בנפשנו קשר ואהבה לכל היהודים.
- או במילים אחרות: אהבתנו לעצמנו תכלול גם את אהבת כל ישראל כיוון שנרגיש שגם הם זה אנחנו. אנחנו נרחיב את הגדרת ה"אני" שלנו. הרגשה זו של אחדות וקירוב בינינו תגרום לנו אושר ושמחה ותיתן בנו כוח וגבורה.
- כפי שאמרנו לעיל, האהבה מופיעה בשני ביטויים. ואותם שניים יופיעו בנו בעקבות התעצמות הקשר בינינו:
- א. נרצה יותר להתחבר לעם ישראל ולכל היהודים כדי לממש טוב יותר את האחדות שבינינו, שגרמה לנו אושר ושמחה.
- ב. נחמול על עם ישראל בכלל ועל כל יהודי ויהודי בפרט, מתוך דאגה כנה, ממש כמו שאנחנו דואגים לעצמנו וחפצים בטובתנו.
- הבה נסכם: ככל שאדם יהיה משוכנע בשכלו בנכונותה של האחדות הפנימית, כך תתחזק בקרבו התחושה הפנימית שהם אחד. והתחזקות תחושה זו תגרום לרגשות אהבה לפעם בליבו.
- וזה לא יגמר כאן. לאותו רגש אהבה שיתעורר, יש כוח לפעול ולהוסיף חיבור לאהובו [הקב"ה, עם ישראל, התורה וכו']. תוספת חיבור זו תגרום שוב להתעצמותה של תחושת האחדות הפנימית, וזו תהייה הפך להיות יותר מורגשת, באופן שרגשות האהבה שפעמו בלבו ילכו ויתחזקו, ילכו ויתרבו.
- זהו כעין מעגל, שאם שומרים עליו ומטפחים אותו, הוא לא יפסק לעולם. כך אדם מתקדם באהבה עוד ועוד כמו ב"ספירלה", שעל אף שחוזרים בה לאותה נקודה, נמצאים במקום גבוה יותר.

פרק י"ז

- הרב יכול לסכם את שתי הדרכים שמובילות אותנו לאהבה, התלויות במחשבה, בבקשה?
 - בשמחה. יש למחשבה שלנו יכולת ליצור חיבור רוחני בין נשמתנו הרוחנית לבין נשמה של יהודי אחר ולנשמה הכללית, מה שיעורר בקרבנו רגשות אהבה כלפיהם. וזאת על ידי שתי מחשבות:
 - א. היכרות מעמיקה עד כמה שרק ניתן עם האהוב על מנת שהדמות לפרטי פרטיה תמצא בתוך מחשבותינו ובתוך הדמיונות שלנו. המצאותה של הדמות בתוכנו תגרום לחיבור נשמתי בינינו לבינה.
 - ב. הכרה שכלית עמוקה ומבוררת היטב, שאנחנו מחוברים לדמות הזאת. שאנחנו והיא אחד. ידיעה ברורה שכל עם ישראל מחוברים זה לזה בנשמתם - תפעל במציאות את המחשבה עצמה.
 - כלומר, למעשה, דרך אחת כדי להגיע ל"ואהבת לרעך כמוך" היא על ידי שנלמד לעומק מיהו עם ישראל - מהן תכונותיו, מהו אופיו הלאומי, מהי ההיסטוריה שלו ומהי התורה שלו וכד'. והדרך השנייה היא על ידי שנלמד לעומק ונבין ונפנים שכל עם ישראל וכל היהודים בכל הדורות הם יצירה אחת ולא אוסף של אנשים נפרדים שיש להם היסטוריה משותפת בלבד.
 - מצוין. כל זה נכון בכדי להגיע לאהבת ישראל. ואותו דבר ביחס לאהבת הקב"ה, ושוב, עם כל הזהירות הנדרשת מהשוואה גמורה בין שתי אהבות אלו. החפץ לדבוק בקב"ה ולאהוב אותו צריך "היכרות" ו"הכרה". היכרות - להכיר את ההתגלות של ה' בעולם כמה שרק ניתן. הכרה - ללמוד ולהפנים שהקב"ה קשור אלינו ומחייה אותנו בכל רגע ורגע. צריך להוסיף לסיכום שלנו שני דברים חשובים:
 - א. ה"היכרות" וה"הכרה" צריכות ללוות את המחשבות שלנו כל הזמן. לא מספיק שנלמד את זה פעם אחת בלבד. עלינו להמשיך ולהכיר את עם ישראל וכן להמשיך ולברר לעצמנו את האחדות שקיימת בעם הזה ולהיזכר בה. זה נושא שצריך להעסיק אותנו בכל יום. אחרת, נהפך להיות אנשים "פרטיים" ואנוכיים.
 - ב. ה"היכרות" וה"הכרה" באחדות הפנימית יביאו לידי דבקות נשמטית וממילא להרגשה פנימית של חיבור, וזו תביא לרגשות אהבה כלפי האומה בכללה וכלפי כל יהודי ויהודי. ואז אותם רגשות אהבה שיתעוררו יוסיפו בעצם קיומם והופעתם חיבור ודבקות נשמטית נוספת.
- וכעת מה נותר?

- **להבין את הכלל שהרב אמר, שרגש האהבה עצמו יוצר חיבור ודבקות בין האהוב לאהובו.**
- נכון. לאחר כל מה שאמרנו הדברים די פשוטים. מה מסתתר מאחורי רגש האהבה? או במילים אחרות: מה בעצם מעורר אותו?
- **התחושה הפנימית שאנחנו אחד עם אהובנו. שאנחנו קשורים אליו.**
- יפה. ממילא, ככל שהתחושה הפנימית הזאת תהיה חזקה יותר כך תתעורר בלבנו אהבה גדולה יותר.
- מה שמוביל למסקנה, שכאשר מתעוררת בנו אהבה כלפי מישהו, הדבר מגלה שבאותו זמן אנו חשים בתוכנו פנימה קשר וחיבור אליו.
- **ומה התחושה הזאת עושה?**
- התחושה שאנחנו קשורים אליו ומאוחדים איתו - היא עצמה מאחדת אותנו יותר. **ברגע** שמתעוררת בליבנו אהבה למישהו זה אומר **שבאותו רגע** אנחנו מרגישים קשר גדול אליו, וזה בעצמו מחבר אותנו אליו.
- **כמו שאמרנו לגבי המחשבה?**
- בדיוק. לעיל אמרנו **שמחשבה** על כך שאנחנו מחוברים ומאוחדים עם אהובנו יוצרת בינינו חיבור, ממילא, גם **תחושה** פנימית כזאת של אחדות בינינו לבינו תיצור חיבור. זה יקרה כאשר התחושה הזאת תצא מן הכוח אל הפועל ותעורר בלבנו רגש של אהבה כלפיו.
- המהות של המחשבה ושל התחושה של החיבור זהה - אחדות, חיבור, קשר. ההבדל היחיד ביניהם הוא בכלים שהמהות הזאת מופיעה, כאן היא מופיעה במחשבה שכלית וכאן היא מופיעה בתחושה רגשית. ומכיוון ש**מהות העניין** היא הדבר העיקרי והיא זו שמשפיעה על המציאות, לכן, מהות של אחדות יוצרת אחדות בפועל ולא משנה באיזה כלי היא מופיעה.
- **הרב, להגיע להכרה אחדותית כזאת נראה דבר מאד קשה. מי שלא יצליח ללמוד את הנושא הזה לעומק ולא יהיה משוכנע באחדות הפנימית, לא יצליח להגיע לאהבה בדרך הזאת של ההכרה השכלית שמובילה לרגש?**
- אתה צודק. צריך באמת להוסיף דבר אחרון חביב מאד להשלמת הדרך הזאת של השגת האהבה על ידי הכרה שכלית. עד עכשיו דיברתי על המדרגה הגבוהה יותר, שהיא אכן לא קלה להשגה. אך אפשר להגיע לאהבה בדרך הזאת, גם אם אדם ישכנע את עצמו מדוע עליו לאהוב את הקב"ה או מדוע עליו לאהוב יהודים, בכל טיעון שיהיה. העיקר שהדברים יהיו ברורים לו לחלוטין.

- אני מבין שזה לא הנושא העיקרי של השיעורים, אך הרב אולי בכל זאת יוכל לומר בקיצור מספר טיעונים שכליים נוספים מדוע לאהוב את הקב"ה ומדוע לאהוב יהודים?
- לגבי אהבת ישראל אני מעדיף לחכות לשיעורים האחרונים (פרק ס') שלנו, לאחר שנברר לעומק את מהות הקשר בין כל היהודים ונלמד על חשיבותו.
- לגבי אהבת ה' אביא בפניך כעת את דברי הרמח"ל בספר "מסילת ישרים" (פרק כ"א) ואסתפק בכך. זה לא הזמן לפרט יותר מזה. זו לשון הרמח"ל:
 "הנה ממה שיועיל הרבה לקנות החסידות – הוא גודל ההסתכלות ורב ההתבוננות. כי כאשר ירבה האדם להתבונן על גודל רוממותו יתברך, ותכלית שלמותו, ורוב ההרחק הבלתי משוער שבין גדולתו ובין שפלותו, יגרום לו שימלא יראה ורעדה מלפניו.
 ובהתבוננו על רוב חסדיו עמנו, ועל גודל אהבתו יתברך לישראל, ועל קרבת הישרים אליו, ומעלת התורה והמצוות, וכיוצא מן העיונים והלימודים – ודאי שתתלהט בו אהבה עזה, ויבחר ויתאוהו לדבק בו.
 כי בראותו שהבורא יתברך הוא לנו לאב ממש, ומרחם עלינו כאב בנים, יתעורר בו בהמשך החפץ והתשוקה לגמול לו כבן אל אביו.
 והנה לזה צריך האדם שיתבודד בחדריו, ויקבוץ כל מדעו ותבונתו אל ההסתכלות ואל העיון בדברים האמתיים האלה..."

פרק י"ח

- אני רוצה בשיעורים הקרובים להסביר קצת יותר מהי ההכרה הזאת שעומדת ביסוד האהבה לעם ישראל, ושעליה הכול מושתת.
 - אמרנו שמה שעומד ביסוד האהבה היא הכרה ברורה, שבפנימיותם הם אחד ולא שני דברים נפרדים. לאחר שאדם יבוא לידי הכרה זו הוא ירגיש אהבה כלפיהם מאותה סיבה ומאותו הטבע הגורם לו לאהוב את עצמו. ההכרה הזאת "מרחיבה" את ה"אני" שלו.
 - נכון מאד. להכרה הפנימית הזאת בקשר אפשר לקרוא אמונה. אנחנו מאמינים באופן וודאי ועמוק בתוכנו שאנחנו אחד. כמו שאתה מאמין שאתה קיים כך אתה מאמין עמוק בפנים שיש אלוקים שמחיה אותך וקשור אליך, וכך אתה מאמין שאתה חלק מיצירה אחת שקוראים לה עם ישראל.
- אני רוצה להדגיש שני דברים ביחס להכרה/האמונה הזאת:
- הדבר הראשון הוא, שלא צריך להמציא את התחושה הזאת יש מאין. זו טעות לחשוב שאדם נולד ללא ההכרה הזו והוא צריך לשכנע את עצמו על ידי שכלו שהיא נכונה ושלכל עם ישראל יש נשמה כללית. האמונה הזו קיימת בתוך כל אחד מאתנו ברגע שהוא נולד ואף לפני כן, אך היא פשוט נמצאת במקום מאד עמוק בנפש שקשה לנו להגיע אליו, ולכן אנחנו לא חשים אותה בבהירות ובעוצמה.
- האמונה באחדות עם ישראל דומה במידה מסוימת לאמונה⁶² שיש אלוקים שמחיה אותנו ושנחנו מחוברים אליו. אין כוונתי שזו אותה אמונה. זו לא. כוונתי לכך שבשתייהן מדובר בהכרה וודאית עמוקה בנפשנו שעלינו לחשוף אותה, ולכן ניתן ללמוד מזו על זו.
- האמונה באלוים קיימת גם אצל אדם שלא לימדו אותו שיש אלוקים. ניתן לראות זאת כאשר היא מתפרצת החוצה ברגעי קיצון כמו בעת סכנה וכדומה.
- האם אתה חושב שסתם ככה, בלי סיבה, רוב בני האדם מאמינים באלוים?! אמנם כל אחד מאמין באלוים שלו, אך בכל זאת רובם הגדול מאמינים בבורא עולם כל יכול. מהיכן נבעה אמונה זו במשך כל הדורות אם לא מתוך אותה תחושה פנימית שקיימת בתוכם?!

⁶² הרב קוק במאמרו הנפלא "למהלך האידיאות בישראל" מדבר על שתי תחושות פנימיות הקיימות אצל כל המין האנושי - האידיאה האלוקית והאידיאה הלאומית. אלו הן בדיוק שתי התחושות של החיבור שאנחנו מרגישים הן ביחס לקב"ה והן ביחס לאנושות בכלל ולעם ישראל בפרט. מדובר בעצם בשתי האהבות שהקב"ה מצווה אותנו לחשוף.

הנשמה שלנו בהחלט מאמינה בכל רגע ורגע, אך היא "כלואה" בתוך גוף, שחוסם את האמונה הוודאית שלה לעלות אל ההכרה השכלית שלנו ולהשפיע עליה דברים ברורים.

כתוצאה מכך, אנחנו חשים רק איזו תחושה עמומה חמקמקה שנמצאת עמוק בתוכנו.

כך גם לגבי האמונה באחדות ישראל. היא קיימת בתוכנו. הנשמה שלנו מאמינה בכך באופן וודאי אך היא "כלואה" בתוך גוף שחוסם את האמונה הזאת להתגלות ולהופיע.

- **אני לא מבין מה זה משנה. מה ההבדל אם זו אמונה פנימית או שזו הכרה שכלית שהגענו אליה בשכלנו?**

- ההבדלים הם עצומים. אפרט אותם בקיצור:

א. עוצמה. לאמונה פנימית וודאית יש עוצמה הרבה יותר גדולה מאשר שכנוע שכלי, גדול ככל שיהיה. כמובן, בתנאי שאנחנו מאפשרים לה לפרוץ החוצה ל"מודע" שלנו.

לדוגמא: מה גורם לאנשים להילחם ולהקריב את חייהם על האמונה הדתית שלהם או על כבוד האומה שלהם? תשובה: התחושה הפנימית שנמצאת בתוכם שיש אלוקים ושהם חלק מאומה. אילו היה מדובר בשכנוע שכלי בלבד, לא היה בכך די.

דוגמא נוספת: מה מונע מרוב האנשים לגנוב או לרצוח? זה לא משום ששכנוע אותם בשכל שאלו פעולות לא טובות, אלא דווקא משום שיש להם אמונה פנימית שלפגוע באנשים אחרים זה לא מוסרי. מוסר כליות טבעי. כמובן, שבני האדם יכולים להתעלם מהתחושה הפנימית הבריאה הזאת ולפגוע באנשים אחרים, וככל שהם ירבו לעשות זאת כך האמונה הזאת תלך ותתכסה בקליפות עבות ותהיה עמומה יותר ויותר.

ב. נצחיות. האמונות הללו הופיעו בעם ישראל במשך אלפי שנים ולא יפסקו ממנו לעולמים. הן לא תלויות במאורעות שמתרחשים בעולם והן לא תלויות בשום טענות שכליות מלומדות. וגם אם לפעמים עם ישראל לא חי על פיהן ונראה כביכול שהן נעקרו ממנו, זו רק אחיזת עיניים. זו תופעה זמנית חולפת שתעבור במהירות.

ג. נדאיות. להוכחות שכליות, חזקות ככל שיהיו, לא תהיה ודאות כמו שיש לאותן אמונות. האמונות הללו וודאיות לחלוטין. כשם שאדם יודע בעמקי נפשו שהוא חי כך הוא יודע שיש אלוקים ושכל ישראל אחים.

ד. הופעת התחושות הללו ללא למידה שלהן וללא שכנוע שכלי. מכיוון שהאמונות הללו קיימות בתוכנו, ממילא, לפעמים הן תתגלנה ותופענה גם אצל אנשים שמעולם לא למדו אותן ובוודאי שלא השתכנעו בשכלם שהן נכונות.

לדוגמא: הן תתגלנה בעת מלחמה או צרה גדולה אחרת. בזמנים אלו, הרבה מאד אנשים שלא למדו ולא התחנכו על ברכי האמונה באלוהים ועל ברכי האחדות הישראלית הפנימית, ירגישו קשר לאלוהים וקשר עמוק לכל ישראל.

ה. ישנן דרכים רבות לחשוף את האמונות הללו. מכיוון שהאמונות הללו בעצם קיימות בתוכנו, ותפקידנו הוא רק לחשוף ולהעצים אותן, ממילא, ישנן דרכים נוספות כיצד לעשות זאת, מלבד הדרך של השכנוע השכלי. היא אמנם דרך חשובה ומובחרת אך ישנן דרכים נוספות.

- מה מונע מהתחושות הללו להגיע אל המודע שלנו?

- ישנם הרבה גורמים. גורם מספר אחד הוא כמובן הגוף. הגוף חוסם את האמונות האלו לפרוץ החוצה הן על ידי עיני הבשר שלו שרואות רק את המציאות החומרית המפורדת ולא רואות אלוקים ולא רואות אחדות, והן על ידי החומריות שלו ששקועה בתאוות והנאות החומר ובעצם אדישה לכל דבר שבקדושה ובמוסר. באופן כללי ישנם שני כיוונים כלליים כיצד להתמודד עם החסימה של האמונות מלפרוץ החוצה: חשיפה והעצמה.

חשיפה היא סילוק כל הלכלוך והכיסויים שמפרידים בינינו לבין אותן אמונות, וכך לחשוף אותן.

והעצמה היא להגדיל ולהעצים את התחושות הללו עד שהן יפרצו החוצה מאליהן מבעד לכל הקליפות.

- **עד עכשיו הרב דיבר על שלוש דרכים כיצד לעורר את האהבה לעם ישראל ולכל יהודי – אחר המעשים נמשכים הלבבות; היכרות של עם ישראל; הכרה שכלית באחדות.**

כיצד ניתן לחלק את הדרכים הללו לפי החלוקה של "חשיפה" ו"העצמה"?

- שאלה משובחת. הבה נעבור אחת אחת ונסביר. בכלל של "אחר המעשים נמשכים הלבבות" יש בחינה מסוימת של "חשיפה". על ידי הפעולות שאנחנו טורחים, מתאמצים ועושים אנחנו מסירים מעלינו את האדישות והכבדות לאהבת ה' ולאהבת ישראל ועל ידי כך אנחנו מצליחים להרגיש קשר לקב"ה וקשר לעם ישראל. כמו כן, על ידי הפעולות אנחנו מבטלים את השקיעה של הגוף בחומריות ובתאוות הפרטיות שלו ועל ידי כך נותנים מקום להרגשות רוחניות יותר להופיע בתוכנו. **הכבדות והתאוות** כל כך מעסיקות אותנו עד שאין אנו מסוגלים לחוש משהו אחר חוץ מהן.

ההיכרות, לעומת זאת, פועלת בשיטה של "העצמה". על ידי ההיכרות של הקב"ה ושל עם ישראל, הקשר איתם מתעצם וגדל עד כדי שאנחנו כבר מסוגלים להרגיש אותם. ואילו הכרת האמת על ידי בירור שכלי פועלת בשתי הדרכים גם יחד. נתחיל ב"חשיפה". הלימוד המעמיק מסלק את אחד המפריעים הגדולים ביותר והוא - הספק. בעיני הבשר השטחיות אנחנו לא רואים אלוקים ולא רואים שעם ישראל הוא עם אחד ממש.

הלימוד המעמיק פותר את הקושיות שיש לנו על התחושות הללו ומסיר את הבלבולים והספקות שנוצרים בנו בעקבות העולם הזה, שנקרא "עולם" מלשון העלם, שמעלים מאתנו את האמת המוחלטת. אין יותר ספקות ואין יותר קושיות. האמת ברורה לנו. כמו כן, הלימוד המעמיק בעצם מתרגם לנו את התחושות הפנימיות שלנו לאמירה ברורה, מדויקת ונדאית. מה שעוזר לנו להפוך את התחושות העמומות הללו ליותר ברורות ומובנות.

למעשה, הלימוד המעמיק עוזר לאדם להקשיב לעצמו. לאמת הפנימית שלו. משל לאדם ששומע חזן שקורא בתורה בלחש ובכל זאת מבין את דבריו מכיוון שהוא עוקב אחרי הקריאה בחומש.

נמשיך ל"העצמה". כפי שאמרנו לעיל (פרק י"ז), על ידי הכרת האמת בקשר שבינינו לבין הקב"ה – החיבור אליו והדבקות בו יגדלו. וכן על ידי הכרת האמת באחדות עם ישראל – הקשר בינינו לעם ישראל וליהודים יגדל ויתעצם. הם כל כך יגדלו ויתעצמו עד שיהפכו להיות מורגשים ומוחשיים. הכרת האמת באחדות משפיעה על הנשמה שלנו אחדות בפועל.

- עד עכשיו הרב דיבר על הדגש הראשון, מהו הדגש השני?

הדגש השני הוא, שאנחנו צריכים להבין מהיכן נובעת האמונה הזאת שכל עם ישראל אחד. והתשובה היא, שהתחושה הוודאית הזאת קיימת בנו בגלל שזו המציאות האמתית. אנחנו יודעים בתוכנו את האמת הברורה: שבאמת אנחנו דבר אחד. צריך להדגיש את זה. התורה לא מצווה אותנו לשכנע את עצמנו בדבר שהוא לא נכון ולחיות באשליות ודמיונות.

אתן לך דוגמא ל**וודאיות** הזאת מתחושה וודאית אחרת: איך אתה יודע שאתה חי וקיים?

- זה ברור שאני חי.

- אני מסכים אתך, אך אני שואל מהיכן אתה יודע זאת?

- לא יודע. זה פשוט ברור לי לחלוטין.

- האמונה שלך שאתה חי נובעת מכך שזו המציאות האמתית. אתה באמת חי ומשום כך אתה מכיר בעובדה הזאת. כך גם לגבי האמונה שאנחנו אחד עם כל היהודים⁶³.

- אני רוצה לודא שהבנתי: התחושה שאנחנו אחד נובעת מהעובדה שזו האמת ואנחנו

פשוט חשים [חיים] את האמת?

- כן.

⁶³ וכך גם לגבי האמונה שיש אלוקים המשגיח על הבריאה וכו'. זו המציאות האמתית ולכן היא ברורה לנו באופן מוחלט.

- התחושה הזאת פנימית, עמוקה ונסתרת והמטרה שלנו, על ידי לימוד והתבוננות, היא לחשוף אותה ולהפוך אותה לחזקה וברורה?
- בהחלט.
- וכאשר התחושה הזאת, המלווה בשכנוע שכלי, תהיה חזקה דייה עד שאדם יהיה משוכנע לגמרי וירגיש שהוא וכל עם ישראל אחד, אז תתעורר אצלו אהבה גדולה לעם ישראל. נכון?
- אמת ויציב. זה מה שאמרתי.
- מה שהרב אומר עכשיו בעצם הוא, שאם זו לא הייתה המציאות, שכולנו מחוברים, אזי לא ניתן היה להגיע לאהבה אמיתית כלפי עם ישראל.
- נכון מאד, וממילא גם לא היינו מצווים לאהוב אותם. היכולת לאהוב יהודים נובעת אך ורק מכך שאנחנו באמת דבר אחד ש"התחלק" כביכול לשניים. אנחנו אחד עם האומה הישראלית ואף מחוברים לכל האנושות ולכל הבריה, ולכן אנחנו יכולים לאהוב אותם. אך לא רק היכולת לאהוב הייתה נמנעת. אם לא היינו אחד באמת, לא היינו יכולים להתחבר זה לזה בנפשנו או בנשמתנו. אלא היינו פשוט אוסף של פרטים שאולי חיים ביחד ויש להם עבר משותף אך לא מחוברים זה לזה באמת.
- אני רוצה להוסיף הבהרה קטנה:
- מתוקף מה שאמרנו – שאהבה נובעת מהמציאות שאנחנו מחוברים זה לזה - עולה מסקנה די ברורה בעלת השלכות חינוכיות גדולות:
- כל בני האדם הם יצורים שיש בתוכם אהבה, ובפרט עם ישראל שיש בו אהבה רבה, שהרי כולם בסופו של דבר מחוברים זה לזה. אלא שאהבה זו הינה מאד פנימית ולכן לא מורגשת כל כך.
- חשוב מאד שכל אדם יהיה מודע לאהבה הזאת. ובפרט מחנכים. לא ניתן לחנך אנשים לאהבה אם המחנך עצמו לא מאמין שהיא קיימת באופן גולמי בתוך לבו של המתחנך.
- ככל שנהפוך את התחושה שכולנו אחד ליותר ברורה ויותר ודאית בתוכנו, כך רגש האהבה יהיה יותר מוחשי ויותר מורגש, עד כדי שתהיה לו יכולת השפעה אמיתית ומשמעותית על האופי שלנו ועל חיינו⁶⁴.
- למה הרב מתכוון באומרו שיש בתוכם אהבה?
- לטוב לב ולמוסר כליות טבעי. שני הדברים הללו טבועים בנפשו של המין האנושי בכלל ובעם ישראל בפרט.

⁶⁴ באחרית הימים תשרור אהבה בין העמים ולא תהיה מלחמה (ישעיהו ב,ד). הסיבה המרכזית לכך תהיה "כי מלאה הארץ דעה את ה'" (ישעיהו יא,ט). כאשר כולם יכירו את ה' וידעו בידעיה ברורה ללא שום ספקות שהוא מחיה את כולם, הם יבינו שכל אנשי המין האנושי מחוברים זה לזה, ואז תסתלק מתוכם השנאה ותרבה האהבה.

פרק י"ט

- לגבי אהבה בין איש לאשתו הדברים נראים פשוטים יותר. ידוע ומפורסם שאיש ואשתו⁶⁵ הם שני חצאים של דבר אחד, ומשום כך ניתן להבין את האהבה ביניהם לפי ההגדרה שהרב נתן.
- אך אני לגמרי לא מבין כיצד אנחנו והקב"ה דבר אחד. ואם לא נאמר שאנחנו אחד איתנו אז לא ניתן לצוות עלינו לאהוב אותו, לפי האופן שהרב הסביר כיצד אהבה פועלת.
- ראשית צריך לדעת בצורה ברורה: זה לא שאנחנו והקב"ה שני חלקים של דבר אחד. **חולילה**. בנקודה הזאת זה ממש לא דומה לאהבה בין שני אנשים. הנושא הזה מאד מורכב, ממש דברים בכבשנו של עולם ולכן אין לדבר על הנושא הזה בגישה פשטנית, מבלי להיכנס לכל העומק והמורכבות שלו.
- כשאני אומר "אחד עם הקב"ה" כוונתי לכך שאיננו נפרדים מהקב"ה אלא מחוברים אליו לחלוטין. אני מדבר על **התבטלות** כלפי הקב"ה ככל האפשר. לאחר ההבהרה החשובה הזאת אני עומד להגיד לך הנחת יסוד מאד פשוטה שתענה לך על שאלתך. אולי בתחילה היא תישמע לך מהפכנית אך לאחר שתבונן תראה שזו עובדה פשוטה ביותר.
- אין יותר מאוחד - מחובר - עם כל הבריאה מאשר הקב"ה.** הקב"ה מחייה את כל הבריאה, הכול כולל הכול, ובאופן מיוחד את עם ישראל. אנחנו אומרים בברכות קריאת שמע: "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית". הוא נותן לנו חיים ואפילו את עצם המציאות שלנו, בכל רגע ורגע. אחרת, כל הבריאה תעלם. הוא קשור אלינו לחלוטין, אחרת אין לנו קיום. אין יותר מחובר אלינו מאשר הקב"ה.
- ומשום כך, כל יהודי יכול וצריך להגיע לאהבת ה' גדולה ועצומה. "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך". וכן ההיפך, הקב"ה אוהב אותנו אהבה רבה ונצחית.
- זה מה שאנחנו אומרים בברכות קריאת שמע - "אהבת עולם" ו"אהבה רבה" אהבתנו. אהבת ה' אלינו, ובעצם החיבור שלו אלינו קיים תמיד בכל רגע ורגע [אהבת עולם] וכן הוא גדול ועצום והוא זה שנותן לנו חיים וקיום [אהבה רבה].
- **מדוע הרב אמר שלאחר התבוננות אני אבין שזו עובדה פשוטה ביותר? היא נראית לי מאד מורכבת ולא פשוטה.**

⁶⁵ הדבר נכון במידה מסוימת גם בתוך משפחה. שכל המשפחה הקרובה הינה מחוברת אחת לשנייה בקשר נשמתי עמוק. כמו שכתב רש"י על התורה בספר מדבר פרק י"ב פסוק י"ב על הפסוק לגבי מרים "ויאכל חצי בשרו".

- זו עובדה פשוטה כיון שאנחנו חוזרים עליה מספר פעמים ביום וכמעט כל יהודי ברחבי העולם מכיר את המשפט שאני עומד לומר לך. רוצה לחשוב קצת, אולי תגיע אליו מעצמך?
- **אפשר רמז?**
- יש מצווה מהתורה לומר אותו בכל יום, ואנחנו אומרים אותו גם לפני השינה.
- **...אופס! איך לא חשבתי עליו. שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד.**
- נכון. הקב"ה קשור אלינו בכל רגע, ועצם הקשר הזה מחייה אותנו ומשפיע עלינו שפע של טובה וברכה. הוא היחיד בעולם ואין אלוהים אחרים שיכול להחיות אותנו ולתת לנו קיום. לכן, מיד לאחר אמירת "שמע ישראל" אנו אומרים בפרשה ראשונה "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך".
- זה תלוי בזה. מתוך ידיעה שה' אחד ניתן להגיע לאהבת ה' בכל הלב ובכל הנפש. ההסבר לכך הוא על פי הכלל שהסברנו לעיל, שדבקות מחשבתית מביאה לידי דבקות נשמית. לכן, ברגע שאתה יודע ידיעה שאין אחריה פקפוק שה' הוא אחד והיינו שאין שום אלוהים אחר שמחיה את העולם ומקיים אותו מבלעדי ה', הרי ממילא אתה משוכנע שאתה לא מציאות נפרדת מהקב"ה אלא דבק בו לחלוטין בכל רגע ורגע. ושאת הכל אתה מקבל ממנו. את הטוב ואת הרע והכל לטובה, שהרי אתה דבק בו והוא רוצה רק את טובתך.
- ומתוך דבקות מחשבתית זו אתה תגיע לדבקות נשמית, והיינו לקשר נפלא ועצום של נשמתך לקב"ה, ואתה תרגיש עמוק בתוכך את קרבת ה' ואת אהבתו אליך וכיצד הוא שומר עליך ודואג לך וזה יוביל אותך לאהבה גדולה ועצומה כלפיו. ממש תהיה "חולה אהבה", כמו שכתב הרמב"ם שהבאנו לעיל.
- חשוב לי להזכיר שזה יהיה נכון רק אם אנחנו נהיה משוכנעים לחלוטין באחדות ה'. וזה לא קל. ישנם הרבה דברים בעולם שעלולים לבלבל אותנו ולגרום לנו לחשוב: שאין כוח אלוהי אחד שמחיה את כל פרטי עולם החומר הנפרדים זה מזה ופעמים רבות נראים אפילו סותרים זה את זה כמו ההפכים חיים ומוות. כמו כן אנחנו עלולים לחשוב שאין מי שמשגיח על הבריאה ולא הכל לטובה. ידיעת אחדות ה' דורשת הרבה התבוננות והעמקה.
- **הרב יכול להסביר מה הכוונה שה' אחד? נדמה לי שעד עכשיו לא הבנתי את המשמעות השלמה של אמירה זו.**

- יש כמובן את המשמעות הפשוטה והמפורסמת שכותב הרמב"ם באריכות⁶⁶ בתחילת הלכות יסודי התורה (פ"א, הל"ז). לפי הרב חיים מוולוז'ין בספרו נפש החיים (שער ג' פ"ו) יש גם משמעות נוספת. הנושא הזה מורכב מאד ועמוק ביותר, ולכן האריך בו בספר הנ"ל לאחר הקדמות מרובות וחשובות, וכל הרוצה ללמוד את הנושא הזה ייקחנו משם. אסתפק בהבאת קטע קצר מדבריו:

"**בכלל** ענין יחוד פסוק ראשון דקריאת "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד. רצה לומר, לכוון שהוא יתברך הוא אלוהינו בעל הכוחות, ומקור שורש נשמתינו וחיותנו, ושל כל הברואים והעולמות. ואף שברא והמציא מציאות כוחות ועולמות ובריות, עם כל זה הוא בבחינת הוי"ה ואחד מצדו יתברך, שאין הברואים כולם חוצצים ח"ו כלל נגד אחדותו הפשוט יתברך הממלא כל, ונקרא גם עתה הוי"ה ואחד" (שער ג' פרק י"א). נסכם: הצד השווה בין אהבת ה' לאהבת ישראל הוא, שאהבה נובעת מחיבור, אחדות, קשר, וללא חיבור אמיתי לא ניתן לאהוב. ומכיוון שחיבור כזה קיים, ממילא חשים אנו בפנימיותנו בהכרה ברורה את האחדות הפנימית ובתוכנו פנימה ה"אני" שלנו רחב. מתוך זה, יכולים אנו ואף נדרשים לחשוף את ההכרה - האמונה הנסתרת הזאת ולהעצים אותה, ועל ידי כך להגיע לאהבה רגשית כנה ועמוקה שתהיה קבועה בלבנו ובנפשנו.

⁶⁶ "אלוה זה אחד הוא, אינו לא שנים ולא יתר על שנים אלא אחד שאין כייחודו אחד מן האחדים שנמצאים בעולם. לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות. אלא ייחוד שאין ייחוד אחר כמותו בעולם... וידעת דבר זה מצוות עשה שנאמר ה' אלוהינו ה' אחד".

פרק כ'

- הרב אמר שייתן מקורות לדבריו. אפשר עכשיו?
- בבקשה. המקור הראשי לדברינו הן על אהבת ה' והן על אהבת ישראל הם דברי המהר"ל בנתיבות עולם.

בעמוד לט' בהסבירו את אהבת ה' כותב המהר"ל –

"במה שהאדם מצד עצמו אינו דבר, רק מן השם יתברך בא האדם ואילו האדם שב, כי הכול שב אליו יתברך ואין דבר זולתו רק השם יתברך והוא אחד ואין זולתו... אבל דבר זה שאמר ה' אחד שהוא יתברך אחד ואין זולתו ומצד שהוא יתברך אחד ואין זולתו הכול שב אליו, ובזה נשמתו הוא שב אל השם יתברך ומפקיד נשמתו ביד השם יתברך,

ולפיכך ר' עקיבא היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו, כי מה שהוא יתברך אחד הנשמה אליו יתברך תשוב, וכאשר היה מאריך באחד עד שיצאה נשמתו הייתה נשמתו שבה אל השם יתברך לגמרי במה שהוא אחד,

ומזה הצד נמצא האהבה, ולפיכך אמר ה' אלוקינו ה' אחד, ואהבת את ה' אלוקיך וגו', כי מצד שהוא יתברך אחד אין לשום נמצא בעולם הנפרד מאתו, כי הכול תלויים ודבקים בו יתברך כי הוא יתברך עיקר הכול, ומפני כך שייך אהבה אל השם יתברך".

המהר"ל סידר לאחר נתיב אהבת השם את נתיב אהבת הרע, על מנת שנלמד מזה על זה מהי אהבה וממה היא נובעת. נתיב אהבת הרע בנוי ומבוסס במידה רבה על נתיב אהבת השם.

זו לשון המהר"ל בנתיב אהבת הרע:

"שיאהב את רעו כמותו. דבר זה בשביל שישראל הם עם אחד ומצד זה ראוי שיהיו ישראל כמו אדם אחד לגמרי, וכאשר אין האהבה לחברו כאלו היה איש אחד דבר זה כאלו לא היו ישראל עם אחד, ולכך המצווה בישראל ואהבת לרעך כמון... כי דבר זה שאוהב הבריות הוא אהבת השם יתברך גם כן, כי מי שאוהב את אחד אוהב כל מעשה ידיו אשר עשה ופעל, לפיכך כאשר אוהב את השם יתברך אי אפשר שלא יאהב את בראיו ואם הוא שונא הבריות אי אפשר שיאהב השם יתברך אשר בראם".

מסתבר שאחד המקורות של המהר"ל הם דברי התלמוד הירושלמי במסכת נדרים (פ"ט הלכה ד'):

"כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמר. היך עבידא? הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידי תחזור ותמחי לידיה?!".

ותירגם וביאר דבריו בספר קרבן העדה:

שאלת הירושלמי - איך מסתבר שימחול אדם על עלבונו?
תשובת הירושלמי על ידי משל - "היה חותך בשר וירד הסכין לתוך ידו, וכי תעלה על הדעת שינקום מידו ויחתוך ידו השנייה על שחתכה הראשונה?! כן הדבר הזה, כיון שכל ישראל גוף אחד, הן דין הוא שלא ינקם מחבירו שהוא כנקם מגופו"⁶⁷.

מקור נוסף הוא דברי ספר העיקרים (מאמר רביעי פרק מ"ה):

"כי אין החבר זולת עצמו [אין החבר מציאות נפרדת ממנו], ראוי לו שיאהב אותו כאהבתו לעצמו, וזהו שאמרה תורה ואהבת לרעך כמוך, כלומר, כמו שאהבתך את עצמך אין בה זולתיות כך אהבתך את חברך לא תחשוב שהוא דבר זולתך! שהוא גדר האהבה הגמורה שיתאחד האוהב עם האהוב, ולזה תמצא כי אהבה בגימטריא עולה לאחד, כי אין האהוב זולת עצמו כלל".

עוד אחד מהמקורות המרכזיים שלנו הייתה ההשוואה שערכנו בין אהבת ה' לאהבת עם ישראל ולאהבת אישה. כל זאת מתוך הנחה שהבסיס בנפש של אהבה שווה בכול האהבות הללו. משם למדנו שאהבה היא רגש ושהיא רצון לחיבור ולמחשבות על האהוב וכד'.

⁶⁷ וכן ביאר בספר פני משה (שם) אלא שהוסיף "והכא נמי כמו כן, שהרי אמרה תורה ואהבת לרעך כמוך". לפי דעתו, המצווה של "ואהבת לרעך כמוך" מבארת כיצד ניתן לקיים לא תקום ולא תטור, הכתובות ברישא של הפסוק.

פזמון
פזמון

דבקות מזושבתית
והשגזזת ה',
ודרכים נוספות
להשגת אהבה

לעילוי נשמת

שולמית ע"ה בת שמחה שתבלטו"א

גלב"ע י"ד תשרי התש"ע

פרק כ"א

- אשמח מאד אם הרב יוכל להעמיק בכלל שהרב אמר לפני כן (פרק ט"ז). האמירה שמחשבות על הקב"ה יגרמו לכך שהוא ישגיח עלינו יותר ויהיה יותר קרוב אלינו, מאד הדהימה אותי. לפי דברי הרב, מדוע אין אנו דבוקים בקב"ה בכל רגע, הרי אני ורוב היהודים מאמינים שהקב"ה נמצא בכל מקום ובכל זמן, ולפי מה שהרב אמר, השגחת ה' עלינו תלויה במחשבה שלנו.
- אני לא מדבר על כך שבאופן עקרוני אתה חושב שיש אלוקים ושהוא משגיח עליך. אני מדבר על מחשבה תמידית וודאית. שבכל רגע ורגע אתה **זוכר ממש** את הקב"ה **ומשוכנע** שהוא איתך ומחיה אותך. כשאני אומר בכל רגע אני מתכוון בכל רגע ממש, אפילו בזמן שאתה אוכל או מדבר עם החבר.
- **המדרגה הזאת לא מתאימה לי! כשאני אוכל אני אוכל!**
- אתה מזכיר לי סיפור שמופיע בספר שרי המאה לרב מיימון. יהודי מארץ סרביה הגיע לבקר את קרוביו. הם הגישו לו לאכול ותוך כדי אכילתו שאלו אותו לשלום הוריו וקרוביו. תשובתו הייתה שהם מתו. עודם מזועזעים מהתשובה שקיבלו, שאלו אותו כיצד הגיבו הקרובים האחרים על מותם של הוריו והוא ענה להם שגם הקרובים הללו מתו. לאחר שגמר לאכול אמר להם שברוך השם כולם חיים, אך כשהוא אוכל כולם מתים אצלו. מכל מקום, אל יאוש. אני דיברתי על המדרגה הגבוהה ביותר שאדם בכל שנייה ובכל רגע דבוק במחשבתו בקב"ה, אך כמובן שיש הרבה מדרגות ביניים. הדבקות המחשבתית, לפי מה שאמרנו לעיל, גורמת לדבקות ממשית בין נשמתו של אדם החושב לקב"ה, ואז השכינה חופפת עליו. אנחנו לא מספיק מודעים לכוחות העצומים שיש למחשבה שלנו ולשאר פעולותינו.
- **הרב אולי יכול לתת מקור לעניין. זה נראה כלל מדהים מידי מלהיות אמתי, שמידת השגחת ה' עלי תלויה במחשבות שלי עליו.**
- בבקשה: הנה לפניך דברי הרמב"ם במורה נבוכים (חלק שלישי בסוף פרק נא):

"לפי ערך דעת כל בעל דעה תהיה ההשגחה בו. והנה האדם השלם בהשגתו **אשר לא תחדל דעתו מ-ה' תמיד**, תהיה ההשגחה בו **תמיד**, והאדם השלם בהשגתו **אשר רוקן את מחשבתו מ-ה' בעת מסוים**, הרי תהיה ההשגחה עליו **בעת מחשבתו ב-ה' בלבד**, ותתרוקן ההשגחה ממנו בזמן עסקיו"
- וכן כתב שם לבאר:

"ואמר דוד שיתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. אומר: אני לא רוקנתי מחשבותי ממנו וכאילו הוא יד ימיני אשר לא אתעלם ממנה הרף עין בגלל מהירות תנועתה, ולפיכך לא אמוט, קלומר לא אפל".

לפי הרמב"ם, רק משה רבינו ואבות האומה הגיעו למדרגה הגבוהה ביותר, שהיא – "מצב שבו יהיה מדבר עם בני אדם ומתעסק בדברים ההכרחיים לגופו, וכל דעתו באותה שעה מופנית אליו יתעלה והוא לפניו יתעלה תמיד בלב, והוא עם בני אדם בנגלה".

אך למדרגה הפחותה ממנה, הגיעו הרבה. הרמב"ם שם מפרט את הדרך להגיע אליה. במדרגה הזאת, יש חלוקה בין הזמנים שבהם האדם מתעסק בענייני העולם הזה לבין הזמנים שבהם הוא מתעסק בענייני התורה והקדושה. בזמנים הללו הוא מרוכז לחלוטין בקב"ה ובתורתו ומתוך כך הוא זוכה להגיע לדבקות עליונה בקב"ה ולשמירה אלוהית מיוחדת ועל טבעית.

- **אני רוצה להבין. אם אני כל הזמן אחשוב על הקב"ה ולא אפסיק אפילו לא לרגע אחד, לא תבוא עליי שום צרה?!**

- באופן עקרוני התשובה היא כן. בהחלט! אך תלוי מה אתה בדיוק חושב!

- **מה הכוונה? אני חושב על ה'. מה הבעיה?**

- הדבר לא פשוט כלל וכלל. מה אתה אומר על מישור שאמנם חושב על ה' כל הזמן, אך הוא חושב שיש לקב"ה גוף ח"ו? או חושב שהקב"ה הוא מלך אכזרי ורע ח"ו?

- **במקרה כזה ברור שאין שום משמעות לכך שהוא חושב על המילה "השם" או "אלוקים", כיוון שהוא מצייר במחשבתו אלוהים לא נכון. הוא חושב על מישור אחר ורק קורא לו ה' או אלוהים.**

- בדיוק. זו התשובה לשאלתך. הרמב"ם לא מדבר על קסם או כישוף שאומרים מילה או חושבים עליה והיא מיד פועלת. שחושבים על המילה ה' ומיד מתחברים לקב"ה. אין הדבר כך כלל ועיקר. השאלה הגדולה היא מה מסתתר במחשבתך מאחורי אותה מילה. מה המשמעות של המילה הזו אצלך.

תראה! בני האדם חייבים לדבר בסימאות. במעין קיצורי דרך. קוראים לסימאות הללו: מילים. מאחורי כל מילה עומד עולם שלם. לדוגמא המילה אהבה. לא ניתן להסביר מהי אהבה לילד קטן שמעולם לא חווה אותה או משהו דומה לה. כדי להבין אותה צריך לדעת הרבה, לפגוש הרבה, להרגיש הרבה וכד'. כך גם ביחס לשאר המילים, ואפילו הפשוטות ביותר, כגון: אדמה.

- **התחלתי לא להבין. מה מסובך במילה אדמה?**

- בכבוד... תאר לי בבקשה "אדמה" במונחים הפשוטים ביותר כאילו אני יודע דבר ואתה צריך להסביר לי הכל כולל הכל.

- **הנה זה בא: אדמה היא חומר מוצק בצבע חום בדרך כלל, מורכב מגרגירים קטנים הדבוקים זה בזה...**

- רגע רגע. כבר אתה יכול לראות שמאחורי המילה "אדמה" מסתתרים כמה משפטים, מספר תמונות שצצות לך בראש ומספר נתונים נוספים שעולים בראשך כאשר אתה שומע את המילה "אדמה", ולא רק מילה אחת. חוץ מזה, לא הבנתי כלום ממה שאמרת. מה זה חומר? מה זה מוצק? מהו צבע? מה זה חום? מה זה גרגירים? מה זה קטנים? אתה בעצם יוצא מהנחת יסוד שאני מכיר את כל הדברים הללו, ואתה אומר לי תחבר בשכלך את כל הדברים הללו שאתה כבר יודע ותקבל אדמה. לצורך הבנה נכונה ומלאה של המילה "אדמה" אני צריך להיזכר בכל מיני דברים אחרים שאני יודע על העולם. כגון המושגים: חומר, צבע, גרגיר וגודל וכד'.

כאשר אני שומע את המילה "אדמה" אני נזכר בכל מה שאני יודע על אדמה – בידיעות שלי עליה, בתמונות בזיכרוני כיצד היא נראית, בתכונות שלה שנודעו לי על ידי מפגשים איתה [הרמתי אותה, דרכתי עליה, שפכתי עליה מים וכו'] – ורק אז אני מבין באמת מהי אדמה.

- **הבנתי!**

- הדברים הללו נכונים והרבה יותר ביחס לקב"ה. מאחורי המילה "הקב"ה" מסתתרים עולמות שלמים **אין סופיים**. אוצר ידיעות אין סופי.

חשוב לדעת ולזכור: אנחנו כברואים לא יכולים בשום אופן להכיר ולו במעט את הקב"ה. עצמותו נעלמת מאתנו לחלוטין. אנחנו יכולים רק להכיר ולדעת את ההופעות שלו בעולם – חסד, רחמים, דין וכד'. רק לדעת את דרכי ההתגלות שלו. חז"ל קוראים לכך: לדעת את "שמו".

הבה נסכם את הנקודה: השגחת ה' עליך תלויה לא רק בזה שאתה חושב על הקב"ה אלא גם בשאלה כמה אתה מכיר אותו.

כמובן, שידיעה זו היא בעצם אין סופית כיוון שהקב"ה הוא אין סופי, ולכן הדבקות שלנו בו היא גם אין סופית. ככל שנדע ונכיר את הקב"ה יותר ככה נידבק בו יותר. הדברים נכונים לא רק בעולם הזה אלא גם בעולם הבא, כאשר הנשמה תיפרד מהגוף ועל ידי כך תוכל לדעת ולהכיר הרבה יותר את הקב"ה. ככל שהיא תרבה דעת והיכרות כך היא תרבה דבקות בו יתברך.

- **אבל כיצד אנחנו יכולים להכיר את ההתגלות של הקב"ה?**

- התשובה היא: על ידי התורה.

לדוגמא: אנחנו יודעים מתוך לימוד התורה, שלקב"ה אין גוף ושהוא נצחי, ושהוא טוב והוא רחום וחנון. אנחנו יודעים שחותמו אמת והוא מעניש את הרשעים ומשלם שכר טוב לצדיקים ויש לו תורה שלמה שבה הוא כותב מהו טוב ומהו רע, מה נכון לעשות/ לחשוב/ להרגיש ומה לא נכון וכן הלאה.

אין סוף לכל הידיעות הללו, הן מבחינה כמותית והן מבחינה איכותית. לא מספיק לדעת שהקב"ה נצחי, צריך להבין גם מה הוא נצח. לא מספיק לדעת שהוא טוב אלא גם לדעת מה הוא טוב. להבין מהו רחום וחנון וכד'. הדברים הללו אינם פשוטים והם זקוקים להרבה לימוד ועיון.

פרק כ"ב

- אני חושב שהבנתי. לא מספיק רק לחשוב על המילה "ה" אלא יש צורך לדעת מה היא מתארת. מה מסתתר מאחוריה. בעצם, המחשבות שלנו על מה שמסתתר מאחורי המילה הן אלה שמחברות אותנו לאותה מהות ולא האמירה של המילה.
- הבנת נכון. וככל שהמחשבות הללו ימשכו, כך הדבקות שלנו בקב"ה ומתוך כך השראת שכינה ושמירה אלוקית עלינו, תמשכנה עוד ועוד. על מנת להמחיש יותר את דבריו של הרמב"ם אלמד אותך פירוש נפלא במזמור תהילה לדוד או בשמו היותר ידוע, אך הפחות מדויק - "אשרי". מה אנחנו אומרים בסוף המזמור מהאות ק' והלאה?
- קרוב ה' לכול קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת.
רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם.
שומר ה' את כל אוהביו.
- אשריך. שים לב שכל פסוק מדבר על משהו אחר. באות ק' מדובר על "קורא ה'". באות ר' מדובר על "ירא ה'". ובאות ש' מדובר על "אוהב ה'". הפסוקים מדברים על שלושה סוגים של אנשים המחולקים לפי הממד של יחסם כלפי הקב"ה. קורא ה' חושב על הקב"ה רק כאשר הוא בצרה. אין בו "אהבה" כלפי הקב"ה ואף לא יראה, אך הוא בהחלט מאמין בו וקורא לו כאשר הוא זקוק לו. למעלה ממנו יש את מי שירא מה'. הוא חושב עליו פעמים רבות ביום לפני כל פעולה שהוא עושה, דבור שהוא מדבר או מחשבה שהוא חושב, שיכולים להיות קשורים לרצון ה'. הוא מקיים מצוות ולא עובר עבירות כיוון שהוא ירא מה'. הוא חושב על ה' בחלק גדול מהיממה אך לא בכולה.
- המדרגה הגבוהה ביותר היא של אוהב ה', שחושב עליו תמיד בכל רגע. כדרכם של אוהבים שחושבים תמיד על אוהבם וכפי דברי הרמב"ם לעיל.
- הרב, יש לי ידידי קטן. למרות שאני אומר את המזמור הזה שלוש פעמים ביום ולמרות שאני אומר אותו כבר מספר שנים, אף פעם לא שמתי לב להבדל הפשוט והזועק הזה.
- לצערי אתה לא לבד. ההרגל שחוק אותנו וגורם לנו לא לשים לב אפילו לדברים זועקים ופשוטים ביותר. אתה בוודאי יודע שההרגל הוא האויב מספר אחד של עיון והעמקה. נחזור לביאור הפסוקים. ישנו הבדל נוסף בין הפסוקים, אך הפעם ביחס של הקב"ה אל אותם אנשים. יחס זה מקביל ותואם ליחס שלהם כלפי הקב"ה. ההיגיון להקבלה זאת הוא על פי הכלל שהבאנו מהרמב"ם.

ביחס ל"קורא ה'" כתוב שה' קרוב אליו. רק קרוב. לפעמים שומע לקול קריאתו ומציל אותו ולפעמים לא. לעומת זאת, אצל ירא ה' שחושב על הקב"ה ברוב שעות היום כתוב "רצון יראיו יעשה". צדיק גוזר והקב"ה מקיים. אך מצד שני הוא לפעמים נכנס לצרות ככתוב "ואת שוועתם ישמע וישיעם". והיינו באותם זמנים שהוא לא חושב על הקב"ה.

ואילו אצל אוהב ה' כתוב "שומר ה' את כל אוהביו". אוהב ה' שכל הזמן חושב על הקב"ה זוכה להגנה אלוהית תמידית ולכן לא נופל לעולם לתוך הצרות.

- פרוש נפלא. מיותר לציין שגם לדיוק זה לא שמתי לב.

אולי אפשר להוסיף עליו לפי מה שלמדנו?

- בכבוד.

- הרב הזכיר לעיל שיראת ה' ואהבת ה' מדבקות אותנו בקב"ה. לפי זה יוצא, שמי שירא מה' הרי הוא דבוק בו, וזה מסביר מדוע הקב"ה שומע בקולו ומציל אותו. ומי שאוהב את ה', הוא בוודאי גם ירא ממנו וכתוצאה משני הרגשות הללו גם יחד הוא דבוק בקב"ה עוד יותר, ולכן הקב"ה שומר עליו שלא יכנס לצרות.

- נחמד. זה נראה פירוש אמיתי. במיוחד כשהוא מצטרף לפירוש שהבאתי. שניהם ביחד יוצרים את התמונה השלמה.

פרק כ"ג

אני רוצה להציע כעת דרך נוספת, על פי המהר"ל, כיצד להגיע ל"ואהבת לרעך כמוך" ול"ואהבת את ה' אלוהיך"!

- **מצוין. אשמח לשמוע כל דרך נוספת שהרב יציע. אם לא אצליח בדרך אחת אולי אצליח בדרך השנייה.**

- נכון, אך לפני שאלמד אותך דרך זו, יש צורך להקדים כלל חשוב שכותב המהר"ל ביחס לאהבה.

- **בשמחה!**

- המהר"ל קובע כלל: אהבה תהיה יותר בין הדומים והשווים.

והוא מביא דוגמא: "שהרי מצינו בחוש... כי בני אדם שהם מתדמים באומה אחת אוהבים זה את זה" (נתיב אהבת ה': עמ' לח').

אתה מבין באופן כללי את ההיגיון העומד מאחורי הדברים?

- **לא כל כך. האם זה קשור למה שלמדנו עד כה?**

- בוודאי. זה קשור להגדרת אהבה. ראשית, אהבה שייכת רק בדבר שהתחלק לשניים ולכן שני החלקים שלו מוכרחים להיות דומים, שהרי הם היו פעם דבר אחד ובפנימיותם הם עדיין דבר אחד.

ממילא, דמיון בתכונות האופי וכד' מלמד על אחדות פנימית, המאפשרת להם להתאחד ולהאוב.

- **אפשר דוגמא?**

- בשמחה. לדוגמא, עם ישראל. מכיוון שהנשמה הפנימית שלהם היא אחת לכן הם דומים בתכונות האופי שלהם. יש לעם ישראל אופי משותף והדבר מגלה שהמציאות הפנימית שלהם זהה, נשמה כללית אחת. נובע מזה, שהם יוכלו לאהוב זה את זה, כיוון שבפנימיותם הם אחד, וזה התנאי הבסיסי ליכולת לאהוב.

שנית, כפי שהסברנו לעיל, היסוד של האהבה היא ההכרה בכך שהאוב והאהוב בפנימיותם הינם אחד ושניים זה לזה. ולכן, ככל שהתחושה הזאת תהיה חזקה יותר כך הם יאהבו יותר, וכן ההיפך.

כאשר יש שוני ביניהם, קשה להם לחוש שהם אחד בפנימיותם. המציאות הגלויה מראה להם את ההיפך וקשה להם לעכל ולתפוס את האמת. לכן, ככל שהשוני יהיה גדול יותר כך יהיה להם קשה יותר לחוש שיש קשר ביניהם וממילא יהיה קשה להם לאהוב.

- **אפשר דוגמא?**

- בשמחה רבה!

קח לדוגמא שני אנשים בעלי צבע עור שונה או פרצוף שונה או אפילו בגדים שונים. קשה לאנשים אלו לקבל ולהפנים שלצבע העור או למראה הפנים וקל וחומר לבגדים אין שום השלכה על הפנימיות שלהם שהיא בהחלט יכולה להיות אחת. השוני הזה יוצר אצלם תחושה שהם אינם קשורים זה לזה והיא מקשה עליהם לאהוב זה את זה.

כמובן שמדובר בדמיונות ילדותיים שכביכול צבע העור מגלה על חכמתו של השכל או על אופייה וטובה של נפש האדם. אך בכל זאת הדמיונות הללו יוצרים כעין חומה דמיונית המפרידה ביניהם. חשוב לזכור: מכיוון שיסודה של החומה הזאת הוא בטעות, לכן סופה יהיה לעבור מן העולם במוקדם או במאוחר, וכמובן שעלינו לעשות מאמצים שיהיה זה כמה שיותר מוקדם.

שלישית, אחד מהביטויים של האהבה הוא הרצון הפנימי להתאחד ולהתחבר בפועל עם האהוב. החיבור בפועל חשוב מאד לעצם האהבה. הוא מוסיף אחדות פנימית וממילא אהבה, וכן מוסיף הכרה חזקה יותר באחדות הפנימית שלהם. ממילא, ככל שהאהוב והאהוב יהיו שונים זה מזה, באופן שיהיה קשה להם להתאחד בפועל ולהסתדר ביחד, כך יקשה עליהם לאהוב, וכך יקשה עליהם להכיר באחדות הפנימית שלהם, מה שידרדר עוד יותר את האהבה ביניהם.

- סליחה הרב. אפשר דוגמא?

- בשמחה ובאהבה. דוגמאות זה דבר חשוב ביותר. הן עוזרות לנו להבין טוב יותר דברים מופשטים. קח לדוגמא זוג נשוי. הם שונים זה מזה מאד. הוא איש והיא אישה, ובשל כך השוני ביניהם עצום. שוני בכל התחומים: הן במבנה הפיזי, הן במבנה הנפשי, הן במבנה השכלי והן במבנה הרגשי שלהם. ולכן, קשה להם להתחבר זה לזה ולהיות דבר אחד.

- מה הכוונה להתחבר זה לזה?

- קשה להם לפעול ביחד כאיש אחד בלב אחד, באופן שכל אחד משלים את השני ודואג לו כמו שהוא דואג לעצמו. כלומר, **השוני ביניהם** מקשה עליהם לממש את האהבה ולהתחבר בפועל זה לזה. אפשר לראות זוגות רבים שכל אחד מבני הזוג מתפקד באופן עצמאי ודואג כמעט רק לעצמו, על אף שהם חיים ביחד שנים רבות. נדיר למצוא בני זוג שמצליחים לחוש שהם מציאות אחת שמתפקדת בשני גופים ולפעול ביחד בתיאום מלא ובאכפתיות גמורה.

- ומה קורה כתוצאה מזה שהחיבור בפועל לא מצליח כל כך?

- נגרמות שתי בעיות:

א. כיוון שהאהבה לא מצליחה להתממש והם לא מצליחים להתחבר זה לזה, היא נחסמת ולא מצליחה להתקדם. המימוש של האהבה חשוב מאד להתקדמות האין סופית שלה. אהבה זקוקה להזנה תמידית, ואין כמו חיים משותפים מוצלחים כדי

להשיג זאת. כאשר הם לא מוצלחים, נוצר באהבה מין קיפאון שמחליש אותה ודי בקלות עלולים להיווצר בה סדקים.

ב. חוסר הצלחת החיבור בפועל פוגם גם בהכרה באחדות הפנימית. "פתאום" עולות להם מחשבות שאולי הוא/ היא לא בן/ בת הזוג האמתי שלהם. ההכרה שהם נשמה אחת הולכת ומתעמעמת, הולכת והופכת להיות רחוקה ולא נכונה. מה שכמובן עוד יותר מחליש את האהבה ויוצר בה בקעים.

- **אולי באמת הם לא נשמה אחת והם צריכים לחפש את החצי האמיתי?**
- זו טעות חמורה. למעט מקרים נדירים מאד, זו מחשבת הבל והיא נובעת, כפי שאמרנו, מהשוני ביניהם המוביל לקשיים בחיבור בפועל בחיים המשותפים. מצד האמת, חוסר הצלחת החיבור בפועל לא סותר בשום באופן את העובדה שיש להם נשמה אחת. זו רק הזיה. חוסר ההצלחה תלוי כמעט תמיד בבעיות במידות הנפש שלהם וכד'. הבה נסכם את הנקודה הזאת: שוני מביא פעמים רבות לידי חוסר הצלחה בחיבור בפועל. הפתרון הוא: תיקון המידות. הוא יביא לכך, שעל אף השוני תהיה הצלחה בחיים המשותפים, כך שהם יזינו את האהבה שתלך ותגדל.

- **נדמה לי שהבנתי. ההגדרה שהרב נתן לאהבה אכן מסבירה היטב את העומק של דברי המהר"ל על אהבה בין דומים.**

- יש סיבה נוספת לכלול של המהר"ל שלא קשורה להגדרה שאמרנו. השוני באופי ובתרבות מוביל לחוסר הבנה הדדית אשר גורר בעקבותיו מריבות. הם יחשדו זה בזה, יפגעו זה מדברי זה, יתווכחו זה עם זה ואף יריבו זה עם זה, מה שכמובן יסלק את האהבה, יגרום לכל צד ללמד חובה על הצד השני ויגדיל את השנאה.

- **אפשר אולי להוסיף, שברגע שהאופי והתרבות שונים ממילא גם תחומי העניין שלהם שונים. זה אוהב הרפתקאות ותעלולים וזה אוהב לקרוא ספרים. זה אוהב ספורט וטיולים וזה אוהב שחמט ודמקה. זה אוהב טבע וזה אוהב טכנולוגיה. משעמם להם ביחד.**

- יפה מאד. אין ספק שתחומי עניין שונים יקשו על קשר ביניהם.
- **המהר"ל שהרב הביא נתן כדוגמא את האהבה שקיימת בין אנשים מאותו עם. הרב**

יכול להסביר קצת יותר איזה דמיון קיים ביניהם?

- בבקשה. לבני אומה אחת יש אופי דומה, מראה דומה, נפש דומה, תרבות דומה ואפילו סגנון חשיבה דומה. הם דומים בהרבה תחומים ולכן יכולה להיווצר ביניהם אהבה גדולה יותר.

- **אם אני מבין נכון את כוונת המהר"ל אז יוצא, שאם כל היהודים יהיו דומים אחד לשני, תשרור ביניהם אהבה גדולה יותר?**

- נכון מאד. למסקנה הזאת בדיוק אני חותר. על אף שבפנימיות שלהם כל היהודים מאד דומים זה לזה, בפועל, במציאות הגשמית, ההבדלים ביניהם גדולים או לפחות נראים ככאלה, מה שמקשה על האהבה לפרוח. יש בכוחנו לשנות זאת!

אני לא מתכוון להפוך את כל היהודים לזהים לחלוטין. לא רק שזה לא אפשרי זה גם לא נכון. ממש לא נכון! בני אדם אמורים להיות שונים ומגוונים. הם משלימים זה את זה כמו פאזל ולכן לא יתכן שהם יהיו זהים. אני מתכוון, שבכוחנו להביא לפריחת האהבה בינינו על אף השוני החיצוני.

- השאלה הגדולה היא איך?

- לפני שאענה לך אני רוצה להרחיב מעט: האם אתה מסכים איתי שלשני יהודים בעלי רקע חיים שונה, אופי שונה וידיעות שונות יהיה קצת קשה להתחבר זה לזה?

- **מסכים בהחלט. רואים את זה במציאות בצורה מוחשית מאד: ליהודים מעדות שונות או מרקעים חברתיים או דתיים שונים, קשה להתחבר ולאהוב זה את זה.**

- זו דוגמא יפה אך כואבת ואני שמח שהעלית אותה. החברה הישראלית שסועה היום להרבה קבוצות השונות זו מזו, הן בהשקפת עולם, הן בתרבות ובמנטליות והן בתחומי העניין. השוני הזה מקשה על האהבה והאחדות ביניהם. זה לא טוב וצריך לשנות זאת!

- מה אפשר לעשות?

- **ראשית**, להתחזק בהכרה הפשוטה שלכל עם ישראל יש נשמה אחת וכולנו אחד בשורש נשמתנו. לא ללכת שבי אחרי השוני הקיים בין העדות ובין הקבוצות השונות ולהפוך אותו למהותי ומשמעותי. זה הרי טיפשי לחשוב שיש הבדל מהותי בין אנשים בני עם אחד רק משום שגדלו בארצות שונות.

שנית, צריך לדעת שחלק גדול מחוסר האחדות נגרם כתוצאה מוויכוחים וממריבות מיותרים. רק מיעוט קטן מהמחלוקות בין הקבוצות השונות הוא עקרוני ומהותי ולכן יש לו מקום ותועלת, בעוד שרובן הגדול נובע מחוסר הקשבה, חוסר התבוננות וחוסר היכרות בלבד. כל אחד מבני הקבוצות השונות מדבר במונחים אחרים ובניסוחים אחרים. כל אחד צוחק מדברים אחרים ונפגע מדברים אחרים. כל אחד מתעניין בדברים אחרים וכל אחד גדל על ערכים אחרים. כל אלו מובילים למריבות ומאבקים הדדיים, מה שכמובן מונע מהם להתאחד ולאהוב זה את זה.

ממילא הפתרון הוא : היכרות הדדית. הקבוצות השונות צריכות להכיר זו את זו. הן צריכות להכיר את המנהגים ואת דפוסי ההתנהגות של כל קבוצה ולכבד אותם. ברגע שמכירים- זלזול הדדי מריבות וויכוחים רבים נמנעים מלכתחילה.

שלישית, צריך להקטין את השוני כמה שיותר. צריך להסיר את כל ההבדלים הטכניים הלא חשובים שבינינו. הקטנת השוני גם תסייע בחיזוק ההכרה באחדות הפנימית, גם

תסייע במניעת מריבות וויכוחים מיותרים המביאים לשנאת חינוך וגם תסייע להצלחת שיתוף הפעולה בין כל חלקי העם.

- **אך כיצד אפשר להכיר זה את זה ולהקטין את השוני?**

- זה נושא מורכב וארוך הדורש זהירות מצד גדולי הדור ומנהיגי כל הקבוצות, ויחד עם זאת גם נחישות רבה להמשיך להתקדם עוד ועוד לעבר המטרה הנכספת, מבלי להירתע מהמשטנים ומהמפלגים למיניהם. צעד אחרי צעד, בזהירות ובנחישות.

לאחר ההקדמה החשובה הזאת אני מגיע כעת לתשובה לשתי השאלות: הדבר המרכזי והחשוב ביותר הוא: להתערבב אלו באלו ולא להסתגר בגטאות. אין דרך אחרת! זה גם יביא לידי היכרות וגם יביא לידי הקטנת השוני. ושוב אני חוזר על הקדמתי: לא לפעול בחיפזון מבלי זהירות. לפעמים שילוב חפוז ולא זהיר עלול לגרום נזק רוחני עצום. צריך לשקול כבובד ראש ובהירות, כמה להשתלב / כמה להתקרב / כיצד לשמור על הייחודיות / כיצד לשמור על הקהילה / כיצד לא להיפגע מבחינה רוחנית, שהרי לכל עדה יש את המסורת שלה והמנהגים שלה ועזיבתם עלולה לגרום נזק רוחני וחברתי רב, וכן לכל קבוצה אידיאולוגית יש את הדרך שלה בעבודת ה' ואסור לה לוותר עליה.

אך על אף הזהירות, צריך תמיד לזכור את התכלית הנכספת ולחתור אליה.

- **עד כאן הרב דיבר על "עשה טוב". אולי הרב ידבר גם על "סור מרע"? מאילו דברים עלינו להישמר על מנת לא להחריף את הקיטוב בין העדות והקבוצות השונות?**

- נאמר בקיצור מספר דברים שצריך להתרחק מהם כמו מאש:

א. אסור להכליל. העדה הזאת היא... או הקהילה הדתית הזאת היא... יש לדון כל אדם לגופו. בכל עדה ובכל קבוצה ישנם כאלה וישנם כאלה. גם אם ישנם מומים השכיחים יותר במנטליות של עדה או קבוצה מסוימת אין לכך שום השלכה מעשית, כיוון שבכל מקרה כל אדם הוא לעצמו ואם כן לצורך מה עלינו לחשוב ולדבר במונחים של חלוקה לעדות ולקבוצות. בכל קבוצה יש צב"ר בראשי תיבות, דהיינו צדיקים בינונים ורשעים. לכל קבוצה יש מה לתקן ואל לה להתעסק בנגעי חברתה אלא במומי עצמה.

ב. בוודאי שיש מקום למחלוקות סביב שאלות עקרוניות כגון איזו שיטה חינוכית או אידיאולוגית מתאימה יותר לדור כזה או אחר או היכן לשים את הדגש בעבודת ה' וכד'. אך כאשר וויכוח כזה מתרחש עלינו לנהל אותו לגופה של שיטה ולא לגופו של אדם. יש לנו טענה כזאת וכזאת על השיטה, על השקפת העולם וכו', ולא על האנשים המאמינים בה והולכים לאורה, וכך הביקורת לא תפחית את האהבה שלנו אליהם.

ג. אסור לזלזל בשום פנים ואופן בעדה אחרת או בקבוצה אחרת וברבניהם. עלינו להכיר שלכל קבוצה ולכל עדה יש חשיבות ויש מקום במכלול השלם של עם ישראל. כל אחת תורמת את חלקה. ממילא, אסור לבסס הצלחת שיטה אחת על ידי הריסה וזלזול בשיטה

אחרת. זו דרך הרסנית שבסופו של דבר לא תחזיק מעמד ותגרום נזק גדול הן לעם ישראל בכללו, הן לשיטה המושמצת והן לאנשים המזלזלים. זלזול כדרך חיים גורם לכך שמזלזלים גם בדברים חשובים, וסופה של אותה דרך יהיה שאנשיה יפגעו זה בזה.

- **סליחה על השאלה הרב, אך נדמה לי שיש הבדלים אמיתיים בין העדות השונות. הבדלים נפשיים ומנטליים. היכרות של המנהגים לא תפתור זאת.**

- ראשית, צריך לדעת שבנושא הזה ישנן הרבה הכללות וסטיגמות [תוויות] שיוצרות כעין חומה דמיונית המפרידה בין העדות השונות. גם אם חלק מההבדלים נכונים, הם בוודאי לא קיצוניים כמו שמציירים אותם. ולכן, היכרות הדדית תנמיך מאד את החומה ותעמיד אותה על גובה אמיתי ולא דמיוני.

שנית, גם ההבדלים שקיימים וישנם כאלה, הינם תכונות אופי נרכשות ולא מולדות.

- **אני לא מבין מה זה משנה. הן קיימות ומשום כך קשה ליהודים מעדות שונות להתאחד!**

- זה משנה מאד. תכונות אופי נרכשות אפשר לשנות. כיצד לדעתך נוצר מצב שלכל עדה יש תרבות שונה ומנטליות נפשית שונה? הרי לא יתכן שהם נולדו עם זה!

- **כל עדה גרה במקום אחר, מבודד במידה מסוימת משאר הקהילות של היהודים. במשך השנים היא פיתחה לעצמה דפוסי התנהגות, בהשפעת תנאי החיים ובהשפעת התרבות הכללית שסבבה אותה. כמובן, שגם לרבני העדה הייתה השפעה עצומה על צאן מרעיתם.**

- יפה מאד. התהליך הזה הוא בהחלט הפוך. ברגע שכל היהודים יתערבו אלו עם אלו ויגורו זה לצד זה, וילדיהם ילמדו יחד, ממילא תיווצר כאן מנטליות משותפת, ארץ ישראלית, ויהיו לכולם תכונות אופי דומות. ניתן לראות כבר היום, כיצד הערבוב ההדדי נושא פירות והולך ונוצרת כאן אומה עם מנטליות ותכונות אופי משותפות.

- **מה לגבי הבעיה שלכל קבוצה יש תחומי עניין שונים?**

- גם לגבי זה יש לתורה פתרון: לימוד תורה. שכל היהודים יעסקו בתורה הקדושה. במקרא, במשנה, בתלמוד, במדרשים וכד'. התורה תהיה משותפת לכולם. בה כולם הוגים ועוסקים.

תאר לך שכל היהודים היו ממש דומים זה לזה באופיים עם הבדלים קטנים בלבד. כולם היו מצליחים לגלות את האופי הפנימי המשותף לכל היהודים, והיו רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים. כולם היו יראי שמים ואוהבי ה' המשתדלים לקיים את כל מצוותיו. כולם היו לומדים תורה ועוסקים בה. מה לדעתך היה קורה?

- **אהבה ואחוה שלום ורעות. אולי קצת הגזמתי, אבל לפחות הרבה יותר טוב מאשר המצב בימינו. אך בכל מקרה זה מצב לעתיד לבוא. מה אפשר לעשות כרגע כדי להגיע למצב שבו נהיה כולנו דומים?**
- **באופן עקרוני אתה צודק. המציאות שתיארת אכן נראית רחוקה להשגה, אך עלינו להשתדל להקטין את השוני על מנת להסיר מתוכנו כמה שרק ניתן את אחד הגורמים המשמעותיים ביותר לניכור ולשנאה שקיימים בתוכנו.**
- **האם אפשר ליישם את הכלל של החיבור בין הדומים גם ביחס לקב"ה על אף שאנחנו בשר ודם ואילו הוא אש אוכלה?**
- **כן. יפה אמרת! ככל שנהיה יותר דומים כביכול לקב"ה, כך נוכל יותר לדבוק בו ולאהוב אותו. מכאן מקורם של דברי חז"ל שהזכרנו לעיל על החובה להיות דומים לקב"ה במידותינו:**
זו לשון ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ח' –
"והמצווה השמינית היא שצונו להדמות בו יתעלה לפי יכולתנו והוא אמרו (תבוא כח) והלכת בדרכיו. וכבר כפל צווי זה ואמר (עקב י"א) ללכת בכל דרכיו. ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הקב"ה נקרא צדיק אף אתה היה צדיק, מה הקב"ה נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי (ס"פ עקב).
וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (ראה יג) אחרי י"י אלהיכם תלכו, ובא בפירוש גם כן (סוטה י"ד, א) שענינו להדמות בפעולות הטובות והמידות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רב".
או בקיצור - תיקון המידות.

פרק כ"ד

עד עכשיו למדנו ארבע⁶⁸ דרכים כיצד להגיע לאהבת השם ולאהבת יהודים.

מדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ב הל"ב) ניתן ללמוד דרך נוספת. זו לשונו:

"והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאָר ומתאנה תאנה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאֱלֹקִים לֹאֵל חַי,

וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד כי אָרָאָה שְׁמִיךְ מַעֲשֵׂה אַצְבְּעוֹתֶיךָ מִה אֲנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ,

ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה שמתוך כך אתה מפיר את מי שאמר וְהָיָה הָעוֹלָם".

- זה רמב"ם ידוע. אך האמת היא שלא כל כך הבנתי את הקשר בין הכרה בגדולתו ועוצמתו של הקב"ה לבין לאהב אותו!

- לפני שאנסה להסביר את הקשר אני רוצה שקודם כל נבין היטב את דבריו של הרמב"ם. צריך להתבונן בהם:

הרמב"ם פותח ואומר "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו" ואז ממשיך "ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ", ומסיים "מיד הוא אוהב... ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול".

- האם אפשר לתמצת את הרמב"ם במילים אלו: הערכה גדולה והערצה הנובעות מהכרה בגדולתו העצומה מובילות לאהבה?

- בהחלט.

או במילים אחרות: יראת הרוממות מובילה לאהבה.

- אני לא כל כך מבין את ההיגיון מאחורי הדברים. מדוע שהערכה והערצה תגוררנה בעקבותיהן אהבה? מה הקשר ביניהן?

- לפני שאסביר מדוע זה כך, ברצוני להוכיח שאכן כך הם פני הדברים. ניתן בהחלט לראות שהערכה והערצה למישהו גורמות למעריך לרצות להיות בקרבתו, לראות אותו, לדבר אתו, למלא את רצונו וכד'.

⁶⁸ אחר המעשים נמשכים הלבבות, היכרות, הכרה באחדות, השוואת אופי ותכונות נפש.

אנשים לא מבינים מה בדיוק דוחף אותם להתקרב לאותו איש מפורסם ונערץ, אבל בכל זאת זה קורה, ויש להם תחושה טובה כאשר הם נמצאים בקרבתו או שהוא מדבר איתם. הסיבה לכך היא משום שכל הפעולות הנ"ל יוצרות חיבור פנימי בין המעריך לבין האדם הנערץ, והמעריך מאד מעוניין בחיבור הזה.

- מה עומד ביסוד הרצון הזה?

- תשובה: תחושה פנימית עמוקה שאם הוא יתקרב אליו וכד', תהיה לו התחברות מסוימת אליו שתשפיע עליו לקבל חלק מהשפע וההצלחה שלו.
באופן דומה הסביר הרמב"ן על התורה⁶⁹ מדוע אנשים עבדו כל מיני סוגים של עבודה זרה ואפילו סגדו לאנשים חזקים ועוצמתיים כמו פרעה מלך מצרים ונבוכדנצר מלך בבל. יוצא איפוא, שהערכה מובילה לרצון לחיבור פנימי, ולפי מה שהסברנו לעיל, הרצון הזה הינו חלק מתחושת האהבה.

- לפי מה שאמרנו לעיל, שאחת הדרכים להתקרב למשהו היא על ידי הכנסתו לתוך המוח שלנו וזאת על ידי היכרות מעמיקה אִתּוֹ לפרטי פרטים, אני מבין את המשך דברי הרמב"ם: "ומתאווה תאווה גדולה לידע השם הגדול". הוא רוצה לדעת את השם כדי להתקרב אליו ולהתחבר אליו.

- אתה צודק. אני רואה שאתה מפנים את הדברים.
נחזור כעת לענייננו. הבאתי את הרמב"ם הזה כדי ללמוד ממנו על אהבת ישראל, וכפי שעשינו עד כה ללמוד מאהבה אחת לשנייה.
מדברי רמב"ם אלו נלמד גם על אהבת יהודים וגם על אהבת איש לאשתו ואישה לבעלה. אדם שרוצה לקיים "ואהבת לרעך כמוך" צריך להעריך ולהעריך את עם ישראל ואת היהודים. ככל שהוא יותר יעריך את עם ישראל כך הוא יותר יאהב אותם וירצה להיות חלק מהם.

- מה אנחנו צריכים לעשות על מנת שנעריך ונערץ את עם ישראל? זה הרי לא יבוא מאלינו!

- על ידי שנלמד עליהם:

- על התכונות האלוקיות המיוחדות שיש להם – רחמנות, ביישנות, גמילות חסד, ענוה, מסירות נפש.
- על החכמה והבינה שיש להם - "עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה" (דברים יד).

⁶⁹ "היו מהם עובדים לאנשים, כי בראותם לאחד מבני האדם ממשלה גדולה ומזלו עולה מאד כנבוכדנצר, היו אנשי ארצו חושבים כי בקבלם עליהם עבודתו וכוונתם אליו יעלה מזלם עם מזלו, והוא ג"כ יחשוב כי בהדבק מחשבתם בו תוסיף לו הצלחה בכח נפשותיהם המכוונות אליו. וזה היה דעת פרעה כדברי רבותינו (שמו"ר ט ז), ודעת סנחריב שאמר הכתוב במחשבתו אעלה על במתי עב (ישעיה יד יד), וחירם וחביריו שעשו עצמם אלוהות, כי היו רשעים לא שוטים גמורים" (שמות כב).

- על קרבנתם לאלוקים – "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קוראנו אליו" (דברים ד, ז).
- על היותם מעל הטבע וחוקיו ואין מזל לישראל.
- על מרכזיותם בעולם ועל היותם לב האומות.
- על ההשפעה העצומה שהם השפיעו על האנושות ועל העולם בכל המישורים ובכל התחומים ובפרט בתחום האמונה והמוסר.
- על ידי שילמד שהקב"ה ברא את העולם בשבילם ושהוא מתפאר בהם.
- על ידי שיבין ויפנים שהם בניו של הקב"ה והם חלק אלוקים ממעל וכד'.

מערב
מערב

לימוד זכות על הפרט ועל הכלל

לעילוי נשמת

אלישע בן מיכל ז"ל

גלב"ע י"ח מרחשון התשע"ב

ת.נ.צ.ב.ה

פרק כ"ה

- הרב אמר, שמאהבת ה' נלמד על אהבת אישה. אני מבין מזה, שכל שתגדל הערכותו של אדם לאשתו כך תגדל אהבתו אליה?
- נכון מאד. זה כלל בסיסי ביותר שנותנים מדריכי החתנים והכלות. צריך להעריך ולכבד את בן הזוג. הזלזול הוא תחילת ההרס. על מנת לשמר את ההערכה ההדדית הקיימת בדרך כלל בתחילת חיי הנישואין אני רוצה לתת שתי עצות חשובות:

העצה הראשונה היא, שכל בן/בת זוג צריך להימנע מלעשות מעשים או לדבר דיבורים שעלולים לגרום לבן/בת הזוג לזלזל בו או פחות להעריך אותו. במיוחד מצוי הדבר כאשר שני בני הזוג נמצאים לבד בבית. "הרי זו אשתי", טוען הבעל, או "הרי זה בעלי", טוענת האישה, "ואין לי מה להתבייש", ומתוך כך מתנהגים בצורה לא מנומסת ולא מכובדת שגורמת לבן/בת הזוג להעריך אותם פחות.

כך גם לגבי דיבורים שעלולים להזיק להערכה ההדדית. לפעמים אדם מספר לאשתו כל מיני דברים על עצמו שעלולים לגרום לה לא להעריך אותו ואולי אפילו לזלזל בו ח"ו. כמו לספר לה עד כמה הוא לא יוצלח ובעל אופי גרוע. הוא מספר לה מה עבר עליו במשך היום ותוך כדי מספר בגנותו ובחולשותיו.
- **אני אמנם לא נשוי, אך לפי ההיגיון ולפי מה שהבנתי מאחרים הגדולים ממני, חשוב מאד שתהיה שקיפות בין בני זוג ואסור שיהיו סודות!**
- באופן עקרוני אתה מאד צודק. זה חשוב מאד. אך יש גם צד שני למטבע. יש הלכות לשון הרע. וכפי שאתה בוודאי יודע אסור לאדם לספר לשון הרע על עצמו. קל וחומר⁷⁰ כאשר הוא מספר זאת לאשתו. זה גם יפגע בהערכה שלה כלפיו וגם יצער אותה. כרגיל, אפשר להתיר לצרכים מסוימים.
- **אך כיצד זה יסתדר עם השקיפות?**
- ראשית, תשתדל להיות מושלם כמה שיותר ואז לא תהיה בעיה מלכתחילה. שנית, כמו בכל דבר כך גם כאן. צריך להיות חכם ולהפעיל שיקול דעת היכן הגבול עובר, בין הרצון לשקיפות לבין הנזק שעלול להיגרם. יש הלכות לשון הרע. צריך ללמוד אותם היטב והם יכוונו אותך כיצד לפעול.
- לחשיבות של הערכה הדדית יש מקור בתורה.
- **באמת?**

⁷⁰ על פי מו"ר הגאון הרב שלמה לוי שליט"א.

- לענ"ד כן. נתבונן מה כתוב בפרשת וירא – "ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי... ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה ויאמר לא כי צחקת" (בראשית יח, ג-טו).
- כאשר אברהם אבינו שואל את שרה מדוע צחקה, היא מכחישה ואומרת לו שלא צחקה. מדוע כיחשה?
- **הרב שואל אותי? אני לא יודע!**
- בוודאי שאתה יכול לדעת. תתבונן בפסוקים ותענה לי!
- **לפי פשט הפסוק יוצא משהו קצת מוזר. כתוב ששרה כיחשה כיון שהיא "יראה", ולפי מה שאני יודע הכוונה היא, שהיא פחדה. המוזר בעיני הוא, שאני לא מבין ממה היא פחדה וממי היא פחדה? היא פחדה שאברהם יעניש אותה?!**
- יפה מאד⁷¹. לשאלה הזאת בדיוק התכוונתי. לענ"ד מכאן המקור לחשיבות של הערכה הדדית בין שני בני זוג. שרה פחדה שאם אברהם ידע שהיא צחקה וכביכול קצת זלזלה בכוחו של הקב"ה, אזי אברהם יעריך אותה פחות ועלול ח"ו, להיגרם כתוצאה מכך, ערעור כלשהו באהבה ביניהם.
- **ומה העצה השנייה לשמר את ההערכה בין בני הזוג?**
- לימוד זכות מיוחד על בן הזוג. צריך תמיד לשפוט אותו לכף זכות ולהתבונן ביתרונותיו ולא בחסרונותיו. צריך להשקיע בזה, אחרת זה לא יצליח.
- **הרב וודאי יודע שהחלק הקשה הוא כיצד לעשות זאת, כיוון שבאופן טבעי לכל אדם יש חסרונות ופגמים והם מורידים את ערכו בעיני האחרים ובמיוחד בעיני אשתו שמכירה אותו טוב יותר מאחרים.**
- אני יודע. אך תדע לך שהקושי הזה של לימוד זכות נכון לא רק ביחס לאישה או לבעל שאתו/ה חיים עשרים וארבע שעות ביממה שבעה ימים בשבוע, אלא גם ביחס לעם ישראל בכלל ולדור הזה שאנחנו חיים בו בפרט. ובמידה רבה זה תלוי בזה. אדם לא יכול ללמד זכות רק על אשתו. זה פשוט לא יצליח. הוא צריך לנהל בנפשו מאבק כולל, לקבוע בנפשו חשיבה חיובית על כולם. אלא שביחס לאשתו צריך להחמיר ולהדר כמה שיותר, וגם במצבים לא פשוטים שאולי ניתן לפי ההלכה להקל ולא ללמד זכות, ביחס לאשתו צריך להחמיר וללמד זכות.
- אני גם יודע, מהיכרות אישית, את עצת יצר הרע שמייאש אותנו מלכתחילה באומרו שזו משימה קשה מידי ושעלינו קודם כל לתקן את עצמנו בדברים שהם ממש אסורים מהתורה כגון לא לספר לשון הרע.
- **הוא לא צודק?**

⁷¹ מתוך מה שכתבתי בספרי רשפי דת חלק א' עמודים 55-56.

- ממש לא. עלינו לדעת שללמד זכות זו חובה גמורה ולא מידת חסידות או עצה טובה. זו ממש מצווה מהתורה: "בצדק תשפוט עמיתך". ולכן אסור לנו להזניח אותה ולהשאיר אותה לסוף. אדרבא, בה תלויות במידה רבה המצוות שבין אדם לחברו. אנחנו חייבים לעשות מאמץ ללמד זכות על כל יהודי. להסתכל על הדברים החיוביים שבו. ללמד את עצמנו לראות את הטוב שבו. כל זה באדם פרטי, וקל וחומר שעלינו לעשות זאת כלפי כל עם ישראל וכלפי הדור שאנחנו חיים בו.
- **הרב, הרי גם לעם ישראל וגם לכל יהודי יש הרבה חסרונות. האם התורה מצווה אותי להתעלם מהחסרונות?! לא יתכן, זה שקר והקב"ה חותמו אמת והוא שונא שקר.**
- מה המשנה באבות אומרת על מצווה זו?
- **"והוי דן את כל האדם לכף זכות".**
- יפה. יש לי שאלה: מדוע כתוב "כל האדם"? היה צריך להיות כתוב "כל אדם" והמשמעות הייתה שצריך לדון כל יהודי ויהודי.
- **שאלה טובה. מה התשובה?**
- הנושא הזה הוא מאד רחב ועמוק ואי אפשר להקיפו כרגע. אתן לך את תשובתו של בעל ה"שפת אמת" שהינה קצרה וקולעת:
צריך ללמוד להסתכל על המכלול. לדון את "כל האדם". מצד אחד לא להתעלם מהחסרונות אך מצד שני צריך תמיד לראות אותם בפרופורציות הנכונות. תמיד לזכור את כל היתרונות העצומים שיש לכל יהודי ומתוך זיכרון זה לגשת להתבונן על החסרונות. אם נסתכל בצורה זו יתברר לנו שהחסרונות קטנים ולא משמעותיים וגם נובעים פעמים רבות לאו דווקא מרוע וחוסר שלמות אלא מ"תקלות" או ממעידות חד פעמיות או מחוסר שימת לב, עד כדי שנוכל ללמד זכות גם על אנשים רעים ומתוך זה נאהב את כל עם ישראל.

פרק כ"ו

- מה זה משנה מהיכן נובעים החסרונות? חטא זה חטא!
- תראה, השאלה שאתה מעלה היא חשובה מאד. הרבה מאד אנשים מוצאים לעצמם "תירוץ" לא ללמד זכות בדיוק בגלל הטענה הזאת: "הרי הוא בוודאי חטא, או - הוא בוודאי פגע בי, ומה זה משנה מה המניע שלו. הוא רשע! ויש אפילו מצווה לשנוא אותו". או שבעקבות ההבנה שלהם שלא משנה מה המניע הם חושבים שללמד זכות זה להוציא אותו זכאי ולחשוב שהוא מלאך, אחרת זה לא לימוד זכות, וזה קשה להם מאד ולכן לא מלמדים זכות כלל וכלל.
- למה קשה להם לזכות אותו לחלוטין?
- תגיד אתה!
- כנראה שהסיבה היא שהם מרגישים עמוק בפנים כמו שאני הרגשתי כאשר סיפרת לי על מצווה זו. עמוק בפנים הם יודעים שהוא לא מלאך. הם מרגישים שלימוד זכות אינו אמתי.
- נכון. עד כמה שזה אולי ישמע לך מוזר במחשבה ראשונה, ההגדרה של ללמד זכות היא - לראות את האמת כפי שהיא. ואני מדבר על האמת השלמה, הכוללת גם את המניעים שלו וגם את האישיות הכללית שלו.
- לימוד זכות מתחלק למספר סוגים:
- א. לפעמים, על ידי בירור מעמיק של העובדות מבלי לסמוך על שמועות או על חצאי אמיתות או על "סברות כרס" ודמיונות או על לשון הרע, מתברר שהוא לא חטא כלל.
- ב. צריך להיות מאד מדויק, ולדעת במה בדיוק הוא חטא ולא להעצים את החטא ולהגדיל אותו. צריך לדעת דברים מדויקים וברורים - א', ב' וג'. לא בערך ולא באופן כללי. פעמים רבות, כאשר אנו יושבים ומסדרים לעצמנו את הדברים בשקט ונחת, ופועלים על פי השכל ולא על פי הרגש ועל פי תחושת העלבון הצורבת אותנו, מתברר שהחטא של חברנו או פגיעתו קטנה בהרבה ממה שהיה נראה לנו בהתחלה.
- ג. צריך להבין את המניע של חברנו! יש לכך חשיבות. צריך לבדוק האם הוא עשה זאת בכוונה או שמא בלי כוונה. האם עשה זאת מתוך רוע, סתם מתוך חוסר שימת לב או אולי אפילו מתוך רצון לעזור. גם אם הוא עשה זאת בכוונה, האם זה מתאים לאישיות שלו? האם הוא באמת אדם כל כך רשע ומושחת שנהנה לפגוע באנשים או שמא מדובר בכישלון חד פעמי. אולי הוא נגרר אחרי האווירה או שמא רצף של טעויות הוא שהביא אותו לעשות מה שעשה.
- ואם לפי ההיכרות שלי איתו הוא באמת אדם רע, איזו זכות אפשר אז ללמד?

- באופן עקרוני, על יהודי שידוע ומוחזק כאדם רע יש פחות חובה ללמד זכות. אך בכל זאת גם במקרה כזה כדאי וראוי להזכיר לעצמנו שמדובר ביהודי קדוש בן לעם קדוש ובן של הקב"ה וגם עליו נאמר "בני בכורי ישראל". לאדם שניצב מולך כרגע, גם אם זה לא נראה לך כל כך וגם אם כרגע הוא באמת נמצא בשפל המדרגה, יש נשמה אלוהית מיוחדת במינה בעלת עוצמות אדירות והוא **בהינף לב** יכול בן רגע על ידי תשובה להפוך להיות צדיק יסוד עולם קרוב מאד לקב"ה.
- **כשאני מזכיר לעצמי את הדברים האלה הם באמת קצת גורמים לי לרחם עליו ולא לכעוס עליו, אך זה לא מספיק לי!**
- אתן לך לימוד זכות נוסף. בסיסי יותר. תחשוב בבקשה כיצד האדם הזה התחיל את חייו. הוא הרי לא נולד רשע. תחשוב רגע על הילדות שלו. הוא לא זכה למה שאתה זכית. לך תדע איזה אבא היה לו או איזו אמא, או אולי גם אבא וגם אמא. אתה יכול לדעת באיזו שכונה הוא גדל? אילו דמויות היו לו לחיקוי? אולי הוא עבר התעללות בבית או בכיתה ונגרמה לו טראומה שמשיפיעה עליו עד עכשיו, וגורמת לו להציק לילדים ולפגוע בהם?
- תנסה רגע לחשוב באיזה חיי עוני הוא חי או אפילו חיי עושר אך עם אבא ואמא שלא נמצאים בבית ועסוקים בעסקיהם. מה תאמר לי, תראה איזה חיי פשע ורשע הוא חי! הוא כופר גמור ומזלזל בקדשי ישראל!
- אז אני אשאל אותך: האם הדרדרות זו לא הייתה כמדרון חלקלק? הרי הוא בוודאי ניסה בהתחלה לצאת מזה, ניסה להשתחרר מאחיזת החנק של החברים שדחקו בו ואולי אפילו פגעו בו כאשר ניסה לא ללכת בדרך שלהם. אך זה היה חזק ממנו.
- נכון. בוודאי שבסופו של דבר אם הוא היה מספיק חזק הוא היה מצליח להתגבר. אך אתה יכול לשפוט אותו? הכישלון שלו לא היה עכשיו אלא אז בגיל הצעיר. אז הוא קיבל את ההחלטות הלא נכונות, ואילו עכשיו אלו התוצאות הגרועות של אותן החלטות. אומללות.
- כללו של דבר: אין לנו להסתכל על המצב העכשווי אלא ההסתכלות חייבת להיות רחבה ומקיפה על "כל האדם" – כפי שהבאנו לעיל בשם ה"שפת אמת".

פרק כ"ז

- האם בכל פעם שאני רואה יהודי חוטא או כאשר יהודי פוגע בי, אני צריך לחשוב על כל הדברים הללו? הם ארוכים מאד ובינתיים אני כועס עליו ומזלזל בו. מה לעשות עד אז?

- אתה צודק. בהתחלה, מצוות לימוד זכות אינה קלה ליישום ודורשת זמן ומאמצים. ואכן, ברגעים הראשונים אתה כועס ומזלזל. אך לאחר מספר פעמים שתלמד זכות אתה תראה שהדברים חוזרים על עצמם וברגע ששכנעת את עצמך בפעמים הראשונות, באופן טבעי, גם בפעמים שְׁתַּבְּאֵנָה אחר כך, והן תַּבְּאֵנָה, אתה פחות תכעס ופחות תזלזל. חוץ מזה, אנחנו צריכים להרגיל את עצמנו לא להיות השופטים של העולם. מדוע אנחנו צריכים בכל רגע להחליט בתוכנו מה דעתנו על פלוני ועל אלמוני האם הוא רשע או טיפש וכד'.

- אני לא מבין. מה הרב רוצה שאני אחשוב עליו, שהוא צדיק וחכם?
- אל תחשוב עליו כלום. חסרים לך הרבה מאד נתונים עליו וכיצד אתה יכול לשפוט אותו? אתה לא יודע את העבר, לא את ההווה וקל וחומר שלא את העתיד! אתה לא יודע את העבר שלו, כמו שהסברנו. אתה לא יודע את ההווה, כיוון שאתה לא יודע מה בדיוק עבר לו בראש בעשותו את המעשה או מה עבר לו בלב וכד'. ואתה לא יודע את העתיד, האם הוא יתחרט על כך? יחזור בתשובה? אילו מצוות ואילו מעשים טובים הוא יעשה בהמשך היום וכן הלאה. אתה כמעט שלא יודע כלום ובכל זאת אתה שם את עצמך לשפוט. פשוט אל תחשוב כלום!

- סליחה הרב. אמנם השכל שלי כבר השתכנע אך הרגש עדיין קצת ממאן.
- אספר לך על התהליך הנפשי שעבר עלי ואולי זה יעזור לך במשהו. בתחילה, הייתי מנסה ללמד זכות ומנסה למצוא כל מיני הסברים לחטא או לפגיעה. הייתי חושב לעצמי - אולי לא ראיתי נכון, אולי לא הבנתי נכון, אולי הוא לא התכוון וכד'. והייתי נותן כל מיני הסברים חיוביים לחטא שראיתי או לפגיעה שפגעו בי.

- וזה עזר?
- האמת, בהתחלה, רק קצת. בתוך תוכי, עמוק בלב, חשבתי שאני משקר לעצמי, וכל התירוצים ללמד עליו זכות הם דחוקים.

- אז מה בסוף עזר?
- מספר דברים ביחד:

א. השתדלתי להתבונן על הדברים החיוביים העצומים שיש בעם ישראל. כאשר אתה רואה את כל עם ישראל, כמעט ללא יוצא דופן, אוהבים לעזור ולסייע הן בכסף והן בעצה,

וכאשר אתה רואה כיצד בעת צרה כולם הופכים להיות אחים וכיצד יהודים שנראים לך רחוקים מהיהדות כרחוק מזרח ממערב, משלימים מנין או מניחים תפילין, או אפילו חוזרים בתשובה או יוצאים לקרב, אז אתה מבין שזה עם מיוחד ושסוד להסתכל על החיצונית שלו.

אתה מבין שאנשים כאלה לא עושים דברים בכוונה. הם לא רעים. אתה רואה שכולם רוצים להיות צדיקים ושהלב שלהם טהור ולא בקלות הם חוטאים או פוגעים. אני נזכר אז בפסוקים בשיר השירים: "שחורה אני ונאווה בנות ירושלים... אל תראוני שאני שחרחרת ששזפנתי השמש". "כולך יפה רעייתי ומום אין בך".

ב. עקשנות. עוד פעם ללמד זכות ועוד פעם. לאט לאט הגעתי למסקנה שהרבה פעמים, מתוך מחסור חמור בנתונים, אני לא רואה נכון ולא מבין נכון את המציאות.

ג. פעמים רבות, עשיתי כהדרכת התורה "הוכח תוכיח את עמיתך" והייתי פשוט הולך ושואל את האדם שפגע בי או שראיתי אותו חוטא, מדוע עשה זאת. רציתי גם לבדוק האם הלימוד זכות שלימדתי עליו היה נכון.

- והלימוד זכות היה נכון?

- לא. המציאות הייתה כמעט תמיד הרבה יותר חיובית. כמעט תמיד, הלימוד זכות הכי חיובי שלי, לא התקרב לאמת, שהייתה הרבה יותר חיובית. התברר לי שהשפיטה שלי פעמים רבות לא נכונה. ואז השתכנעתי!

- השתכנעת במה?

- שאני פשוט לא יודע ולא מבין וחסרים לי הרבה מאד נתונים, ולכן אני לא יכול לשפוט אחרים. כיום אני במצב של חוסר שפיטה. אני אפילו לא מנסה לתת כל מיני הסברים חיוביים יותר למה שאני רואה או שומע. פשוט השתכנעתי שכמעט תמיד המציאות תהיה הרבה יותר חיובית. הניסיון הוכיח לי זאת!

אתה רוצה עוד דוגמא?

- בודאי. הנושא הזה מורכב מאד, והוא אחד המונעים הגדולים מאהבת ישראל.

- אתן לך דוגמא שקראתי פעם: תאר לך שאתה הולך ברחוב ופתאום מקבל מכה חזקה מאד לראש ממקל. אתה מסתובב אחורה זועם, כועס ופוגע ואז אתה רואה שמדובר בעיוור שנתן לך מכה בלי כוונה עם המקל שלו. מה קורה אז לכעסך ולעלבונך?

- אני נרגע מיד.

- מדוע?

- כי אני מבין שהוא עשה זאת בלי כוונה. אני אפילו מרחם עליו.

- יפה מאד. מצד האמת, כאשר יהודי פוגע בך או חוטא בחטא חמור לקב"ה, במידה רבה זה מאד דומה. וכפי שהסברנו לעיל.

- אבל אם ככה, מדוע בפועל יש הבדל? מדוע על העיוור אני מרחם ואילו על סתם יהודי שפוגע בי אני לא מרחם?
- התשובה פשוטה. ביחס לעיוור אתה משוכנע. ברור לך שהוא מסכן ושהוא עשה זאת בלי כוונה ומתוך מקפנות ולא מתוך רוע. ואילו כלפי סתם יהודי אתה לא מספיק משוכנע. במקרה הטוב, מתרועעצות בראשך מחשבות חיוביות עליו, אך כל עוד לא תהיה משוכנע בכך לא יתעוררו בך רגשות הבנה ורחמים כלפיו. דרך אגב, זו דוגמא נוספת לכוחו של השכנוע השכלי להשפיע על הרגשות שלנו.

פרק כ"ח

- הרב גם יכול להסביר לי מה כל כך נורא אם לא נלמד זכות על עם ישראל ועל הדור שלנו? הרי לא מדובר על מישהו פרטי אלא על הדור באופן כללי.

- אשתדל בעזרת השם. אך לפני כן עליך לדעת, שאדברא, העובדה שמדובר בציבור רק מגדילה את החובה ללמד זכות. הרי עם ישראל הם בניו של הקב"ה שאוהב אותם אהבה רבה ואהבת עולם. זו לשון הרמח"ל במסילת ישרים:

"ואלה הם הרועים האמיתיים של ישראל, שהקב"ה חפץ בהם הרבה, שמוסרים עצמם על צאנו, ודורשים ומשתדלים על שלומם וטובתם בכל הדרכים, ועומדים תמיד בפרץ להתפלל עליהם ולבטל הגזירות הקשות ולפתוח עליהם שערי הברכה, **הא למה זה דומה לאב שאינו אוהב שום אדם יותר ממי שהוא רואה שאוהב את**

בניו אהבה נאמנת" (פרק י"ט, בביאור חלקי החסידות)

הגר"א השתמש בביטוי חריף כנגד המקטרגים על עם ישראל: "דהשם יתברך **שונא המקטרג על בניו**, אף הקדושים"⁷².

וכעת ניגש להסבר. ראשית, ככל שפחות נלמד זכות על הדור ועל אנשיו כך גם פחות נאהב אותו. וזה נורא ואיום. אהבת ישראל זה לא שחור או לבן. או שאני אוהב או שלא. יש מדרגות, ועולים בהן שלב אחרי שלב. יש מספיק קשיים שמעכבים אותנו מלהגיע לאהבת ישראל ועלינו להילחם נגד כל דבר שיכול להרחיק אותנו מהמשימה. אין כאן "זבנג וגמרנו" אלא מאבק עיקש. עוד לימוד זכות ועוד מחשבה טובה. עוד עזרה לזולת ועוד מסירות נפש למען עם ישראל. עוד שיעור תורה ועוד לימוד על גדולתו של עם ישראל ועל תפקידו.

שנית, אם לא נלמד זכות נגיע ח"ו לייאוש מהדור. מהיהודים בני דורנו. לא נאמין בכוחות שלהם ושהם מסוגלים לתקן ולהשתפר.

- **ומה כל כך נורא בזה?**

- אם נתייאש מהיהודים בדורנו הרי שלא נעשה גם שום דבר לשינוי המצב. האווירה ברחוב תהיה "אין סיכוי להציל כאן משהו. כולם מושחתים וכופרים". ואם זו תהיה האווירה אז זה גם מה שיהיה ח"ו. המחשבות הנוראיות הללו עלולות ח"ו לחלוף בראשנו בראותנו את מצב הדור ועוללות לייאוש אותנו. עלינו להתמלא מחשבות חיוביות ומתקן לאזור כוח וגבורה לעזור לדור להופיע את הכוחות הקדושים והטהורים הטמונים בו.

⁷² הגר"א בפירושו לתיקוני הזהר, תיקון כ"א, דף נ' ב'. מתוך מאמר של מו"ר הרה"ג הרב חיים דרוקמן שליט"א, שהביא על כך מקורות נוספים.

ככל שיותר יהודים יחשבו מחשבות הבל קאָלו; המצב של הדור באמת ילך ויחריף. אך ברגע שאנשים מאמינים בכוחותיו של הדור הם מתמלאים באופטימיות וברצון לעשות, להשפיע ולתקן.

חוץ מזה, אתה בוודאי זוכר שדיברנו לעיל על כמה גדול כוח המחשבה שלנו להשפיע על המציאות. ככל שיתרבו היהודים שילמדו זכות על דורם ויאמינו בכוחותיו כך כוחות אלו יצאו מהכוח אל הפועל והעם ילך ויתחזק, ילך ויתעצם. כמובן שכדי להגיע ללימוד זכות אמתי על עם ישראל צריך ללמוד הרבה מי הוא עם ישראל באמת ומהם כוחותיו וכד'.

- **אמנם דיברנו לעיל על כוחה הגדול של המחשבה, אבל אז דיברנו בעיקר על כך שהמחשבה תשפיע על החושב בעצמו. כאן הרב מדבר על כך שהיא תשפיע על אנשים אחרים.**

- הזכר במה שאמרנו לעיל, שלכל עם ישראל יש נשמה כללית אחת. אנחנו כולנו אדם אחד ולכן ערבים זה לזה ואפילו יכולים להוציא ידי חובה זה את זה במצוות ובברכות. משום כך יש למחשבה שלנו כוח להשפיע אפילו על אנשים אחרים. משום שהם בעצם לא כל כך אחרים. הם חלק מאתנו. במידה רבה, מחשבה על יהודי אחר זו גם מחשבה על עצמך. אמנם לא תהיה לה השפעה גדולה כמו ההשפעה של החושב על עצמו, אך עדיין מדובר בהשפעה ניכרת ומשמעותית. אם אתה חושב מחשבות חיוביות על החבר שלך, על אשתך או על הילד שלך - כמו למשל: הוא אדם טוב, הוא חכם ונבון, הוא ישר וכד' - אזי המחשבות שלך יעזרו להם להיות כאלה.

- **עד כדי כך?!**

- כן. כך כותב במפורש ר' נחמן מברסלב (ליקוטי מוהר"ן תורה רפ"ב). זהו אחד הטעמים מדוע החובה ללמד זכות כל כך חשובה. לימוד הזכות ממש משפיע על הזולת. זה, כמובן, חוץ מהצד הפסיכולוגי הפשוט, שאם אתה מאמין ביכולות ובכישרונות של מישהו ואתה משדר לו את זה, הביטחון העצמי שלו מתחזק והוא הולך ומאמין יותר ויותר שהוא אכן כזה, ואז בפועל הוא מצליח להוציא את הכוחות הנסתרים שלו אל הפועל. כל זה מבוסס על דברינו לעיל, שלכל יהודי יש כוחות אדירים, רק שהוא צריך להאמין שהם קיימים בתוכו ומתוך אמונה זו להוציאם מהכוח אל הפועל.

- **סליחה שהפרעתי לרצף הדברים, פשוט היה חשוב לי להבין את העניין עד הסוף. נראה לי שהרב רצה לומר סיבה נוספת מדוע כל כך נורא לא ללמד זכות על הדור.**

- זה בסדר, אני שמח שאתה מתעניין והנושא הזה חשוב לך. אכן, יש סיבה שלישית. אם יהודים מתייאשים מהדור שלהם הם גם לא מתפללים עליו. הם לא מתפללים שהוא יצליח מבחינה גשמית ואפילו לא מבחינה רוחנית. ואנחנו יודעים עד כמה גדול כוח התפילה וכמה היא יכולה להשפיע.

- אפשר אולי איזו דוגמא? אני אוהב דוגמאות.
- בשמחה. על אלימלך ועל מחלון וכליון בניו, שמעת?
- בוודאי. מגילת רות!
- מדוע אלימלך מת?
- לא יודע. אולי מיתה טבעית, או אולי איזו מגיפה שפרצה במואב. המגילה לא כותבת.
- אתה צודק. המגילה לא כותבת באיזו דרך הוא מת ואף חז"ל לא מספרים לנו על כך. זה לא חשוב ולא מעניין. התכוונתי לשאול מדוע הוא מת בטרם זמנו. על איזה חטא?
- אולי משום שהוא עזב את ארץ ישראל?
- יפה מאד, לפי הגמרא בבבא בתרא (צא:), זו דעת רשב"י. אך לפי ר"י בן קרח (שם) חטאו היה שלא ביקש רחמים על בני דורו כאשר היה רעב.
- הדעה הזאת לא נשמעת הגיונית. אני יכול להבין את היציאה שלו מארץ ישראל. היא הייתה בגלל הרעב. אך אני לא מבין מדוע הוא לא ביקש רחמים על הדור שלו?
- יפה שאלת. התשובה לענ"ד היא שאלימלך ראה באנשי דורו חסרונות רבים, מה שהיה מאד נכון בראייה טבעית פשוטה, ולכן לא התפלל עליהם. או מתוך ייאוש או מתוך כעס ומחשבה של – "מגיע להם!"
- סיפור המגילה התרחש בתקופת השופטים כמו שכתוב בתחילת המגילה "ויהי בימי שפוט השופטים". אתה זוכר מה חז"ל דרשו על המילים "שפוט השופטים"?
- כן. למדנו את זה. דור ששופט את שופטיו.
- ומה זה אומר?
- שגם השופטים היו מושחתים. וכאשר השופט גער באחד האנשים על חטא שחטא, הוא היה עונה לו שהחטאים שלו, של השופט בעצמו, גדולים הרבה יותר מהחטאים שלו ולכן אין לו זכות להטיף לו מוסר.
- יפה. חז"ל נתנו על כך משל:
- "אומר לו [השופט לנידון] טול קיסם מבין עיניך, אומר לו [הנידון לשופט] טול קורה מבין עיניך. אמר לו "כספך היה לסיגים", אמר לו סבאך מהול במים" (ב"ב טו:). עד שאתה אומר לי להחזיר גזלה קטנה כמו קיסם, אני אומר לך להחזיר גזלה גדולה כמו קורה.
- המצב הרוחני והמוסרי היה ממש גרוע באותו דור. אתה יודע מדוע בועז שהיה גדול הדור ושופטו וראש הסנהדרין היה צריך לישון בלילה בגורן?
- לא. אך אני יכול לנסות לחשוב על רעיון בהתאם למה שהרב דיבר עליו עד עכשיו. אולי הוא פחד שיגנבו לו את התבואה. אך זה מאד מוזר, הרי היו לו הרבה נערים שיכלו לשמור במקומו?

- כנראה שגם בהם הוא לא בטח מספיק. אולי חשש שאם משהו יבוא ויגזול הם לא יאבקו. או שהוא אפילו חשש שהם יפשעו במלאכתם וישתפו פעולה עם קרובי משפחתם שיבואו לגנוב.
- **טוב, לענייננו זה לא כל כך משנה. בכל מקרה המצב של הגזל והגניבה היה מספיק מדעזע.**
- נכון מאד. אומר לך בקיצור דבר נוסף שיבהיר לנו עוד יותר ממה נבע הייאוש של אלימלך. תראה, עברו שלוש מאות שנה מאז שעם ישראל נכנס לארץ ישראל והם עדיין לא הקימו להם מלך, לא הכריתו זרעו של עמלק ולא בנו את בית הבחירה בהר המוריה.
- **כיצד עובדות אלו קשורות לייאוש של אלימלך מאנשי דורו?**
- הסיבה שהם לא מינו מלך הייתה מפני שהם לא היו מספיק מאוחדים וללא אחדות אי אפשר להקים ממלכה ואי אפשר אפילו לבחור מלך. שהרי כבר ברגע הראשון יתעורר ויכוח עז בין השבטים בשאלה מאיזה שבט יבחר המלך. ואף גרוע מכך, כאשר המלך יחליט להילחם על מנת להציל שבט מסוים, שאר השבטים לא יסכימו בקלות, אם בכלל, לסכן את חייהם כדי להציל שבט אחר.
- ומה גרם לחוסר האחדות? האנוכיות האישית. מתוך אנוכיות הם הגיעו לגזל ושחיתות שעוד יותר פילגו את העם.
- בגלל האנוכיות אי אפשר היה למנות מלך במשך מאות שנים, וממילא לא ניתן היה להתקדם בעקבות כך לשלבים הבאים של הכרתת זרע עמלק ובניית בית המקדש.
- **במילים אחרות: המצב תקוע ומייאש! עם ישראל לא מתקדם אלא מדרדר אחורה ולא רואים את האופק!**
- הוצאת לי את המילים מהפה. אז מה עושה אלימלך?
- **מתיאש מהדור שלו ועוזב את הארץ ואפילו לא מתפלל עליהם.**
- נכון מאד. הבנת היטב! אלימלך חושב לעצמו שאין שום סיבה שהקב"ה יפסיק את הרעב, שהרי המצב הרוחני הירוד לא עתיד להשתנות. ויתכן שאלימלך אף חושב שלא מגיע להם שהרעב יפסיק.
- **ואיזה נזק נגרם מהייאוש של אלימלך מבני דורו?**
- נגרם נזק כפול. הן לעם ישראל והן לאלימלך עצמו ולמשפחתו. לגבי עם ישראל הנזק ברור. הייאוש של אלימלך והבריחה שלו החלישו את העם עוד יותר. האמונה שלהם בכוחותיהם שלהם ניזוקה עוד יותר. לעיל הבאנו מספר נזקים שנגרמים כתוצאה מייאוש של אנשים מהדור שלהם. כאשר המנהיג הוא זה שמתיאש מהדור הנזקים הללו הופכים להיות כפולים ומכופלים.
- **מה הנזק שנגרם לאלימלך ולמשפחתו באופן אישי?**

- דבר ראשון, אלימלך עצמו מת. דבר שני, בניו התחתנו עם נשים גויות⁷³.
- **איך ההתבוללות הזאת קשורה לייאוש מהדור שלו?**
- לעניות דעתי הקשר הוא כזה: משום שהילדים כל הזמן שמעו בבית הוריהם מילות קטרוג על אותו הדור, שאנשיו הם שקרנים וגנבים ואנשים נמוכים, נגרם להם נזק והם לא ראו פסול כל כך גדול בלשאת נשים נוכריות בטענה ש"הרי גם בנות היהודים הן גרועות. האם לא נתחתן עם הנשים שבחרנו?!" גם אם נאמר שהקטרוג המשפחתי על הדור לא גרם באופן ישיר להתבוללות, בכל מקרה די ברור שהקטרוג של אלימלך על דורו לפחות קירר אצל בניו את ההתנגדות לחתונה מעורבת.
- **אפשר לסיים בדוגמה חיובית יותר?**
- בשמחה. על השופט גדעון⁷⁴ שמעת?
- **בוודאי. ספר שופטים פרק ו'.**
- כל הכבוד. מדוע הוא נבחר לשופט להנהיג את עם ישראל הרי הוא לא היה תלמיד חכם או צדיק מפורסם⁷⁵?
- **אם הרב שואל, אז כנראה שהתשובה היא משום שהוא לימד זכות על עם ישראל.**
- נכון מאד. הוא זכה להנהגה מפני שהמידה הזו הייתה טבועה בו. הקב"ה אוהב מנהיגים כאלה. זו כוונת דברי המלאך לגדעון "לך בכחך זה והושעת את ישראל מכף מדין הלא שלחתיך" (שופטים ו, יד). וביאר רש"י על פי מדרש תנחומא: "בכחך זה – בכוח הזכות הזה שלמדת סניגוריא על בני".

⁷³ לפי רוב הדעות בחז"ל [גמרא ב"ב, זוה"ק, רש"י ועוד]. אמנם לפי הראב"ע ומצאו לו סמך בזוהר חדש, רות וערפה התגיירו לפני החתונה, אך ייתכן שלא הייתה זו גרות כשרה לפי כללי ההלכה.

⁷⁴ תודה להרה"ג ר' גבי קדוש על הדוגמא של גדעון ועל עוד הערות רבות אחרות.

⁷⁵ הגמרא בר"ה כה: קוראת לירובעל [שהוא גדעון לפי חז"ל, רבינו חננאל שם] "קל שבקלין". אמנם האברבנאל (שופטים ו, כה) סובר שהוא היה נביא ולפיכך מסביר את כוונת הגמרא, שבאופן יחסי למשה אהרן ושמואל, הוא היה קטן.

פרק כ"ט

- אני מבין עד כמה לימוד זכות הוא מצווה חשובה ויסודית, ודווקא משום כך אני מבקש מהרב להרחיב בו עוד קצת.
- אנסה להוסיף עוד משהו שיוכל לעזור בעניין. יצא לך לפעמים לספר לשון הרע?
- לפעמים כן, לצערי.
- האם חשבת לאחר מכן, שזה מעיד שאתה אדם רשע ואכזרי?
- לא. זה לא היה מתוך רוע, פשוט לא שמתי לב שאני פוגע, או לא חשבתי שזה כל כך נורא. האמת היא, שעכשיו אני נזכר, וכאן המקום לומר שאני מאד מתבייש במה שאני הולך להגיד, שיצא לי לספר לשון הרע על אף שהייתי מודע לחומרת החטא ועל אף שהייתי מודע שאני פוגע בחברי. היה לי קשה להתאפק.
- נו, אז זה מוכיח שאתה אדם אכזרי ואגואיסט! אחרת, לא ניתן להבין את מעשיך.
- אבל וודאי שאני לא אדם כזה. אני רוב הזמן משתדל לא לספר לשון הרע. אני ממש לא אוהב לפגוע או להציק לאנשים. אני אוהב לעזור וכשאני שומע על אסון כלשהו אני ממש בוכה. איך יתכן שאני אדם אכזרי?
- אז איך תסביר את זה שסיפרת לשון הרע?
- אולי לא מספיק הפנמתי את חומרת החטא ואת גודל הנזק שאני גורם. וחוץ מזה, זו הייתה נפילה רגעית בהחלט. יצר הרע התגנב ללב שלי, השתלט עליו לכמה שניות וכאילו לא הייתי יכול להתגבר על עצמי, וסיפרתי.
- ניתחת את מעשיך בצורה יפה מאד. זה סימן שאתה אדם בריא בנפשו. אם תשים לב, מה שעשית כרגע זה בעצם לימוד זכות על עצמך. נתת כל מיני הסברים שמיעטו את חומרת החטא ואת המניע שלו.
- רציתי עוד לשאול: מנין לך הביטחון הגדול הזה שאתה לא אדם אכזרי? הרי מי שיסתכל מבחוץ על ההתנהגות שלך יסיק ממנה שאתה אדם אכזרי ורע.
- התשובה פשוטה: אני מכיר את עצמי טוב מאד ויודע שאני לא אדם אכזרי. ההיפך הוא הנכון, אני בסך הכול בן אדם טוב. למרות שעל פניו כלפי חוץ התנהגותי אכן יכולה להראות כאכזריות בטבע, אין הדבר נכון. אין לי שום ספק בעניין.
- יוצא, שההיכרות שלך עם עצמך עוזרת לך לשים את החטא בפרופורציות הנכונות. נכון שחטאת והתאכזרת לחברך, אך זה היה כישלון זמני שאינו מלמד על הכלל. אתה יודע בוודאות שיש בך כוחות גדולים של טוב, עדינות וקדושה, הגדולים וחזקים לאין ערוך מהחסרונות שלך. ומתוך שאתה מכיר את הלב הטוב שלך אתה יודע שאפילו החסרונות

שלך הם זמניים בהחלט ובקלות אתה יכול לתקן אותם, לחזור בתשובה ולהפוך לאדם חדש.

- זה נשמע לי הגיוני.

- כעת ניישם את מה שלמדנו כרגע על לימוד זכות, ביחס לכל היהודים. כשם שאתה מכיר את עצמך כך אתה גם מכיר את כל היהודים ואתה יודע שהם אנשים טובים עם לב טהור וקדוש.

ולכן, גם אם אתה רואה יהודי חוטא או פוגע וכו' וזה יכול להיראות בעיניך כאכזריות או כשפלות, מכל מקום, כיוון שאתה מכיר את היהודים, אתה הרי יודע שזה רק חיצוני ואין זה מגלה על האופי האמיתי שלו. זה כישלון רגעי וזמני ובקלות ניתן למחוק אותו. ולכן אסור לך לשפוט יהודי לרעה כיוון שזה סותר את ההיכרות שלך אתו בתור אדם טוב וישר.

- שאלה קטנה: אני לא מכיר את כל היהודים ומנין לי לדעת שהם אנשים טובים וישרים?

- אתה אמנם לא מכיר אותם באופן אישי, אך אני משער שאתה מאמין ובוטח בקב"ה שאמר מפורשות שאנחנו עם קדוש וטהור ושנחנו עם סגולה, ומכיוון שכל יהודי הוא חלק מעם ישראל, ממילא עדותו של הקב"ה מכוונת גם עליו.

שער שמיני

הנשמה הכללית מדרגות באזודות וברמת האהבה

לעילוי נשמת

שרה חיה בת מרים **מימון**
גלב"ע ו' כסליו התש"ע

ולעילוי נשמת

משה בר מרים **מימון**
גלב"ע ט"ז אדר התשע"ב

פרק ל'

- הרב מדבר על גדולתו וקדושתו של עם ישראל ושזה הבסיס האמיתי ללימוד זכות על כל יהודי. אשמח מאד אם הרב יסביר לי מהיכן נובעות הגדולה והקדושה של העם הזה.

- ידיעת העניין הזה חשובה מאד, לא רק על מנת שנעזר בה ללמד זכות אלא גם כדי שנאהב את עם ישראל מתוך הכרה בגדולתם ובקדושתם. האמת הפשוטה היא, שעם ישראל הוא עם אלוקי ומתוך זה נובעות מעלותיו. על מנת להבין זאת צריך להיזכר במה שאמרנו לעיל.

- הרב מדבר על המשל של הבלונים?

- אכן כן. לעיל [פרק ח'] אמרנו, שיש נשמה כללית [הגדולן הגדול] שממנה יונקות כל הנשמות הפרטיות של עם ישראל ומשום כך הם בפנימיותם עם אחד. הנשמה הכללית הזו היא יצירה אלוקית אחת כמאמר הפסוק "ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ". עם ישראל הוא לא אוסף של פרטים שיש ביניהם איזשהו קשר, אלא ממש יצירה אחת שאי אפשר לחלק אותה. הנשמה הכללית היא הנשמה והשורש של כל הנשמות הפרטיות ולכן היא קדושה ועליונה לאין ערוך מהן.

- ומהי אותה נשמה כללית של עם ישראל?

- הנושא הוא ארוך ואנסה לקצר: גילוי אלוקי עליון ביותר⁷⁶.

המהר"ל מגדיר זאת כך:

"והנה ישראל אומה זאת מושפעים ממנו יתברך מאמתת עצמו יתברך, ובדבר זה יותר יש להם צירוף וחבור אל השם יתברך, ועל זה מורה השם הנכבד הזה שנקראו בניו ונקראו בשם בני בכורי, כי שם בן יאמר על שנמצא מאמתת עצמו... אבל כיון שהם נקראים בני בכורי והבכור הוא אחד מורה שיש כאן חבור גמור, לפי שהם מושפעים מאמתת עצמו, ולחבור הזה אי אפשר שיהיה לו פירוד כלל, וכי יש שנוי לאמיתת עצמו?!" (נצח ישראל פי"א).

וכל הגילוי של האלוקות בעולם מתחבר קודם כל לעם ישראל:

"וישראל הם העלולים הראשונים ממנו, מתייחסים אליו יתברך" (גבורות ה' פכ"ג).

או בלשונו של הזוהר הקדוש: חלק אלוה ממעל.

- הרב יכול להסביר את ההגדרה הזאת?

⁷⁶ אצטט את לשון ספר נפש החיים (שער א' פ"ה) - "ונשמת החיים של הכסא, הוא סוד שורש העליון של כללות נשמות ישראל יחד, שהוא יותר גבוה ומאד נעלה גם מהכסא. שהוא האדם שעל הכסא, כמו שנאמר שם "ועל דמות הכסא" וגו'".

- אני יכול, אך רק מעט. לפני שאני עושה זאת עליי להקדים שהנושא הזה מורכב וצריך הקדמות והרחבות ולכן לא מתאים לכל אחד. אני ממליץ לכל מי שמעוניין להרחיב בנושא שילמד את שער א' בספר נפש החיים.

וכעת אנסה קצת לבאר. אין הכוונה שהנשמה הכללית של עם ישראל היא חלק מהקב"ה במובן המקובל בעולם החומר, שהחלק מרכיב את השלם, יחד עם חלקים נוספים. חס וחלילה לומר כך, שהרי הקב"ה אחד לגמרי באחדות מוחלטת ולא מורכב מחלקים. הכוונה במילים האלה היא ש:

"אין לישראל בעצמם שום מציאות ושום הוויה רק בו יתברך... והם לגמרי אל השם יתברך עד כי בטל מציאות עצמם אל השם יתברך" (נצח ישראל למהר"ל תחילת פי"ג).
"ישראל מושפעים ממנו יתברך מאמתת עצמו יתברך" (שם פי"א).

- **זה מסביר את כל המעלות שלהם?**

- בוודאי. כדברי המהר"ל שם:

"שישראל הם דביקים בו לגמרי עד שמצד דביקות זה מקבלים מן השם יתברך כל מעלה קדושה, כי אין ספק כי שני דברים אשר יש להם דביקות ביחד - מקבל זה מזה, מצד הדביקות מאחר שהם דביקים יחד... כי יש לישראל דביקות מכל צד... וזהו הדבקות הגמור" (שם פי"ב).

- **סליחה שאני מתעקש. אשמח מאד אם הרב ירחיב קצת יותר.**

- ⁷⁷הקב"ה ברא את האדם, באופן שהוא מורכב מגוף חומרי ומנשמה רוחנית כמו כל העולם, שאף בנוי באופן של גוף ונשמה חומר ורוח. החלק הרוחני שבאדם ובכל הבריות הוא רצון של הקב"ה שאנו מגדירים בדרך כלל "אור" משום שאין לנו מילה אחרת שמתאימה יותר. הנשמה שלנו היא חלק מהאור הזה. האור הזה מחובר כל הזמן לבעל הרצון, למקור האור שהוא הקב"ה.

כמובן שאין לנו כלל מושג ביחס שבין הקב"ה לבין האור המתגלה [זה קשור לאחדות של הקב"ה שאינה נתפסת אצלנו כפי שנבאר לקמן בעז"ה (פל"א)], ואין לנו שום כלים למדוד את הקירבה אליו. כשאנו מדברים על קירבה לקב"ה אנו מתכוונים באופן יחסי לשאר העולם ולעוצמת האור הקיימת בעולם.

כיוון שאור זה הוא הגילוי של הקב"ה בעולם, אנו אומרים שאור זה הוא שמו של הקב"ה, שהרי כל דבר מתגלה לזולתו על ידי השם שלו.

אנו אומרים בתפילת הרגלים "ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת". כל הנשמה של העולם, ובעצם כל הגילוי של האלוקות בעולם מתחבר קודם כל לעם ישראל. הנשמה הכללית

⁷⁷ לאור זהירות הנדרשת בנושאים כגון אלו העדפתי להשתמש בניסוחים ששלח לי מו"ר הרה"ג הרב שלמה לוי שליט"א.

של עם ישראל בעצם כוללת את כל האור המתגלה בעולם, ובאמצעות הנשמה הכללית הזו העולם כולו מתקיים ועל כן העולם לא יכול כלל להתקיים ללא עם ישראל. כל יהודי מקושר באופן ישיר לנשמה שלו, וככל שהוא מבטל את עצמו יותר לעם ישראל, כך הוא נהנה מיותר אור ושפע מהנשמה הכללית, בחינת נר ה' נשמת אדם. שאר העולם נהנה מהאור המתפזר לצדדים ולכן מבחינה פנימית רוחנית נשמה ישראלית חשובה לאין ערוך מכל דבר אחר שקיים בעולם".

- **עכשיו אני מבין נקודה נוספת שקצת הציקה לי בהתחלה. עשינו השוואות בין אהבת ה' לאהבת עם ישראל ולמדנו מזו על זו, אך היה לי קשה לקבל שהקשר היחיד ביניהן הוא שהתורה השתמשה בשתייהן באותה מילה - "אהבה".**
 - **ועכשיו אתה חושב שיש קשר מהותי וענייני ביניהן?**
 - **בהחלט. הרי נשמת ישראל היא גילוי אלוקי עליון ביותר ומושפעת "מאמתת עצמו יתברך". ממילא, לאהוב את עם ישראל זה במידה רבה גם לאהוב את הקב"ה, שהרי הם חלק אלוה ממעל. כאשר אתה אוהב יהודי אתה בעצם אוהב את הגילוי של הקב"ה שבתוכו. אתה אוהב את הקב"ה שיצר ומחיה אותו ונותן לו מציאות בכל רגע.**
 - **יפה מאד. אצטט בפניך את לשון המהר"ל ותרווה נחת:**
- "כי דבר זה שאוהב הבריות הוא אהבת השם יתברך גם כן, כי מי שאוהב את אחד אוהב כל מעשה ידיו אשר עשה ופעל, לפיכך כאשר אוהב את השם יתברך אי אפשר שלא יאהב את ברואיו ואם הוא שונא הבריות אי אפשר שיאהב השם יתברך אשר בראם"**

(נתיבות עולם ב' עמוד נ').

פרק ל"א

- משהו כאן לא מסתדר לי עם כל מה שלמדנו ביחס לאהבת ישראל. זה מבלבל אותי. הרי הקב"ה מחיה את כל הבריאה, מה שאומר בעצם, שהשורש של כולנו הוא אחד וממילא כל הבריאה כולה מחוברת וקשורה זה לזה ולא רק היהודים, אז מדוע אנחנו חייבים לאהוב רק יהודים?

- פשוט וברור שצריך לאהוב את כל בני האדם ולא רק יהודים!⁷⁸ גם להם יש צלם אלוקים. אך זו לא חובה גמורה! אמנם כך ראוי שיהיה, שלבו של כל יהודי יהיה מלא באהבה לכולם, וזו אכן מידת הצדיקים, אך מצוות "ואהבת לרעך כמוך" כוללת רק יהודים ולא גויים (ב"מ פז:).

אביא לך מספר ציטוטים מדברי מרן הראי"ה (מדות הראי"ה – אהבה):

"האהבה צריכה להיות מלאה בלב לכלי"79 (שם, א).

"אהבת הבריות צריכה להיות חיה בלב ובנשמה, אהבת כל האדם ביחוד [כל יחיד בפני עצמו], ואהבת כל העמים כולם, חפץ עילויים ותקומתם הרוחנית והחמרית. והשנאה צריכה להיות רק על הרשעה והזוהמא שבעולם... אבל עלינו לדעת כי נקודת חיים, אור וקודש, תמיד לא זזה מהצלם האלהי שנחנן בו האדם בכללו, וחוננו בו כל עם ולשון, כל אחד לפי ערכו, וגרעין קודש זה ירומם את הכל" (שם, ה).

- אך מדוע אין זו חובה? הרי כולם קשורים זה בזה ומאוחדים לדבר אחד!

- במידה מסוימת אכן כל הבריאה היא דבר אחד שחלקיו קשורים זה בזה, ואפילו הצומח והדומם בכלל זה, כיוון שהקב"ה מחיה את הכול. אך עוצמת הקשר בין החלקים השונים והאיכות שלו שונה מאד. ישנם חלקים שקשורים מאד זה לזה והם נחשבים דבר אחד וישנם חלקים שהקשר ביניהם רופף מאד והוא קיים רק במציאות המאוד פנימית שלהם בשורש של השורש של נשמתם, ויש כמובן הרבה מצבי ביניים.

את הקשר והחיבור בין כל היהודים לימד אותנו דוד המלך ע"ה בקוראו לעם ישראל עם אחד - "ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ" (שמואל ב זכג). למדנו, שהקשר בין חלקי עם ישראל הינו קשר מוחלט ובלתי ניתן לשינוי. אנחנו יצירה אחת ממש ולא אוסף של פרטים מחוברים.

כדברי המהר"ל בנצח ישראל (פרק יא):

⁷⁸ שערי הקדושה שער ה': "יאהב כל הבריות, ואפילו גויים".

⁷⁹ "המעמד היותר עליון באהבת הבריות צריכה לקחת אהבת האדם... וצרות העין הגורמת לראות בכל מה שחוץ לגבול האומה המיוחדת, אפילו אם הוא חוץ לגבול ישראל, רק כישר וטומאה, היא מהמחשכים הנוראים שגורמים הריסה כללית לכל בין הטוב הרוחני, שכל נפש עדינה מצפה לאורו" (שם, י).

"כי השם יתברך הוא אחד בעצמו, ומאחר כי הבן הוא מן אמתת עצמו, אשר אמתת עצמו הוא אחד ולכך בנו גם כן הוא אחד".

לעומת זאת, הקשר הפנימי בינינו לבין האנושות הינו משמעותי אך חלש ולא מחייב. עלינו לדעת שאנחנו לא מאוחדים עם כל חלקי הבריאה באותה מידה ולכן החיבור הפנימי וממילא האהבה שלנו כלפי כל חלק שונה.

- **אני מבין. האחדות הפנימית בתוכנו גדולה לאין ערוך מאשר הקשר שבינינו לבין בני האדם האחרים, ולכן אהבת כל האנושות הינה רק מעלה ויתרון ולא חובה גמורה, שהרי כפי שהרב הסביר בשיעורים הקודמים, האהבה תלויה בחיבור הפנימי שבין האהוב לאהוב.**

- תראה, עם ישראל מחובר בפנימיות שלו לא רק לאנושות אלא לכל הבריאה כולה בדגש על המילה כולה, אך הקשר הזה מדורג. הקשר החזק ביותר הוא לבני האדם, לאחר מכן ובהפרש משמעותי לבעלי החיים, לאחר מכן לצמחיה ולבסוף לדומם.

- **יש כאן איזה כלל מסוים?**

- כן, בוודאי. ככל שהמציאות חומרית יותר כך הקשר והחיבור שלנו אליה הוא חלש יותר כיוון שהוא עקיף יותר ורחוק יותר. הדומם הוא החומרי ביותר, והיינו שהמציאות הרוחנית האלוקית שמחיה אותנו מצומצמת מאד ולכן רחוקה מאד מהנשמה הכללית "המושפעת מאמתתו יתברך". לעומת זאת, בבני האדם יש גילויי חיים עליונים [נשמה, נפש, שכל וכד'] והיינו שהמציאות הרוחנית האלוקית שמחיה אותם הינה גבוהה וקדושה יותר, או במילים אחרות פחות מצומצמת, מה שמקרב אותה אל הנשמה הכללית הרוחנית של עם ישראל.

- **מה שאני מבין הוא, שככל שהמציאות היא יותר רוחנית כך היא יותר קרובה אל הנשמה הכללית.**

- נכון מאד. אנסה קצת להרחיב על פי מה שאקדים עכשיו הקדמה חשובה. היחיד בעולם שהוא לא מורכב אלא דבר אחד ממש לחלוטין ולא באופן יחסי הוא הקב"ה. מבחינת הקב"ה באמת אין שום פירוד והאחדות היא מוחלטת.

- **מה המקור לכך?**

- זו המשמעות של הפסוק "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". זו לשון הרמב"ם: "אלוה זה אחד הוא... ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות, אלא יחוד שאין יחוד אחר כמותו בעולם" (הל' יסודי התורה פ"א הל"ז).

בניגוד לאחדות זו, העולם החומרי הוא המחולק ביותר. בעולם החומר הגשמי יש פירוד מוחלט, ולעולם לא יתכן בו חיבור מוחלט בין שני גופים אלא רק חיבור שְׁכָנִי, שהם קרובים זה לזה.

- **שתי אבנים לא יכולות להיות אבן אחת.**
- נכון. אפילו כאשר אנחנו מחברים שני גופים⁸⁰ הם לא הופכים להיות דבר אחד לגמרי. הם נשארים שני דברים שונים אלא שיש משהו שגורם לכך שהם יישארו דבוקים זה בזה. ולכן הכול תלוי בשאלה עד כמה היצירה היא רוחנית או חומרית. עוצמת החיבור והאיחוד בין שתי יצירות תלויה בשאלה עד כמה הן רוחניות. ככל שהן תהיינה פחות חומריות ויותר רוחניות כך הן תהיינה יותר מאוחדות, ויש בכך מדרגות רבות. בכל מדרגות הביניים יש בחינות מסוימות של אחדות ויש אחרות של פירוד. החיבור הוא לא מושלם אך הוא יותר משמעותי מאשר חיבור שכני של קרבה פיזית בלבד.
- **לרמות החיבור השונות יש השלכה מעשית?**
- כן. ככל שרמת האחדות גדולה יותר, כך ההתנהגות על פי התורה צריכה להיות אהבת יותר ואכפתית יותר. האחדות הפנימית המלאה של עם ישראל מובילה לציווי על אהבה גמורה. ואהבת לרעך כמוך. החיבור החלקי אך משמעותי עם בני המין האנושי מוביל לאכפתיות מהם ולרחמנות כלפיהם והיינו אהבה חלקית. על בעלי החיים, שהינם חומרניים יותר ולכן פחות קשורים אלינו, אין חובה לרחם בלבנו, אך אסור לצער וצריך להקדים את מאכלם למאכלנו, ואילו ביחס לעצים ודוממים שייך רק איסור השחתה וקלקול שלא לצורך.

⁸⁰ אני מדבר אפילו ברמת החלקיקים הקטנים [מולקולות ואטומים וכו'], שהרי גם שם מדובר בחלקיקים שונים שכוח מסוים מדביק אותם זה לזה.

פרק ל"ב

- אפילו בתוך עם ישראל יש מדרגות באחדות הפנימית. אנחנו לא מאוחדים עם כל עם ישראל באותה מידה ובאותה רמה.
- **אפשר להרחיב?**
- בבקשה: האחדות [קשר] היותר עליונה היא של אדם עם משפחתו המצומצמת – אשתו וילדיו. הוא יותר קשור אליהם⁸¹ מאשר עם המשפחה המורחבת ושאר עם ישראל. אחדות פחותה מכך היא האחדות עם המשפחה המורחבת יותר – אחים ואחיות⁸², דודים ודודות, בני ובנות דודים ודודות, סבים, סבתות וכד'. הוא אכן מאוחד [קשור] איתם אך לא כמו שהוא מאוחד עם אשתו וילדיו שהם ממש חלק ממנו.
- אחדות פחותה מכך היא האחדות עם אנשי השבט – שבט ראובן, שמעון וכד'. כל יהודי מאוחד עם השבט שלו יותר מאשר הוא מאוחד עם יהודי משבט אחר.
- אך חשוב להדגיש: עיקר האחדות הפנימית היא עם כל עם ישראל. לקישור המשפחתי או השבטי יש משמעות חשובה, אך היא פחותה בהרבה מהחיבור לעם ישראל, מעצם היותך בן לאומה הישראלית.
- **הרב מתנוון לכך שהפירוד הפנימי בין שני יהודים משני שבטים שונים ללא קשר משפחתי הוא זניח ביותר לעומת הפירוד הפנימי בין יהודי לבין גוי, צדיק ככל שיהיה.**
- נכון מאד. ברצוני להוסיף, שמה שאמרנו בשיעור הקודם, שההתנהגות לאחר מותאמת למת החיבור הפנימי אליו, נכון גם ביחס לחלוקה השבטית והמשפחתית ואפילו העירונית.
- **הרב יכול לפרט?**
- בכבוד: מכיוון שאתה יותר מאוחד עם אשתך מאשר עם שאר עם ישראל, לכן הציווי "ואהבת לרעך כמוך" מתייחס אליה יותר מאשר לאנשים אחרים (בשם האר"י הקדוש), והחובה לאהוב אותה גדולה יותר מאשר החובה לאהוב יהודי אחר. כמו כן, התורה מחייבת כל איש ישראלי לדאוג לצרכי אשתו וחובה זו קודמת לחובותיו כלפי אנשים אחרים.
- דוגמא נוספת: הגשת עזרה לקרובי משפחה⁸³ קודמת להגשת עזרה ליהודים אחרים. הגשת עזרה לתושבי העיר שבה אתה גר ולשכנים שלך קודמת להגשת עזרה לאנשים בעיר אחרת (ב"מ עא.).

⁸¹ עפ"י הגמרא שאשתו כגופו (ברכות כד:). וכן דברי הראשונים שברא כרעא דאבוהא.

⁸² עיין רש"י בסוף פרשת בהעלותך לגבי מרים (במדבר י"ב, ב) - ויאכל חצי בשרו, שכל המשפחה נחשבת כגוף אחד.

- **ומדוע יש קשר בין האחדות הפנימית לדיני התורה?**
- כיוון שהקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם. או במילים אחרות, יש התאמה בין העולם ובין הציוויים של התורה. ומכיוון שיש הבדלים ברמת החיבור והאחדות שלנו עם הבריות השונות לכן יש גם כללי התנהגות שונים.
- **עדיין קצת קשה לי. אמנם הבנתי שיש מדרגות באחדות, אך בכל זאת, במידה מסוימת אנחנו מאוחדים עם כל הבריאה, ומדוע התורה לא מצווה עלינו לאהוב את כולם ולדאוג לכולם?**
- תראה, בנוסף לכך שזו דרישה לא אמיתית, שהרי מצד האמת יש חלוקת מדרגות ולכן אין ראוי שהיחס לכולם יהיה שווה, זאת גם דרישה גבוהה מדי. דרישה מהאדם לחיות בתפיסת עולם אחדותית גמורה עד כדי השוואת אדם לצמח ולאבן איננה אפשרית, ולכן לא ניתן לצוות עליה. התורה לא מצווה אותנו משהו שאנחנו לא מסוגלים לקיים.
- טעם נוסף - כדי שיהיה סדר בעולם והוא יוכל להתקיים. לא ייתכן שהשיקול אם לשחוט פרה⁸⁴ או לתת לבן אדם למות ברעב יהיה שווה. הבריאה מחולקת לדברים חשובים יותר ולדברים חשובים פחות. כמו למשל גוף האדם שמורכב מהרבה אברים שאינם שווים בחשיבותם זה לזה.
- **המשל הזה של גוף האדם יכול להמחיש לנו את המדרגות באחדות?**
- לדעתי כן. בוא ננסה: איך גוף האדם בנוי? מהרבה תאים שמרכיבים אברים, וכל האברים יחד מרכיבים אדם. כל האדם הוא יצירה אחת, נכון?
- **אמת. כל האברים של הגוף מאוחדים לדבר אחד חי. הם קשורים אחד בשני בקשרי חיים. יש נשמה אחת שמחיה את כל הגוף.**
- יפה. ממה מורכבים האברים?
- **כל אבר מורכב מהרבה תאים.**
- האם שני תאים של אבר מאוחדים זה עם זה וקשורים זה לזה יותר מאשר שני תאים משני אברים שונים?
- **בוודאי. אמנם בסופו של דבר כל התאים מחוברים זה לזה, אך התאים שבתוך אבר מסוים קשורים זה לזה יותר מאשר לתאים של אבר אחר.**

⁸³ בבא מציעא (עא.) שעניי משפחתך קודמין לעניי עירך. וכן עפ"י הגמרא בכתובות (נב:) לגבי קרוביו של ר' יוחנן, שהוא שימש להם כעורך דין משום "ומבשרך אל תתעלם", ורק בגלל שהוא אדם חשוב התחרט על שיעץ להם.

⁸⁴ אמנם לפני המבול היה אסור לבני אדם להרוג בעלי חיים, אך לאחר המבול המצב השתנה והקב"ה התיר לבני נח להמית בע"ח על מנת לאוכלם [עין רמב"ן על התורה (בראשית פרק א' פסוק כ"ט)].

- זה ממש דומה לעניין שלנו. המשפחה המצומצמת מקבילה לתא. מספר תאים מרכיב שבט שהוא מקביל במשל שלנו לאחד מאברי הגוף. וכל השבטים ביחד מרכיבים גוף אחד שלם, את עם ישראל.
- **נדמה לי שהדברים כעת יותר מובנים לי אך עדיין לא מיושבים היטב על ליבי.**
- נו טוב. זה דורש עוד הרבה לימוד והעמקה, וכן דורש זמן לצורך הפנמה נפשית ורגשית.

פרק ל"ג

- הכלל שהרב אמר, שעם ישראל הוא גילוי אלוהי מאד עליון, יכול להסביר עוד דברים?
- בהחלט, עוד הרבה דברים. כמו למשל את האופי הלאומי שלנו. מה המשנה באבות אומרת לגבי האופי של עם ישראל?
- **רחמנים, ביישנים וגומלי חסדים.**
- יפה. צריך לשים לב שיש כאן שתי מידות מאד דומות - רחמנות וגמילות חסדים. רחמנות זו רמה מסוימת של אהבה. רחמנות היא אכפתיות כנה ועמוקה לכל הנבראים, והיא נובעת מהעובדה שאנחנו מחוברים בנשמתנו לכל הבריא של הקב"ה ולכן אכפת לנו ממנה.
- כשם שעל הקב"ה נאמר "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו" וזה נובע מהחיבור המוחלט שלו לכל הבריא, שהוא מחייה אותה בכל רגע ורגע, כך גם אנחנו, שְהִנְנוּ מושפעים מאמתת עצמו יתברך, מחוברים במידה מסוימת לכל הבריא, אפילו ליתוש ופרעוש, ולכן מרחמים עליה. אנחנו לא נרחם על אדם שאנחנו שונאים בלב שלם, משום שבשנאה שלנו בעצם ניתקנו כל קשר נפשי איתו ולכן גם לא נרחם עליו.
- לאחר שהגדרנו מהי רחמנות ניגש כעת לשני ההבדלים ביניהם:
- א. רחמנות היא בלב ואילו גמילות חסדים היא בפועל, במעשים ודיבורים. שמתוך אהבת ישראל נפעל לטובתם בכל דרך שנוכל.
- ב. גמילות חסד מופנית בעיקר לעם ישראל, לעומת רחמנות שהיא כלפי כל הבריא.
- **הבנתי. אך כיצד ביישנות קשורה לכלל שהרב אמר?**
- הביישנות נובעת מההכרה שהקב"ה נמצא בכל מקום ומקום. לית אתר פנוי ממנו ומלוא כל הארץ כבודו. הנשמה יודעת ומכירה בכל רגע ורגע במציאות הקב"ה ובכך שהוא מחייה אותה. היא מקיימת "שויתי ה' לנגדי תמיד". מתוך הכרה ברורה זו, ביודעה את רוממותו ובהכירה את אפסותה מופיעה בושה גדולה המשפיעה גם על הנפש של האדם וגורמת אף לה בושה.
- לכן הנפש הישראלית מתביישת לחטוא או לעשות דברים שאינם ראויים. ונפשם של המתוקנים יותר מתביישת מעצם רוממותו של הקב"ה, ולכן מכסים את גופם בבגדים ואת ראשם בכיפה.
- **באופן זה ניתן גם להבין מדוע ישראל הינם מאמינים בני מאמינים אשר במשך כל הדורות מסרו את נפשם על האמונה בקב"ה. עמוק בפנים הנשמה שלהם בטלה - דבקה בקב"ה לחלוטין. היא יודעת בהכרה ברורה את מציאות ה'. היא פוגשת אותו בכל רגע ורגע ולכן האמת ברורה לה עד כדי מסירות נפש.**

- נכון מאד. גם אם יש רגעים של חולשה ושל בלבול ושל ספקות, עמוק בפנים כל יהודי מאמין.

**זזובמריזות,
גאווה
ואנוכיות**

לעילוי נשמת

בן שרה חיה ע"ה

פרק ל"ד

- משהו ממש לא מובן לי. לפי מה שהרב אומר שבנשמתנו כל עם ישראל הוא אחד וזו התחושה הפנימית שלנו, אני לא מבין למה אנחנו לא מרגישים ככה! למה לא כולם בוכים כשמישהו חולה? בעצם אני שואל, למה כל כך קשה לנו לקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך"? הרי אנחנו אחד, לא?
- צודק! אתה זוכר מה ענית לי כאשר אמרתי לך שאהבה זה חיבור, להיות אחד?
- כן, שזה בלתי אפשרי.
- למה?
- כי חשבתי ששינוי דברים נפרדים.
- ועכשיו?
- עכשיו הבנתי שכולנו אחד, מכיוון שכולנו חלק מאותו גילוי אלוהי עליון.
- יפה, אבל אל תשכח שיש גם צד שני למטבע - יש לנו גופים נפרדים! אין לנו גוף אחד. בדברים חומריים לא שייך חיבור לעולם. אין מה לעשות, ככה זה בעולם החומר. יכול להיות רק חיבור שכני, דהיינו קירבה פיזית. אפילו כאשר שני חומרים דבוקים זה בזה הם לא הופכים להיות דבר אחד. רק בדברים רוחניים יכול להיות חיבור ואיחוד.
- ולכן, לגוף, עקב היותו חומרי, יש תחושות אחרות מהתחושות של הנשמה. הוא חש שהוא מרכז העולם ולא אכפת לו משום דבר אחר. הוא חש שהוא מנותק מהכול. אין לו מושג מהי נתינה, מהי אהבה ומהי אחדות. הוא מצומצם בגבולות שלו, וזהו. אין בעולם משהו אחר חוץ ממנו.
- נו טוב. אבל הנשמה היא העיקרית, לא?!
- מצד האמת אתה צודק בהחלט. היא העיקרית, היא הנצחית, היא הלא משתנה, היא בעלת הכוחות האדירים להשפיע על כל העולמות וכד'. אך זה לא מספיק. זה מאד תלוי באדם. יש כאן מאבק בין התחושות של הגוף לבין התחושות של הנשמה. אילו מהן ישפיעו על הנפש שלנו ועל ההכרה שלנו. האם תחושות האחדות או תחושות הפירוד.
- ישנם הרבה אנשים שאצלם, הנשמה זניחה ולא משמעותית, ואילו הגוף מרכזי וחשוב. כל חייהם מוקדשים למילוי צרכיו ותאוותיו של הגוף. ומכיוון שכך, הוא המורגש יותר אצלם והוא זה שמשפיע על חייהם ועל רגשותיהם.
- אדם שאצלו הנשמה הרוחנית היא העיקר והיא הדומיננטית ולפי רצונותיה מוכתבים חייו, אדם כזה אכן מסתכל הסתכלות רוחנית על העולם. הוא לא "מתרגש" מהחומר ולא רואה בו עיקר. ממילא ברור לו שהוא ושאר היהודים זה דבר אחד כיוון שלכולם יש נשמה אחת. מבחינתו, ההפרדה של הגוף שולית וזניחה. אבל אדם שלא מסתכל בראיה רוחנית

כזאת, כל מה שהוא רואה ביהודים זה את הגופים הנפרדים, ולכן הוא לא מרגיש שום קשר לאף יהודי.

- **אני לא מבין. גם עכשיו, גם אחרי שברור לי שהנשמה היא העיקרית וברור לי שיש לכל עם ישראל נשמה אחת, אין בלבי אהבת בוערת ליהודים. אז איפה הבעיה?**
- ראשית הבה נתחיל בכך שלא מספיק שלמדת תורה בשיעור ועכשיו אתה יודע שהנשמה היא העיקר. כפי שאמרנו לעיל, אתה צריך להיות משוכנע בכך לחלוטין. שנית, יש לך גם גוף והוא מאד מרכזי וחשוב. אותו אתה מרגיש בעיקר ולא את הנשמה! הוא זה שמשפיע בעצם על התחושות שלך. גם אם בשכל אתה חושב שהרוח היא העיקר ולא החומר, זה עדיין לא אומר שזו המציאות בפועל אצלך. אתה אמנם חושב, מדמין ורוצה שהנשמה תהיה עיקר, אך מאד יתכן שלא כך הם פני הדברים, ובפועל, הגוף שלך הוא המרכזי, ולכן הוא המשפיע העיקרי על הנפש ועל התחושות והרגשות שלך. המאבק הסמוי הזה בתוכך משול לשני אנשים שמדברים אתך. אחד צועק ואחד מדבר בלחש. למי תקשיב? כמובן, לזה שצועק. את השני אתה בכלל לא מצליח לשמוע מרוב צעקות. כך גם כאן. הגוף צועק ואילו הנשמה מדברת בקול ענות חלושה ובקושי קולה נשמע.

- **כיצד אפשר לדעת מה המרכזי אצלי, הגוף או הנשמה?**
- התשובה די פשוטה וקלה לבירור. עליך לבדוק מה מעסיק אותך במשך רוב שעות היום - צרכי הנשמה או צרכי הגוף. האם אתה יכול ללמוד הרבה שעות ברצף מבלי להרגיש עייפות אלא שמחה והתלהבות? האם הרגשות שלך קשורות יותר למעמד החברתי שלך, לכבודך ולתאוותיך או שהן קשורות לרצון להתקדש ולהיטהר ולגלות את האמת?
- **לפי דברי הרב יוצא, שהחומריות שלנו ממש מונעת מאתנו את היכולת להרגיש אהבה.**

- נכון מאד. חומריות גוררת אנוכיות שהיא התחושה של הגוף, ואילו רוחניות גוררת אהבה ואכפתיות שהן התחושות של הנשמה. עלינו לסלק מעלינו את החומריות על מנת שיתגלו התחושות הרוחניות של הנשמה וישפיעו על נפשנו ורגשותינו.

- **אך אם אנחנו טבועים כל כך בחומר, מה כבר אפשר לעשות?**
- אסור ח"ו להתיימש. כל אחד מאתנו צריך להציב לעצמו מטרה ברורה: להיות פחות חומרני ופחות חיצוני. בידינו הדבר. רוב האנשים בכלל לא מציבים לעצמם זאת כמטרה ולכן לא מצליחים להשיג אותה. די להם שהם מקיימים את המצוות ולא עוברים על האיסורים. משם מתחילה הבעיה. אך ברגע שאדם מודע לבעייתיות שיש בשליטה של החומר על אישיותו ומציב לעצמו מטרה להיות רוחני יותר, הוא כבר בדרך הנכונה.

לפי הרמב"ן בתחילת פרשת קדושים, זו לא רק המלצה אלא ממש חובה. יהודי חייב לעשות מאמץ לא לשקוע בחומריות ולא לשקוע בתאוות. זו לשונו:

"קדושים תהיו - ... כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת הבשר והיין, אם כן ימצא בעל התאוה מקום להיות שטוף בזימת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכיר אסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה.

ולפיכך בא הכתוב, אחרי שפרט האסורים שאסר אותם לגמרי, וציווה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות, ימעט במשגל... ויקדש עצמו מן היין... וגם ישמור פיו ולשונו מהתגאל בריבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס... שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכים עצמם במותרות ובכעורים... וטעם הכתוב שאמר "כי קדוש אני ה' אלוהיכם", לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו קדושים" (ויקרא יט, ב).

- הרמב"ן בעצם אומר, שאם נפרוש מהחומריות ומהתאוות נהפך לרוחניים יותר ואז נזכה לדבוק בקב"ה?

- נכון. זו בעצם הדרך השישית כיצד להגיע לאהבת ישראל. דרך זו פועלת בשיטת החשיפה - תסיר מעליך את השפעתו של הגוף שלא נותן מקום לתחושות רוחניות יותר, ועל ידי כך תוכל להקשיב לתחושות של הנשמה שלך והן ישפיעו עליך לאהוב. לאהוב את הקב"ה ולאהוב את בניו, עם ישראל.

- הרב יכול בבקשה לסכם את כל ששת הדרכים להגיע לאהבה?

- בבקשה: אחר המעשים והדבורים נמשכים הלבבות; היכרות; הכרה באחדות הפנימית; השוואת האופי ותכונות הנפש; הערכה והערצה; זיכור החומר.

פרק ל"ה

- כעת אנחנו יכולים להבין מדוע מצוות "ואהבת" היא כלל גדול וחשוב. מפני שהמצווה לאהוב כוללת בתוכה בעצם את החובה להיות אדם רוחני ולא גשמי. להיות אדם שהנשמה היא העיקר אצלו ולא הגוף. בשיעורים הבאים נלמד בעזרת ה' טעמים נוספים.
- **הרב יכול להביא מקור לדבריו על הקשר בין זיכוכ החומריות לבין מצוות "ואהבת" ועל החשיבות של ההתקדשות הרוחנית?**
- בשמחה. זו לשון ספר התניא פרק ל"ב:

"ולכן העושים גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה. וזה שאמר הלל הזקן על קיום מצוה זהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא כו'. כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה..."
- **אני מבין שזה מאד חשוב להגביה את הנפש על הגוף, אך מה שאני לא מבין זה איך לעשות את זה. אולי הרב יכול להרחיב יותר בעניין ולנסח איזה כלל שידריך אותנו כיצד להיות אנשים פחות חומריים?**
- חז"ל לימדו אותנו כלל, הקצר במילותיו אך כולל בתוכו הרבה מאד:

"אבר קטן יש לו לאדם, מרעיבו שבע, משביעו רעב" (סוכה נב:).
- **הכלל הזה מדבר על תאוות יצר העריות, לא?**
- נכון. אך הוא נכון גם ביחס לשאר התאוות החומריות. אם אתה ממלא את תאוותיו של הגוף [או בלשון חז"ל "משביע" את הגוף] הוא הופך להיות רעב יותר ודורש ביתר תוקף עוד ועוד. הוא כבר לא יסתפק בתאוותו הקודמת אלא ידרוש תאוה גדולה יותר וחזקה יותר. רק זו תספק אותו. אך לעומת זאת, אם לא תיתן לו את מבוקשו הוא ייחלש ויהיה שבע ויסתפק במילוי תאוה קטנה יותר.
- **אפשר להבין מדוע זה ככה?**
- ראשית, עליך לדעת שכל דבר בעולם, הן בדברים הרוחניים והן בדברים הגשמיים בנוי באופן כזה: ככל שתפעיל אותו יותר כך הוא יהיה חזק יותר וממילא יהיו לו יותר כוח ועוצמה ויכולת השפעה. רוצה לשמוע על כך משל?
- **בשמחה.**
- משל למפעל שמייצר סחורה ומוכר אותה. גודל המפעל וכמות הפועלים מותאמת לכמות הסחורה שהוא צריך לייצר. כאשר יש ביקוש גדול לסחורה של המפעל, בעלי המפעל, מתוך רצון להיענות לביקוש ההולך וגדל, מגדילים את המפעל ואת צוות הפועלים שלו וכעת המפעל יכול לייצר הרבה יותר סחורה. בשלב זה, גם אם הביקוש ילך ויקטן ולא

יהיה צורך בכל הסחורה, המפעל בשלב ראשון, נשאר עדיין גדול וכך גם צוות הפועלים שלו. כמובן, שכדי להחזיק מפעל כזה גדול צריך השקעה גדולה – צוות גדול, משכורות, אוכל, תחזוקת המכונות ועוד, ואם בעלי המפעל לא יספקו את כל צרכיו הגדולים לא יהיה טוב. צוות המפעל תובע את שלו.

- **ומה הנמשל?**

כל הבריות בעולם בנויות באופן שיש בהן כוחות שנמצאים בהן בכוח ולא בפועל והם מאפשרים להן לגדול ולהתפתח. לולא הכוחות הללו הן לא היו מצליחות לגדול בשום אופן.

כיצד ניתן לעורר את הכוחות האלה לגדול? על ידי הגדלת הביקוש להם. ככל שיצטרכו אותם יותר כך הם יגדלו על מנת למלא את הצורך שקיים בהם⁸⁵. כך הקב"ה ברא את העולם בצורה נפלאה.

קח לדוגמא שריר. אם תאמץ אותו הוא יתחזק ואם לא תפעיל אותו כלל הוא יתנוון. הסיבה לכך היא, שכאשר אתה מאמץ אותו זה אומר שאתה זקוק לשריר חזק יותר וגדול יותר שיוכל למלא את המשימה, וכאשר יש ביקוש לשריר גדול יותר, השריר מפעיל את הכוחות הטמונים בו שעוד לא יצאו אל הפועל והוא מגדיל את עצמו. הוא מממש את הפוטנציאל שלו לגדילה. הגדלת השריר דומה להגדלת המפעל.

בשלב זה השריר המוגדל דורש ממך לספק את צרכיו המוגדלים אף אם כרגע אין לך צורך בכל הגודל שלו. הוא צריך יותר אוכל ויותר פעילות גופנית על מנת לשמר את התוספת, אחרת היא תעלם. וכן ההיפך, כאשר במשך זמן לא תצטרך את כל הגודל הוא ילך ויתמעט וילך ויחלש עד שיקטן מאליו.

- **וכיצד זה מסביר את הגדלת תאוות האכילה למשל על ידי אכילה מופרזת?**

- תחושת הרעב והתאוה לאכילה נבראו באדם על מנת שיאכל כפי צורך גופו. אילו באנשים לא הייתה תחושת רעב, הם לא היו אוכלים די צרכם ואז הגוף שלהם היה הולך ונחלש ומתנוון. הקב"ה ברא את גופנו באופן נפלא ובכלל זה יצר בתוכו מנגנון של הרגשת רעב המותאמת לצרכי הגוף. אם הגוף קטן ואין לו צורך בכמות גדולה של אוכל, הרגשת הרעב תיפסק ברגע שתכנס לתוך מעיו כמות קטנה של אוכל, ואם הגוף גדול והוא זקוק לכמות גדולה של אוכל, הרגשת הרעב תיפסק רק ברגע שתכנס לתוך מעיו כמות גדולה של אוכל, וכל זמן שזה לא יקרה תהיה לו הרגשת רעב ותאוה לאכילה.

⁸⁵ הביאור של הכלל מבוסס על דברי מרן הרא"ה בספר אורות. אורות ישראל פ"ז אות י': "שכך היא המידה, שהענפים מגבירים הם בהתגדלם את כח שרשם וגזעם, בהזיקים אותו לפעול ולהשפיע בהם חיים ולח".

ברגע שאדם אוכל באופן קבוע יותר אוכל ממה שגופו זקוק לו, המנגנון הנפלא של הגוף מתרגם את זה באופן טבעי לכך שזו הכמות שהגוף זקוק לה ובכך אנחנו מאלצים את הגוף להתאים את עצמו לכמויות גדולות יותר של אוכל.

אנסה להמחיש: אם אדם קטן אוכל כמו אדם גדול, הגוף שלו מתנהג בהתאם והוא מגדיל את הקיבה, מגדיל את הפרשת מיצי הקיבה וכד', וכמובן מגדיל את תחושת הרעב ואת תאוות האכילה על מנת שהאדם יאכל הרבה ויספק את הצורך החדש המדומה. תהיה לו תחושת רעב כמו של אדם גדול והיא תציק לו עד שהגוף יקבל הרבה אוכל. כתוצאה מהתחזקותה, היא תעסיק אותו ותטריד אותו במשך כל היום והיא תהפך להיות משמעותית ומשפיעה על סדר יומו ומחשבותיו ועיסוקיו.

כך גם לגבי חוש הטעם הקיים בפינו על כל חלקיו. הוא הוטבע בנו על מנת שנאכל את כל מה שהגוף זקוק לו ולא נתעצל או נתקמצן מלעשות זאת. ממילא, כאשר אדם אוכל רק דברים טעימים מאד הערבים לו לחיך, והיינו מאכלים כאלה שמצליחים להפעיל את מחושי הטעם שקיימים בתוך הפה בצורה מיטבית, הגוף מבין שיש ביקוש לחוש הטעם ושיש בו צורך ולכן הוא מחזק אותו ומגדיל אותו.

ברגע שזה קורה, חוש הטעם לא יבוא על סיפוקו ולא יירגע כל זמן שלא יכנסו לתוך הפה הרבה מאכלים ערבים מאד, כיוון שעכשיו הוא גדול יותר וחזק יותר ולכן זקוק למאכלים ערבים יותר ומרובים יותר. מה שיגרור אחריו שחוש הטעם יציק לו במשך היום ויגרור אותו לעסוק בתאוות האכילה ובצרכי הגוף.

נחזור לכלל שפתחנו בו: כל כוח שקיים בנו, הן גופני חומרי והן נפשי רוחני, ככל שמפעילים אותו יותר כך הוא מתחזק ומתעצם, ובהתאם לכך הדרישות שלו גדלות והוא הופך להיות תובעני יותר וממילא משמעותי ומשפיע יותר.

- **כל הדוגמאות עד עכשיו עוסקות בדברים חומריים. הרב יכול לתת דוגמא לכוח רוחני שהכלל הזה עובד עליו?**

- בשמחה. זו הזדמנות מצוינת להשלמת מעגל שפתחנו בשיעורים הראשונים ועדיין לא סגרנו. אני רוצה להסביר כיצד עובד הכלל של "אחר המעשים נמשכים הלבבות", שדיברתי עליו בשיעורים הראשונים (פ"ה, פ"ח). נמחיש את הכלל הזה בנושא העיקרי שלנו והוא שיפור טוב הלב שלנו והרגשת אהבה.

כאשר אדם עוזר לזולת וחוזר על כך מספר פעמים טוב הלב שלו יגדל באופן קבוע. קודם לכן אמרנו שנצרכים לשם כך שני תנאים ובעזרת ה' לאחר שאסביר לך כיצד הדברים עובדים נוכל להבין טוב יותר מדוע הם נצרכים. התנאי הראשון הוא מאמץ והתנאי השני הוא מזדעות למשמעות הפעולה, ובמקרה שלנו, מזדעות לכך שאני רוצה לעזור לשני והפעולות שאני נוקט כרגע הם מימוש של הרצון להיטיב.

- אפשר לנסות להמשיך את ההסבר לפי דברי הרב עד עכשיו?
- בכבוד. אני מעדיף שכך יהיה.
- כאשר אדם מתאמץ לעשות טוב וזה קשה לו ולא בא לו בקלות.
- סליחה שאני קוטע. נדמה לי שכדאי שתיתן דוגמא כבר מעכשיו.
- בשמחה. לדוגמא, הוא עובד שעות בגמ"ח וכבר אין לו כוח להמשיך. הכיף האישי נגמר והוא רוצה להמשיך לעשות זאת מתוך רצון לעזור.
- דוגמא מצוינת. כלומר, מתקיימים שני התנאים. גם מאמץ וגם מודעות לעשיית הטוב.
- הנפש זקוקה לכוחות חדשים על מנת להשלים את העבודה הקשה בגמ"ח, אחרת היא עלולה להישרר ולהתיימש ולהפסיק את העבודה. בליט ברירה, הנפש שלו מתאימה את עצמה למה שצריך, דהיינו לביקוש שקיים, ובהתאם לכך מגדילה את המפעל, דהיינו מגדילה את הכוח של עשיית הטוב שטמון בתוכה בכוח ומוציאה אותו אל הפועל, על מנת שהוא יוכל להתמודד עם הקושי.
- כל הכבוד. פשוט נפלא. אשרי! כמובן, שאם זה יהיה משהו חד פעמי אז הוא ישפיע על מידת הטוב בנפש באופן מועט בלבד, אך אם זה יחזור על עצמו באופן קבוע ומשמעותי הוא ממש ישנה את מידת הנפש ויגדיל את כוח הטוב שבה באופן קבוע.
- אני גם מבין מדוע חשוב המאמץ.
- בכבוד!
- אם הפעולה לא תדרוש מאמץ ולא תקשה עליו ממילא לא יהיה ביקוש לתוספת כוח, כיוון שהנפש במצבה הנוכחי מסתדרת יפה מאד עם הכוחות הקיימים, וברגע שאין ביקוש אין גם גדילה.
- יפה מאד. ולכן חשוב שתהיה מודעות לכך שהפעולה נובעת מרצון להיטיב, כיוון שאם הוא יעבוד קשה בשביל להשיג כבוד, ממילא הנפש תצטרך לחזק את רדיפת הכבוד שלה על מנת לעמוד במאמץ הנדרש להשגת הכבוד, מה שיגדיל את כוח הנפש של האנוכיות ורדיפת הכבוד ולא את טוב הלב.
- הבנתי. תודה רבה.
- אני מציע לחזור כעת לנושא העיקרי שלנו בשלב זה ולסכם אותו. הנושא הוא, כיצד ניתן להחליש את התאוות החומריות של הגוף כגון תאוות אכילה ותאוות עריות.
- לאור דברי הרב עד עכשיו, מה באמת ניתן לעשות?
- על מנת להחליש את התאוות הללו בנפש צריך לערוך בפעולות עצמם מספר שינויים:
- א. למעט בהן, על מנת שהשפעתן על הנפש לא תהיה קבועה אלא מפוזרת וממילא פחות משמעותית. אם נחזור למשל של המפעל: ביקושים גדולים המתרחשים רק מידי פעם לא גורמים להגדלת המפעל.

ב. לא להשקיע בהן **מאמץ** גדול. על מנת שלא יהיה ביקוש **להגדלת** כוחות התאווה הללו, מה שעלול להגדיל אותם.

ג. לא להיות שקוע בהן, על מנת למעט את המודעות לכוח ולרצון המסתתר מאחוריהן והיינו סיפוק התאוות החומריות. עדיף לעשות אותן כאדם ישן הפועל ללא מודעות מאשר לעשותן עם מודעות של עשיית כיף וכד'.

ד. הטוב ביותר הוא כמובן לעשות אותן מתוך כוונה טובה, כדברי השו"ע (או"ח סימן רלא) על הפסוק "בכל דרכיך דעהו", דהיינו, כחלק מעבודת ה' ולא לסיפוק צרכינו. באופן זה, הפעולות הללו, במקום להנמיך את האדם הן יגביהו אותו ויחזקו אצלו את הרצון לעבוד את ה'. כמובן שצריך שהפעולות יהיו באמת ובתמים לשם שמים.

לדוגמא: לא לאכול יותר מהכמות שהגוף צריך; לחשוב בזמן האוכל על דברים אחרים ולא להיות שקוע במחשבות על האוכל ועל כמה שהוא טעים וכד'; לאכול מה שבריא ומה שהגוף זקוק לו ולא מה שערב לחיך, כדברי הרמב"ם בהלכות דעות (פרק ג' הלכה ב'), שאדם שלא תפוס בידי תאוותיו אוכל את הבריא והמזין ולא את הטעים והערב לחיך. בדרך זו ניתן יהיה להחליש את היצרים הללו עד למידה הרצויה, באופן שניתן יהיה לשלוט בהם ולהשתמש בהם רק לפי הצורך.

- **מה לגבי מידת העצלנות? גם היא נובעת מהטבע החומרי של הגוף. יש אולי עצות כיצד להתמודד איתה?**

- לפי הכלל שאמרנו, הפתרון לחומרנות זו יהיה על ידי תרגול יום יומי של מידת הזריזות. אדם צריך להרגיל את עצמו לעשות הכול בזריזות ולא בכבדות. ללמוד תורה בזריזות, לקיים מצוות בזריזות ואפילו דברים שאינם קשורים לקודש, כמו לשטוף כלים ולקנות מצרכים, לעשות בזריזות ללא שהות. על ידי כך כוח הגוף ייחלש וייהפך לפחות משפיע ומוביל.

- **כיצד אפשר לגרום לעצמנו להזדרז?**

- כשרוצים יכולים! השליטה על פעולות פיזיות בידינו היא. ניתן לעשות זאת על ידי לימוד והכרה בערכו של הזמן, שחבל על כל שנייה של זמן. על ידי החדרת ההכרה ש"הימים אינם חוזרים". אדם יכול להקציב לעצמו זמנים לכל דבר ופעולה ובכך יכריח את עצמו להזדרז על מנת לעמוד בזמנים וכד'.

פרק ל"ו

- בעצם יוצא דבר מעניין. החומרנות גם גורמת לנו לא להיות קדושים, דהיינו להיות רחוקים מהקב"ה, וגם גורמת לנו להיות אנשים אנוכיים שלא מסוגלים לאהוב. יש קשר ביניהם?

- בוודאי. זה מה שהתחלנו להסביר לעיל, וכעת הגיע הזמן להמשיך את הביאור. יש כאן יסוד חשוב ועמוק וננסה לבארו. תיזכר במה שאמרתי לך למעלה: משמעות המושג קדושה היא - ההיפך מחומר. הקדושה היא מציאות רוחנית השונה מאד מהמציאות החומרית. לעיל אמרנו שהחומר הוא הגילוי האלוקי הנמוך ביותר, הרחוק ביותר והשונה ביותר ממקור השפע והקדושה, שהוא הקב"ה.

גם אמרנו, שמציאות חומרית אחת לא יכולה להתאחד עם מציאות חומרית אחרת, מה שגורם לכך שגם החלקים שלה בתוכה שהינם חומריים לא מחוברים לחלוטין זה לזה ולכן ניתן להפריד ביניהם.

המסקנה העולה משתי התובנות הללו היא: ככל שמציאות מסוימת קרובה יותר לחומר, או במילים אחרות רחוקה יותר מהקב"ה, כך היא מפורדת ולא מאוחדת. דהיינו, הקשר בין החלקים השונים שלה הוא רופף ואינו קשר גמור שלא ניתן לפרק אותו, וכן הקשר שלה עם שאר הבריאה חלש יותר ושברירי. אני מקווה שאתה זוכר את מה שאמרנו לעיל (פרקים לא-לב) שיש מדרגות באחדות. זה קשור בדיוק לנושא הזה. המדרגות באחדות תלויות במידת החומריות.

- אפשר דוגמא?

- בוודאי, המציאות הרוחנית של אומות העולם [מעין נשמה של יהודים אך שונה ממנה בתכלית] איננה מושפעת מ"אמיתת עצמו יתברך" ולכן רחוקה מהקב"ה, ומשום כך הקשר בין הנשמות שלהם והקשר ביניהן לבין שאר הבריאה הינו מוגבל מאד ולכן בהחלט ניתן להפריד ביניהן מבלי שיגרם לכל אחת מהן נזק.

גוי שהיה שייך לאומה הצרפתית יכול ללא בעיה לעבור לארץ ספרד ובתוך דור אחד להיות שייך לאומה הספרדית. הוא ניתק עצמו ממציאות אחת וחבר עצמו למציאות אחרת ללא בעיה מיוחדת. וזאת משום, שהקשר שלו לאומה הראשונה היה חלש מלכתחילה וכך גם הקשר לאומה החדשה.

לעומת זאת, נשמתם של ישראל היא הגילוי האלוקי העליון ביותר, "מושפעת מאמתת עצמו יתברך" ורחוקה מאד מחומריות. זו הסיבה שלא מדובר באוסף של נשמות מחוברות שיש ביניהן קשר מסוים, אלא בנשמה אחת וכפי שדוד המלך העיד על עם ישראל "גוי אחד בארץ".

ממילא, יהודי לא יכול בשום אופן לנתק את עצמו מאותה נשמה כללית. ככה הוא נולד וככה הוא ימות. הוא לא יכול לבחור "לקחת" את הנשמה שלו וללכת למקום אחר. אם הוא ינסה להתנתק הוא יישאר ללא נשמה כלל. ללא שום מציאות רוחנית נצחית. או במילים אחרות "אין לו חלק לעולם הבא".

- אפשר לסכם את זה במשפט אחד?

- אנסה: חומר הוא גילוי אלוהי עם הרבה "לבושים", רחוק מהקב"ה ולכן פחות קדוש. בעקבות זאת הוא אינו יכול להתחבר לדברים אחרים. הוא מצומצם לגבולות שלו – אורך, רוחב וגובה. אני יכול לתמצת עוד יותר: ככל שדבר מסוים הוא יותר חומרי כך הוא יותר מצומצם ופחות מאוחד.

- אני חושב שהבנתי.

- אני רוצה להוסיף נקודה שמאד קשורה לנושא שלנו. יש מושגים נוספים שחשוב להכיר: "כללי" ו"פרטי". ישנם דברים פרטיים וישנם דברים כלליים. כללי הוא דבר שכולל בתוכו הרבה פרטים. ויש בזה מדרגות שונות. יש יותר כללי ויש פחות כללי. ככל שהוא מחובר וקשור לפרטים רבים יותר כך הוא יותר כללי.

- ואיך זה קשור לנושא שלנו?

- רמת הכלליות – דהיינו הקישור אל פרטים רבים - קשורה לרמת הרוחניות/החומריות והקדושה. דברים חומריים הם פרטיים לחלוטין, ולא קשורים לשום דבר אחר זולתם. לעומת זאת, דברים רוחניים הם כלליים וקשורים לדברים אחרים. הדברים הרוחניים אינם מוגבלים ומצומצמים כמו הדברים החומריים ולכן קשורים ומחברים להרבה יותר דברים.

- ואיך זה קשור לקדושה?

- דבר כללי הוא יותר רוחני, דהיינו קרוב יותר לקב"ה, וממילא, קדוש יותר.

- אפשר דוגמא?

- בוודאי. קח לדוגמא מלאכים. יש מלאך, דהיינו מציאות רוחנית אלוהית, שמחיה צמח מסוים אחד, ויש מלאך שמחיה ואחראי על כל אותו מין צמח, ויש מלאך שאחראי על כל העשבים ויש מלאך שאחראי על כל הצומח וכן על זה הדרך. ככל שהמלאך הוא יותר כללי כך הוא גם יותר רוחני, יותר קדוש ובמעלה גבוהה יותר.

דוגמא נוספת היא הנשמה הפרטית לעומת הנשמה הכללית של ישראל. הנשמה הכללית של ישראל קדושה לאין שיעור מאשר הנשמה הפרטית של האדם. ולפי הכלל שאמרנו, היא צריכה, בהתאם לכך, להיות כללית הרבה יותר. ואכן, כך הם פני הדברים. הכלליות שלה לא באה לידי ביטוי רק בקשר שלה עם כל הנשמות של עם ישראל, אלא גם בקשר שלה עם כל הבריאה.

- הכיצד?

נשמתם הכללית של עם ישראל קשורה קשר חיים הדוק עם כל הבריאה וכל השפע האלוקי המיועד לכל הבריאה כולה, הכל כולל הכל, עובר ויורד לעולם דרך נשמתם הכללית של ישראל. לכן, אם אין ישראל אין עולם, כדרשת חז"ל על המילה "בראשית" - בשביל ישראל שנקראו ראשית (רש"י על בראשית א,א), ברא הקב"ה את העולם. כמובן, שהכללי ללא גבול ובאופן אין סופי הוא הקב"ה שהוא הקדוש השלם והכללי השלם שאין שום דבר בלתו והוא מחייה את הכול.

פרק ל"ז

- יוצא, שמה שמפריע לנו לאהוב זה הגוף החומרי שלנו, שמביא אותנו לחשיבה ותחושה שאנחנו נפרדים זה מזה, מה שמונע מאתנו לחוש את ההכרה הפנימית שכולנו אחד.
- נכון. הגוף מביא אותנו לחשיבה גאוותנית. והחומריות שלו היא זו שגורמת לה. חשוב לדעת שהתחושה הגאוותנית הזו מחלחלת בנו באופן טבעי מכוח היותנו בעלי גוף חומרי, ולכן אם לא ניאבק בגאווה הזו ולא נלמד בשכלנו שמדובר באחיזה עיניים, אנחנו ניהפך ליותר ויותר גאוותנים, וממילא גם ליותר ויותר אנוכיים וחסרי אהבה.
- מה? מה הקשר בין גאווה לבין הכרה שכולנו אחד? מדוע הרב פתאום התחיל לדבר על גאווה?
- זה קשור מאוד! זו בעצם ההגדרה הנכונה לתחושה שעליה דיברתי, ולכן חשוב לי לומר אותה למרות שהיא נראית תמוהה במחשבה ראשונה. התחושה שאנחנו נפרדים זה מזה היא גאווה. אתה יודע מהן גאווה וענווה?
- בטח. גאווה זה להרגיש שאתה יותר ממישהו אחר. וענווה זה בדיוק ההפך, להרגיש יותר שפל מכולם או לפחות שאתה לא יותר מכולם.
- יפה. זו הגדרה נכונה אך לא מספיקה. ההגדרה שאמרת כרגע היא רק אחת מהתוצאות של ענווה וגאווה. ישנה מחשבה אחרת, בסיסית יותר, שגורמת לך לחשוב שאתה יותר טוב מאחרים. אני רוצה להבין מהי אותה מחשבה בסיסית של גאווה וענווה!
- טוב, אז אין לי מושג.
- נתחיל בענווה. ענווה זה להכיר את עצמך באמת. לדעת את האמת על עצמך, לא פחות ולא יותר. ולפי מה שהסברנו, מה אנחנו באמת?
- שליחים של הקב"ה בעולם הזה. הוא מחייה אותנו בכל רגע ורגע ונותן לנו את כל הכוחות.
- יפה! ענווה, זה להכיר באמת. להכיר באמת ובתמים בעובדה שאין לנו שום קיום עצמאי מבלעדי ה' שמחייה אותנו. ידיעת האמת על עצמנו גם כוללת כמובן הכרה בכוחותינו האמתיים, בכישרונותינו, בידעותינו וביכולותינו ללא הפרזה. לא הפרזה למעלה ולא הפרזה למטה. לא יותר ולא פחות.
- ואיך הכרה זו גורמת לנו לא לחשוב שאנו יותר טובים מאחרים?
- ברגע שאנחנו יודעים שלכל עם ישראל יש נשמה אחת, שהיא גילוי אלוהי עליון ביותר ושממנה יונקות כל הנשמות הפרטיות שלנו, ממילא אנחנו יודעים שכולנו בעצם חלקים של דבר אחד שלם וכל אחד לא יכול לחיות מבלעדי השני. זו הסיבה לכך שאין לנו שום

סיבה להרגיש עליונות על השני, כי כולנו הרי אחד! אם שנינו אחד, איזו סיבה יש לי להרגיש שאני יותר טוב ממך? רגל ימין שלך מרגישה שהיא יותר טובה מרגל שמאל?

- לא שאלתי אותה, אבל כנראה שלא...
- זה בגלל שהם חלק מאותו גוף. כנ"ל לגבי כל העם! כל אחד מעם ישראל קיבל תפקיד אחר ובהתאם לכך כוחות אחרים, וכולם ביחד מבצעים את המשימה שקיבלו מהקב"ה.
- אז גאוה זה בעצם לשכוח את העובדה שכולנו "חלק אלוה ממעל" שמקבלים את הכול ממנו?

- יפה! הבה נדייק יותר: הגאוה יכולה לנבוע או משכחת העובדה הזאת, או מחוסר שכנוע מוחלט בנכונותה. למעשה, גאוה פירושה שאנחנו מתגאים על הקב"ה! ומתוך כך מתגאים על אנשים אחרים. אנחנו צריכים לדעת בידיעה ברורה ולזכור תמיד את האמת הפשוטה שאנחנו רק גילוי של הקב"ה, ואין לנו שום מציאות בפני עצמנו המנותקת מהקב"ה.

- אם הבנתי נכון, אז יוצא ככה: הגוף מרגיש שהוא קיים, שיש לו מציאות. ומכיוון שהוא עשוי מחומר, הוא רואה שיש לגוף החומרי שלו גבולות שמצמצמים אותו ומנתקים אותו בעצם מכל שאר הבריאה. כמו כן, הגוף החומרי לא רואה את הקב"ה בעיני הבשר שלו ולכן יש לו תחושה טבעית שהוא משהו עצמאי, שונה ונפרד מאחרים, הן מהקב"ה והן משאר הבריאה. הוא לא מרגיש שהוא חלק מגילוי אלוהי כללי. תחושה זו היא בעצם הגאוה שלו על הקב"ה.

- יפה מאוד. יש הלכה בשו"ע או"ח סימן ב' סעיף ו':
"אסור לילך בקומה זקופה, ולא ילך ארבע אמות בגילוי הראש [מפני כבוד השכינה] ויבדוק נקביו".

אדם שהולך בקומה זקופה מרגיש שהוא מציאות נפרדת מהקב"ה. זו תחושה טבעית הנובעת מהגוף החומרי. הוא לא מכיר בעובדה שהוא גילוי של הקב"ה. הוא חושב וחש, לפחות באותו פרק זמן של הליכה בקומה זקופה, שהקב"ה לא מתגלה בתוכו, ולפי מה שאמרנו לעיל על כוח המחשבה שלנו, ברגע שהוא חושב כאלה מחשבות הוא ממש פועל במציאות לסלק כביכול את השכינה של הקב"ה מתוכו. עצם המחשבה שהקב"ה לא מתגלה כאן גורמת לכך ששכינתו של הקב"ה מסתלקת מאותו אדם. בלשון הקודש של חז"ל הקב"ה אומר על בעל גאוה "אין אני והוא יכולים לדור בעולם" (סוטה ה.). בעל הגאוה מסלק את השכינה במחשבות שלו. אסור לחשוב מחשבות הבל כאלה.

- זה גם מסביר מדוע אסור ללכת בגילוי ראש מפני כבוד השכינה. כדי להרגיל את האדם לזכור בכל רגע שהקב"ה נמצא אתו בכל רגע ורגע ומחייה אותו. את התחושה הזאת כל יהודי צריך להרגיש בכל רגע נתון.
- נכון מאוד. היטיב לבטא את הכלל שאמרנו אחד מגדולי אדמו"רי החסידות ר' מנחם מנדל מקוצק: אלוקים נמצא⁸⁶ בכל מקום שנותנים לו להיכנס.

⁸⁶ כמובן שלית אתר פנוי ממנו יתברך ואם הוא יסלק השגחתו מהעולם הרי הוא יחזור לתוהו ובוהו ויעלם, אלא כוונתו שכלל שאדם יתן לקב"ה להיכנס יותר והיינו על ידי שידע שהכל ממנו יתברך ככה תשרה עליו יותר שכינה.

פרק ל"ח

- אפשר קצת יותר להרחיב בעניין הגאווה?
- אשתדל. בסוף מסכת סוטה אומרת המשנה "משמת רבי בטלה ענווה", והעיר על כך רב יוסף בגמרא (מט:): "...ואה איכא אנא". כלומר, כיצד אתם אומרים שבטלה ענווה והרי יש אותי, שאני ענוותן.
- דבריו של רב יוסף מעלים במחשבה ראשונה גיחוך. אם ככה הוא חושב על עצמו - בוודאי שהוא לא עניו. יש על כך אפילו סיפור יפה...
- **אני אוהב סיפורים.**
- לתלמיד אחד הוצע שידוך על ידי רבו. התלמיד שהיה למדן ושקדן סירב בתוקף לשידוך בטענה: הרי אני למדן, חכם, בעל מידות ומיוחס וכיצד אתחתן עם יהודייה פשוטה שאמנם יש בה מידות טובות אך איננה מגיעה למדרגתי?!
- בשמוע הרב את תגובת תלמידו, אמר לו שעליו לעבוד על מידת הענווה ולכן שלח אותו ללמוד אותה אצל אחד מצדיקי הדור. אחרי שנה חזר התלמיד לרבו ושוב הציע לו רבו את אותו השידוך שהציע לו לפני שהלך לאותו צדיק.
- ומה הייתה תגובתו של אותו תלמיד?
- הוא ענה כך: היא לא מתאימה לי. לא רק שאני למדן, חכם ומיוחס אני גם עניו.
- **טוב, אבל ברור שלא ניתן לומר על רב יוסף שהיה גאוותן.**
- נכון מאד. ברור לחלוטין שדבריו של רב יוסף אינם גאווה אלא ההיפך, ענווה אמיתית. רב יוסף מלמד אותנו ענווה אמיתית מהי. ענווה אמיתית היא להכיר את עצמך באמת. רב יוסף ידע שהוא עניו. פירוש: הוא ידע שהוא יודע בכל רגע ורגע ובצורה מוחלטת שכל המציאות כולה היא מהקב"ה ולית אתר פנוי ממנו כלל.
- עניו אמתי לא חושב שהוא אפס. ההיפך הוא הנכון. הוא יודע בדיוק את כל הכוחות שלו, אלא שהוא גם יודע שכל מה שיש לו זה מהקב"ה. הוא מודע לכוחותיו ולמקור שממנו הם הגיעו אליו, ומתוך שני דברים אלו מתקבלות כל ההחלטות שלו, מתוך תפיסה שהוא שליח של הקב"ה.
- מתוך ענווה זו כלפי הקב"ה נובעת הענווה שלו כלפי אנשים אחרים. הוא לא שואל מי יותר טוב, מי יותר חכם או מי יותר גיבור, אלא מי ממלא את השליחות שלו בעולם על הצד הטוב ביותר בהתאם לכוחות שהוא קיבל מהקב"ה ובהתאם למשימה שמתאימה לו.
- כדבריו הנפלאים של אחד מהמיוחדים שבצדיקי החסידות ר' זושא מאניפולי: לא ישאלו אותי בעולם האמת מדוע לא הייתי כמו משה רבינו. ישאלו אותי מדוע לא הייתי זושא.

תמצת זאת אחד מגדולי בעלי המוסר⁸⁷:

"אוי לו לאדם שאינו מכיר ליקויי נפשו, שהרי אינו יודע מה עליו לתקן. אבל אוי ואבוי

לאדם שאינו מכיר מעלותיו, כי הן אפילו את כלי עבודתו אינו מכיר!".

- אפשר גם לקחת דוגמא ממשא רבנו, שעליו התורה העידה שהיה עניו יותר מכל האדם אשר על פני האדמה. ואנו גם רואים שהוא לא חשב שהוא שפל מכולם ואין בו כלום. הוא היה תקיף כלפי עם ישראל והנהיג אותם ביד רמה.

- דוגמא מצוינת. על משה רבינו ע"ה אמרו בניו של קרח "משה אמת ותורתו אמת" (תנחומא קרח י"א). וכן נאמר שמידתו מידת האמת - "יקוב הדין את ההר" (סנהדרין ו:). מידת האמת העצומה שהייתה בו היא זו שהובילה אותו להיות עניו כל כך גדול. משה רבנו ידע את האמת האמתית - שהכל מהקב"ה.

- קצת קשה לי על כך. הרי הרבה יהודים דתיים יאמרו לך שהם מאמינים שכל הכוחות שלהם וכל המציאות שלהם היא מאת ה' יתברך ושהם שליחים של הקב"ה. האם זה אומר שהם ענווים?

- היזכר בבקשה במה שאמרתי לך באחד השיעורים הקודמים (פ"ח). זה נכון שהרבה יודעים לצטט את המשפטים שאמרת, אך כדי להיות עניו באמת לא די בכך.

ישנם מספר מדדים אחרים:

- כמו מה?

- א. עד כמה אתה מבין את מה שאתה אומר. לפעמים, האמירה שהקב"ה מחייה את כל המציאות ושנחנו רק שליחים שלו, הינה רק אמירה כללית חסרת משמעות עמוקה והבנה מדויקת.

ב. עד כמה אתה משוכנע בוודאות מוחלטת שאכן כך הם פני הדברים. האם אתה מוכן למסור את הנפש על כך.

ג. עד כמה המחשבה הזאת נמצאת בהכרה שלך בכל רגע ורגע ומלווה אותך בכל צעד ושעל ובכל מחשבה דבור ומעשה שאתה חושב, מדבר ועושה. לא מספיק שאתה מידי פעם חושב על כך וזכר בזה. רוצה לשמוע על כך סיפור?

- ברור!

- מסופר על רב אחד שביקש והתפלל שתהיה לו יראת שמים כמו של הרמב"ן. בוקר אחד הוא התעורר והכיר בוודאות שהקב"ה מחייה אותו ונמצא אותו ממש כאן ועכשיו. מרוב

⁸⁷ הובא בספר עלי שור בשם אדמו"ר מאור עיניו מרן ר' ירוחם הלוי זללה"ה. ותודה לרב יעקב שמעון שליט"א על ההפניה ועל הערותיו הנוספות.

פחד ורעדה ממציאותו הרוממה של הקב"ה הוא לא היה מסוגל לקום מהמיטה ולהראות את עצמו או לעשות כל פעולה אחרת. הוא הרגיש עד כמה הוא קטן ושפל לעומת השכינה שממש נמצאת כאן ועכשיו.

הוא הבין שתפילתו התקבלה והוא קיבל יראת שמים כמו של הרמב"ן, אך הוא גם הבין שהוא לא מסוגל לעמוד בה. צריך להתקדם אליה כמו שמטפסים על סולם, שלב אחרי שלב. לא הייתה לו ברירה והוא התפלל לקב"ה שייקח ממנו את יראת השמים של הרמב"ן ויחזיר לו את שלו.

זו יראת השמים של הרמב"ן, עכשיו תאר לך מה הייתה יראת השמים של רבינו הקדוש או של רב יוסף או של משה רבנו שעליו התורה מעידה שהיה העניו ביותר. הוא חי כל הזמן בתחושה הוודאית הזאת, והיא זו שנתנה לו כוח וגבורה למלא את שליחותו באמת.

פרק ל"ט

- אפשר כעת לחזור לעניין שבו פתחנו ולהסביר כיצד המחשבה הגאוותנית הזו מקשה עלינו לאהוב זה את זה?
- בשמחה. בוא נמשיך לראות מה המחשבה הגאוותנית הזאת גורמת לנו ואז נוכל גם להבין כיצד היא משפיעה עלינו לא לאהוב את זולתנו ולפעמים אפילו לשנוא אותם. כאשר אנחנו מרגישים בעקבות החומריות של הגוף שאנחנו מציאות בפני עצמה המנותקת מהקב"ה, אנחנו ממילא גם מרגישים מנותקים מכל האנושות ומכל הבריאה, משום שאין שום דבר שמחבר בינינו. הגוף החומרי מביא אותנו להרגשת חשיבות עצמית המנותקת מכל דבר. ה"אני" שלנו ממשיך להיות מצומצם לעצמו בלבד אך מתנפח ומתנפח בחשיבות עצמית מופרזת ושקרית ונדמה לנו שיש סתירה בין ה"אני" שלי ל"אני" של חברי. מכאן, הדרך למחשבה שיש בינינו תחרות, קצרה מאד. מתחילות להישאל שאלות כגון: מי מצליח יותר? מי חשוב יותר? מי עשיר יותר? מחשבות אלו גורמות לנו לא לשמוח בשמחתו ולא להשתתף בצערו. השלב הבא היא המחשבה שהצלחת השני באה על חשבון הצלחתו. וההידרדרות ממשיכה. באופן די טבעי אנחנו כבר חושבים: איך אפשר לאהוב אותו, הוא הרי שונה ממני, מנותק ממני, אולי אפילו נלחם בי ומזיק לי. כתוצאה מכך, מתוך שאנחנו שמים את עצמנו במרכז החיים, פעמים רבות אפילו נראה לנו שלצורך הגנתנו ושמירת מעמדנו יש צורך לרמוס את הזולת ולפגוע בו.
- הרב בעצם תיאר בפניי כרגע תהליך פסיכולוגי נפשי שמתרחש בתוך המחשבות של בני האדם, שמתחיל בכפירה וגאווה ומסתיים בשנאת חינום.
- נכון מאד. מחשבת הכפירה בכך שהקב"ה מחייה את כל העולם ומלוא כל הארץ כבודו גורמת בסופו של דבר לשנאת חינום⁸⁸. היא השורש שלה. נביא את דבריו של תלמידו הגדול של הגר"ח מוולוז'ין - ר' דוד טעביל בספרו "בית דוד: עזרא וסיעתו התפללו לבטל את יצר עבודה זרה ונתקבלה תפילתם... אולם לא הועילה תפילתם לעקור אותו מכל וכל, כמצות חז"ל שאמרו שהעוקר עבודה זרה צריך לשרש אחריה,

⁸⁸ זה נכון שישנם הרבה גורמים נוספים שמעצמים את השנאה, אך זה די ברור שאילו אנשים היו גדלים מגיל צעיר בתחושה שכל ישראל הם אחים שלהם ממש, והיו רואים את הוריהם מתנהגים לאור זאת, לא הייתה בהם שנאה כלפיהם.

כי נשאר שורש שהוא קשה כמו עבודה זרה ויותר ממנה, והיא המחלוקת ופירוד הלבבות...

כי כשם שהעובד עבודה זרה כופר באחדות ה', ככה עוון המחלוקת ופירוד הלבבות בין אנשי האומה הישראלית הוא עצם הכפירה באחדות ה',

כי אחדות ה' מחייב שיהיו כללות העם הקדוש הישראלי מאוחדים יחד באהבה ואחוזה ורעות, אגודים יחד, צמודים כאיש אחד, בלי שום פירוד והתחלקות.

- **הוא ממש משווה בין שנאת חינוך לעבודה זרה. איך זה יתכן?**
- גם החטא⁸⁹ של שנאת חינוך ופירוד בתוך עם ישראל וגם החטא של עבודה זרה נובעים מאותה תפיסת עולם מחשבתית. והיא, ההסתכלות על כל הפרטים והמקרים בעולם כנפרדים זה מזה, מבלי כוח אחד שמחיה את כולם וממילא משגיח על כולם בכל רגע ורגע. אילו בני האדם היו מאמינים שהקב"ה מחייה את כל העולם בכל רגע ורגע הם לא היו מגיעים לא לשנאת חינוך ולא לעבודה זרה.
- כאשר יש פירוד ושנאה בתוך בני ישראל הדבר מגלה שאין הם מאמינים באמונה שלמה שהם עם אחד, יצירה אחת, שהיא גילוי של הקב"ה שמחיה אותה ומשגיח עליה. הם בעצם לא מאמינים באחדות השם באופן וודאי ומוחלט, אלא חושבים שיש עולם ויש אנשים ויש צמחים וכד' ויש גם את הקב"ה.
- מחשבה זו היא גם העומדת ביסוד מחשבת עבודה זרה. עבודה זרה כופרת בעובדה שהקב"ה הוא הכוח שמחיה את כול העולם, שולט ומשגיח עליו. היא סוברת, שישנם הרבה כוחות בעולם והם אלה ששולטים עליו, כל כוח ותחום השליטה שלו, ויש, אולי, גם את הקב"ה. ממילא נפתח פתח לעבוד לאלוהים אחרים וכל אחד בוחר לעצמו איזה כוח לעבוד.
- **תודה רבה. הקשר בין עבודה זרה לשנאת חינוך, כעת, די מובן לי. אך את שאר דבריו של ר' דוד טעביל לא כל כך הבנתי ואשמח אם הרב יבאר אותם.**
- מה כן הצלחת להבין מדבריו?
- **הצלחתי להבין, שלפני הרבה שנים חכמים ביטלו את יצר הרע אך לא הכריתו אותו לגמרי אלא השאירו לו שורש, והשורש הזה קשור לחורבן בית המקדש השני.**
- מצוין. אשתדל בעזרת ה' להסביר את יתר דבריו כפי כוחי. אך מכיוון שביאורם יארך זמן, אני מציע שתסכם בינתיים את המהלך שאמרנו עד כה.
- **הסיבה שקשה לנו לקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא שאנחנו גאוותנים.**

⁸⁹ הקטע הזה והבא אחריו לקוחים מתוך ספרי "רשפי דת" על פרשת נצבים. בחסדי ה' מצאתי שם לדבריו גם רמז בפסוקי התורה.

פירוש: הגוף החומרי שלנו והעולם החומרי שבו אנו נמצאים נותן לנו תחושה שאנו נפרדים מהקב"ה וממילא גם נפרדים זה מזה באשר אין משהו שיחבר בינינו. וברגע שאנו לא חשים שיש קשר בינינו קשה לנו לאהוב. נשמט הבסיס לאהבה.

- חזק וברוך.

שער
העמוד

ביטול עבודה זרה, שנאת זינים ונבואה

לעילוי נשמת

רחמים צרפתי ז"ל בן נינט חנה ע"ה

גלב"ע ג' אייר תשס"ט

פרק מ'

בשיעור הקרוב, גם נבאר בעזרת ה' לעומק את דבריו של ר' דוד טעביל, לבקשתך, וגם נעמיק עוד יותר באמירתו של ר' עקיבא ש"ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה".

- **מצוין.**

- נתחיל בסיפור: בית המקדש ראשון חרב בגלל שלושה חטאים גדולים. מה הם?

- **גילוי עריות, שפיכות דמים ועבודה זרה!**

- נכון! אחרי החורבן התכנסו חכמי ישראל והסיקו מסקנות מהחורבן. הם החליטו שעם ישראל לא בנוי כרגע לעמוד מול יצר הרע של עבודה זרה ולכן צריך לבטל אותו! הם התפללו והתחננו, ובאמת הקב"ה נתן בידם את היצר של עבודה זרה, והם העלימו⁹⁰ אותו (יומא סט:)⁹¹.

על אף שחכמים ביטלו את יצר הרע של עבודה זרה בכל זאת היה עוד חורבן, חורבן בית המקדש השני. נכון?

- **נכון! אבל למה הרב אמר "על אף... בכל זאת"? הרי אין שום קשר בין שני החורבנות. בית שני חרב בגלל שנאת חינו ואילו בית המקדש הראשון חרב בגלל עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים! אין שום קשר ביניהם!**

- זה בדיוק החידוש של ר' דוד טעביל, שיש קשר עמוק וחזק מאד בין עבודה זרה לבין שנאת חינו וממילא יוצא שיש קשר הדוק בין שני החורבנות. הבה נבאר את הקשר הזה לעומק:

ר' דוד טעביל, בעל ה"בית דוד" מביא את הגמרא (ע"ז מה:) שכותבת:

כל העוקר עבודה זרה - צריך לשרש אחריה.

כוונת הגמרא היא, שכאשר עוקרים עבודה זרה, צריך לעקור אותה מהשורש ולא להסתפק בכריתת הגזע והענפים בלבד. לעקור אותה באופן כזה שהיא לא תוכל לצמוח מחדש אלא פשוט תעלם לחלוטין.

מחדש ר' דוד: כאשר עזרא וסיעתו ביטלו את יצר העבודה זרה, הם לא עקרו אותו מהשורש, מה שאפשר לו לצמוח מחדש בצורה אחרת. ואותו שורש נורא הוא זה שגרם לשנאת חינו בתוך עם ישראל שכאמור החריבה את בית המקדש השני.

⁹⁰ לפי הגמרא שם הם כלאו אותו בתוך סיר של עופרת. לפי מה שנראה בהמשך, ליצר הרע של ע"ז, יש גם צורך מאד חשוב, ולכן נראה שלעתידי לבוא, כאשר עם ישראל יהיה מוכן להתמודד מולו הוא ישוחרר ויחזור לפעול.

⁹¹ גמרא זו מסבירה את העובדה ההיסטורית המאוד מתמיהה, שבאורח פלא, לאחר שעם ישראל חזר לארץ ישראל בזמן עזרא ונחמיה, נעלמה העבודה זרה לחלוטין, בעוד שלפני הגלות הקצרה של השבעים שנה היא הייתה מאד שכיחה.

- **האם כוונתו לומר ששנאת חנים נובעת מהשורש של עבודה זרה?**
- נכון. ומה תפיסת העולם של השורש של עבודה זרה? או במילים אחרות, אילו מחשבות גורמות לבני האדם לעבוד עבודה זרה?
- **השורש הוא הכפירה בכך שהקב"ה מחייה את כל הבריאה כולה ללא שום יוצא דופן. את הכל כולל הכל. כולל המלאכים והכוכבים וכל העולם החומרי.**
- נכון מאד, זה מה שאמרנו בשיעור הקודם וכעת אני רוצה להתקדם הלאה. בעקבות הכפירה באלוקים המחייה את הכל, ההסתכלות של הכפירה על הבריאה היא, שכל יצור הוא עצמאי ואין שום כוח שמחיה אותו ונמצא מעליו. זה מוביל אותה למסקנה שכל אחד מנותק מכל שאר הבריאה.
- לכן, ברגע שרואים בשמש דבר עוצמתי או בנהר הנילוס או באדם מסוים, וחושבים שיש לו כוחות מיוחדים ששייכים לו, ממילא רוצים לעבוד אותו כדי להפיק תועלת מהכוחות שלו.
- את היצר הזה חכמים ביטלו. הם ביטלו את היצר ללכת ולעבוד ממש בפועל עבודה זרה ולהשתחוות לכל מיני פסלים וכדומה. אך את השורש המחשבתי שלה, את תפיסת העולם המעוותת העומדת מאחוריה, דהיינו את מחשבת הגאווה שאנחנו נפרדים מהקב"ה והוא לא מחייה אותנו בכל רגע, הם לא ביטלו. עדיין יש לאנשים תחושה של גאווה, שאין שום כוח אלוהי עליון שמחיה את כל הפרטים של הבריאה ובכך בעצם מחבר אותם להיות דבר אחד.
- **לפי התפיסה הזאת אכן כל פרט הוא נפרד מהפרט השני ואין שום דבר שמחבר ביניהם.**
- וזה כמובן גורם לסוג של מאבק בין בני האדם, שלא פוסח על היהודים וגם בתוכם יש לצערנו קנאה, שנאה ותחרות. יהודים רבים מרגישים שאין משהו שמחבר בינם לבין חברים ושכל אחד צריך לדאוג רק לעצמו.
- ומה השורש הזה של עבודה זרה גורר בעקבותיו?
- **שנאת חנים! קלעתי למטרה! זה מה שהרב רצה להסביר - כיצד השורש המחשבתי החולני של עבודה זרה, שלא נעקר בסוף בית ראשון, גרם לחורבן של בית שני.**
- נכון מאד, כאשר לא מתקנים את השורש של הבעיה היא לא תעלם, אלא תצוץ בצורה אחרת ותגרום נזק דומה.
- **אני לא מבין! האם עזרא וסיעתו שהיו חכמים גדולים ועצומים לא ידעו את הכלל הזה?! הם היו צריכים להתפלל שה' יעקור את הכוח הזה מהשורש!**

- הבה נדייק בלשונו של ר' דוד טעביל. הוא כתב "ולא הועילה תפילתם". משמע ממילים אלו, שהם התפללו להעלים לגמרי את הגאווה הזו ואת מחשבת הפירוד, אך תפילתם לא הועילה ולא הצליחה.
- **יש לי שאלה אחרת: מדוע חכמי הדורות שקדמו לעזרא לא התפללו לבטל את היצר הזה שכל כך החטיא אותנו?**
שאלה מצוינת. עליך לדעת, שברגע שיצר הרע של עבודה זרה נעלם מהעולם נגרם לעם ישראל נזק גדול. אותם החכמים שקדמו לעזרא ידעו זאת ולכן לא רצו לבטל את היצר הזה כל עוד יש ברירה אחרת.
אך לפני שנבאר מה היה הדבר שעם ישראל הפסיד כתוצאה מהביטול, אני מעוניין לחזור לשאלה הראשונית שלנו, ולענות עליה תשובה נוספת לפי מה שלמדנו עד עתה.
- **איזו שאלה? למה "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה?**
- נכון. לפי כל ההסבר הזה, יש לשאלה זו תשובה נוספת. מה שעומד ביסוד מצוות "ואהבת" היא האמונה בקב"ה שהוא מחייה הכל בכל רגע ורגע וממילא כל חלקי הבריאה כולה מחוברים זה לזה. ובמיוחד מחוברים זה לזה אנשי עם ישראל שיש להם נשמה כללית אחת שמחברת אותם להיות "גוי אחד בארץ" והיא יצירה אחת שמושפעת מאמתת עצמו יתברך ולכן הינה בעצמה דבר אחד ולא אוסף של כוחות שמחוברים זה לזה.
ממילא יוצא שמצוות "ואהבת" כוללת בתוכה את החובה להאמין באמונה שלמה במציאות ה' ובהשגחתו וכד'. כיוון שאם אדם לא מאמין בכך הוא לעולם לא יצליח לקיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך" כהלכתה.
יהודי שלא אוהב יהודי אחר, חוטא בתפיסת עולם מעוותת, שכביכול הבריאה מנותקת מהקב"ה ולא הקב"ה הוא זה שמחיה את העולם ומשגיח עליו.
גם אם בפועל יהודי לא חושב את מחשבת הכפירה הזו, אלא חושב שיש אלוקים שמחיה את הכול וכד'. בכל זאת, אם הוא לא אוהב את כל היהודים בפועל ממש, עליו לדעת שהוא לוקה מאד בחוסר אמונה ואל לו להשלות את עצמו שהוא "בסדר".
- **אבל למה לא? הוא הרי כן מאמין בהשגחת ה'?**
עצם העובדה שהוא לא אוהב ממש ובפועל את כל היהודים היא ההוכחה שהוא לא מאמין ממש שה' מחייה את הכול. וגם אם הוא חושב שהוא כן מאמין, טעות בידו. הוא אולי חושב כך, ויתכן שאכן רצות לו מחשבות כאלו בראש, אך הוא לא משוכנע בכך לגמרי. אחרת, הוא היה אוהב בפועל ממש את כל היהודים כמו שהוא אוהב את עצמו⁹², הוריו, אשתו וילדיו.

⁹² ישנם חולי נפש שאפילו את עצמם לא אוהבים בעקבות התעללות שעברו או מחלה נפשית וכד', ולגבי אותם אנשים אכן הסיבה לחוסר אהבה היא שונה, אך מדובר במיעוט קטן. רוב העולם אוהב את עצמו.

- הרב, אני חייב לציין שקשה לי מאד לקבל את זה, שהרבה יהודים דתיים לא מאמינים בלב שלם בהשגחת ה'.
- רוצה הוכחה פשוטה?
- **אשמח מאד.**
- אם יהודי אכן מאמין ממש ובפועל בהשגחת ה', כיצד הוא מסוגל לחטוא? כיצד יתכן שמורא הבריות גדול הרבה יותר ממורא שמים? אלא ברור שאנשים לא מאמינים בלב שלם ויש הרבה מקום להתחזק באמונה. האמונה היא שורש הכל.
- **בזה שהתורה מצווה אותנו "ואהבת לרעך כמוך" היא בעצם מצווה אותנו לברר לעצמנו שה' מחייה את הכל בכל רגע ורגע ושאינן בלעדיו שום מציאות לשום נברא וכד'. ממש להאמין לגמרי בעקרונות החשובים מאד הללו. כי אחרת, לא נוכל להגיע לעולם לקיום מלא של מצוות "ואהבת".**
- בדיוק. או במילים מתמצות: ללא קיום מצוות "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" לא ניתן להגיע לקיום מלא של מצוות "ואהבת". לא "ואהבת את ה' אלוהיך" ולא "ואהבת לרעך כמוך".
- לסיכום: מצוות "ואהבת לרעך כמוך" כוללת בתוכה במידה מסוימת גם את הציווים על האמונה האמתית - "אנכי ה' אלוהיך", ו"שמע ישראל" - ולכן היא כלל חשוב מאד.

פרק מ"א

נחזור כעת לשאלה מדוע החכמים שקדמו לעזרא לא הקדימו לבטל את היצר הנורא הזה שהחריב את בית המקדש והגלנו מעל אדמתנו. הרי יתכן שאם הם היו מבטלים אותו לפני חורבן בית המקדש, לא היה חורבן.

עד כה עסקנו בלהסביר את הטעות המחשבתית-השקפתית שעומדת ביסוד העבודה זרה. רק הסברנו מדוע עובדי העבודה זרה חושבים שאם הם יעבדו יצורים פרטיים [שמש וירח וכד'] הם יקבלו משהו.

אבל כדי להבין מדוע החכמים לא הקדימו לבטל את יצר העבודה זרה, צריך להבין מדוע בני האדם נמשכים מטבעם לעבוד מישהו או משהו. מה דוחף אותם בעוצמה כל כך גדולה להתנהג לפעמים בצורה לא הגיונית בעליל ואפילו מגוחכת, כגון להשתחוות לפסל מעשה ידי אדם וכד'. מה יפריע להם אם הם לא יעבדו עבודה זרה.

במילים אחרות: מה לדעתך הוא היצר של עבודה זרה? מהו הכוח הנפשי שדחף את המין האנושי לעבוד עבודה זרה במשך אלפי שנים?

- **נראה לי שהיום קשה לנו להבין את זה כי היצר כבר נעלם. אבל זה נראה לי כמו רצון לסגוד למשהו עליון.**

- נכון. הקב"ה טבע בכל בני האדם תכונה כזאת של רצון לעבוד את ה' על מנת להתקרב אליו.⁹³ זהו בעצם דחף פנימי הקיים אצל כל בני המין האנושי - לחפש משהו עליון על טבעי שהם יוכלו להתקרב אליו ולהתחבר אליו. כולם מחפשים את האלוה⁹⁴ ואת הדרך להיות קשורים אליו.

- **מה ההבדל בין לפני הביטול לבין אחרי הביטול של היצר?**

- פעם, הרצון לעבוד את האלוקים היה חזק מאוד, ואילו כיום הוא חלש. נשארה מהרצון הזה רק תחושה עמומה, שאמנם ניתן להעצים אותה לממדים גדולים יותר, אך אם לא עושים זאת, היא נשארת עמומה ופנימית, וגם אם מעצימים אותה עדיין מדובר בתחושה חלשה מאוד.

- **יש הבדל ביצר הזה בין עם ישראל לשאר העמים?**

⁹³ הוויכוח שלנו עם עכ"ם, הוא מי הוא אותו אלוהים וכיצד עובדים אותו.
⁹⁴ הרב קוק קורא לזה "האידיאה האלוהית", במאמרו הנפלא "למהלך האידיאות". הדחף הפנימי הזה הוא שגרם לאותו חלום מפורסם של מלך הכוזרים, בהקדמה לספר הכוזרי. הוא הכיר שיש כוח עליון ושיש דרך לעבוד אותו ולהתקרב אליו.

- בהחלט! מה שמאד הקשה על עם ישראל לפני הביטול של היצר הזה, לא לחטוא בעבודה זרה. אצל עם ישראל היצר הזה תמיד היה גדול הרבה יותר מאשר אצל שאר העמים. הרבה הרבה יותר⁹⁵.

- מה גורם להבדל?

- על מנת להבין זאת אנחנו צריכים להבין מהיכן היצר הזה נובע. הוא נובע מההשתוקקות של הנשמה שלנו לחזור למקורה⁹⁶, לקב"ה. בשונה מנשמות שאר העמים, שקשורות לקב"ה בצורה עקיפה וחלשה, לעם ישראל יש נשמה אלוקית עצומה שהיא חלק אלוה ממעל ממש, והיא קרובה מאד לקב"ה ולכן הניתוק ממנו בעודה בעולם הזה קשה לה מאד והיא משתוקקת להתחבר אליו.

או במילים אחרות: עם ישראל הוא עם הרבה יותר רוחני. שאיפת חייו העיקרית היא להתקרב לקב"ה ולהדבק בו. לא מדובר בשאיפה צדדית אלא במרכז החיים שלו. ולכן רק הוא חש במלוא העוצמה את הריחוק שלו מהקב"ה, מה שיצר אצלו רצון והשתוקקות להתקרב לקב"ה. זה הדבר שנותן לו את טעם החיים. ודחף זה הוא שגרם לו להימשך אחרי עבודה זרה.

- אז בגלל הדחף הזה, אנשים בעבר עבדו עבודה זרה, כי הם הרגישו שככה הם מתקרבים לאותו אלוקים עליון על טבעי?

- כן.

- אבל מדוע הם לא עבדו את ה' על פי ההדרכה של התורה? הרי התורה ומצוותיה הם אלה שיקרבו אותם לקב"ה.

- מצד האמת אתה צודק. אך אל תשכח שלרובם הגדול הייתה טעות מחשבתית. הם לא מספיק הפנימו שמקור כל הכוחות וכל המציאות הוא אחד ואין לשום נברא ערך בלעדיו. הם חשבו, כפי שהסברנו למעלה, שיש עוד כוחות אדירים⁹⁷ על גבול העל טבעי שקיימים בעולם וכל הרוצה לקבל מכוחותיהם צריך לדבוק בהם ולעבוד אותם.

חוץ מזה עלינו לזכור שעבודת ה' על פי התורה היא הרבה יותר קשה ותובענית. אדם מטבעו רוצה להרגיש את ה', הוא רוצה להרגיש את הקרבה אליו. הוא לא מסתפק בידיעה שכלית שהוא אכן מתקרב לקב"ה בנשמה שלו על ידי קיום המצוות. הקושי בעבודת ה' האמתית הוא, שבהתחלה לא מרגישים את ה'.

⁹⁵ גמרא מופלאה בעניין זה יש בסנהדרין קב: לגבי רב אשי ומנשה המלך. עיין גם במהר"ל נצח ישראל פרק ג' שמבאר אותה.

⁹⁶ הגמרא ביומא סט: מספרת שהיצר יצא מבית קודשי הקודשים בדמות אריה קטן. וזה מלמד, לענ"ד, שהיצר הזה נובע מההשתוקקות של הנשמה להתחבר לקב"ה, ולכן הוא נמצא בקוה"ק כיוון שזה המקום של החיבור של השכינה לעם ישראל ולעולם.

⁹⁷ שמש וכוכבים. נילוס. חיות מיוחדות בעלות כוח עצום וכו'. אנשים מסוימים כמו נבוכדנאצר ופרעה.

הסיבה העיקרית היא, שה' לא מוחשי מבחינתנו וקשה לנו להתחבר למשהו לא מוחשי שאנחנו לא יכולים לראות ולהרגיש.

אנחנו מאלצים את עצמנו להתפלל בלי להרגיש את ה', ללמוד תורה בלי להרגיש את ה' ולעשות מצוות בלי להרגיש את ה'. ככה זה בהתחלה. כמובן שאם נמשיך ונתאמץ נוכל להגיע רחוק. לא רק להרגיש קרוב לקב"ה אלא ממש להיות קרוב אליו. לזכות אפילו לבואה ולקשר ישיר ועוצמתי עם הקב"ה עוד בעודנו בעולם הזה. אבל הדרך לשם קשה וארוכה.

- **עד עכשיו הרב הסביר את הקושי בללכת לפי התורה לעומת עבודה זרה, אך הרב גם**

הזכיר שהתורה מאד תובענית. למה הכוונה?

- התכוונתי למספר דברים שאפרט עכשיו בקיצור:

א. כדי להתקרב לקב"ה צריך לקיים הרבה מצוות וצריך להיזהר מהרבה מאד איסורים. כמו כן, מדובר במצוות ואיסורים שנוגעים הן למעשה הן לדיבור והן למחשבה, משימה לא קלה ליישום.

ב. התורה דורשת מהיהודי לשנות את האופי שלו ולתקן את מידותיו. הוא צריך לזכר את עצמו ולא להיות חומרי.

ג. בעבודה זרה, האדם בעצם דואג לעצמו. הוא עובד אותה כדי יהיה טוב יותר. לעומת זאת, התורה דורשת מאתנו לא להיות אנוכיים אלא להיות מוסריים ולחשוב על טובת הזולת. הבסיס של התורה הוא לתקן את העולם כולו. כל זה מאד נוגד את הטבע של הגוף שלנו לדאוג לעצמו בלבד.

- **אז אנשים פשוט העדיפו ללכת בדרך הקלה יותר שהיא גם הקצרה והמוחשית יותר.**

הם רצו להרגיש כמה שיותר מהר ובקלות שהם מתקרבים לאותו אלוהים-פסל על ידי שהם מנשקים אותו, מתאמצים בשבילו ומקריבים קורבנות וכד'. הרי אין ספק שמרגישים הרבה יותר קרבה כאשר מחבקים ומנשקים פסל, מאשר כאשר מתפללים לאלוקים מופשט ולא מוחשי.

- נכון. אך חשוב לזכור, שמדובר בתחושה מוטעית. הם אמנם חשו שהם מתקרבים

לעבודה זרה ולאִיזה כוח עליון אך הייתה זאת תחושה מוטעית. הם לא התקרבו לשום דבר אמתי אלא אדרבא התרחקו מהקב"ה, שהוא המציאות האמתית היחידה.

התחושה המוטעית הזאת סיפקה אותם באופן זמני וגרמה להם אושר מסוים.

לדעתי ישנה סיבה נוספת מדוע הם לא הצליחו ללכת בדרך האמת:

היצר לעבודה זרה היה כל כך גדול ועוצמתי עד שהוא דחף אותם בבהילות ובחיפזון להשיג תוצאות שישקטו את רעבונם. הוא לא נתן להם מנוחה ולא יישוב הדעת כדי לחשוב בהיגיון מהי הדרך הנכונה והטובה ביותר למילוי רצונם. "הלחץ" גרם להם לחפש

קיצורי דרך זמינים וקלים ליישום, גם אם הם חלקיים ביותר בדמות עבודה זרה כזאת או אחרת. והוא זה שהכשיל אפילו אנשים שידעו שיש אלוקים עליון שהוא בעל הכוחות כולם.

פרק מ"ב

- אם הבנתי נכון, היצר של עבודה זרה הוא לא רע, פשוט צריך לדעת לנווט אותו לעבודת ה' ולא לעבודת אלילים. אם לא נפחד מעבודה קשה ולא נכנע, אז היצר הזה של עבודה זרה ייתן לנו תמריץ, רצון וכוח לעבוד את ה'.
- הבנת נכון, כל הכבוד!
- זה למעשה התפקיד של היצר הזה. לדחוף אותנו לעבודת ה'! כמו כל כוח בעולם, גם בכוח הזה ניתן להשתמש וללכת בו בשתי דרכים הפוכות: לטובה או לרעה. אנחנו צריכים לנווט אותו לעבודת ה'. אם נצליח, נוכל להגיע למדרגות מאד גבוהות על ידו. ולא רק בודדים בעם ישראל יצליחו אלא גם המונים רבים. כולם ירצו להדבק בקב"ה ולהתקרב אליו.
- היצר הזה ידחוף את כל עם ישראל להגיע למדרגות גבוהות מאד ואפילו לנבואה ואף יעזור להם להיות כאלה. "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום".
- עכשיו אני מבין מדוע לא היה פשוט לחכמים שלפני עזרא לבטל את היצר הזה, משום התפקיד החשוב שלו! אלא שכעת השאלה מתהפכת: איך עזרא וסיעתו ביטלו אותו?
- הם ראו שאין ברירה. הם ראו שעם ישראל לא מצליח לכוון את היצר הזה לטובה, ובמקום שהוא יגרום לעם ישראל להתאמץ להיות נביאים של ה', הם הולכים לעבוד עבודה זרה. לכן, הם העדיפו לבטל אותו למרות שיחד עם ביטולו בוטלה גם הנבואה⁹⁸.
- מאותו הזמן ואילך⁹⁹ הפסיקו להיות נביאים בעם ישראל. זו אמנם אבדה נוראית ביותר, אך לא הייתה ברירה אחרת.
- מה הקשר בין זה לבין ביטול הנבואה?
- העלמתו¹⁰⁰ של היצר בתוך סיר של עופרת גרמה לכך שאנשים לא ירגישו בעוצמה רבה את הקשר בינם לבין הקב"ה וממילא לא ישתוקקו כל כך להתקרב אליו ולממש את הקשר

⁹⁸ לביטול הנבואה היו סיבות נוספות. לדוגמא: בעקבות החטאים הרבים שהיו במשך רוב ימי בית ראשון, נוצר נתק מסוים בין עם ישראל לבין הקב"ה. נתק שלא בקלות יכול להתאחות. הנתק הזה גרם להיחלשות הקשר בין הקב"ה לעם ישראל גם בימי בית שני. גלות בבל גרמה להחרפת הניתוק הזה, ולכן גם כאשר חזרו לארץ ובנו את בית המקדש, השראת השכינה בו לא הייתה במילואה.

⁹⁹ פירוש הגר"א על סדר עולם רבה, במש"כ על סוף תקופת הנביאים. "אדר היקר" עמ' ל'. "אורות" ישראל ותחיתו אות יח, עמ' לה-לו.

¹⁰⁰ יומא (טז): שמעתי בצעירותי מהרב יהושע צוקרמן שליט"א בביאור פסיקה יח' ב"ישראל ותחיתו" – חכמים ביטלו את כוח הדמיון הגדול שהיה אז וכתוצאה מזה הפסיקה הע"ז וגם הנבואה שהיא תלויה בכוח הדמיון. אולי כוונתו שביטול כוח הדמיון הוא זה שיצר את הנתק בין הרצון הפנימי של הנשמה להדבק בקב"ה לבין הנפש שלנו ולכן אין בנו תשוקה גדולה להתקרב אליו. יש שתי צינורות לחוש את רצונותיה של הנשמה הרוחנית-השכל והדמיון. השכל די חוסם אותן כיוון שיש לו כלים מאד מדויקים שהוא לא יכול לסטות מהם, ואילו הדמיון המשוחרר יכול לקחת את הרצונות הללו גם לכיוון שלילי של רצון לעבוד ע"ז מתוך דמיון שווא של התקרבות לאלוהים. כאשר ביטלו את הדמיון ממילא נותקה הדרך

הזה. הרצון הפנימי להיות נביאים ולהדבק בקב"ה נחלש. או במילים אחרות קשה מאד לקיים את מצוות "ואהבת את ה' אלוךך בכל לבבך ובכל נפשך". בלעדי היצר הזה קשה להגיע לרגשות אהבה עזים, וללא רגשות אהבה אלו לא ניתן להתקרב מאד לקב"ה, להידבק בו ולהיות נביאים.

- **לא הבנתי מדוע אין נבואה. נבואה היא הרי רק העברת מידע מהקב"ה לנביא, ומה בכך שהקב"ה רחוק מעם ישראל?**

- אתה לא תופס נכון מהי נבואה. אומר לך בקצירת האומר הגדרה יותר קולעת אל האמת: נבואה היא בעצם דבקות עצומה של נשמת היהודי בקב"ה. רק אחת מההשלכות של אותה דבקות היא העברת מידע לנביא. ורק חלק קטן מאד מהמידע הזה, הנביאים צריכים לומר לשאר בני האדם.

- **אז איך אנחנו ממשיכים לעבוד את ה'?** חכמים הרי ביטלו את כל הרצון לעבודת ה'!
- לא בדיוק. אם נתבונן בלשון הגמרא שם נראה שהם רק החביאו את היצר, אך לא המיתו אותו. הוא פשוט כלוא¹⁰¹ עמוק ולכן אנחנו לא מרגישים אותו בעוצמות שהיו פעם, אך עדיין יש הרגשה עמומה.

משל לאדם הנמצא בתוך בור וצועק. על אף שיש מחיצות שחוסמות את צעקותיו, מכל מקום, קול ענות חלושה, הדים קלושים, נשמעים בצורה מאד עמומה לבני האדם שנמצאים בחוץ.

כך גם כאן. בעקבות ההעלמה של היצר בתוך סיר העופרת, אנחנו מצליחים להרגיש רק בצורה עמומה את הקשר לקב"ה ולכן גם ההשתוקקות שלנו להתקרב אליו נחלשה מאד ואנחנו לא מרגישים בעוצמה רבה את הרצון להתקרב לקב"ה.

לרצון החלש שנשאר אין הרבה כוח, ואכן, היום אנחנו עובדים את ה' בעיקר על פי השכל שלנו שאומר שזו האמת ושיש לנו שליחות בעולם ועלינו למלא אותה. את אמירתו של השכל אמנם מלווה הרגשה פנימית דקה ועמומה שבדאי מוסיפה אושר וחשק בעבודת ה', בפרט כאשר אנחנו מעצימים אותה ומחזקים אותה, אך בכל זאת, ביחס למה שהיא הייתה פעם, היא קטנה מאד.

היחידה שלנו לחוש את רצון הנשמה, כך שאין בנו תשוקה לא לע"ז ולא לנבואה. העלמת כוח הדמיון יצרה מין מחיצה בין הנשמה לבינו ואנחנו לא מרגישים את היצר הזה של האהבה. הוא קיים בנשמתנו אך מחיצות של ברזל מפסיקות בינינו.
¹⁰¹ יתכן שכונת חז"ל - שהוא כלוא במחיצות עופרת - לאותה מחיצה החוצצת בין הנשמה לרגשות שלנו ובכך מונעת מאתנו להרגיש את ההשתוקקות והאהבה הזאת של הנשמה.

פרק מ"ג

כעת נאמר סיבה נוספת לחשיבותה הגדולה של מצוות "ואהבת". נתחיל בכלל ולאחר מכן נפרט ונסביר אותו.

הציווי של "ואהבת לרעך כמוך" כולל בתוכו ציווי על תיקון כל המידות! כיוון שאם לא נתקן את מידותינו לא נוכל להגיע לאהבת ישראל אמיתית ושלמה. וכפי שאתה וודאי יודע, זה כלל גדול בתורה לתקן את מידות הנפש!

- **מה? עד עכשיו ראינו ש"ואהבת לרעך כמוך" כולל את תיקון מידת הגאווה ורכישת מידת הענווה. איך הרב הגיע לתיקון כל המידות?**

- זה די פשוט. לא ניתן להגיע לאהבת ישראל גמורה ללא תיקון המידות. חשוב רגע: האם אדם שיש בו גאווה או אנוכיות יכול לקיים "ואהבת לרעך כמוך"?

- **בוודאי שלא.**

- כך גם אם הוא לוקה במידת הקמצנות או הכעס או הנקמה או הקנאה או הרדיפה אחר הכבוד או החומריות. מספיקה מידה אחת רעה כדי למעט, אם מעט ואם הרבה, את אהבתו לכל היהודים.

- **הרב עכשיו מדבר רק על חלק מהמידות ולא על כולן?**

- צודק. מצוות "ואהבת לרעך כמוך" אמנם כוללת **באופן ישיר** תיקון חלק גדול וחשוב מהמידות, אך לא את כולן.

היא כוללת מידות כגון האנוכיות, הקמצנות, החסד והרחמים, הענווה והקנאה. ברגע שאתה זוכה להגיע לאהבת יהודים רגשית, כנה ועמוקה, מתגלה שאין בך מידות רעות. אתה לא אנוכי ולא קמצן. אתה לא מקנא ולא חומד ויש בך ענווה, חסד ורחמים. אחרת, לא תוכל לאהוב באמת.

ולכן, כאשר התורה מחייבת אותנו להרגיש אהבה היא בעצם מחייבת אותנו לתקן חלק גדול ומשמעותי ממידותינו.

- **זו סיבה מספיק טובה להחשיב מאד את מצוות "ואהבת".**

נכון מאד. כעת אסביר מדוע אמרתי שהמצווה הזאת כוללת את תיקון כל המידות ממש. כוונתי הייתה שהיא כוללת אותם בצורה **עקיפה**, וכפי שאפרט כרגע:

אמרנו בשיעור הקודם (פל"ז) שמצוות "ואהבת" כוללת את תיקון הגאווה, וכעת אני מוסיף, שתיקון מידת הגאווה שדיברנו עליה ותיקון כל שאר המידות זה כמעט אותו דבר! למעשה, כל המידות הרעות נובעות מהגאווה הזאת, משקחת האמת הפשוטה, שאנחנו כולנו רק גילויים של הקב"ה ולא יותר ושאינו לנו שום קיום עצמאי מבלעדי ה' שמחיה אותנו! ברגע שאדם יודע ולא שוכח את האמת היסודית הזאת, כל מידותיו יתוקנו.

יוצא אפוא שהמהלך הוא כזה: על מנת להגיע לאהבה צריך לתקן את הגאווה. ועל ידי תיקון הגאווה יתקנו באופן טבעי גם כל שאר המידות שלנו.

אם כן, על ידי שנקיים את מצוות "ואהבת" נגיע בצורה עקיפה גם לתיקון כל המידות הרעות שלנו.

- כיצד מתיקון הגאווה מגיעים לתיקון שאר המידות?

- ההרגשה הזאת שאנחנו נפרדים זה מזה גורמת לנו להתחיל לחשוב בצורה פרטית:

למה לחברי יש ולי אין? באיזה זכות הוא עשה לי ככה?

ברגע שאלו הן המחשבות והתחושות שלנו נפתח פתח להתעוררות של כל מיני רגשות שליליים כגון: קנאה, כעס, קמצנות, כי אחרי הכל, הוא זה לא אנחנו. ואם יש לו, זה לא אומר שיש לי, כי אנחנו נפרדים.

אבל אם נבין ונפנים שהוא זה אנחנו, וכולנו חלקים מאותו גילוי אלוהי של נשמת האומה הישראלית, וכל אחד מבצע את חלקו וביחד כולנו מבצעים משימה אחת גדולה, ממילא המחשבות והתחושות השליליות הללו לא יהיו שייכות אלינו כלל.

- נכון. אם נהיה משוכנעים בזה לגמרי ותמיד נזכור זאת, באמת לא שייך ליפול

במידות הרעות הללו. כי הרי אין סיבה להתקמצן ואין סיבה לכעוס וכד'. זה כאילו להתקמצן ולכעוס על עצמי.

אם יש לחברי הרבה כסף זה אומר שיש גם לי, כי אנחנו אחד. בכסף הזה הוא יוכל להשלים את המשימה שלו, שהיא בעצם גם המשימה שלי. המשימה שמוטלת עליו היא בעצם משימה של כולנו!

אני לא מקנא בו, אלא אדרבא שמח בשמחתו. אני מרגיש כאילו לבן שלי יש הרבה כסף. וכשם שאני שמח באושרו של בני כך אני שמח באושרו של יהודי אחר. אם הוא פגע בי אני לא נפגע ולא כועס, כי אני מלמד עליו זכות ואוהב אותו.

- התלמוד הירושלמי (בדרים פ"ט הלכה ד) מסביר על ידי משל מדוע לא שייך לנקום ולנטור ביהודי:

משל לאדם שיד ימין שלו פגעה ביד שמאל. האם בעקבות הפגיעה תרגיש יד שמאל רגשות נקמה כלפי יד ימין ותשאף לפגוע בה?! בוודאי שלא. כך גם בתוך עם ישראל, ואף יותר מזה.

- עד עכשיו הרב הסביר רק חלק ממידות הנפש, אך יש מידות אחרות שלכאורה לא

קשורות לתיקון מידת הגאווה. מידות כגון: עצבות ומשיכה אחרי תאוות וכד'.

על ידי תיקון שלם של מידת הגאווה מתקנים גם את המידות הללו.

רק אדם המרגיש וחש שהוא משהו נפרד מהקב"ה יכול להרגיש שחסרים לו דברים. תחושת החוסר נובעת מהגוף החומרי ולכן היא מתעוררת רק כאשר הגוף הוא המרכזי והדומיננטי ולא הנשמה הרוחנית.

חשוב בבקשה: האם יתכן שיהודי חי בהכרה ברורה שיש בו נשמה אלוקית הדבוקה בקב"ה בכל רגע, ובעקבות הכרה זו הוא מרגיש שהקב"ה אתו בכל רגע ורגע וכל דבר שקורה בעולם הכל ממנו יתברך והכל לטובתו, האם יהודי כזה יכול להרגיש חסרון כלשהו?!

- **בוודאי שלא! הוא יהיה מאושר מעצם הקרבה לקב"ה.**
- נכון מאד. הוא לעולם לא יהיה עצוב ולעולם לא יחסר לו דבר.
- אבל כאשר אדם לא מכיר בעובדה זאת, או שהוא לא חי אותה בכל רגע ורגע, אז הוא מרגיש שחסרים לו דברים, כי כל מה שהוא רואה זה את הגוף הפרטי שלו, ולגוף חסרים הרבה דברים:
- חסר לו אוכל, חסרים לו מילוי תאוותיו וסיפוק צרכיו, חסר לו כבוד, חסר לו אושר! ואז מתפתח סוג של מרדף. הוא מתחיל לרדוף אחרי התאוות, הכבוד והכסף, ומתוך כך יוצא מן העולם באנחה ללא רוח. כמאמר חכמינו ז"ל בפרקי אבות (ד, כא):
- "הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מהעולם".
- יוצא אפוא, שהענוה, היינו, ההכרה הוודאית באמת היסודית שאין לנו שום קיום עצמאי מבלעדי ה' שמחיה אותנו וממילא שנשמתנו דבוקה בו בכל רגע ורגע וכן שכולנו עם אחד ממש, היא השורש לכל המידות הטובות.
- ואילו הגאווה, זאת אומרת אי ההכרה בעובדה הזאת, גוררת אחריה את כל המידות הרעות!

- **אפשר לסכם?**
- בשמחה. סיכום זה דבר חשוב מאד.
- **לאיזו מסקנה אפשר להגיע מהציווי "ואהבת לרעך כמוך"?**
- שאנחנו חייבים לתקן את המידות שלנו!!!
- יהודי יכול לקיים את המצווה הזאת בשלמות רק אם רוב בניין ומניין של מידותיו מתוקן. ממילא יוצא, שהציווי "ואהבת לרעך כמוך" כולל בתוכו גם ציווי לתקן את המידות שלנו! ממש לשנות את האופי שלנו!!!
- **זו בעצם כבר הסיבה השלישית¹⁰² מדוע מצוות "ואהבת" נחשבת כלל גדול בתורה.**

¹⁰² סיבה ראשונה – להעלות הנפש על הגוף (פרק לה). סיבה שנייה – האמונה השלמה בהשגחת ה' והשגת עמוה אמתית (פרק מ')

רציתי רק להוסיף, שמבחינתי התחדשה לי עכשיו תובנה נפלאה שלא ידעתי, שתיקון המידות זו חובה גמורה מהתורה ולא רשות או המלצה טובה. אף פעם לא חשבתי על זה, שממש אסור לנו להתקמצן, לבעוס וכד'.

איך אפשר להיות כזה מושלם? זה בלתי אפשרי!

- זה אמנם תהליך ארוך, אך הוא אפשרי. תהליך שאורך לפעמים חיים שלמים. זה לא משהו שכבר בגיל שלוש עשרה אפשר להגיע אליו. התפקיד שלנו בעולם הוא לצאת ממנו עם מידות¹⁰³ מתוקנות ונפש מתוקנת! אבל מכיוון שאנחנו לא יודעים מתי יגיע זמננו, ויש לנו הרבה עבודה, אז כדאי שנתחיל להזיז את עצמנו.

- באמת כדאי...

- בהמשך לדברייך אלה אני רוצה להאיר נקודה נוספת שהתבהרה לנו בשיעור זה. עד עכשיו הכרנו שני מקורות המלמדים אותנו את החובה לתקן את מידות הנפש שלנו. המקורות הידועים הם דברי חז"ל (רש"י על דברים יא, כב) על הפסוקים "ללכת בכל דרכיו" ו"ובו תדבקון" (דברים יג, וברש"י).

בפסוק השני התורה מצווה אותנו לדבוק בקב"ה, וחכמינו במדרש מבארים שהדרך לדבוק בקב"ה היא על ידי תיקון המידות.

תיקון מידות הנפש מכשיר את הנפש להיות דומה כביכול למידות של התגלות הקב"ה בעולם ומתוך כך היא מתקרבת אליו ודבקה בו, לפי הכלל שטבע המהר"ל ש"אהבה תהיה בין דומים" (הרחבנו בביאור כלל זה בפרק כ"ג).

עכשיו למדנו מקור נוסף לחובה לתקן את המידות - מצוות "ואהבת לרעך כמוך"! הציווי הזה כולל בעצם חיוב לתיקון המידות. את חלקן הוא כולל בצורה ישירה [חסד, רחמים, אהבה, ענוה וכד'] ואת החלק האחר בצורה עקיפה. אם אדם לא יתקן את מידותיו הוא לעולם לא יוכל להגיע לאהבת ישראל, ולכן כאשר התורה מצווה אותנו "ואהבת לרעך כמוך" היא בעצם אומרת לנו: תקן את המידות שלכם ותגיעו לאהבת ישראל.

¹⁰³ אופי טוב. לא מספיק שנתנהג יפה. צריך ממש לשנות את האופי שיהיה טוב ונוח בדרך האמצע. ומתוך האופי הטוב שלנו גם נתנהג יפה.

פזמון - אהבה - פזמון

אזודות,
קבלת תורה
ובתנות נוספות

לעילוי נשמת

ליאור כהן ז"ל

בן דינה בתיה שתבלטו"א

גלב"ע ו' כסליו התשע"ב

פרק מ"ד

- עד עכשיו הסברנו את חשיבות מצוות "ואהבת" בכך שהיא כוללת דברים אחרים חשובים ביותר: העלאת הנפש על הגוף, האמונה במציאות ה' ובהשגחתו ותיקון המידות. התורה במצוות "ואהבת לרעך כמוך" בעצם מחייבת אותנו להאמין באמונה שלמה בהשגחת ה', להעלות את הנפש על הגוף ולתקן את מידותינו, אחרת, לא נוכל לאהוב את ישראל.

לצורך השלמת הבנת העניין צריך להאיר נקודה חשובה שיש לה השלכות על שלושת הטעמים הללו:

בשיעורים הראשונים הגדרנו שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" צריכה להיות ברגש. ממש להרגיש אהבה. הגדרה זו חשובה מאד לצורך הבנה נכונה של כל הטעמים הללו. אם המצווה הייתה רק בשכל או במעשים הרי שהיא לא הייתה כוללת בתוכה את כל דברים הללו, כיוון שיש ביכולתנו לקיים את המצווה גם אם לא נתקן את מידותינו וגם אם לא נהיה אנשים רוחניים ולא חומריים. מספיק שנהיה אנשים ממושמעים שמקיימים את כל מה שכתוב.

אך מפני שזו מצווה על הרגש, קיומה המלא דורש מאתנו שינוי הכרתי, פנימי, אישיותי, ובכך, בעצם, מחייב אותנו להגיע לאמונה עמוקה בהשגחת ה', לתיקון המידות ולהעלאת הנפש על הגוף. אחרת, לא נוכל להרגיש אהבה אמיתית.

- **לפי שלושת ההסברים האלו יוצא, שכל החשיבות של אהבה בין יהודים היא מפני, שבדרך להגיע לאהבה זו יש כל מיני "רווחים", ו"הרווחים" הללו הם החשובים.**

- הבחנה יפה.

עד כאן עסקנו רק בשלב א', אך כעת נתחיל את שלב ב', ובו נעסוק בכל ה"מתנות" שנקבל על ידי האהבה עצמה ולא בדרך להגיע אליה.

- **אילו "מתנות" חשובות נקבל על ידי "אהבת ישראל"?**

- על ידי שאנחנו מרגישים אהבה זה לזה, עם ישראל זוכה להתרומם למדרגה מאד גבוהה ולהוציא את כוחותיו האלוקיים מן הכוח אל הפועל, וכפי שאפרט בעזרת ה' בהמשך. כתוצאה מאותה מדרגה גבוהה הוא גם יכול לקבל את התורה.

- **מה הקשר בין אהבת הרע שזו מצווה ברגש לבין קבלת תורה שהיא מצווה שכלית?**

חוץ מזה, כבר קיבלנו את התורה לפני אלפי שנים ומה הצורך כעת באהבת ישראל?

- לפני שאני מתחיל להסביר אני רוצה להגדיר קצת אחרת את העניין, מה שיעזור לנו להבין אותו קצת יותר טוב. אני מקווה שאתה זוכר מה שאמרתי לך בשיעור הראשון (פרק א'), ש"ואהבת לרעך כמוך" זה בעצם אחדות בעם ישראל.

אחדות ישראל זה מצב שכל היהודים אוהבים זה את זה. במקום להגיד ש"ואהבת לרעך כמוך" היא תנאי לקבל תורה, ניתן לומר ש"אחדות" היא תנאי לקבל תורה. כעת ניתן לגשת להבנת העניין וברצוני לפתוח, לשם שינוי, בתשובה לשאלה השנייה. עלינו לדעת שגם כיום, האחדות מהווה תנאי להבנת התורה כראוי ולגילוי סודותיה וטעמי מצוותיה. ללא אחדות, חלק גדול מסודות התורה לא יכולים להתגלות בעולם והתורה נשארת כמוסה.

- **וזה הכל? נראה לי שאנחנו די מסתדרים עם התורה שיש לנו כרגע.**
- ראשית, אנחנו לא מסתדרים! אנחנו מצפים ומחכים בכיליון עיניים ליום שבו יתגלו לנו סודות התורה וטעמי מצוותיה. עליך לדעת שכיום אנחנו רק "מגרדים" את פני השטח של התורה ולא מגיעים לעומקים הנפלאים החבויים בה.
- שנית, יש בהחלט נזק נוסף הנובע מחוסר אחדות, ועל אף שהוא גדול יותר מהנזק הראשון, בכל זאת, מכיוון שהתרגלנו אליו אנחנו פחות שמים אליו לב. חוסר אחדות גורם לנזק אפילו בחלק הגלוי של התורה ולא רק בחלק הנסתר והסודי. ככל שאנחנו יותר מפורדים כך אנחנו פחות מבינים את התורה וכתוצאה מכך יש יותר מחלוקות בין הרבנים, וכל אחד מבין את התורה בצורה אחרת. חוסר אחדות גורם לכך שקשה יותר להבין למה התורה מתכוונת ולמה חז"ל מתכוונים.

- **הרב מתכוון לכל המחלוקות ההלכתיות שקיימות בין הרבנים?**

- בהחלט כן!

- **מחלוקות הלכתיות בין הגדולים קיימות כבר אלפי שנים!**

- נכון. אבל הן הולכות ומחריפות ככל שחולפות השנים מאז חורבן בית המקדש והיציאה לגלות¹⁰⁴. ככל שעם ישראל הולך ומתפזר לקהילות נפרדות בכל מיני מקומות בעולם כך ההבנה שלנו בתורה נחלשת וממילא יש יותר ויותר ספקות, והמחלוקות הולכות ומתרבות.

בזמן שהייתה סנהדרין עוד הייתה דרך לקבל החלטות משותפות שחייבו את כל הרבנים, ועל אף המחלוקות והדעות השונות הייתה תורה אחת לכל עם ישראל. אך מאז שהיא הפסיקה לפעול, המחלוקות ההלכתיות מוסיפות בתוכנו עוד פיצול ועוד חוסר אחדות, לצערנו הרב.

אך עלינו לזכור שזו מחלה של הגלות והיא תתוקן בעזרת השם ותחלוף מן העולם. כאשר תהיה בתוכנו אחדות, לא רק שנבין יותר טוב את התורה וממילא באופן טבעי יהיו פחות מחלוקות, כיוון שכולם יבינו את הכוונה האמתית של התורה, אלא גם בזכות האחדות

¹⁰⁴ כדברי הגמרא בחגיגה (ה): "כיוון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה".

תקום סנהדרין שתברר את כל המחלוקות ותהיה מקובלת על כל עם ישראל והתורה תחזור להיות תורה אחת לעם אחד.

- טוב, עכשיו זה נשמע יותר מובן. רוצה הקב"ה לגלות לנו את התורה, ומכיוון שעם ישראל לא יכול להבין אותה כראוי אם הוא לא מאוחד, לכן חשוב לקב"ה שנהיה מאוחדים.

- יפה מאד. עכשיו אתן לך מקור והוכחה על הקשר בין אחדות לבין תורה, ובהמשך דבריי גם אנסה בעזרת השם להסביר את ההיגיון העומד מאחורי הדברים. מה המקור לעניין, אתה יודע?

- באחד מהשיעורים הקודמים הרב הזכיר שהמקור לכך הוא בספר אור החיים הקדוש [אור"ח].

- נכון מאד¹⁰⁵, והוא מדייק זאת מהפסוקים. לפני מתן תורה כתוב "ויחן שם ישראל נגד ההר" (שמות יט,ב). כתוב "ויחן" בלשון יחיד ולא כתוב "ויחננו" בלשון רבים כפי שלכאורה היה צריך להיות כתוב. וכתב רש"י על כך –

"כאיש אחד בלב אחד. שכל החניות עד עכשיו היו בתרעומת" (שם).

וזו לשון אור החיים הקדוש:

"ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים לא שיהיה בד בבד שעליהם אמר הכתוב חרב אל הבדים, אלא יתוועדו יחד ויחדדו זה לזה ויסבירו פנים זה לזה,

וכנגד זה אמר ויחן שם ישראל, לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד והן עתה הם ראויים לקבלת התורה" (שם).

וכן כתב שם ה"כלי יקר" –

"שלא היו ישראל ראויין לקבלת התורה עד אשר יהיה שלום ביניהם. בעלי אסופות נתנו מרועה אחד והתורה כל נתיבותיה שלום כי מתוך פירוד הלבבות זה אוסר וזה מתיר נמצא התורה כשתי תורות... שחודש זה שמזלו תאומים המורה על הדיבוק והאהבה שיחידיו יהיו תמים כתאומים זה לזה ואז יהיה שלום רב לאוהבי התורה" (שמות יט,ב)

- ישנם מספר דברים שלא מובנים לי בסיפור הזה. הרי התורה עוד לא ניתנה, וממילא בני ישראל עוד לא צוו על מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ואם כן כיצד הקב"ה ציפה מהם שיגיעו לאחדות?

¹⁰⁵ בעצם, המקור של אור"ח ושל הכלי יקר הוא דברי רש"י מהמדרש. מהעובדה שהתורה מציינת שעם ישראל היו מאוחדים מוכח, שהאחדות הייתה תנאי לקבלת תורה.

ועוד קשה לי, כיצד זה שבכל החניות הקודמות בני ישראל לא היו מאוחדים ודווקא כאשר הגיעו להר סיני והיו צריכים לקבל את התורה, "פתאום", "במקרה", הצליחו להיות מאוחדים?

- שאלות מצוינות והתשובה עליהן אחת היא. תנסה להיזכר איזה מאורע היסטורי קרה לפני מתן תורה!

- איך אני אמור לדעת דבר כזה?

- תסתכל מה כתוב בפרשה שלפני פרשת יתרו!

- פרשת בשלח? מה כתוב שם? יציאת מצרים, טביעת המצרים בים סוף, שירת הים... מלחמת עמלק.

זהו! המאורע הסמוך ביותר למתן תורה היה מלחמת עמלק.

- מצוין. כמו שאתה יודע, מלחמות זה דבר מאחד. כולם נלחמים יחד על החיים שלהם ועוזבים את כל הדברים הקטנוניים שביום יום גורמים למחלוקות ומריבות בין אנשים. רצה הקב"ה לתת תורה לעם ישראל, אך ידע שללא אחדות לא ניתן לעשות זאת. ולכן, שלח את עמלק להילחם בישראל, מה שגרם להם להתאחד בלבותיהם, ולפני שסרה אחדות זו מהם נתן להם את התורה.

ראה והתבונן בבקשה מה נפלאים דרכי ההשגחה. מלחמת עמלק הייתה בעצם אמצעי לקבל תורה!

- איזה הסבר נפלא. ישתבח שמו של הקב"ה שעושה אתנו חסדים טובים, אפילו כאשר אנחנו חוטאים וראויים למלחמה בעמלק, כמו שחכמים הסבירו במדרש תנחומא המפורסם (יתרו ג'), שהמלחמה בעמלק באה בגלל ש"רפו ידיהם מן התורה". ובכל זאת הקב"ה הוציא מעז ומהצרות דברים מתוקים וחסדים טובים.

פרק מ"ה

- אמרתי לך שאחדות חשובה לקבלת תורה. אך לא רק לך. יש מקורות לכך שבעצם כל מתנה טובה שעם ישראל אמור לקבל, הוא צריך בשבילה אחדות, דהיינו קיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך" על ידי יהודים רבים, וכפי שפירטנו בהתחלה.
- הקב"ה רוצה לתת לנו את המתנות הללו, אלא שאנחנו לא יכולים לקבל אותן אם אין בתוכנו אהבה ואחדות, שלום ורעות.
- חכמים אמרו:
- "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום" (עוקצין ג,ב).
- כלומר, על ידי שיש בינינו שלום ואהבה ורעות, יש לנו כלי לקבל ברכה, ואנחנו יכולים לקבל את המתנות הטובות שהקב"ה רוצה לתת לנו.
- העובדות שהרב ציין אמנם ממחישות עד כמה המצווה הזאת חשובה, לא רק ליהודי פרטי כזה או אחר אלא גם, ואולי בעיקר, לכלל ישראל ומתוך זה לכל הפרטים, אך עוד לא הבנתי מדוע זה ככה. מדוע אי אפשר לקבל את המתנות ללא האחדות והשלום בינינו.
- נכון מאוד. עוד קצת סבלנות ואז אסביר לך בעזרת השם, עד כמה שקוצר שכלי מצליח להבין, מדוע האחדות היא תנאי לקבלת המתנות הללו.
- על איזה עוד מתנות טובות הרב מדבר?
- לדוגמא: ארץ ישראל.
- אפשר להסביר ולהרחיב? הנושא הזה של ארץ ישראל מאד חשוב לדורנו בו אנחנו צריכים למסור את נפשנו עליה.
- אשמח לעשות זאת: כדי לכבוש ולשלוט בארץ ישראל צריך הרבה אחדות. ללא אחדות לא ניתן לקבל את המתנה הטובה הזאת.
- בתחילת פרשת שופטים נאמר:
- "צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ" (טז, כ),
- וזו לשון רש"י:
- "כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן".
- מפסוק זה עולה, שתנאי הכרחי להישארות בני ישראל בארץ ישראל הוא מינוי דיינים כשרים או במילים אחרות מערכת משפט תקינה וטובה.
- הרב בעצם לומד את החשיבות של האחדות מהחשיבות של מערכת משפט תקינה.
- כשם שמערכת משפט תקינה היא תנאי להישארות בארץ ישראל כך גם האחדות היא תנאי להישארות בארץ ישראל.

- נכון מאד.
- אני מבין מזה, שלפי הרב, אחת הבעיות העיקריות¹⁰⁶ במערכת משפט לא תקינה היא, שאין אחדות ואין שלום. דיינים לא כשרים מעוותים את הדין ולא רק שלא פותרים סכסוכים ומריבות אלא אפילו לפעמים מייצרים כאלה וכן מגדילים ומנפחים סכסוכים קיימים.
- נכון מאד. אני חושב שזו הבנה מאד פשוטה. ברגע שיש צדק יש גם אחדות ואז אפשר לשלוט בארץ ישראל.
- יש פסוק נוסף שמוביל אותנו לאותה מסקנה. בסוף פרשת כי תצא כתוב: "אבן שלמה וצדק יהיה לך... למען יאריכו ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך" (כה,טו).
- התורה מזהירה אותנו לפעול לעשיית צדק, וחס וחלילה לא לרמות, כדי שיאריכו ימינו על אדמת ישראל. אין ספק שצדק מוביל לאחדות ושלום, ורמאות לעומת זאת, גורמת לשנאה ותחרות.
- התורה בעצם אומרת לנו, שאם נתרחק מרמאות ישרו בינינו אהבה ואחדות ואז יאריכו ימינו בארץ ישראל.
- די פשוט.
- בוא תשמע רמז מאד יפה בעניין. בפרשת דברים ישנם שני פסוקים דומים אך קצת שונים. פסוק אחד נאמר לפני שמערכת הדיינים תוקנה¹⁰⁷ בעצתו של יתרו והפסוק השני נאמר לאחר¹⁰⁸ שהיא תוקנה.
- בפסוק הראשון כתוב שמשא אומר לבני ישראל: "ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ" (א,ח), ואילו בפסוק השני כתוב: "ראה נתן ה' אלקיך... עלה רש... אל תירא ואל תחת" (א,כא).
- בין שני הפסוקים ישנם לפחות שלושה הבדלים, אך אנחנו נעמוד כרגע על שניים מהם בלבד:
- בפסוק הראשון משה רבנו פונה לבני ישראל בלשון רבים "באו ורשו" ואילו בפסוק השני הוא פונה אליהם בלשון יחיד "עלה רש".

¹⁰⁶ כמובן שהבעיה העיקרית הנספגת היא עיוות האמת, וכידוע חותמו של הקב"ה אמת, ואחת הכתות שלא מקבלות פני שיניה היא כת השקרנים.

¹⁰⁷ בעצתו של יתרו הוספו שרי עשרות, חמישים, מאות ואלפים ועל ידי כך התבטלו התורים הארוכים, ובעקבות זאת המריבות נפתרו בקלות ובמהירות.

¹⁰⁸ מתוך ספרי "רשפי דת" על פרשת דברים. דייקנו בספר, שבין שני הפסוקים הנ"ל מופיעים כל הפסוקים העוסקים בעצתו של יתרו להוסיף אלפי דיינים למערכת המשפט ובכך לתקן אותה, ולכן פירשנו שזו הסיבה שהתורה כפלה פסוקים אלו כיון שכל פסוק מתאר מציאות אחרת בעם ישראל, מציאות אחת לפני התיקון ומציאות שנייה לאחריו.

בפסוק השני משה רבנו מוסיף את המילים "אל תירא ואל תחת" לעומת הפסוק הראשון שבו הן אינן מופיעות.

- **דיוקים יפים, אך איך הם קשורים לעניין האחדות והשלום?**

- לענ"ד הדברים פשוטים. הפסוק הראשון המדבר לפני תיקון מערכת המשפט, מתאר את מצבם של בני ישראל לפני התיקון. באותו זמן הם היו מפולגים ולא מאוחדים ולכן משה רבנו מדבר איתם בלשון רבים. באותו זמן הם לא עם אחד אלא אוסף של פרטים. לעומת זאת, הפסוק השני מדבר על מצבם לאחר תיקון מערכת המשפט, ואז מצבם כבר שונה בתכלית. באותו זמן כבר מדובר על עם מאוחד שבו כל אחד אוהב את השני ולכן משה רבנו פונה אליהם בלשון יחיד. הם עם אחד מגובש ומלוכד.

- **נפלא. עכשיו אני גם מבין את ההבדל השני. ברגע שהם מאוחדים הם יכולים לכבוש את ארץ ישראל ולכן משה רבנו אומר להם "אל תירא ואל תחת". עכשיו אתם לא צריכים לפחד שמא תפסידו במלחמה ולא תצליחו לכבוש את הארץ, מה שלא היה נכון בעודכם מפולגים ולא מאוחדים.**

- כל הכבוד!

אביא לך דיוק נוסף בפסוקים שגם מדבר על הקשר בין ארץ ישראל לאחדות וגם מדבר על המלחמה כגורם מאחד.

בסוף פרשת כי תצא לפני הסיפור על מלחמת עמלק, התורה מדברת על האיסור להחזיק בבית כלי משקל של רמאות, ומסיימת "למען יאריכו ימיו על האדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך".

חז"ל דורשים את הסמיכות בין משקל הרמאים לבין מלחמת עמלק באופן זה:

"אם שקרת במידות ובמשקולות הוי דואג מגירוי האויב..."

בוא ננסה להבין את הקשר בין החטא לעונשו. כאשר אנשים מחזיקים בבתיהם מדות ומשקלות שקריות ומתכננים לרמות זה את זה, זה סימן שהחברה היא אנוכית ומפולגת ולא איכפת לאנשיה לפגוע זה בזה. התוצאה הטבעית והבלתי נמנעת היא, שהאויבים נלחמים בעם ישראל ומציקים להם.

- **מדוע זה גורר את זה?**

- ההסבר הפשוט הוא, שברגע שהאויבים שלנו מזהים שהחברה הישראלית מפולגת הם מבינים שהיא חלשה ולכן מנסים להכריע אותה. אך לענ"ד יש הסבר נוסף, עמוק, לפי מה שאמרנו לעיל. הקב"ה הוא זה ששולח את האויבים להילחם בנו. זאת על מנת לאחד אותנו. הקב"ה לא אוהב שאנחנו נפרדים זה מזה, בפרט כאשר אנחנו נמצאים בארץ ישראל, ולכן שולח מלחמות שיאחדו אותנו ויחזירו אותנו למצב הבריא שבו כולנו מאוחדים ומלוכדים.

הכלל הוא, שכדי לחיות טוב בארץ ישראל צריך להיות מאוחדים. ואילו הפילוג מקשה על החיים בארץ ישראל, וגורר אחריו צרות ואויבים ואפילו הבעלות שלנו על ארץ ישראל הולכת ומתערערת.

- **ומה יקרה אם המלחמות לא יצליחו לאחד? או שהן יעזרו רק לפרק זמן קצר?**
- התשובה כתובה בפסוק עצמו: "למען יאריכו ימיה". אם המלחמות לא תעזורנה, לא תהיה לקב"ה ברירה והוא יאלץ לגרש את עם ישראל מארץ ישראל.

פרק מ"ו

- יש עוד מתנות טובות שתלויים באחדות?
- בוודאי. ירושלים. אך כאן דרושה אחדות יותר גדולה מאשר זו הדרושה לכיבוש הארץ. והסיבה לכך די פשוטה, זו מתנה יותר מיוחדת ויותר קדושה ולכן צריכה הכנה יותר גדולה. כפי שאתה יודע, ירושלים נכבשה על ידי עם ישראל רק לאחר שעברו כארבע מאות שנה מאז כניסתם לארץ ישראל. ארבע מאות שנה! זה נשמע לך הגיוני?
- ממש לא. מדוע לא כבשו אותה? הרי זה המקום אשר בחר ה' והיא הלב של ארץ ישראל?
- לפי דברינו עד כה התשובה מאד ברורה: הם לא היו מספיק מאוחדים ולכן לא היו מסוגלים לכבוש את ירושלים.
- איך הרב יודע שהם לא היו מספיק מאוחדים?
- ההוכחה הפשוטה ביותר לכך היא שלא היה להם מלך במשך כל אותן שנים. עד תקופת שאול ודוד, עם ישראל היה אוסף של שבטים ולא עם אחד מגובש, ובאופן טבעי כל שבט דאג לעצמו. במשך ארבע מאות שנה אוסף השבטים הזה עבר תהליך של התאחדות וגיבוש עד שהפך לעם אחד.
- מה הסימן לכך שהם הפכו לעם אחד?
- התשובה היא: עצם הרצון של רוב היהודים בדורו של שמואל שיהיה מלך אחד על כולם. הרצון הזה מוכיח שהם מבינים שהם עם אחד ושעליהם לפעול יחד ולכן הם צריכים מנהיג אחד, ולא משנה מאיזה שבט הוא. מלך אחד לכולם גם אומר שכל שבט צריך להילחם בעבור השבטים האחרים, וכפי שהוכח מיד עם כניסתו של שאול לתפקיד (שמואל א' פרק י"א).
- אז בעצם, הרצון שלהם במלך הוכיח שהם כבר הגיעו למצב אחדותי כזה שהם כבר מסוגלים לכבוש את ירושלים¹⁰⁹.
- נכון מאד, אך עם הסתייגות קלה. כנראה¹¹⁰ שהיה צורך בעוד מספר שנים בודדות ל"השלמת האחדות", שהרי לא שאול כבש את ירושלים אלא דוד.
- את המתנה האחרונה אני כבר יודע לבד.
- ...

¹⁰⁹ הרב גבי קדוש שליט"א: באופן זה הסביר הרב נריה זצ"ל (חוברת בשובנו לירושלים) מדוע הצלחנו לכבוש את ירושלים רק בתשכ"ז ולא בתש"ח, לפי שאז לא היינו מאוחדים במלחמה על ירושלים אלא מפולגים למחתרות שונות.

¹¹⁰ יתכן שהעיכוב נבע מסיבה אחרת, כגון שרק דוד יכול לכבוש את ירושלים, ואולי לא. וגם אם כן, מדוע הקב"ה לא "סידר" שדוד ימלוך קודם לכן.

- **בית המקדש!**
- נכון מאד. מהיכן אתה יודע זאת?
- **מהגמרא שהרב הזכיר, שבעוון שנאת חנם נחרב בית המקדש. במילים אחרות זה אומר שכאשר אין אחדות ואהבה לא ניתן לבנות את בית המקדש.**
- יפה מאד. כעת אני רוצה לסכם את הנושא האחרון שדברנו עליו. ר' עקיבא קורא למצוות "ואהבת לרעך כמוך" כלל גדול במשמעות של חשוב, בגלל שדברים חשובים ועצומים תלויים בקיום המצווה הזאת. אם יהודים יאהבו זה את זה ויהיו מאוחדים נוכל לשלוט בארץ ישראל ובירושלים ולבנות את בית המקדש, וכמובן לקבל תורה בשלמות. תראה כמה דברים חשובים ועצומים תלויים באותה מצווה!
- **אני חושב שאני קצת מבין מדוע כל כך הרבה דברים חשובים תלויים באחדות ושלוה בתוך עם ישראל. כאשר עם ישראל מאוחד יש לו כוח והוא מגיע למדרגה רוחנית גבוהה ולכן יכול לקבל את המתנות הקדושות הללו.**
- אתה בהחלט בכיוון הנכון. אהבה בין יהודים מחברת אותם והופכת אותם לדבר אחד גדול בעל עוצמה אדירה. אני מאמין שאתה זוכר שדיברנו בשיעורים הקודמים שלאהבה יש כוח לחבר בין הנפשות. הרגשת הַיְחָד והאחדות מחברת בינינו וגורמת לכך שכל יהודי מקבל כוח משאר היהודים. יהודי שאוהב יהודים - הוא יהודי שבעצם מחובר ליהודים אחרים, מה שנותן לו כוח ועוצמה. ואילו יהודי לא אוהב הוא יהודי מנותק. יהודי בודד וחלש.
- **דברי הרב כעת מאד מתחברים למה שהרב הסביר על הנשמה הכללית שמחברת את כל היהודים בכל הדורות לדבר אחד. הנשמה הכללית הזאת בעצם נותנת לנו את האפשרות להתחבר לכל היהודים גם בדורות שעברו וגם בדורות שיהיו והיא הופכת אותנו לדבר אחד עוצמתי מאד.**
- נכון מאד. הנשמה הכללית מאחדת אותנו "בכוח", דהיינו, היא נותנת לנו את האפשרות להיות אחד, ובלעדיה, גם אם היינו אוהבים זה את זה לא היינו מתחברים זה לזה אלא מעט.
- לעומת זאת, "אהבת ישראל" מוציאה מן הכוח אל הפועל את האחדות הזאת, וכל שנאהב זה את זה ונאהב את האומה הישראלית כך יותר נתחבר זה לזה ולנשמה הכללית. "אהבת ישראל" היא גורם ראשון במעלה לחבר את היהודים לאותה נשמה כללית ודרכה להתחבר לכל היהודים בכל המקומות ובכל הדורות, וממנה ומהם לשאוב כוח ותעצומות נפש.
- **יש עוד דברים שמחברים בינינו?**

- בוודאי. לימוד תורה וקיום מצוות. כאשר יהודי לומד תורה ומקיים מצוות הוא דבק בקב"ה, וכפי שאמרנו לעיל (פרק י"ד) בשם האר"י ז"ל, שלמילה "מצווה" יש גם משמעות של "צוות" - קבוצה. ככל שיהודי ילמד יותר תורה ויקיים יותר מצוות, כך הדבקות של נשמתו בקב"ה תלך ותגדל. וברגע שיהודי דבק בקב"ה הוא מתחבר גם לשאר היהודים שגם הם דבוקים בו. אך זה כבר נושא אחר.

פרק מ"ז

- אני רוצה לחזור לבאר את הקשר בין תיקון המידות ואהבת ישראל לבין קבלת תורה. אין ספק שיש קשר הדוק ביניהם, ואדם שמידותיו לא מתקנות או שהוא אנוכי ולא אוהב יהודים לא יכול לקבל את התורה בצורה שלמה, אלא רק קרעים ממנה.
- הרב יכול להביא דוגמא ליהודי שהוא אוהב ישראל גדול ומתוך זה זוכה להבין את התורה ולזכור אותה בדרך פלאית ועל טבעית?
- בשמחה - משה רבנו. משה רבנו היה אוהב ישראל עצום, שמסר את נפשו על הצלת עם ישראל מספר פעמים. בעקבות אהבה רבה זו הוא קיבל כוחות אדירים מעם ישראל, מה שנתן לו את היכולת לקבל את התורה של כל עם ישראל לדורותיו – להבינה, לזכור אותה ולהפנים אותה - ולהוריד אותה לעם ישראל. הקשר הנפשי העצום שהיה לו עם בני ישראל זיכה אותו במדרגה נבואית עצומה שעל ידה קיבל את התורה ודיבר עם הקב"ה פנים בפנים.
- לכן, כל אותן ל"ח שנים שעם ישראל היה נזוף לקב"ה¹¹¹, הוא גם לא דיבר עם משה רבנו באותה מדרגה של חיבה שהיה רגיל לדבר אתו, אלא במדרגה אחרת נמוכה הרבה יותר. הסיבה לכך פשוטה: כאשר עם ישראל רחוק מהקב"ה, גם משה רבנו רחוק מהקב"ה, כיוון שהכוח הגדול שלו נמשך מהם והוא מגיע אליו בזכות האהבה שלו אליהם. לכן כאשר להם אין כוח גם למשה רבנו אין כוח.
- אפשר אולי דוגמא אחרת? משה רבנו הוא במדרגה כל כך גבוהה שקשה ללמוד ממנו על אנשים רגילים.
- אין בעיה - ר' עקיבא. ר' עקיבא הוא פלא לא מוסבר ולא מובן. הוא התחיל ללמוד לקרוא בגיל ארבעים, ותוך שנים עשרה שנה היו לו שנים עשר אלף תלמידים ותוך עשרים וארבע שנים היו לו כבר עשרים וארבעה אלף תלמידים גדולים וחשובים. הוא הוכר לגדול הדור¹¹² וכל התורה שבעל פה עברה דרכו¹¹³. תלמידיו היו גדולי הדורות כמו רשב"י, ר' מאיר ור' יהודה ועוד. ההסבר לתופעה פלאית זאת ששמה ר' עקיבא, לעניות דעתי, קשור לענייננו.

¹¹¹ בעקבות חטא המרגלים שהצטרף לחטא העגל. מאז אותו חטא ועד שנת הארבעים ליציאה ממצרים התורה לא מספרת לנו שום דבר אלא פשוט מדלגת על תקופה זו.

¹¹² לענ"ד לא לחינם שמו ושם אשתו דומים לשם של אבי האומה הישראלית 'עקב אבינו ושל אמנו רחל. הדמיון בשמות בא לרמז על הגדלות של ר' עקיבא ועל התפקיד המרכזי שלו ושל אשתו בעם ישראל.

¹¹³ הוא מכונה ר' עקיבא סתומתאה (מגילה ב.). רש"י שם הביא שני פירושים ומשניהם עולה גדולתו העצומה. ר' עקיבא היה אחד מאותם ארבעה שנכנסו לפרדס והיה היחיד שיצא ללא נזק. אמר עליו אחד מגדולי התנאים "כל חכמי ישראל עליי כקליפת השום חוץ מהקרח הזה", וכונתו הייתה לר' עקיבא.

ר' עקיבא היה מתוקן מאד במידותיו, כדברי אשתו רחל שהכירה את אישיותו המעולה עוד בהיותו רועה אצל אביה ואמרה עליו שהוא "צנוע ומעלי [ומעולה]". כמו כן מכירים אנו את אהבתו הגדולה לעם ישראל עד שאמר ש"ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה, ואפילו כעס על תלמידי חכמים בהיותו רועה, כיוון שחשב שהם מתגאים על היהודים הפשוטים. עם כזאת אהבת ישראל ייחודית מובן מאד מהיכן שאב כוחות נפש אדירים ללמוד תורה בהתמדה עצומה ולבלוע אותה אל קרבו.

דרך אגב, יתכן שרחמים אלו לעם ישראל והמידות המתוקנות שלו, באו לו גם¹¹⁴ עקב היותו רועה צאן כאבות האומה הישראלית. אברהם, יעקב ומשה היו רועי צאן והיו ידועים במידת החסד והרחמים שלהם. יתכן מאד שעיסוק זה עזר להם להגיע למה שהם, על ידי שהרגיל אותם לרחם על הבריות ולהיות קשובים לצרכיהם.

יש לי דוגמא פשוטה לצד השני, למי שלא מתוקן במידותיו כראוי למדרגתו ולא אוהב יהודים כפי שראוי שיאהב בהתאם למדרגתו. גם דוגמא זו קשורה לר' עקיבא: כוונתי לאותם עשרים וארבעה אלף תלמידיו הראשונים של ר' עקיבא. אותם תלמידים למדו תורה אצל גדול הדור ובכל זאת נענשו בעונש מיתה בגלל "שלא נהגו כבוד זה בזה". תלמידים שלא מכבדים מספיק זה את זה, לא ראויים להיות תלמידים של ר' עקיבא ונגזרת עליהם מיתה.

הבאת דוגמא מצוינת, אך לפני שאני מתייחס אליה, ויש לי הרבה מה להתייחס אליה, אני רוצה להביא דוגמא נוספת, קדומה הרבה יותר, לחשיבות תיקון המידות ואהבת ישראל ללימוד תורה. לאיזה צורך נתן לנו הקב"ה את ארבעים ותשעה ימי ספירת העומר לפני מתן תורה?

- **הטעם שאני מכיר הוא כדי שנתכונן לקבל את התורה!**
- יפה. וכיצד מתכוננים לקבל תורה? מה אדם יכול לעשות כדי שיזכה להבין נכון יותר את התורה וכדי שהתורה תופנם בקרבו ותהיה לו תורת חיים?
- **חיזוק הרצון¹¹⁵ לקבל את התורה וללמוד אותה. ברגע שיהודי ידע איזה אוצר יש לו מתחת ליד, איזה דבר נפלא ועצום נפל בחלקו להיות הוגה בו ולהתקרב דרכו לקב"ה, הוא ישתוקק ללמוד את התורה ויעשה זאת מתוך שמחה ואהבה. ללימוד תורה כזה יש ערך עצום. ולכן סופרים כל יום שמתקרבים בו למתן תורה.**

¹¹⁴ לפי מה שכתבנו בפרק ל' לגבי הקשר בין אהבת ה' לאהבת ישראל מובנת מאד אהבת ישראל העצומה שהייתה בר' עקיבא, לפחות בסוף ימיו. כאשר הרומאים סרקו את בשרו במסרקות של ברזל אמר לתלמידיו שכל ימיו השתוקק לקיים בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך. למדנו מכאן שלבו היה מלא באהבת ה' עצומה, ולפי הסברנו, מתוכה הוא הגיע לאהבת ישראל כל כך גדולה.

¹¹⁵ ספר החינוך: "להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד והנכסף ללבנו... מתי תבוא העת הנספסת הזו. כי כשהאדם מונה ימים לזמן ידוע, הוא מראה כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא". והוספנו לבאר על פי טעם זה, שמטרת הספירה היא לחנך אותנו שראוי שנרצה ונשתוקק לקבל את התורה, ולהביא אותנו לידי כך.

- יפה מאד. אני רוצה להוסיף לך טעם נוסף. חכמי הקבלה¹¹⁶ חילקו את שבעת השבועות של ימי ספירת העומר לשבע מידות, כך שבכל שבוע מתקנים מידה אחת. כל שבוע מחולק אף הוא לשבעה חלקים. כל יום והתיקון שלו הקשור לאותה מידה של אותו שבוע, ובסך הכל ארבעים ותשעה תיקונים. לפי שיטה זו, הדרך עיקרית להתכונן לחג השבועות היא על ידי תיקון המידות.
- את ההכנה הזאת צריך לעשות בכל שנה ושנה, לפני חג שבועות, כיוון שבכל שנה ושנה אנחנו מקבלים, במידה מסוימת, את התורה מחדש ולכן צריך להתכונן מחדש בכל שנה ושנה. ככל שמידותיו של האדם יהיו יותר מתוקנות כך הוא יזכה לקבל יותר את התורה.
- **לעיל הרב דיבר על אהבת ישראל ואילו כעת הרב מדבר על תיקון המידות! אלו הם שני דברים שונים.**
- לא מדויק. תיזכר מה שאמרתי לך באחד השיעורים הקודמים (פרק מ"ג). חלק גדול מהמידות שלנו קשורות באופן ישיר לאהבת ישראל. כגון: ענווה, אהבה, חסד, נדיבות, עין טובה, לא לחמוד וכד'. אחת הסיבות שתיקון המידות חשוב כל כך לקבלת תורה היא משום שהוא מביא את האדם המתוקן לידי קיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ולאחדות.
- **זה כמובן מתחבר עם מה שהרב אמר לעיל (פרק מ"ד), שאחדות היא תנאי בסיסי והכרחי לקבל תורה ולהפנים אותה. לאהבת ישראל אמתית וטהורה ניתן להגיע רק על ידי תיקון המידות ובראשן הענווה והחסד.**
- נכון מאד. כל זמן שאדם מקנא, כועס או מתנהג באנוכיות וכד' הוא רחוק מאהבת ישראל. בימי ספירת העומר אנו מתקנים את מידותינו ואף מזככים את החומר שלנו ועל ידי כך זוכים להגיע לחג השבועות, חג האחדות והתורה, באהבה, באחדות ובשלום ומתוך כך זוכים לקבל תורה כהלכתה.

¹¹⁶ הובא באריכות בספר התודעה עמודים תס-תסב.

פרק מ"ח

- מדוע הרב קרא לחג שבועות חג האחדות?
- משום שביום זה אנו מקבלים את הארת התורה¹¹⁷ והיא מאחדת אותנו ומעוררת אותנו לאהבת ישראל. התורה משותפת לכל עם ישראל ולכן יש בכוחה לאחד אותנו. אל תשכח מה שאמרתי באחד השיעורים הקודמים (פרק מ"ד), שתורה ואחדות הולכות יחד זו עם זו. היחס בין התורה והאחדות הוא הדדי. כשם שאחדות היא תנאי לקבלת תורה, כך גם התורה היא תנאי לאחדות.
- כן, אבל אין שום זכר לכך שחג שבועות הוא חג אחדות. מוזר, לא?
- באופן כללי כל שלושת הרגלים קשורים לאחדות. אלו חגים שבהם כל עם ישראל עולה לרגל ונפגש זה עם זה. זו תקופה מאד מאחדת, שבה כל ישראל נמצאים במקום אחד סביב בית המקדש והכהנים.
- חז"ל אף אמרו, שברגל כל ישראל חברים, והיינו שאפילו הצדיקים המכונים "חברים" שמקפידים כל השנה להיזהר מטומאה, מותרים להתחבר לעמי ארצות שלא הקפידו על טומאה. ולמרות שהאחדות היא מאפיין של כל הרגלים, בכל זאת, יש בחג שבועות אחדות גדולה עוד יותר.
- עדיין קצת מפריע לי שאין לכך אפילו רמז אחד בתורה עצמה.
- התכוונתי בדיוק עכשיו לתת לך מספר רמזים. כאשר מתבוננים בחג הקדוש הזה רואים אפילו רמזים עבים:
- בספר במדבר (כג, יט) נאמר על חג שבועות:
- "ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים".
- התורה מצווה אותנו להביא בחג שבועות קרבן שלמים בתור קרבן ציבור. ואף על פי שקרבן שלמים בא בדרך כלל כקרבן יחיד, בחג עצרת אנו מביאים אותו כקרבן ציבור, כמו שכתוב בפסוק לעיל "ועשיתם" בלשון רבים.
- וזו לשון הרמב"ם (הל' מעשה הקורבנות פ"א הל"ד):
- "ואין בקורבנות הצבור שלמים חוץ משני כבשים הבאים עם לחם התנופה בעצרת והן הנקראין זבחי שלמי צבור".
- למה חג שבועות יוצא דופן בעניין הזה?

¹¹⁷ מהר"ל תפארת ישראל פכ"ה - "אבל ביום מתן תורה שהתורה שומרת מן יצר הרע עד שאינו מושל באדם אין הרחקה אליו ולפיכך היו מביאין שתי הלחם של חמץ בעצרת דוקא". הארת התורה, שהיא הטבע הפנימי שלנו, מעוררת את הכוחות הפנימיים שבתוכנו המלאים קדושה ואהבה ולכן הננו רחוקים מיצר הרע ומפילוג.

- ראה, טעמי תורה נשגבים מבינתנו ואנו יכולים להבינם באופן חלקי בלבד. לפי דברינו לעיל ניתן קצת להבין. בחג השבועות, חג האחדות, כל ישראל הופכים להיות כפי שהיו ביום מתן תורה – איש אחד בלב אחד, ולא אנשים פרטיים נפרדים זה מזה.
- לכן, דווקא ביום זה יכול הצבור הישראלי להקריב קרבן שלמים, כיוון שביום הזה הם כל כך מאוחדים עד שהם נחשבים אדם אחד. ומשום כך, על אף שצבור הוא זה שמביא את הקרבן, בכל זאת הוא לא נחשב קרבן צבור אלא קרבן יחיד.
- **מדוע דווקא בקרבן שלמים יש חילוק בין צבור ליחיד?**
- כדי לענות על שאלה זו צריכים אנו להתבונן במהות של הקרבן הזה. חז"ל גילו לנו שמהותו של הקרבן רמזה בשמו - "שלמים - שמטילים שלום בעולם" (רש"י ג,א), ושלוש הוא אחדות. זהו קרבן, שעניינו להטיל שלום בין אדם לחברו ושלוש בין אדם למקום, לאחד את כולם כפי מה שהם באמת.
- ואולי זו אחת הסיבות שקרבן שלמים לא בא כקרבן צבור במשך כל ימות השנה, כיון שבמשך כל ימות השנה אין כל כך שלום ואחדות בין פרטי עם ישראל, וכיצד יביאו צבור לא מלכוד¹¹⁸ קרבן שְׁעִינֵנו להרבות שלום ורעות בעולם. ולכן, דווקא בחג שבועות שמתגלית בו הארה של תורה, ומצד התורה עם ישראל מאוחד, צבור כן יכול להקריבו. ביום זה הצבור נחשב כאיש אחד בלב אחד.
- באותו פרק בספר במדבר (כג,כב) ישנו פסוק נוסף שמלמדנו על המהות של חג שבועות. מיד לאחר שהתורה מדברת על חג השבועות, היא מזכירה את מתנות העניים ככתוב "וּבְקִצְרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּתֶךְ שֶׁדֶךְ בְּקִצְרְךָ... לַעֲנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". נשאלת השאלה, מה מקומן של מתנות עניים כאן?
- **כמדומני שרש"י שם מביא את דרשת חז"ל על שאלה זו, שהתורה באה ללמדנו שכל הנותן מתנות עניים כראוי מעלה עליו הכתוב כאילו בנה את בית המקדש והקריב בו קרבנות.**
- יפה מאד, אך אם נתבונן נראה שחז"ל רק ענו מדוע מצוות אלו נמצאות באמצע פרשיית שלושת הרגלים, אבל עדיין צריך להבין מדוע הן מופיעות דווקא בסמוך לעניין חג השבועות ובאותה הפרשייה שלו, ולא מופיעות כפרשייה בפני עצמה, כראוי להן!
- **ומה התשובה לשאלה זו?**
- אם נתבונן תראה שבחג שבועות אין מצווה מיוחדת שצריך לעשות, חוץ מהקרבנות קרבנות בבית המקדש. התורה הצמידה לחג השבועות את מצוות מתנות עניים כדי ללמדנו שיש קשר הדוק ביניהם. היא מלמדת אותנו שמצוות היום היא להרבות אהבה

¹¹⁸ אדם פרטי יכול להביאו על אף שהוא פרט, כיון שמגמתו ליצור שלום נקודתי בינו לבין הקב"ה, ולפחות האדם שמביא את הקרבן נמצא באחדות ולא בשנאה. האדם המקריב שלם עם עצמו ועם בוראו.

ואחדות, כדי שמתוך זה נוכל לקבל את התורה שהיא המהות של היום הקדוש הזה. וכיצד נרבה אהבה? על ידי קיום מצוות נתינה לעניים. המצווה הזו נובעת מהערבות ההדדית שקיימת בתוך עם ישראל והיא מחנכת אותנו לאהוב, לדאוג ולעזור לכל היהודים ובפרט לאלו הזקוקים לעזרה שהם העניים. ככה מתכוננים לקבל את התורה!

- יפה מאד!

- גם השם "עצרת" רומז לעניין האחדות שבחג שבועות. משמעות השם היא מלשון כינוס והיאספות. זה חג שבו אנו צריכים להתכנס ביחד לא רק פיזית אלא גם ובעיקר נפשית ורוחנית. אנו צריכים לחשוב ולהרגיש שאנחנו עם אחד. מאותה סיבה קוראים בחג הזה דווקא את מגילת רות, שהיא מגילת החסד.

מערער שפּיטעס-נעשער

מרד בר כוכבא
ומות תלמידי ר"ע –
הסיפור המלא

לעילוי נשמת

ג'קלין [יעל] ע"ה בת עישה תבלטו"א

נלב"ע ג' אלול התשס"ה

פרק מ"ט

- הרב אמר שיש לו הרבה מה לשאול על הסיפור של ר' עקיבא ותלמידיו.
- נכון. יש לי הרבה מאד שאלות!
- אני לא רואה כאן אפילו שאלה אחת. הסיפור הזה ידוע וברור לחלוטין. בסך הכל כמה שורות בגמרא.
- טוב, אם כך הרשה לי בבקשה לשאול אותך שאלה.
- בשמחה.
- אתה לא חושב שמוות הוא עונש חמור מידי בשביל איסור קטן של "לא נהגו כבוד זה בזה"? זה לא שהם שנאו ח"ו, אלא בסה"כ לא נהגו כבוד. וגם אם תאמר שזה לא איסור קטן, עדיין קשה להבין למה אי אפשר עונש פחות חמור.
- שאלה טובה. יש עוד אחת?
- למה הם מתו דווקא בתקופה היפה והשמחה ביותר בשנה, בשבעת השבועות שבין פסח לעצרת. הרי לפי הרמב"ן על התורה (ויקרא כג, לו) תקופה זו הייתה [לפני מיתתם של תלמידי ר"ע] תקופה שמחה ומיוחדת של הכנה לקבלת התורה והייתה מעין חול המועד ארוך.
- עד כדי כך?
- כן, עד כדי כך! למה הם מתו דווקא בתקופה הזאת והפכו לנו אותה מתקופה שמחה לתקופה עצובה של אבל?
- גם זו שאלה טובה, שהרי אצל הקב"ה הכול מתוכנן ואין ספק שהעיתוי אינו מקרי. עכשיו מתעוררת גם לי שאלה: למה התורה שלמדו לא הגנה עליהם, הרי בזכות התורה העולם קיים? ובמיוחד כשמדובר בתקופה הסמוכה¹¹⁹ למתן תורה?
- נכון מאד. שאלה נוספת - למה מתאבלים עליהם כל כך הרבה ימים? למה לא יום אחד? היו עוד אסונות מאד גדולים בעם ישראל שבהם קהילות גדולות ועצומות נרצחו ובהם תלמידי חכמים למאות ואלפים.
- אני לא כל כך מבין את השאלה. זה היה אסון נורא ואיום.
- נכון! אבל עדיין מדובר באסון פרטי של דור מסוים. זה לא כמו חורבן בית המקדש שהוא כללי ואפילו עליו מתאבלים רק שלושה שבועות.
- יש עוד שאלות? אני ממש לא מבין איך לא חשבתי על כל השאלות האלה קודם!

¹¹⁹ אפשר לענות על זה, שדווקא זו התקופה הרחוקה ביותר מחג שבועות של שנה שעברה. ממש סוף השנה מהבחינה הזאת. לקמן ענינו תשובה נוספת על שאלה זו.

- יש גם יש. כיצד יתכן שכל התלמידים מתו, כל העשרים וארבעה אלף? לא היה אפילו צדיק אחד שראוי לצאת זכאי מעונש כל כך נורא ואיום? הרי בכל צבור יש מדרגות. מאד מוזר!
- ושאלה אחרונה ממש קשה: למה מתו דווקא תלמידי ר"ע ולא תלמידים של רב אחר? מצד אחד זה נראה כישלון עצום של ר"ע, אך מצד שני אין בשום מקום בדברי חז"ל ביקורת עליו.
- **אני יכול להוסיף עוד שאלה?**
- בכבוד.
- **אם הם לא נהגו כבוד זה בזה והיה מגיע להם עונש מוות על כך, זה סימן שהם חטאו חטא חמור מאד, ואם כן למה אנחנו כל כך מצטערים על פטירתם של אנשים לא צדיקים כביכול?**
- יפה מאד, שאלה טובה, שגם תתורץ בעזרת השם בהמשך דברי.
- אתה רוצה ללמוד "שיטה" כיצד לפענח סוגיות מורכבות כגון אלו?
- **בוודאי. אני רוצה לדעת איך ללמוד!**
- הסכת ושמע: כאשר אתה ניגש לסוגיה מורכבת כגון זו ויש לך שאלה עליה, אל תנסה לחפש תשובה רק לאותה שאלה. הסיבה לכך פשוטה: תשובה מקומית לשאלה זו בלבד, תהיה, פעמים רבות, לא נכונה או לפחות לא מדויקת, כיוון שדברי חז"ל הם מאד עמוקים ויש הרבה מה להתבונן בהם. לפני שאתה מנסה לענות על השאלה שהציקה לך תנסה לשאול את כל השאלות שעולות לך בראש על העניין, גם אם נראה לך שיש לך תשובה מקומית לכל שאלה. יתכן מאד שהעלאת כל השאלות ביחד תכונן אותך לתשובה אחת כללית¹²⁰.
- **למה זה ככה?**
- כיוון שדברי חז"ל הם לאנשים מתבוננים היודעים להעמיק חקר ולא לאנשים שחושבים שהם קוראים עיתון או ספר. עלינו לזכור שחז"ל מקצרים מאד בדבריהם. אחת הסיבות לכך היא מפני שדבריהם עברו מדור לדור בעל פה ולכן היה צורך לקצרם. סיבה נוספת היא, שחכמים רצו להסתיר חלק גדול מהמסרים שבתוך דבריהם מעיניהם של אנשים רבים שלא ראויים לכך (רמב"ם בפיהמ"ש בהקדמה לפרק חלק).
- **זו הסיבה שהרב שאל את כל השאלות האלה? כדי שנוכל להבין מתוך כולם את המהלך שמסתתר בתוך דברי חז"ל "תמימים" אלו.**
- אמת ויציב. חזק וברוך.

¹²⁰ מצד שני, אסור רק לחפש תשובה כללית ורעיונות גדולים. לפעמים התשובות הן פשוטות ונקודתיות. צריך לבדוק כל דבר לגופו, מבלי להיות "משועבד" לאף כלל.

פרק נ'

- בוא ננסה ביחד, בעזרת השם כמובן, לפענח את המסר המרכזי שחז"ל רצו להעביר לנו. תנסה רגע לחשוב. למה דווקא תלמידי ר"ע מתו ולא אנשים אחרים, סתם אנשים פשוטים? הרי סביר להניח שאנשים אחרים לא היו יותר מתוקנים מהם.
- **אולי מפני שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה. הם היו יותר צדיקים מאנשים אחרים ולכן הקב"ה הקפיד עליהם יותר.**
- הגיוני מאד. אז מדוע דווקא תלמידי ר"ע, ולא תלמידי רבנים אחרים? האם רק תלמידיו חטאו בזה? האם רק תלמידי ר"ע היו צדיקים שהקב"ה מדקדק איתם כחוט השערה? וגם אם תאמר שהם היו צדיקים יותר מתלמידי הרבנים האחרים, האם ניתן לומר זאת על כל עשרים וארבעה אלף תלמידיו, שכולם היו צדיקים יותר מתלמידים של רבנים אחרים?
- **מאד לא הגיוני! כנראה שהעונש הנורא הזה בא עליהם לא רק בגלל שהיו צדיקים אלא גם בגלל שהם תלמידים של ר' עקיבא. עצם העובדה שהם תלמידים של ר' עקיבא גרם לכך שהקב"ה דקדק איתם יותר מאשר עם תלמידי חכמים אחרים.**
- מצוין. על מנת להבין את הסיבה לכך, עלינו לחזור אחורה וללמוד על ההיסטוריה של ר"ע והאישיות שלו. בוא ננסה ללקט את כל מה שחכמים גילו לנו על ר' עקיבא וננסה לראות האם גם כאן הם העבירו לנו מסר. חכמים לא סתם מספרים כל מיני סיפורים היסטוריים. לצורך כך יש ספרי היסטוריה. הם מגלים לנו רק פרטים הנצרכים להבנה עמוקה של מה שהתרחש, על מנת שנלמד מהם הדרכה תורנית וערכית.
- **אילו דברים אנחנו יודעים על ר' עקיבא?**
- נתחיל בדברים הידועים לכולם. אנחנו יודעים שהוא אמר ש"ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה. הזכרנו למעלה גם את דברי הגמרא עליו שהוא "צנוע ומעיל [ומעולה]", דהיינו, שהיו לו מידות מתוקנות ביותר. ר' עקיבא היה אישיות למופת. יש גם גמרא מדהימה עליו:
- **"תניא, אמר רבי עקיבא: כשהייתי עם הארץ אמרתי: מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור" (פסחים מט:).**
- **לא יתכן! ר' עקיבא שגא תלמידי חכמים?!**
- התוספות שם מסביר שהוא מאד כעס עליהם דווקא בגלל הקנאות שלו לכבודם של היהודים הפשוטים. הוא חשב בטעות, שתלמידי החכמים מתגאים בתורתם על היהודים הפשוטים ואפילו שונאים אותם. והייתה לו לכך הוכחה מדומה: באותם זמנים תלמידי חכמים הקפידו לא לגעת בעמי הארץ ואפילו לא להתקרב אליהם. ר"ע חשב שהסיבה

לכך היא גאוה וזלזול בכבודם וקדושתם של ישראל, בעוד שהסיבה האמתית הייתה הקפדתם של תלמידי החכמים על דיני טומאה וטהרה.

- יוצא אם כן, שאפילו מסיפור זה עולה אהבתו של ר' עקיבא לעם ישראל. הוא היה קנאי לעם ישראל עוד בצעירותו. אני מעלה סברא, שאולי זו הייתה אחת הסיבות לכך שהוא לא רצה ללמוד תורה בהתחלה כיוון שהוא חשש שהתורה תביא אותו לידי גאוה על יהודים "פשוטים".

- לפי הסברא שלך, מה גרם לו בסופו של דבר לשנות את דעתו וללכת ללמוד תורה?
- אולי מפני שרחל הבהירה לו את טעותו. ייתכן מאד שלכן הגמרא מספרת על רחל ואפילו קצת מאריכה בסיפור עליה, כיוון שיש לה זכויות רבות בגידולו של ר' עקיבא להיות לתפארת ולברכה לעם ישראל. היא זו שזיהתה את הכישרון העצום שחבוי בו – את אהבת ישראל היוקדת בו ואת מידותיו המעולות – והיא זו שהצליחה לשכנע אותו ללכת וללמוד תורה ולהאיר את העולם בתורתו ובהנהגתו.

- אין ספק שהיו לרחל זכויות רבות בתורה של ר"ע.
- אולי הסיבה שהיא התחתנה איתו הייתה כדי שהוא ילך ללמוד תורה ותצמח ממנו ישועה לעם ישראל?

- בהחלט ניתן להסביר כמו שאתה אומר, שהייתה לרחל מטרה לדאוג לעם ישראל, שיהיו בעם ישראל תלמידי חכמים אוהבי ישראל ובעלי מידות מתוקנות. זו הבנה יפה מאד. דרך אגב, גם היום עם ישראל זקוק מאד לתלמידי חכמים המצטיינים באהבת ישראל ובמידות תרומיות שהן תנאי הכרחי להצלחה אמתית בתורה. יהודי בעל מידות תרומיות צריך לדעת שסיכוייו להיות תלמיד חכם אמיתי גדולים ולכן מוטלת עליו אחריות כבדה להשקיע את כוחותיו ומרצו בלימוד התורה. עם ישראל זקוק לו.

נחזור לעניין רחל ור' עקיבא. אני באופן אישי הבנתי אחרת, שרחל עשתה זאת מתוך דאגה לעצמה ולמשפחה שהיא תקים. היא הכירה את מידותיו הטובות ולכן רצתה להינשא לו, אך מצד שני לא הייתה מוכנה להתחתן עם יהודי שלא למד תורה ולכן התנתה את הנישואין בהליכתו ללמוד תורה.

- אני קצת חוזר אחורה. קצת קשה לי על ההסבר של התוספות. האם בגלל שר' עקיבא חשב שתלמידי חכמים שונאים יהודים "פשוטים", הוא היה מוכן לנשוק אותם ולפגוע בהם?
בהם?

- ר"ע הלך בעניין הזה לפי שיטתו¹²¹, שאם אין ביהודי אהבת ישראל זה פגם נורא, וקל וחומר אם הוא ממש שונא יהודים. זה לא שיש בו חיסרון קטן. לפי ר"ע, הוא ממש רשע, גם אם הוא לומד תורה ומקיים מצוות.

¹²¹ על אף שמסתבר שר' עקיבא ירד לעומק החשיבות של אהבת ישראל רק בהיותו תלמיד חכם, ובצעירותו עדיין לא הבין זאת, מכל מקום סביר מאד שבכל זאת כן ידע זאת באופן כללי כבר אז ולכן באופן אישי היה צנוע, מעולה ואוהב יהודים כבר אז.

פרק נ"א

אחרי ההקדמה הזאת אנחנו כבר יכולים לענות לעצמנו על חלק מהשאלות. הייתה בשמיים הקפדה גדולה מאד על תלמידיו של ר' עקיבא על שלא נהגו כבוד מספיק זה בזה, משום שמהם הקב"ה דרש יותר מאחרים, כיוון שלהם אין תירוץ מדוע לא הקפידו על כבוד חבריהם.

- עכשיו זה די ברור. כשיש לך רב שמלמד אותך ש"ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה, ואתה בכל זאת לא מספיק מכבד את החבר שלך, יש לך בעיה חמורה. בנושא הזה לא היית צריך להיכשל.

- ובמיוחד שר' עקיבא לא רק אמר שזה כלל גדול ואחר כך עבר הלאה לנושא אחר. חייבים לומר שהוא התייחס אל הכלל הזה בהתאם. בישיבה של ר' עקיבא, המצווה הזאת של "ואהבת" תפסה מקום מאד חשוב ונכבד. למדו עליה והעמיקו בה.

ואפילו יותר מזה! לתלמידי ר"ע הייתה דמות עצומה שממנה הם היו אמורים ללמוד. ר' עקיבא היה נאה דורש ונאה מקיים, ואת המצווה הזאת באופן מיוחד הוא עשה בגדלות עצומה ונפלאה. אהבת ישראל בערה בו, והיה להם ללמוד ממנו. עם רב כזה, אין תירוצים!

- ההסבר הזה עונה רק על חלק מהשאלות. מה עם השאר?

- לצורך כך צריך להזכיר פרטים נוספים על ר' עקיבא. ר"ע חשב שבר כוכבא הוא המשיח, ולכן התנדב להיות נושא כליו (רמב"ם הל' מלכים יא,ג), ושלח את תלמידיו להיות חיילים בצבאו.

- ההתנהגות הזאת מובנת. הרומאים הציקו ליהודים ואסרו עליהם לקיים מצוות, ולא הייתה לר' עקיבא ברירה אלא לשלוח את תלמידיו לעזור לעם להסיר את עול רומי. וגם כדי לחנך אותם לשאת בעול עם הצבור ולא להתנתק מהעם.

- אם אלו הן הסיבות היחידות, מדוע הגמרא מזכירה שר' עקיבא חשב שבר כוכבא הוא המשיח? חייבים לומר שר' עקיבא לא רק רצה להסיר את עולה של רומי בכדי שעם ישראל יוכל לקיים מצוות, אלא הוא גם רצה להביא את הגאולה השלמה, לא פחות מכך! והכל מתוך אהבתו הגדולה לעם ישראל.

- לא פשוט!

- אכן, לא פשוט בכלל! ר"ע רצה שהמשיח יבוא ואתו תבוא הגאולה השלמה ויבנה בית המקדש, שנחרב שישים שנה קודם לכן, ולצורך כך הוא עשה מאמצים כבירים. הוא נידב את עצמו גם כדי להיות שותף וגם כדי להראות דוגמא אישית, ושלח את כל תלמידיו אל הצבא.

עמדו על הפרק דברים חמורים ומשמעותיים ביותר. ר"ע ידע שאם המשיח והגאולה לא יבואו בתקופה הקרובה אזי כל ישראל יצאו לגלות ארוכה של מאות ואולי אלפי שנה. ר"ע ידע, שהגלות הזאת היא לא משהו שיתרחש בעתיד הרחוק אלא היא ממשית מאד ומתרחשת למול עיניו. הוא רואה שכבר שישים שנה, מאז חורבן בית המקדש, מתרחשת ירידה של יהודים מארץ ישראל, והוא מבין שעליו לפעול כמה שיותר מהר ולא לחכות לדור אחר. הוא גם יודע, לפי התיאורים בתורה¹²², שהגלות הזאת תהיה קשה עד מאד, וכנראה שהתקופה שלו הינה ההזדמנות האחרונה למנוע אותה.

- **אולי אפשר להוסיף שמאז החורבן עברו בערך שישים שנה, מספר שנים שדומה מאד לזמן של גלות בבל שהתרחשה לאחר חורבן בית המקדש הראשון, וזה לימד את ר' עקיבא שניתן לקצר מאד את תקופת הגלות. וכמו שהגלות הראשונה הסתיימה לאחר שבעים¹²³ שנה בבניית בית המקדש, כך גם יכולה להסתיים הגלות השנייה לאחר שבעים שנה, בבניית בית המקדש השלישי.**

- יפה מאד, בהחלט יתכן.

- **אך איך המהלך הזה קשור למה שהזכרנו למעלה שתלמידיו של ר' עקיבא מתו בגלל שלא נהגו כבוד זה בזה. איך הרב מקשר בין התוכנית של ר' עקיבא להביא את הגאולה לבין מותם של תלמידיו?**

- הקשר הוא נפלא ומדהים. ר' עקיבא יודע בדיוק בגלל מה נחרב בית המקדש ונכבשה ארץ ישראל ביד הרומאים. הוא לא חושב שמספיק לצאת למלחמה ברומאים ולשלוח את התלמידים שלו להיות בצבא בר כוכבא. הוא יודע את שורש הבעיה ולכן גם את שורש התיקון.

- **לא הבנתי על מה הרב מדבר, איזו בעיה ואיזה תיקון?**

- ר' עקיבא הוא אדם שרואה למרחקים ומתכנן תכניות ארוכות טווח כיצד להביא את הגאולה. ברור לר' עקיבא שהגאולה ובנין בית המקדש לא יתחילו מהמלחמה והניצחון על הרומאים.

המלכות המתחדשת של בר כוכבא והניצחון על הרומאים הם רק תוצאות סופיות של מהלך רוחני פנימי של חזרה בתשובה שעם ישראל צריך לעבור. אם עם ישראל יתקן את הסיבה שבגללה נחרב בית המקדש, אזי הוא יוכל לגבור על הרומאים ולבנות את בית המקדש ואפילו להביא את הגאולה השלמה. אך אם עם ישראל לא יתקן את השורש של החורבן, לא יעזרו לבר כוכבא אפילו מיליון חיילים.

¹²² לפי פירוש הרמב"ן, פרשת בחקותי רומזת לגלות הראשונה ופרשת כי תבוא רומזת לגלות השנייה.
¹²³ ליתר דיוק: הגלות החלה להסתיים לאחר חמישים ושנים שנה בעליית זרובבל כמסופר בתחילת ספר עזרא, והסתיימה לגמרי רק לאחר שמונה עשרה שנים נוספות בבניין בית המקדש השני.

פרק נ"ב

- **הקרב אבוד מראש?**
- כן, בהחלט, ואתן לך דוגמא היסטורית לכך. מדרש בראשית רבה (סד,') מספר, שבתקופת ר' יהושע בן חנניה גזרה מלכות רומי לבנות את בית המקדש מחדש, אך בעקבות הלשנה של הכותים, חזר בו המלך הרומי. רצה העם למרוד ברומא ולבנות את בית המקדש, אך בעקבות דבריו של ר' יהושע בן חנניה שהיה נגד המרד, נקטע העניין באיבו והתבטל.
- **מתי היה הסיפור הזה?**
- ר' יהושע בן חנניה היה מחמשת תלמידיו המובהרים של ר' יוחנן בן זכאי, שהיה גדול הדור בתקופת חורבן בית המקדש השני. כמו כן במשניות במספר מקומות מסופר שר' יהושע שימש ככהן בבית המקדש.
- **מתי הסיפור הזה קרה ביחס למרד בר כוכבא? מתי ר' יהושע חי?**
- הסיפור הזה אירע כמה עשרות שנים לאחר חורבן בית המקדש, בזמן שר' יהושע בן חנניה היה גדול הדור. או במילים אחרות, כמה עשרות שנים לפני מרד בר כוכבא. מדוע לדעתך ר' יהושע התנגד למרד נגד הרומאים?
- **השורש של החורבן הוא שנאת חינו וממילא לא ניתן לנצח את הרומאים ולהביא את הגאולה מבלי שתהיה אהבת חינו. חכמי ישראל באותו דור ידעו שמצבו הרוחני של עם ישראל בתחום הזה לא תוקן ולכן לא רצו לצאת למלחמה.**
- אז מדוע ר' עקיבא שלח את תלמידיו להילחם עם בר כוכבא ומדוע ר"ע חשב שבר כוכבא הוא המשיח?
- **אולי מפני שר"ע חשב שהמצב של שנאת חינו תוקן?**
- זה נשמע לך הגיוני שתוך עשרות שנים בודדות מאז חורבן בית המקדש ועד למרד בר כוכבא, השתנה מצבו של עם ישראל מקצה לקצה?
- **לא כל כך.**
- למרות שזה נשמע לא כל כך הגיוני, לעניות דעתי התשובה היא חיובית. ר' עקיבא אכן חשב שמצב הדור השתנה והבעיה תוקנה.
- **אבל כיצד זה יתכן? מי או מה גרם לשינוי הזה?**
- התשובה היא: ר' עקיבא! לענ"ד, ר' עקיבא התחיל את התוכניות שלו להביא את המשיח לא כאשר הוא ראה את בר כוכבא מורד ברומאים. וודאי שלא. הוא התחיל הרבה לפני כן. ר' עקיבא הציב לעצמו מטרה להביא לידי אהבת חינו בתוך עם ישראל ואז להביא את הגאולה.

- איך יכול אדם בודד בפרק זמן כל כך קצר לשנות את המצב של עם ישראל משנאת חנים לאהבת חנים?

- לר' עקיבא יש דרך: להקים ישיבה. לא סתם ישיבה, אלא ישיבה שמגדלת תלמידי חכמים אוהבי ישראל ששמים לעצמם מטרה לחנך את העם לאהוב יהודים ולהביא את הגאולה.

- אבל עדיין לא מובן לי - איך ישיבה קטנה יכולה לעשות כזאת מהפכה?
- לא אמרתי ישיבה קטנה. להפך! ישיבה ענקית של עשרים וארבעה אלף תלמידים, שהצטרפו לחזון ולחלום של ר' עקיבא להביא את הגאולה. עשרים וארבעה אלף ר' עקיבאים שיפיצו אהבת ישראל בכל מקום.

כמובן, שלצורך כך בוודאי שר"ע המכיר בערך העניין, פועל ללא לאות להעביר לתלמידיו את המסר של "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה". הוא אומר אותו, מסביר אותו ומדגים אותו באישיותו ובחיוו האישיים. הוא מסביר להם: "זה תלוי בנו. לפחות שאנחנו נהיה באהבת ישראל חנימית לכולם, ובזה נוכל להביא את הגאולה".

- הרב יכול לסכם בתמציתיות את המהלך?
- בכבוד: ר' עקיבא הלך ללמוד תורה. מתוך מידותיו המעולות ואהבת ישראל שהייתה בו, הציב לעצמו מטרה ללמוד לא רק לטובת עצמו אלא לטובת עם ישראל. להביא את הגאולה! הוא הקים ישיבה שהציבה לעצמה מטרה להרבות אהבת חנים בעם ישראל ומתוך כך להביא את הגאולה.

כעבור עשרות שנים, כאשר ר' עקיבא ראה את המרד של בר כוכבא ברומאים, הוא חשב שבר כוכבא הוא המשיח, והמרד שלו הוא סימן שיש מספיק אהבת ישראל בתוך העם, ולכן הם כעת ראויים לגאולה. הרבה, כמובן, בזכות הישיבה שהקים. לכן חשב ר"ע שכעת הגיע הזמן לנצח את הרומאים ולבנות את בית המקדש. בעקבות זאת הוא ציווה את תלמידיו להצטרף למאבקו של בר כוכבא, למלחמת הגאולה.

- אולי אפשר לקרוא לישיבה של ר' עקיבא ישיבת "ואהבת"?
- אולי. תראה! אנחנו לא יודעים את הפרטים הקטנים, כיצד בדיוק התרחשו הדברים, אך אנו בהחלט כן יכולים לדעת את המהלך הכללי.

ר' עקיבא הציב לתלמידיו רף גבוה של אהבת חנים ושל כבוד הדדי. רק כך אפשר להביא את הגאולה. רק תלמידי חכמים במדרגה כזאת יכולים להראות דוגמה אישית לשאר העם שילמדו מהם.

שלא נשלה את עצמנו. אין ספק שתלמידיו של ר' עקיבא היו הרבה יותר טובים מאיתנו. הם לא מתו בגלל שהם היו יותר גרועים מאחרים. ההיפך! היה להם פוטנציאל להביא את הגאולה, והם אפילו היו מוכנים למסור את נפשם על העניין. אך זה דרש מהם מאמץ

גדול, אולי אפילו גדול מדי. ר"ע דרש מהם: אם לא עכשיו אימתי? אם לא אתם אז מי? אם לא נביא את הגאולה עכשיו, כולם יצאו לגלות קשה.

- **אני כבר מבין את ההמשך של המהלך. הקב"ה כעס עליהם, על כל העשרים וארבעה אלף, כיוון שלמרות כל זאת – למרות שידעו את החשיבות של המהלך שלהם לגאולת ישראל ולגאולת המין האנושי - הם לא מספיק כבדו זה את זה כראוי, ובעקבות זאת התעכב תהליך הגאולה.**

- נכון מאוד! בר כוכבא הפסיד במלחמה לא בגלל שהרומאים חזקים יותר. הוא הפסיד כי המצב הרוחני של עם ישראל לא היה מספיק מתוקן בעניין אהבת ישראל. ומכיוון שאפילו התלמידים של ר' עקיבא לא היו מספיק מתוקנים, כראוי למדרגתם, ממילא לא נותר סיכוי גם לשאר העם להימשך אחריהם ולבוא לידי אהבת חינום הראויה.

על זה הם נענשו בעולם הזה! ההקפדה של הקב"ה עליהם הייתה לא רק בגלל שהם תלמידים של ר' עקיבא והיו צריכים לכבד יותר מאחרים את החברים שלהם, אלא גם בגלל שהייתה להם הזדמנות להביא את הגאולה ולהציל את עם ישראל מהגלות הקשה, והם לא הצליחו.

- **טוב, לפחות הם ניסו! היה אכפת להם והם רצו והשתדלו!**

- אתה צודק, בוודאי שהם היו צדיקים. אך בכל זאת, כיוון שהציבו לעצמם מטרה גדולה וחשובה להיות חלק מהחזון של ר' עקיבא להביא את הגאולה ולא עמדו במשימה, הייתה עליהם קפיידא גדולה: "למרות שידעתם מה מונח על כף המאזניים - לא הצלחתם".

אתה מבין עכשיו כיצד כל השאלות ששאלנו בהתחלה מיושבות היטב?

- **בגדול אני מבין, אך אני בכל זאת מעדיף שהרב יגדיר את הדברים בצורה יותר מדויקת.**

- בוודאי שבתוך תלמידי ר"ע היו שהקפידו יותר על כבוד חבריהם ועל אהבת חינום והיו שהקפידו פחות. אך אף אחד לא הצליח¹²⁴ להגיע לרף הגבוה שאליו היה צריך להגיע. כל תלמידי ר"ע היו חלק מהחזון ולכן כל מי שלא הצליח לממש את תפקידו נענש בחומרה.

- **ולמה דווקא בתקופה הזאת של השנה?**

- אדרבא, דווקא בתקופה הזאת המיוחדת לתיקון המידות ואהבת ישראל, הייתה עליהם קפיידא יותר גדולה. הטענה עליהם הייתה: אפילו בתקופה הזאת אתם לא מצליחים להגיע לאהבת ישראל הראויה מאנשים כמוכם? לא מגיע לכם להיות שותפים במהלך!

¹²⁴ תתכן סיבה אחרת: אולי משום שכל תלמידי ר' עקיבא נחשבים קבוצה אחת, ולכן היו ערבים זה לזה. וכאשר חלק מחברי הקבוצה לא נהגו כבוד נענש גם המיעוט שנהג כבוד. צ"ע, אם כן, מדוע לא נענש גם ר' עקיבא? אולי אפשר לתרץ שזכויותיו הרבות של ר"ע הגינו עליו, ואולי משום שהוא רבם לכן אינו נכנס לתוך החבורה שלהם, ואולי מפני שהוא עשה כל שביכולתו כדי לתקן את אלה שלא נהגו כבוד זה בזה ולכן אין עליו קפיידא.

- עד עכשיו, הייתה בליבי מין האשמה וכעס על תלמידי ר"ע, שבגללם אנחנו צריכים להתאבל ולהצטער בתקופה זו. כעת מתברר לי שלא כך הם פני הדברים. אדרבא, הם היו אידיאליסטים שניסו להציל את המצב של עם ישראל ואפילו להביא את הגאולה השלמה.

- נכון מאד. וחושך מזה, אל תשכח שהם חיו בסביבה ובתקופה כזאת שהלך הרוח בה היה הפוך ממה שרבים לימד אותם. לא עברו הרבה שנים מאותה תקופה נוראה של שנאת חינוס אימונה ושל רציחות אכזריות שהיו בסוף ימי בית שני. אין ספק שהעם עדיין לא נרפא מהמחלה הזאת, ואפילו היה רחוק מרפואה. בתוך תקופה כזאת ובתוך חברה כזאת היו צריכים לפעול אותם צדיקים.

בוודאי שהם רצו להביא את הגאולה, ויתכן שר"ע גם הסביר להם את הסיכון שהם לוקחים על עצמם אם לא יצליחו לממש את התוכנית שלו, אך קשה מאד להפוך את המצב מהקצה אל הקצה בעשרות שנים בודדות, ממצב של שנאת חינוס קשה למצב של אהבת חינוס.

- ומדוע האבל עליהם הוא כל כך ארוך?

- כיוון שבעצם מדובר כאן על אבל לאומי ולא על אבל פרטי. מיתתם של אותם צדיקים שניסו להביא את הגאולה היא לא אסון לאותו דור בלבד, היא בעצם המשך של חורבן בית המקדש השני שהיה בעבור שנאת חינוס. זה היה הניסיון המשמעותי האחרון לתיקון החטא לפני היציאה לגלות הקשה והארוכה. ברגע שהם לא הצליחו, נגזר דינם של ישראל לצאת לגלות, וכולם ידעו זאת ולכן התאבלו מאד.

- אז למה אנחנו לא מתאבלים על ההפסד של בר כוכבא לרומאים?

- ההפסד ההוא לא היה העיקר. ברגע שתלמידי ר"ע מתו ולא הצליחו במשימה שלהם, נגזר גורלו של מרד בר כוכבא. כל הסיכוי שלו מלכתחילה להצליח היה תלוי בהצלחתם במשימה הרוחנית שהם לקחו על עצמם.

חשוב מאד להדגיש את זה: לא בגלל שהיהודים הפסידו במלחמה נגד הרומאים הם לא הצליחו לבנות את בית המקדש. הם לא הצליחו לתקן את הקלקול הרוחני ולכן לא הצליחו לנצח את הרומאים ולבנות את בית המקדש.

- מדברי הרב על ר' עקיבא עולה דמות מאד מיוחדת. מצד אחד ר' עקיבא לא היה פזיז אלא תכנן תוכנית ארוכת טווח, ומצד שני כל כולו היה מלא שלהבת קודש למען גאולת ישראל. ר"ע הוא לא אדם היושב בשקט על שמריו ומסתכל על המציאות מהצד, אלא אדם הפועל לשינוי המצב.

- נכון מאד. זו גדולתו של ר' עקיבא. אהבתו לעם ישראל ורצונו העז בגאולתם לא בלבלו אותו מלדעת את העיקר ואת הדרך הנכונה לעשות זאת. הדברים שלי גם מסבירים יפה

גמרא מאד ידועה (מכות כד:): על ר' עקיבא וחבריו גדולי ישראל שטיילו ליד רומי וכן ליד ירושלים החרבה, ובעוד גדולי ישראל בוכים ר' עקיבא צחק.

- **על מה יש לו לצחוק? הוא צריך לבכות!**
- זה בדיוק מה שהחכמים שאלו אותו. הוא הסביר להם שבראותו את מעלתה של רומי הוא מתעודד כיוון שהוא עושה קל וחומר, שאם רומי הרשעה זכתה לכזאת גדולה, קל וחומר שעם ישראל יזכה לגדולה נפלאה. ומתוך שהוא רואה שועל שיוצא מבית קדשי הקדשים כנבואת אוריה, הוא יודע שתתקיים גם נבואתו של זכריה על הגאולה השלמה והנפלאה.
- **עדיין לא מובן לי מדוע הוא צחק. הגאולה הרי תתרחש רק בעוד אלפי שנים, וכרגע הם נמצאים בתחילת הגלות ובקשיים עצומים. נכון שהוא מתעודד מתוך מחשבות טובות על העתיד הרחוק, אבל ההווה מאד קשה וכיצד ניתן לשמוח בו.**
- לפי הסברנו הכול מיושב¹²⁵. מבחינת ר' עקיבא הגאולה יכולה לבוא בכל רגע. הוא הרי פועל לקרב אותה כמה שרק ניתן וזה יכול לקרות בכל שנה. הוא חי את הגאולה בכל רגע ורגע ולכן הוא שמח.

¹²⁵ במפרשים יש הסברים נוספים להתנהגותו של ר' עקיבא. הסברנו מתווסף עליהם.

פרק נ"ג

לפני שאנחנו חוזרים לנושא שלנו להסביר מדוע האחדות כל כך חשובה, אני רוצה להוסיף עוד פרטים שיסבירו לנו קצת יותר את הניסיון הקשה שהיה לתלמידי ר' עקיבא. אתן לך רמז: צריך לדקדק בלשון הגמרא.

- יש לי רעיון. לשון הגמרא היא "לפי שלא נהגו כבוד זה בזה". מהמילים "זה בזה" משמע, שהחטא היה שלא נהגו כבוד בחברים שלהם, אך באנשים אחרים הם כן נהגו כבוד.

- יפה מאד. השאלה הבאה היא מדוע. מדוע יש הבדל בין החברים שלהם לבין אנשים אחרים?

- אולי משום שהם מכירים את החברים שלהם היכרות קרובה ויודעים גם את החסרונות שלהם ולכן לא כל כך מכבדים אותם, לעומת אנשים אחרים שלא מוכרים להם.

- אולי. לענ"ד יש הסבר נוסף להבדל והוא יוביל אותנו לסיבה נוספת מדוע דווקא תלמידי ר' עקיבא נענשו ולא תלמידים של רב אחר. לצורך הבנת העניין צריך להבין מה מיוחד בחברים שלהם. התשובה היא שגם החברים שלהם היו תלמידי חכמים. ותלמידי חכמים צריך לכבד יותר מאשר אנשים רגילים. הם כיבדו את החברים שלהם כמו שהם כיבדו אנשים אחרים, אך זה לא מספיק. זו פגיעה בכבוד התורה והעונש עליה חמור.

- זה גם מסביר מדוע הם נענשו דווקא בימים שלפני מתן תורה. בימים אלו עם ישראל מתכוון לקבל את התורה ומנסה לחזק בקרבו את כבוד התורה ואת גדולתה ותפארתה. ולכן בימים אלו הם היו צריכים לעשות מאמץ מיוחד לכבד יותר את חבריהם שהם תלמידי חכמים ולא לפגוע בכבוד התורה. בימים אלו הקטרוג עליהם היה גדול יותר.

- יפה מאד. ולמה דווקא תלמידי ר' עקיבא ולא תלמידים של רבנים אחרים? הרי לא הגיוני שרק תלמידי ר' עקיבא לא נהגו כבוד מספיק בחברים שלהם שהם תלמידי חכמים?

- אפשר לענות על פי מה שהרב אמר קודם. מהם הקב"ה תבע יותר לכבד. מהם הקב"ה תבע יותר לאהוב מאשר מאנשים אחרים.

- נכון מאד. ויש לי תשובה נוספת שלא סותרת את המהלך הקודם אלא משלימה אותו. ר' עקיבא הכיר בערך העצום שיש לתלמידי חכמים, יותר מאשר שאר חכמי דורו. תלמידי ר' עקיבא בוודאי שמעו זאת ממנו ולכן כלפיהם הייתה תביעה מיוחדת לכבד תלמידי חכמים. בבית דין של מעלה נטען כלפיהם: "אתם הרי שמעתם מרובכם מהי מעלת תלמיד חכם ומדוע בכל זאת לא כיבדתם כראוי את חבריכם?".

- היכן למדנו שר' עקיבא הכיר יותר משאר חכמי דורו את המעלה של תלמידי חכמים?
- גמרא במסכת פסחים (כב):
- "כדתניא: שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה. כיון שהגיע (דברים י') לאת ה' אלהיך תירא - פירש. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתים שדרשת מה תהא עליהן? - אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה.
- עד שבא רבי עקיבא ודרש: את ה' אלוהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים".
- שמעון העמסוני חשש לרבות תלמידי חכמים מהמילה "את ה' אלוהיך", כיון ששמע מכך שיש דמיון בינם לבין הקב"ה. סבר בלבו: כיצד יתכן שישנם בני אדם במדרגה כל כך עליונה עד שניתן להשוות את כבודם במידה מסוימת לכבודו של הקב"ה ולדרוש לכבדם מהמילה "את". לעומת זאת, ר' עקיבא הכיר במדרגתם הגבוהה והעליונה שאין קרוב לקב"ה יותר מהם ולכן דרש "את" - לרבות תלמידי חכמים.
- עכשיו הקטרוג עליהם די מובן לי: בתור תלמידים של ר' עקיבא, שבוודאי הסביר להם את המעלה של תלמיד חכם, אין להם תירוץ מדוע לא כבדו מספיק את חבריהם שהם תלמידי חכמים וראויים לכבוד המתאים לתלמידי חכמים, ובפרט בתקופה כזו בשנה, שהיא זמן של עבודה על כבוד התורה וכבוד תלמידי חכמים.
- כיוון שכבר הזכרנו את הסיפור על ר' עקיבא ובר כוכבא, שר' עקיבא התנדב להיות נושא כליו, ברצוני לשאול אותך מדוע ר' עקיבא עשה זאת? היו חסרים לבר כוכבא נושאי כלים צעירים וחזקים?
- האמת היא שאין לי תשובה, אך יש לי שאלה. אפשר?
- בשמחה.
- למדתי ברמב"ם שאחד התנאים להיות משיח בן דוד הוא להיות תלמיד חכם גדול. באופן פשוט, ככל הידוע לנו, בר כוכבא לא היה תלמיד חכם גדול וכיצד חשב ר' עקיבא שהוא המשיח?
- שאלה מצוינת ויחד עם השאלה שלי מובילה אותנו למסקנה אפשרית: ר' עקיבא חשב שאם הוא יהיה נושא כליו של בר כוכבא זה יספיק ויהווה תחליף הגון לכך שבר כוכבא עדיין אינו גדול הדור בתורה. ר' עקיבא חשב שכאשר הוא יהיה נושא כליו של בר כוכבא תהיה לו עליו השפעה רוחנית גדולה והוא ינחה אותו בכל אשר יפנה וידריך אותו לפי התורה בכל השלבים הראשונים של ביסוס מלכותו ובניית בית המקדש וכן הלאה. וביתניים, במשך כל השנים הללו שיבואו, הוא ילמד אותו תורה ודעת כפי יכולתו ואף יכשיר אותו לנבואה, וה' ייתן לו שכל טוב להבין את התורה וייתן לו רוח הקודש עד

שיתקיימו בו דברי הרמב"ם שתהיה בו חכמה יותר משלמה ויהיה נביא גדול קרוב לנבואת משה רבנו¹²⁶.

- אך מדוע שבר כוכבא ישמע בקול ר' עקיבא ויעשה כהדרכתו?
- ראשית, כנראה שר' עקיבא ראה שבר כוכבא מעוניין בכך. שנית, אל תשכח את עשרות אלפי תלמידי ר' עקיבא שהתנדבו לצבא בר כוכבא ועלולים לצאת ממנו אם יורה להם ר' עקיבא לעשות כך, אם בר כוכבא לא ישמע בקולו.

¹²⁶ הל' תשובה סוף פ"ט. לענ"ד מדברי הרמב"ם בסוף הל' מלכים [פרקים יא ויב] מוכח, שלא מוכרח שהמשיח יהיה נביא כבר בתחילת הופעתו אלא שרק לאחר מכן הקב"ה יערה עליו רוח ממרום של רוח קודש ונבואה.

מעצב גרפיקה - עזרא

התנאים להופעת
הנשמה הכללית.
אהבת ישראל מביאה
לזיכוי הדדי של המצוות
ולשלמות צינור השפע

לעילוי נשמת

הרב יוסף אביקסיס בן יקוט ז"ל

גלב"ע כ"ב שבט התשע"א

פרק נ"ד

- הרב אמר שהוא יסביר מדוע אחדות, דהיינו ריבוי אהבה, הינה תנאי לקבל תורה ומתנות נוספות. אפשר עכשיו?
- עוד הקדמה אחת ואז אעשה זאת בעזרת ה'.
- בוא נסתכל על מצוות התורה. הקב"ה נתן לנו את כל התורה על מנת שנקיים את כולה. נכון?
- **נכון!**
- אם ככה, תגיד לי בבקשה, למה אתה לא מקיים את מצוות ברכת כוהנים?
- **אני לא יכול. אני לא כהן.**
- ומה עם מצוות שמיטת הארץ?
- **אין לי שדה.**
- האם אתה יכול להביא קרבן יולדת?
- **לא!**
- יש הרבה מצוות שרק הכהנים מצוים עליהן. או הרבה מצוות שמוטלות רק על חכמי הסנהדרין הגדולה או הקטנה. יש מצוות שמוטלות רק על מלך או רק על כהן גדול. וישנן כאלו שמוטלות רק על גברים או רק על נשים.
- **אני מבין מדברי הרב שכל אחד מאיתנו לא יכול לקיים אפילו את רוב המצוות?**
- נכון מאד. אפילו לא את הרוב. אז איך הקב"ה מצווה אותנו על מצוות שאנחנו לא יכולים לקיים?
- **אולי הכוונה היא שכל יהודי יקיים רק את המצוות ששייכות אליו?**
- לפי הצעתך, לכל יהודי יש מספר אחר של מצוות. אתה סבור שאין מספר קבוע של מצוות שכולנו מצוים בו?
- **נכון.**
- אז מדוע חכמים קבעו שיש תרי"ג מצוות באופן כללי, שמתוכן רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה? הרי אין שום אדם שיכול לקיים את כולן. חכמינו במסכת מכות (כד.) למדו את המספר תרי"ג מהפסוק "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב". תורה בגימטריה זה שש מאות ואחת עשרה, שזהו מספר המצוות שנאמרו לנו על ידי משה רבנו ככתוב "תורה צוה לנו משה". הוסף עליהן את מצוות "אנכי ה' אלוהיך" ו"לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני" שנאמרו מפי הקב"ה והרי לך שש מאות ושלוש עשרה מצוות.
- **זאת אומרת, שכל היהודים מצוים בכל השש מאות ושלוש עשרה, אלא שבפועל כל אחד יקיים מה שהוא יכול?**

- נכון. מצוות התורה הן לא ליהודי פרטי אלא לעם ישראל כולו, שצריך לקיים אותן כעם אחד¹²⁷ שקיבל משימה לקיים את כל התרי"ג. יותר מזה, כתוב בספרים הקדושים שכנגד רמ"ח מצוות עשה יש רמ"ח אברים באדם וכנגדם יש רמ"ח אברים רוחניים בנשמה של היהודי. כל מצווה כנגד אבר גופני ואבר רוחני.

עוד כתוב, שרמ"ח אברי הנפש הרוחניים הנצחיים לא יכולים להיות שלמים אלא רק אם היהודי יקיים את כל הרמ"ח מצוות עשה. וכתב מהרח"ו תלמיד האר"י הקדוש, שלכן משה רבינו התחנך להיכנס לארץ ישראל בשביל לקיים מצוות התלויות בארץ מפני שהיה יודע שלא ניתן להשלים את כל אברי הנפש ללא קיום כל המצוות.

- **אז איך תושלם הנפש של כל אחד מעם ישראל, הרי היא יכולה לקיים רק חלק קטן מהמצוות?**

- כתוב בספר "שם משמאל" בלשון הזו:

"מפני שכל ישראל הם כגוף אחד ממש וכל מצוה שאדם עושה היא בשם כל ישראל, ונצטרפו כל המצוות מכל ישראל יחד, ואפילו מאותם שכבר נפטרו לעולמם, כי כל בשמים הוא למעלה מהזמן" (דברים קסב).

וכן כתב בלשון הנפלאה והמתוקה רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו "בן איש חי":

"כי ישראל – כל אחד מהם צריך לקיים רמ"ח מצוות, וזה אי אפשר שיעשה כל אחד רמ"ח מצוות עשה, אך על ידי אהבה שיש בישראל בין זה לזה, כל אחד יהיה נשלם ברמ"ח ממעשה חברו.

ולכן רמ"ח הם אותיות "רחם", כי "רחם" הוא תרגום של אהבה, לרמז: רמ"ח מצוות נשלמין אצל כל אחד ואחד על ידי "רחם", שהוא אהבה שיש בין זה לזה" (פרשת וארא שנה א').

וכן בלשון הקדושה של רבנו אור החיים הקדוש –

"כי כאן עשה הכתוב מחברת הכללות בקיום התורה, והראה כי בני ישראל יזכו זה לזה, והתורה נתנה להתקיים בכללות ישראל. כל אחד יעשה היכולת שבידו ויזכה זה לזה.

ואולי כי לזה רמז באומרו ואהבת לרעך כמוך, פירוש: לצד [בגלל] שהוא כמותך, כי בשלומי ייטיב לך ובאמצעותו אתה משלים שלימותך, ואם כן אינו אחר אלא אתה עצמך וכאחד מחלקיך.

¹²⁷ עפ"י הנ"ל ניתן לענ"ד להסביר את המדרש המפורסם שהקב"ה הציע את התורה לכל העמים והם סירבו לקיים אותה בטענה שהיא לא מתאימה להם. כל עם מסיבותיו הוא. יש כאן עומק נוסף. עם ישראל הוא העם היחיד שמאוחד באמת ולכן רק הוא יכול לקיים את כל המצוות מתוך ערבות הדדית גמורה. לעומת עמים אחרים שהם בעצם אוסף של פרטים עם קשר מינימלי ביניהם ולכן לא יכולים לקיים את התורה כמקשה אחת. כל פרט מהם יכול לקיים רק חלק מהמצוות.

ובזה מצאנו נחת רוח, כי ה' צוה תרי"ג מצות ומן הנמנע שימצא אדם אחד שיחנו בקיום כולם. וזה לך האות [הוכחה] כהן ולוי וישראל ונשים יש מצות עשה בכהנים שאין מציאות לישראל לעשותם ויש מצוות לישראל שאינם בכהנים וכן בלויים וכן בנשים ומה מציאות יש ליחיד לקיימם להשלים תיקון לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו אשר יכונו להם?

אלא ודאי שתתקיים התורה במחברת הכללות ויזכה זה מזה והוא מה שאמר הכתוב כאן **"ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה'"**, כינה לכולם יחד מעשה כולם, הגם שמהם הביאו הנדבה, מהם עשו מלאכה, [בכל זאת] יאמר על כללותם שעשו הכול. וסמך מאמר זה למלאכת הבגדים אשר עשאו יחידים מישראל להעירך [ללמד אותך] כי על פרט זה יאמר שעשאוהו בני ישראל באין הבדל, ומעתה כל אחד מישראל הביא כל ה"ג מינים שבנדבה ועשה כל המלאכות האמורות" (פרשת פקודי, שמות לט, לב).

- **זאת אומרת, כל יהודי יקיים את המצוות שהוא מחויב בהן ויחשב כאילו גם היהודי השני, שפטור מהן, קיים אותן וכן ההיפך. ובפועל יצא, שכל המצוות של כל היהודים במשך כל הדורות מצטרפות יחד לקיום של כל התורה כולה.**

- בדיוק!

- **אבל מה ההיגיון? מדוע שמצווה שיהודי אחד עושה תחשב גם ליהודי שני? רק מי שעשה את המצווה ראוי שיקבל עליה שכר.**

- התשובה היא - כי יש לנו נשמה אחת כללית שממנה יונקות כל הנשמות של היהודים שבכל הדורות. התרי"ג מצוות שייכות לאותה נשמה כללית. טבעה של אותה נשמה הוא לקיים את כל התרי"ג על ידי היהודים שבהם היא מופיעה ומתגלה בעולם. היא עושה זאת על ידי שכל יהודי מקיים את המצוות השייכות לו, וכולם ביחד מקיימים את כולן. כאשר יהודי פרטי מקיים את המצוות ששייכות אליו הרי שהנשמה הכללית שמתגלה בו גם קיימה אותן, ולכן, גם לכל יהודי שמחובר אליה נחשב שהוא קיים אותן. באופן שכל היהודים ביחד מקיימים את כל התרי"ג מצוות וכולם ביחד משלימים את נפשם.

- **מצוין! נחמד מאד!**

פרק נ"ה

- רגע רגע. יש תנאי. אותה נשמה כללית לא מתגלה בפועל בכל היהודים לחבר אותם להיות אחד בפועל ובכך לזכות זה לזה את המצוות שכל אחד מקיים ללא קיום של תנאי יסודי.

- איזה תנאי?

- זו לשון ספר "שם משמאל"¹²⁸:

"כל זה הוא באיש המתאחד בכלל ישראל, שכל ישראל הם לו כאילו הם אבריו ואוהב אותם כגופו, וזה ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, וחשוב לו כאילו קיים כל המצוות אפילו מצוות שישנן רק בכהנים או במלך וציבור, הכול מסייע להשלים את אברי נפשו, ומובן שאם חס ושלום יש שנאה ביניהם שוב אין אחד נסתייע מחבירו ונשארים בעלי מומין ומחוסרי איברים ועבודתם פסולה" (שם).

- **אני מבין מדבריו שהתנאי הוא שיהודי יאהב את כל ישראל ויחשוב וירגיש בלבו שהוא אכן מחובר לכל היהודים ממש והוא דבר אחד איתם.**

- נכון מאד. ציינת שני דברים: א. אהבה לכל ישראל. ב. מחשבה והרגשה – מודעות – שכל היהודים הם דבר אחד. אתה צודק בשניהם אך חשוב לי להבהיר שיש הבדל ביניהם: העיקר זו האהבה עצמה. למודעות לנשמה הכללית, יש אמנם חשיבות גדולה ועצומה, אך גם בלעדיה יש חיבור לכלל ישראל.

אך אתה בהחלט צודק בדברך, שכדי להיות יהודי שלם צריך בהחלט גם להיות מודע לכך שהנשמה הכללית מתגלה בכל היהודים והופכת אותם להיות אחד ומכוח זה לאהוב את כל היהודים.

האוהב את כל ישראל כגופו ומתאחד איתם במחשבה, דיבור, רגש ומעשה יתחבר על ידי אהבה זו לנשמה הכללית ולכל ישראל ומתוך כך, כל המצוות שהם עושים יהיו שייכות גם אליו וכאילו הוא קיים אותן. רק נפשו של יהודי כזה תהיה שלמה.

- **זה מדהים! פשוט מדהים! עד כדי כך!**

- אמת. בכך, כפי שכתב ה"שם משמאל", מובן מדוע "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה. אם אתה מקיים את מצוות "ואהבת" הרי כאילו קיימת את כל תרי"ג המצוות ולכן הנפש שלך שלמה על כל רמ"ח אבריה הרוחניים. אך אם אתה לא אוהב יהודים, הרי שגם אם אתה מקיים את המצוות שאתה יכול, עדיין את רוב המצוות אתה לא יכול לקיים ולכן נפשך לא שלמה אלא חסרה ביותר.

¹²⁸ על פי התפיסה של המהר"ל על "כלל ישראל", דבריו של השם משמאל מוכרחים. בחרתי להביא את דבריו של השם משמאל כיוון שהם חדים וחריפים.

כל זה מצטרף למה שהסברנו באחד השיעורים הקודמים (פרק מו') שעצם החיבור לכל היהודים ולנשמה הכללית ממלא את האוהב עוצמה, כח וגבורה. הוא הופך להיות חלק מדבר עצום וכביר.

- **וזה מסביר מדוע אהבת ישראל היא תנאי הכרחי לכל המתנות?**
- בהחלט. עצם החיבור לנשמה הכללית וכן השלמת הנפש וכוחותיה על ידי קיום כל התרי"ג מדבקים אותו בקב"ה ומתוך זה מתווספת בו קדושה עליונה ונפלאה, וכוחות אלוקיים אדירים ממלאים אותו.
- אדם כזה זוכה לאהבת ה' וליראתו, לתורה, לרוח הקודש, לסייעתא דשמיא וכדומה. הוא ראוי לארץ ישראל, לירושלים ולבית המקדש. שלמות זו מסייעת לו להבין את התורה כהלכה ולכוון לאמת, לזכור אותה, להפנים אותה ולאהוב אותה.
- **עד עכשיו הרב דיבר על המישור של הפרט. כיצד אהבת ישראל שקיימת ביהודי משפיעה עליו שלמות ותעצומות נפש ואז הוא ראוי ומוכן באופן אישי לקבל תורה ולהתקדש וכד'.**
- אך העניין עדיין לא מובן במישור הכללי. כיצד ומדוע ריבוי אהבה בעם ישראל הופך את האומה כאומה להיות ראויה לקבל תורה, ארץ ישראל, ירושלים וכד'.
- אחדות בעם ישראל משפיעה שלמות לא רק על אנשים פרטיים אלא גם על האומה בכללה. על ידי האחדות, עם ישראל מתפקד טוב יותר – הוא בריא וחזק יותר והוא מוסרי ואלוקי יותר. הוא מצליח למלא את השליחות שלו בעולם והוא מצליח להתמודד עם קשיים וניסיונות בדמות השפעת תרבויות זרות, אויבים מבית ומבחוץ וכד'.
- **כיצד זה קורה?**
- נתחיל בהסבר הפשוט ובשיעורים הבאים נמשיך בעזרת השם להסבר המורכב יותר, ושניהם אמת.
- כאשר יש אחדות בעם ישראל מתרחשות שתי תופעות:
 - א. הולכים ומתרבים בעם ישראל יהודים צדיקים אוהבי ישראל בכל ליבם ונפשם. אהבת ישראל שבליבם של אותם צדיקים, השלימה ותיקנה את נשמתם, כיוון שהמצוות שקיימו כל היהודים בכל הדורות עולות גם להם ונחשב שהם קיימו את כל התרי"ג. ככל שירבו יהודים כאלה בעלי עוצמה רוחנית כך הכוח של עם ישראל ילך ויגדל ואז הוא יוכל לקבל תורה, ארץ ישראל, ירושלים ובית המקדש.
 - ההשפעה שלהם על העם תהיה הן על ידי נשיאת דברי מוסר והתעוררות, נתינת עצה ותושייה, לימוד תורה והנהגה בכל תחומי החיים, והן על ידי השפעה פנימית על נשמתם של כל היהודים בעקבות החיבור הנשמתי ביניהם.

ב. האהבה בעם ישראל הולכת ומתרבה. יהודים יותר אוהבים יהודים. כל היהודים אוהבים את כל היהודים. אהבה לצדיקים, לבינונים ואפילו לרשעים. גם אם לא אהבה גמורה, לפחות אהבה משמעותית. התוצאה מאהבה הולכת וגדלה זו תהיה, שכל היהודים כולם ילכו ויבראו וישלימו את תיקון נשמתם, לכל הפחות באופן חלקי, ועל ידי כך ילכו ויתקרבו יותר ויותר לקב"ה, מה שכמובן ישפיע לטובה על מצבה של האומה.

- אפשר אולי משל שימחיש את העניין יותר?

- בבקשה: בגוף האדם יש הרבה אברים שמחוברים זה לזה במערכת עצבים ובכלי דם שמובילים חלקיקים ממקום למקום. על מנת שהגוף יתפקד היטב צריך שהצינורות המקשרים בין האיברים יהיו פתוחים והדם יזרום בהם במהירות וללא מעצורים. ככל שהמעברים יהיו רחבים יותר ופתוחים יותר כך הגוף יתפקד טוב יותר. כאשר המעברים פתוחים, חיידקים טובים עוברים מאבר לאבר ומתא לתא. וכן עוברים חלקיקים שהגוף זקוק להם לבניין התאים הפרטיים, כגון חלבונים ופחמימות. באופן שכל חלקי הגוף מקבלים את כל החומרים שהם זקוקים להם לבניית התאים.

- את הנמשל אני כבר יכול להבין לבד. הגוף הוא עם ישראל והתאים של הגוף אלו הם היהודים הפרטיים. כל היהודים קשורים זה בזה ובעצם מעבירים מאחד לשני את המצוות שהם עושים וככה כל יהודי מקבל את כל המצוות שהוא זקוק להן לבניית נפשו האישית. צריך שהיהודים יהיו מגובשים ביניהם ויאהבו זה את זה על מנת שהכוחות של אחד יעברו לשני ויחזקו אותו וכן ההיפך.

- נכון מאד. ברצוני להשלים קצת יותר את התמונה ולהמשיל את שתי התופעות שהזכרנו: א. ככל שיהיו יותר אברים בריאים וחזקים כך הגוף יתפקד טוב יותר, על אף שחלק מהאברים חולים וחלשים. האברים הבריאים בעלי המערכות שמתפקדות היטב, גם מחזקים את האברים החלשים יותר וגם "מפצים" על חולשתם של אותם אברים חלשים בתפקוד הכללי של הגוף, ומצליחים לגרום לכך שהגוף יתפקד היטב.

ובנמשל: ככל שיתרבו בישראל יהודים צדיקים אוהבי ישראל שנפשם שלמה כך הגוף של האומה הישראלית יתפקד טוב יותר. הן משום שאותם צדיקים המתוקנים בנפשם ונשמתם מחזקים את החלשים יותר ומשפיעים עליהם קדושה וטהרה, והן משום שתפקודם המצוין "מפצה" על חולשת תפקודם של הפחות שלמים, והאומה הישראלית מצליחה למלא את שליחותה בעולם ולהתגבר על קשיים, מחלות וניסיונות.

ב. ככל שהמעברים בין כל התאים ובין כל אברי הגוף יהיו פתוחים יותר כך הבריאות של האברים תלך ותגדל על ידי זרימת כל החלקיקים הנצרכים לבניית התאים, חיזוקם ושגשוגם, מה שישפיע על בריאותו של הגוף באופן כללי.

ובנמשל: ככל שהיהודים יאהבו יותר זה את זה, כך יתחזקו הקשרים הרוחניים ביניהם, וההשפעה ההדדית של המצוות – המזון הרוחני של הנשמה - תהיה גדולה יותר. בעקבות ההשפעה הזאת, מצבם הרוחני של כל היהודים ילך וישתפר, מה שיגרום לחיזוק האומה בכללה.

פרק נ"ו

- **הבנתי שצריך את התנאי של אהבה כדי לחבר בין היהודים אך אני לא מבין את ההיגיון של הכלל הזה. הרי אמרנו שיש לכל עם ישראל נשמה כללית שמחוברת לכל הנשמות הפרטיות של היהודים והופכת אותם לעם אחד? אז הם כבר מחוברים?**
- אתה צודק, אבל אל תשכח שיש לנו גוף שמפריד בינינו ונותן לנו תחושה שאנחנו נפרדים ולא קשורים זה לזה, ואמרנו באחד השיעורים הקודמים, שלרגשות יש כוח לחבר ולהפריד בין הנשמות. רגשות של פירוד משפיעות פירוד ופוגמות באחדות הפנימית ולכן לא ניתן להסתפק בקשר הנשמתי אלא יש צורך ברגשות של אהבה ואחדות שמחזקות את האחדות הפנימית ואת הקשר בין הנשמות.
- ישנה תשובה נוספת לשאלתך והיא תענה לנו גם על שאלה אחרת ששאלנו בשיעור הקודם, כיצד ריבוי אהבה בין יהודים משפיע על מצב האומה בכללה ולא רק על מצבם של יחידה.
- לצורך הבנה מלאה שלה צריך להסביר משהו מאד יסודי על הנשמה הכללית הזאת. היא נמצאת בכוח ולא בפועל. היא לא מתגלה ומופיעה אלא אם כן מתמלאים **תנאים** מסוימים ורק כשזה קורה היא מחברת בפועל את כל ישראל להיות עם אחד.
- **לפני שהרב מלמד אותי את התנאים, אפשר בבקשה להסביר מה הכוונה שהיא לא מופיעה?**
- זה אומר שהיא נמצאת אך לא מורגשת ולא פועלת כמעט שום דבר במציאות. להבנת העניין בוא ניקח מקרה קיצוני שבו הנשמה לא מופיעה כלל וכלל. המשמעות היא, שעל אף שהנשמה קיימת במציאות, בכל זאת היא לא מחברת בפועל את כל היהודים זה לזה, ולכן כל יהודי הוא לעצמו. מה שמוביל לכך שאין בפועל ערבות הדדית וזכויות האחד לא עוברות לשני וכך גם העבירות, כמובן. איש בחטאו יומת.
- **לא נשמע לי כל כך נורא. לא שאני כל כך צדיק, אבל אני גם לא כל כך רשע ואין לי חשק להיענש גם על החטאים של הרשעים הגמורים. יש לי מספיק משלי.**
- כן, אבל ברגע שאין ערבות הדדית ממילא כל יהודי יכול לקיים רק חלק קטן מהמצוות והנפש שלו חסרה מאד. וחוץ מזה, ברגע שהנשמה הכללית האלוקית הזו לא מתגלה ולא מורגשת ממילא גם הכוחות הייחודיים של עם ישראל שנובעים ממנה לא כל כך מופיעים: אין לנו את הקרבה לקב"ה ולכן אין נבואה ואפילו לא רוח הקודש בדרגה גבוהה. את התורה אנחנו לא מבינים כמו שצריך וממילא נוצרות מחלוקות. המצוות לא כל כך מקדשות אותנו והערך הרוחני שלהם פוחת והולך.
- **פחות או יותר הבנתי. אם ככה, זה ממש אסון.**

- אפשר כעת לחזור ולבאר את התנאים הנצרכים כדי שהנשמה הכללית הזאת תופיע בעולם?
- **הנני מוכן ומזומן.**
- התנאי היסודי שממנו נובעים התנאים האחרים הוא שנתנהג כמו עם. הנשמה הזאת היא נשמה שמותאמת לעם והיא לא מתגלה אלא בעם. אם אנחנו "עם" היא תתגלה בפועל בנו, אך אם איננו "עם" אלא אוסף של פרטים, היא לא תתגלה בפועל במציאות וכאילו איננה קיימת, ולכן אין לה שום השפעה על המציאות.
- **מה הקשר לכך שאנחנו "עם"? אם היא קיימת היא צריכה להופיע!**
- כל כוח רוחני מותאם למציאות הגשמית שהוא מחיה. הכוח הרוחני שמחיה פרח אינו דומה לכוח הרוחני שמחיה ונותן מציאות לפרי. לכל מציאות גשמית יש כוח רוחני שמחיה רק אותה ומתאים רק לה.
- קח לדוגמא את הנשמה הפרטית שיש לנו. כדי שהיא תתגלה צריך שיהיה בן אדם. ככה היא בנויה, להיות מותאמת לאדם. אם יש רק אוסף של אברים שלא מחוברים זה לזה היא לא תתגלה והאדם הזה לא יחיה. כמו כן היא לא מתגלה בחיות. כך גם הנשמה הכללית. היא בנויה להתגלות בעם ולא בפרט.
- **לפי זה ניתן להציע הסבר נוסף מדוע חשובה אהבה הדדית. אחד מהמאפיינים של עם הוא שהאנשים בתוכו אוהבים זה את זה ומתוך זה פועלים בשותפות ועוזרים זה לזה. ולכן אם אנחנו רוצים להיות מוגדרים כעם אנחנו צריכים לאהוב זה את זה, ומתוך אהבה, לפעול בשותפות ולעזור זה לזה. רק כך הנשמה הכללית תתגלה בנו ותופיע במציאות.**
- יפה מאוד. זו התשובה השנייה, המורכבת יותר, לשאלתך בשיעור הקודם כיצד האחדות משפיעה על המצב הכללי של האומה. אם אנחנו מתנהגים באחדות ואהבה כאיש אחד בלב אחד, כמו שעם צריך להתנהג, אז הנשמה הכללית שמתאימה לעם מתגלה בנו והופכת אותנו באמת ובתמים לעם אחד מאוחד ומחובר בעל כוחות אלוקיים אדירים. אך אם ח"ו אנחנו בפירוד ומחלוקת ולא מתנהגים כעם אחד אלא כאוסף של פרטים אזי הנשמה הכללית לא מתגלה בנו וממילא אנחנו נשארים אוסף של פרטים.
- זה בנוסף למה שאמרנו קודם, שרגשות אהבה בין יהודים מחברים את נשמותיהם זו לזו והופכות אותן לדבר אחד שבו יכולה להתגלות אותה נשמה כללית שהינה אחת ויכולה להתגלות רק במציאות כללית אחת ולא באוסף של פרטים.
- דרך אגב, הכוח של רגש האהבה לחבר נכון גם ביחס לבני זוג. כאשר הם אוהבים זה את זה הם משלימים את תהליך החיבור הפנימי של שני "חצאי" הנשמה שלהם שהחל

בקידושין ובנישואין. בעקבות זאת כל אחד מקבל כוחות מהשני והם יכולים לעמוד היטב במשימות של החיים.

- הרב יכול בבקשה לסכם את שתי ההבנות האחרונות בחשיבות של מצות "ואהבת לרעך כמוך"?

- בשמחה.

א. אהבת יהודים מחברת ביניהם מבחינה פנימית נשמטית באופן שהמצוות שכל אחד מקיים שייכות גם ליהודי אחר שלא יכול לקיים אותן. על ידי כך נפשם של היהודים נשלמת.

ב. על ידי שהם אוהבים ברגש זה את זה ומתנהגים כעם אחד מאוחד, הנשמה הכללית יכולה להופיע בהם ולחבר אותם בפועל ומתוך כך מתגלים בהם כוחות אלוקיים אדירים.

פרק נ"ז

עלינו לדעת, שחוץ מלאהוב זה את זה, להגדרת עם יש צורך בקיומם של תנאים חשובים מאד והכרחיים מאד, שפעמים רבות אינם בשליטתנו על אף שיש לנו יכולת להשפיע עליהם במידה מסוימת. אלה הם דברים כלליים יותר שבלעדיהם לא ניתן להגדיר אותנו כעם.

- **מה זאת אומרת? אנחנו עם! איך אנחנו יכולים לא להיות? נולדנו יהודים אז אנחנו כולנו עם.**

- זה שיש לנו גנים של עם ישראל לא הופך אותנו לעם. קח לדוגמא את המציאות של עם ישראל בגלות. כאשר עם ישראל חי בגלות הוא לא נחשב עם¹²⁹ אלא אוסף של פרטים שיש להם קצת קשר זה לזה.

- **יש לי קושיות מאד חמורות על מה שהרב אמר כעת. אם בגלות אנחנו לא עם זה אומר שאנחנו לא נחשבים מחוברים זה לזה ואנחנו לא נקראים עם אחד.**

- מה קשה בזה? עד כמה שזה כואב זה נכון. כך מובא בזוהר הקדוש על הפסוק "ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ", שכתב על זה "עמה איקרון אחד". הזוה"ק מדייק מהפסוק שדווקא כאשר אנחנו בארץ ישראל אנחנו נקראים עם אחד – גוי אחד בארץ.

- **כן, אבל אם כאשר אנחנו נמצאים בגלות אנחנו לא נחשבים עם, אז זה אומר שהנשמה הכללית לא מתגלה בנו וממילא אין לנו כל כך את הכוחות המיוחדים שלנו.**

- נכון. ומה קשה לך על זה?

- **באחד השיעורים הקודמים (פרק י"ג) הרב הסביר שישנה התאמה בין תרי"ג מצוות לבין הנשמה הכללית, והמצוות הן הטבע שלה, ולכן היא משתוקקת לקיים אותן. הרב גם הסביר, שהמצוות מדבקות ומחברות את הנשמה שלנו לקב"ה ועל ידי כך נמשכת עלינו קדושה גדולה – אשר קדשנו במצוותיו.**

- נכון מאד.

- **לפי זה, אולי בגלות אין חובה לקיים את המצוות, כיוון שהנשמה הכללית לא מופיעה וממילא אין בנו רצון פנימי לקיים אותן, שהרי המצוות הינן הטבע של הנשמה הכללית ולכן כל זמן שהיא לא מופיעה הן מפסיקות להיות הטבע הפנימי שלנו. וחמור מכך, גם אם נקיים אותן הן לא ידבקו אותנו בקב"ה ולא יקדשו אותנו, כיוון שהנשמה הכללית לא מופיעה בנו והיא זו שיכולה להדבק בקב"ה וכעת היא לא מתגלה.**

¹²⁹ לשון הגר"א (סוף ספרא דצניעותא דף לח) "ויציאה לחו"ל הוא הקבר, ורימה מסובבת עליו... עד שנקבו עצמות... ואנחנו מקוים עתה לתחיית המתים, התנערי מעפר קומי, ויערה רוח ממרום עלינו". וכן בספר הכוזרי.

- חס וחלילה. בוודאי שחייבים לקיים אותן מהתורה ואין ספק בכך בשום אופן. אבל מבחינת הערך שלהם – דברך נכונים באופן חלקי. הערך של המצוות בחוץ לארץ פחות¹³⁰ במידה רבה מאשר ערכן בארץ ישראל כאשר עם ישראל לא בגלות. כך כתב רש"י¹³¹ על פי הספרי:
- "ושמתם את דברי - אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצוות, הניחו תפילין, עשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו, וכן הוא אומר 'הציבי לך ציונים'" (דברים יא, יח).
- אני די נכנע. אני מבין מדברי הרב, שכאשר עם ישראל בגלות אז גם הערבות ההדדית במצוות מאד חסרה ואין הרבה השפעה הדדית מזה על זה. מה שאומר שבגלות אף אחד מעם ישראל לא יכול להגיע למדרגה הגבוהה שהנפש שלו ממש שלמה, כיוון שכל אחד באופן אישי יכול לקיים רק חלק קטן מהמצוות של התורה ולא את כולן.
- באופן כללי אתה צודק, ואפילו אתן לך מעין הוכחה: אין נבואה בחוץ לארץ (כזרי מאמר שני, רמב"ן עה"ת דברים יח, טו). אמנם ישנם מספר יוצאי דופן שיכולים להגיע למדרגה די גבוהה אפילו בחו"ל, אך אפילו הם - לו חיו בארץ ישראל כשכל ישראל עליה, היו זוכים להגיע למדרגה גבוהה הרבה יותר.
- מהם התנאים לכך שאנו נחשב כעם והנשמה הכללית תופיע בנו?
- המהר"ל בספרו "נצח ישראל" (פ"א) כותב שלושה תנאים יסודיים המבדילים בין גלות לגאולה. גאולה היא מצב שבו עם ישראל בריא ומתוך זה מתגלים בו כל כוחותיו באופן שהוא יכול למלא את השליחות שלו בעולם, לתקן עולם במלכות שדי.
- המכנה המשותף של התנאים הללו הוא שהם מאפיינים של עם. על מנת שהנשמה הכללית תתגלה בנו עלינו להיות כמו עם. רק אז יתגלו בנו הסגולות האלוניות שלנו ונהיה קרובים לקב"ה ונוכל למלא את השליחות שלנו בעולם. ואלו הן התנאים:
- א. קיבוץ גלויות – שכל עם ישראל יחיה במקום אחד ביחד.
- ב. ישיבה בארץ ישראל – לכל עם יש ארץ מיוחדת שבבילו שמתאימה לו ולאופי שלו. לעם ישראל הארץ היחידה שמתאימה היא ארץ ישראל. היא הארץ של עם ישראל.
- ג. שלטון עצמאי - שאנחנו נשלט בעצמנו ולא ישלטו בנו.
- רגע, היום כל שלושת התנאים מתקיימים!
- נכון. אבל לא באופן מלא. יש אמנם קיבוץ גלויות - אבל עדיין יש יהודים רבים מאד בחוץ לארץ. אנחנו יושבים בארץ ישראל - אבל לא בכולה. יש לנו שלטון עצמאי - אבל אנחנו כן

¹³⁰ לפ"ז יוצא, שבקיום המצוות בחוצה לארץ יש בחינה מיוחדת שאינה קיימת בארץ. מקיימים אותן רק בגלל שה' ציוה, למרות שהשכר עליהן לא גדול כמו בארץ ישראל.

¹³¹ הרמב"ן על התורה ויקרא יח, כה האריך בזה עיין שם.

כפופים במידה מסוימת לממשלות של גויים. המצב כיום הוא, שהגוף של עם ישראל מוכן באופן חלקי לקבל את הנשמה הכללית של עם ישראל, ולכן הנשמה הכללית נכנסת בו באופן חלקי בלבד, מה שגורם לכך שהמצוות שכולנו עושים מתחברות זו לזו רק במובן מסוים ולא לגמרי.

- **קצת התבלבלתי. האם גם התנאים הללו חשובים כדי שתהיה אחדות?!** מצד אחד הרב מדבר על התנאים הללו ומצד שני הרב מדבר על אהבה בין יהודים. מה היחס בין כל הדברים הללו?

- כן. התנאים הללו חשובים מאד. בלעדיהם לא תיתכן אחדות אמיתית בעם ישראל. אלא שהם לבד לא מספיקים וחייבים להתאחד בפועל ולאחוב זה את זה¹³². שלושת התנאים שאמרנו הם הבסיס. בלעדיהם, האהבה לא תוכל לאחד אותנו מספיק. אם הם לא מתקיימים, הנשמה הכללית לא מופיעה כל כך וממילא אנחנו לא מחוברים. אך מצד שני, גם כאשר הם יתקיימו והנשמה כן תופיע, היא תהיה רק בכוח ולא בפועל כל זמן שלא נאהב זה את זה.

- **מה יקרה כאשר שלושת התנאים יתקיימו במלואם?**

- כן יהי רצון, במהרה בימינו. כאשר שלושת התנאים יתקיימו בעזרת השם במלואם, עם ישראל יהיה יותר מאוחד ויותר מחובר זה לזה מבחינה רוחנית. ואם אז נאהב זה את זה ונתפקד בפועל כמו עם אחד, לא רק שהאהבה בינינו תלך ותגבר אלא גם יתגלו בנו כוחות אדירים.

אותם כוחות אדירים של הנשמה כללית שתופיע בנו בפועל. אנחנו נהיה קרובים מאד לקב"ה והשכינה תשרה בקרבנו. בית המקדש יבנה ויצר הרע יעלם. העולם יתוקן ולא יהיה בו רוע ולא חיסרון. המצוות יקדשו אותנו ואנחנו אפילו נרגיש את הקדושה והעוצמה שהם משפיעות עלינו. כל אחד מהפרטים יקיים את חלקו במצוות ויחשב לו כאילו קיים את כל המצוות ונפשו תושלם על ידי כך.

- **הכל טוב ויפה, אבל הבעיה היא שזה לא כל כך עובד. המציאות מוכיחה דווקא את ההיפך. הקיבוץ של היהודים יחד במיוחד עם השלטון העצמאי שלנו, גורם להרבה חיכוכים וחילוקי דעות. אני לא רואה שקיום חלקי של שלושת התנאים הביאו אותנו לאחדות בפועל. על פניו נראה, שבגלות כשהיינו מפוזרים הייתה הרבה יותר ערבות הדדית ואחדות.**

- זו אשליה אופטית. כאשר עם ישראל בגלות לא תיתכן אחדות אמיתית, גם אם זה נראה כך. אני לא מדבר על אחדות ברגש או בשכל אלא על חיבור אמיתי בין הנפשות שלנו, וזה

¹³² איך עושים את זה? ראינו בפרק הקודם - מתקנים את המידות וכו'

לא קיים בגלות. אל תשכח את מה שאמרנו שמה שמחבר בינינו בפועל זו הנשמה הכללית, ובחז"ל היא לא מופיעה.

אל תיתן למריבות ולוויכוחים שיש היום בין הצבורים השונים להטעות אותך לחשוב שעם ישראל לא מאוחד בפנימיות שלו - זו טעות! האחדות היום גדולה לאין ערוך מהאחדות שהייתה בהיותנו בגלות. הסיבה למריבות ולמתחים הקיימים היום היא די פשוטה. בארץ, כל הקבוצות השונות חיות זו לצד זו בשכנות קרובה מה שמוביל פעמים רבות לחיכוכים.

זה כמו להוכיח לאדם שהוא אוהב את פלוני אלמוני יותר משהוא אוהב את אשתו, כיוון שעם אשתו הוא מתווכח יותר. בוודאי שזה לא נכון. לו ולאשתו יש נשמה אחת והם אוהבים זה את זה יותר מאשר אנשים אחרים, אלא שבעקבות החיים ביחד יש גם לפעמים ויכוחים.

כשיש קרבה יכולים אמנם להיווצר חיכוכים ומריבות ואף משלמים מחיר לא קל, אך אי אפשר לוותר על החיים המשותפים ועל הקרבה הפיזית בין הקבוצות השונות. זו הדרך היחידה להגיע לאחדות אמיתית. הוויכוחים והמריבות בין הקבוצות השונות מסייעים לכל קבוצה לברר את הדרך האמיתית שלה, להתרחק מקיצוניות ואף ללמוד דברים חדשים משלימים מהקבוצות השונות. בכל דרך יש אמת ודברים שניתן וצריך ללמוד ממנה.

מתרחש בימינו תהליך מבורך של איחוד מחדש. הוא לוקח זמן אך הוא קורה וימשיך לקרות בעזרת ה'. ניתן לראות אותו בצורה מאד ברורה אם נשווה את מצבנו כיום בהיותנו בארץ ישראל למצב בחוץ לארץ לפני שבעים שנה. בחוץ לארץ היינו מפוצלים למאות עדות ולעשרות אלפי קהילות השונות זו מזו ואילו כיום המצב משופר מאד¹³³. ברוך השם.

- רגע, אז שלושת התנאים שהזכרנו לא אמורים לגרום לנו לאהוב זה את זה אלא רק

לאפשר לנו להתחבר זה לזה אם נעשה את הפעולות הרצויות. נכון?

- נכון ולא נכון. נכון, כי התמלאתם של התנאים אכן לא מחייבת שתהיה אהבה וניתן לראות זאת בהיסטוריה היהודית. הדוגמא הפשוטה ביותר היא חורבן בית המקדש השני. על אף ששלושת התנאים התקיימו באופן חלקי, עם ישראל הגיע לשנאת חינוס נוראה ובעקבותיה יצא לגלות. כלומר, קיום שלושת התנאים לא מחייב שתהיה אהבה בין היהודים.

ולא נכון, משום שכאשר מידותינו יהיו מתוקנות ונכיר בכך שהננו "איש אחד", התקיימות שלושת התנאים תחזק מאד את האהבה בינינו.

¹³³ לא כאן המקום להאריך. בכל מקרה, היום כל הקהילות הקטנות אוחדו וכמעט שאין הבדלים בין יהודים יוצאי הונגריה/רומניה/רוסיה / פולניה וכד'. כך גם בקרב יהודים מעדות המזרח המכונים באופן כללי ספרדים. אמנם עדיין קיימת חלוקה בין ספרדים לאשכנזים אך גם היא הולכת ונעלמת וב"ה רוב החתונות היום הן בין אנשים מעדות שונות

- **מדוע שנאת חינוך מגלה אותנו מארץ ישראל?**
- ברגע שאין אהבה בתוכנו ואנחנו לא מתפקדים כעם ממילא אותה נשמה כללית אלוקית לא מתגלה בנו ואנחנו לא מגלים את כוחותינו האדירים ולא מקיימים את תפקידנו בעולם. שלושת התנאים בעצם הופכים להיות מיותרים ואפילו מזיקים¹³⁴. עם ישראל יצא לגלות כדי לתקן את עצמו באופן אישי במספר אופנים שלא נרחיב עליהם כרגע, ולאחר שזה קרה הוא חוזר לארץ ישראל על מנת לנסות להופיע את כוחותיו מחדש ולמלא את ייעודו.

¹³⁴ הם הופכים אותנו לעם אחד עם כוחות אדירים שמופנים לכיוון לא טוב ולכן גורמים לנו נזק.

פרק נ"ח

- אתה מוכן להסבר הבא על חשיבות האהבה?
- **מוכן ומזומן!**
- עלי להקדים יסוד מאד חשוב על עם ישראל. כל השפע האלוקי יורד לעולם דרך עם ישראל. זה הצינור היחיד שמקשר בין הקב"ה לבין הבריאה כולה. כל הבריאה כולה - כולל המין האנושי כולו, בעלי החיים, הצמחייה ואפילו הדוממים - מקבלת שפע של חיים מהקב"ה בכל רגע ורגע, והשפע הזה עובר דרך עם ישראל.
- **מה שאני מבין מדברי הרב הוא, שהקשר של כל העולם לקב"ה עובר רק דרך עם ישראל?**
- נכון מאד. אם חלילה הצינור היחיד, קרי עם ישראל, יהיה סתום ולא יקשר בין הקב"ה לעולם, העולם יחרב ויחזור לתוהו ובוהו. אם ח"ו עם ישראל יעלם אזי גם העולם יעלם איתו. הקב"ה מתקשר רק איתנו בכל המובנים. רק איתנו הוא מדבר. רק מאיתנו יש נביאים. רק לנו הוא נתן את התורה שגלמדה אותה את עצמנו ואת שאר העמים וכו'. אנחנו צינור בלעדי.
- **מהו השפע הזה שבא מהקב"ה?**
- השפע הזה הוא כל הטוב שיש בעולם. בכול מכול כול. השפע הזה כולל בראש ובראשונה את עצם הקיום והחיים של העולם. ללא השפע הזה העולם נעלם. חוץ מעצם הקיום, השפע הזה כולל גם שפע רוחני של קדושה וטהרה וגם שפע נפשי של שמחה ואושר. הוא כולל גם שפע גופני של בריאות ועושר וגם שפע שכלי של הבנה נכונה, חידושים, המצאות למיניהם ורעיונות עמוקים.
- כאשר העולם פועל על פי **הדרך האמיתית** שמתאימה לו, הקב"ה מעביר לו שפע שמחיה אותו, שמבריא אותו, שמככים אותו, שהופך אותו למאושר וכן הלאה. והכל עובר דרך עם ישראל.
- **איך כולם ידעו להתנהג בדרך שמתאימה להם?**
- זה אחד התפקידים הראשיים של עם ישראל. להפיץ תורה ואמונה ולהדריך מוסרית את המין האנושי. "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". עם ישראל הוא גם הצינור לעצם החיים של העולם וגם המדריך של העולם לחיים טובים, מוסריים, ערכיים ומאושרים. עם ישראל צריך ללמד את העולם את שבע מצוות בני נוח. הוא צריך ללמד אותם מהו מוסר אמיתי וכיצד ניתן להקים מדינה מוסרית טובה ומוצלחת בכל התחומים. לעם ישראל יש אחריות על העולם!

ריה"ל בספר הכוזרי המשיל את עם ישראל ללב של האומות. אומות העולם הם שאר אברי הגוף האנושי הכללי ועם ישראל הוא הלב. הלב הוא זה ששולח את הדם אל כל חלקי הגוף ובכך מחיה אותם. הלב הוא סוג של צינור.

- השפע הזה יורד לעולם דרך מקום מסוים?

- אכן כן. יש מקום שאליו השפע האלוקי יורד בתחילה וממנו מתפשט במעגלים רחבים החוצה אל שאר העולם. אתה מכיר את המקום הזה, קוראים לו בית המקדש והוא נמצא במרכז העולם, בהר המוריה. בית המקדש הוא צינור לירידת השפע, או במילים אחרות נקודת החיבור בין השמים וארץ. כאן השכינה שורה ומביאה חיים לעולם על כל חלקיו.

- זה יכול להסביר את הקורבנות בבית המקדש, שצריך להביא כמעט בכל קרבן גם

מהחי, גם מהצומח [מנחות ונסכים] וגם מהדומם [מלח]?

- בהחלט! עבודת בית המקדש ממשיכה שפע גם לחי, גם לצומח וגם לדומם. כל חלק של הבריאה צריך את הצינור המדויק שלו לקבלת השפע האלוקי והתפשטותו בעולם. הצינור העיקרי שדרכו הכל יורד זה עם ישראל. כאשר נקודת קבלת השפע בעולם היא בהר הבית בבית המקדש. עם ישראל מקבל את השפע הזה, הן על ידי עצם הקיום שלו, והן על ידי הפעולות שהוא עושה בבית המקדש, בארץ ישראל, בבתי המדרש ובבתי הכנסת, בשבתות ובימים טובים.

פרק נ"ט

- אני מבין מדוע הפעולות של עם ישראל מורידות את השפע האלוקי לעולם. העולם הזה הוא עולם המעשה וצריך לעשות פעולות כדי לשנות ולהשפיע. פעולות כמו לימוד תורה וקיום מצוות ואמונה בקב"ה. אך קשה לי להבין כיצד עצם הקיום של עם ישראל גם יכול להוריד את השפע!
- לכן המשלתי את זה לצינור. הצינור לא עושה שום פעולה ובכל זאת זורמים בתוכו דברים. הקב"ה הוא זה שמזרים את השפע ועם ישראל סופג אותו ומעביר אותו לעולם. כמובן שצריך לתחזק את הצינור על מנת שלא ייסתם. צריך לנקות אותו ולשמור עליו שלא יתקלקל. בצינור הזה זורמים "חומרים" חזקים מאד ובקלות הוא יכול להינזק. יש גם דרכים מסוימות שבהן אפשר להרחיב את הצינור ולחזק אותו ובכך להעצים את הזרימה.
- אני רוצה לדעת אם אני מתרגם נכון את המשל. הרב מתכוון שאסור לעשות עבירות שיכולות להזיק לצינור וצריך לקיים מצוות וללמוד תורה כדי להרחיב את הצינור ובכך להרחיב את השפע האלוקי שיוור לעולם?
- התרגום שלך יפה מאד, ודי מדויק, אך ברצוני להוסיף עליו דבר מהותי. אתה בוודאי יודע מה הדבר הנורא ביותר שעלול לקרות לצינור שימנע ממנו למלא את תפקידו?
- הנורא ביותר הוא אם יוצרו בו חורים או אם הוא יקרע ויהיו בו סדקים שיפרידו בין החלקים שלו ואז כל החומרים שזורמים בו לא יוכלו לעשות זאת יותר.
- יפה. הצינור הזה שדרכו יורד השפע לעולם הוא לא אני ולא אתה. אנחנו צינורות קטנים מידי מלהכיל את כל השפע האלוקי העצום שיוור לעולם. אפילו כל היהודים שחיים בכל דור ודור לא יכולים להכיל אותו. צריך צינור עצום והצינור הזה הוא הנשמה הכללית של עם ישראל. נשמה זו קדמה לעולם ואיננה תלויה ביהודי זה או אחר. היא אמנם מתגלה בכל היהודים בכל הדורות אך לא תלויה בהם.
- כאשר הנשמה הזו מופיעה בעולם ומתפקדת בו כראוי אזי השפע האלוקי יורד לעולם דרכה, אך כאשר היא לא מתפקדת כגון כאשר עם ישראל נמצא בגלות, השפע האלוקי יורד לעולם טיפין טיפין בלבד, רק כדי למנוע מהעולם להיחרב.
- על מנת שהנשמה האלוקית של עם ישראל תתגלה בפועל במציאות שלנו יש תנאי בסיסי. אתה זוכר אותו?
- שעם ישראל יתנהג כמו עם. הנשמה הזו מתגלה רק בעם.
- נכון. ומה זה כולל?
- שכל היהודים יחיו בארץ ישראל תחת שלטון יהודי.
- ואיזה עוד תנאי? הרי התנאים לעיל לא מספיקים כשהם לבדם!

- אחדות ואהבה. "ואהבת לרעך כמוך".
- אשריך. אנחנו צריכים לאהוב זה את זה ולעזור זה לזה. הן מצד שכך צריך להתנהג עם אחד שהוא גוף אחד, והן מצד שהאהבה מחברת אותנו זה לזה והופכת אותנו לדבר אחד. רק באופן זה הנשמה הכללית מתגלה בנו ומופיעה בעולם.
- עכשיו אני מבין למה הרב התכוון במשל על הצינור שיש חורים וסדקים בצינור. כאשר עם ישראל לא מאוחד אלא כל יהודי נפרד לעצמו בעצם אין כאן משהו אחד אלא אוסף של פרטים שלא כל כך מחוברים זה לזה. זה דומה לצינור סדוק שבו חלקי הצינור נפרדים זה מזה באופן ששום דבר לא יכול לזרום בו.
- כאשר הצינור של עם ישראל פגום השפע האלוקי לא יורד וזה אומר שלא רק לעם ישראל עצמו נגרם נזק, אלא לעולם כולו. עם ישראל לא ממלא את התפקיד שלו להוות צינור לעולם וכולם ניזוקים מזה.
- זו לשון ספר התניא –
- "... [יסוד ושורש כל התורה הוא להעלות הנפש על הגוף ו] וגם להמשיך אור אין סוף ברוך הוא בכנסת ישראל כמ"ש לקמן, דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד באחד דווקא, ולא כשיש פירוד ח"ו בנשמות, דקב"ה לא שריא באתר פגים, וכמ"ש - ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך" (לקוטי אמרים פל"ב).
- האם נכון לומר, שכאשר יש שנאה בתוך עם ישראל, היהודים כביכול קורעים את הנשמה הכללית?
- חס וחלילה. היא שלמה ותישאר כך. אלא שהשנאה קורעת את הכלי, שרק דרכו הנשמה הכללית יכולה להתגלות, שהוא האומה הישראלית.

פרק ס'

- ומה קורה כשהנשמה הכללית לא מופיעה בעולם?
- **השכינה מסתלקת, כיון שהנשמה הכללית היא הצינור שדרכו השכינה מתגלה ומופיעה בעולם, וללא הצינור היא לא יכולה להופיע.**
- יפה. ואם השכינה לא מופיעה בעולם, בשביל מה צריך בית מקדש ועבודת הקורבנות, הרי כל מטרתם היא להופיע את השכינה בעולם ולהוריד את השפע האלוקי, וכעת הוא לא יורד?
- **לא יודע.**
- אין שום תועלת בהמצאות בית המקדש ולכן הוא נחרב ברגע שיש שנאת חינום. פשוט אין בו צורך. לא צריך אותו בתור קישוט בלבד. עם ישראל צריכים לדעת שאין השראת שכינה כל זמן שהם לא מתקנים את עצמם באהבת חינום.
- לכן מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא כל כך גדולה וחשובה! היא מחיה את כל העולם! כאשר היהודים אוהבים זה את זה יש עם אחד ואז הנשמה הכללית מופיעה בעולם ודרכה יורדת השכינה והשפע האלוקי לעם ישראל ולכל העולם. ואם אנחנו לא אוהבים אזי הנשמה הכללית מופיעה באופן מאד חלקי וצולע ולכן, במקביל, צולעת גם זרימת השפע האלוקי לעולם. כאשר עם ישראל מגיע למצב גרוע של שנאת חינום נוראית, הנשמה לא מופיעה כמעט בכלל, בעקבות זאת כמעט שלא יורד שפע אלוקי וזה מוביל לחורבן בית המקדש.
- **תודה על הסיכום. המשפטים האלה ממחישים את התפקיד החשוב מאד של עם ישראל בעולם. התפקיד הוא לא רק להדריך את העולם בדרך התורה והאמת, אלא ממש גם להחיות אותו ולהשפיע עליו חיים וקדושה. אחריות כבדה וקדושה!**
- **דברי הרב הללו מבארים היטב את החשיבות העצומה של "ואהבת לרעך כמוך". המצווה הזאת ממש מחזיקה את העולם.**
- **הרב יכול בבקשה לסכם את כל הסיבות לחשיבותה הגדולה של מצוות "ואהבת לרעך כמוך"?**
- בשמחה. חילקנו את המתנות וה"רווחים" ממצווה זו לשני סוגים. לסוג אחד קראנו "רווחים", והוא מה שאנחנו משיגים **בדרך** לקיום מצווה זו. במידה מסוימת ניתן לומר שמצוות "ואהבת" כוללת אותם, כיון שלא ניתן לקיים אותה בשלמות ללא קיום אותם דברים.
- הרווחים הם:
- א. תיקון המידות ובראשן הענווה והחסד.

ב. קידוש החומריות. "העלאת הנפש על הגוף".
 ג. אמונה במציאות ה' בכל הבריאה ובהשגחתו המוחלטת.
 לסוג השני קראנו מתנות, והוא מה שאנחנו משיגים לאחר שנגיע למציאות של אהבה הדדית ואחדות, ועל ידה.
 המתנות הן:

א. מתנות טובות לכלל ולפרט – תורה, ארץ ישראל, ירושלים ובית המקדש.
 ב. על ידי האהבה נחשב שכל ישראל מקיימים את כל התורה והמצוות למרות שבפועל כל אחד מקיים רק חלק קטן, רק את החלק שהוא יכול.
 ג. כל השפע האלוקי יורד לישראל ולעולם בזכות האהבה והאחדות. במצווה זו תלוי קיום העולם, התפתחותו והשלמתו.

- **אני מזכיר לרב את דבריו באחד השיעורים הקודמים (פרק י"ז), ללמד אותי טיעונים שכליים נוספים מדוע עלינו לאהוב יהודים, חוץ מהסיבה שאנחנו כולנו דבר אחד בנשמתנו.**

- תודה רבה על התזכורת. זה באמת זמן די טוב. לאחר שאתה רואה ומבין את כל הרווחים העצומים שיהודי מרוויח מזה שהוא אוהב יהודים ואת עם ישראל, התשובות די פשוטות:

ראשונה - על ידי מצווה זו הוא משרה את השכינה בעולם וממלא את רצונו של הקב"ה.

שנייה - על ידי אהבתו הוא מרוויח באופן אישי מתנות נפלאות.

שלישית - על ידי האהבה הוא מביא טובה למשפחתו, לעמו ולעולם כולו, שמתפתחים ומשתלמים.

רביעית - כל היהודים שותפים בקיום תרי"ג המצוות. ממילא על כל אחד מהם להרגיש הכרת הטוב כלפי כל שאר היהודים, שעוזרים לו להשלים את נפשו על ידי שותפות זו, ומתוך כך לאהוב אותם.

חמישית – כל היהודים שותפים במילוי המשימה שהקב"ה דורש מהאומה הישראלית. משימה הנוספת על קיום המצוות, והיא - להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, להיות אור לגויים ולקדש את שמו ואחדותו של הקב"ה בעולם וכד', כמאמר הנביא ישעיהו "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו" (מג, כא).

שישית – עזרה הדדית בתוך האומה הישראלית. ערבות הדדית במובן הפשוט שכולם עוזרים לכולם. תחושת משפחה אחת גדולה.

שביעית – אנחנו עם אחד עם גורל משותף, מפואר ומלא הוד והדר בחלקו האחד, ונורא ואיום בחלקו השני. חלקנו יחד היסטוריה משותפת ארוכה ונפלאה. יחד עלינו ויחד נפלנו. יחד היינו מאושרים ויחד סבלנו. כתף אל כתף נלחמנו הן במלחמת התורה והן במלחמת

החרב. יש לנו תרבות משותפת מדהימה ועצומה. לנכסי הרוח של האומה הישראלית אין אח ורע ואפילו לא אח קטן. אנחנו עם הקטן בכמותו ורב ועצום באיכותו. עם שהשפיע לטובה על האנושות, יותר מאשר כל העמים יחד.

שמינית – כולנו מאותו גזע ומאותה משפחה. לכולנו אותם אבות ואותם ראשי שבטים שעד היום השפעתם עלינו ממשיכה והברית איתם מגינה עלינו.

תשיעית – יש לכולנו אופי דומה, שעובר בירושה מאב לבן במשך אלפי שנים.

פרק ס"א

- כמובן שהתהליך הזה של הסתלקות השכינה וחורבן בית המקדש לא היה מיידית. הפירוד וחוסר האחדות בעם ישראל הלך והחריף ובעקבות זאת עבר פחות ופחות שפע אלוקי לעם ישראל וממנו לעולם. אחד מהביטויים לצמצום השפע הזה היא העובדה, שארבעים שנה לפני חורבן הבית הפסיקו לדון דיני נפשות (ע"ז ח:), כי עבר פחות שפע בעקבות חוסר האחדות.

- רגע, מה הקשר לדיני נפשות?

- כדי לדון דיני נפשות צריך הרבה סיעתא דשמיא, כיוון שמדובר בפסיקה של חיים ומוות. לכן ניתן לדון דיני נפשות רק כאשר סנהדרין גדולה יושבת בלשכת הגזית, קרוב מאד למקום שבו כל השפע האלוקי עובר לעולם. רק אז הסנהדראות הקטנות של עשרים ושלושה דיינים יכולות לדון בכל הארץ את בני האדם למיתה (רש"י שם ד"ה כי).

ומדוע ישיבת סנהדרין גדולה בלשכת הגזית היא תנאי הכרחי?

על מנת שהשפע שמועבר דרך בית המקדש והכולל בתוכו גם סיוע אלוקי להוצאת דין אמת, יגיע לחכמי הסנהדרין הגדולה שיושבים בלשכת הגזית הצמודה לבית המקדש, ומהם יעבור לחכמי הסנהדרין הקטנה ויסייע להם להוציא דין אמת¹³⁵.

ארבעים שנה לפני חורבן בית המקדש, חכמי הסנהדרין רצו להפסיק לדון דיני נפשות ולכן יצאו מלשכת הגזית.

- מדוע הם רצו להפסיק?

הגמרא בע"ז (ח:) אומרת שחכמים ראו שהרוצחים מרובים והם לא יכולים לדון. לעניות דעתי, הסיבה שהם לא יכלו לדון היא משום שהמציאות של ריבוי רוצחים לימדה אותם, שעם ישראל מפורד¹³⁶ ברמה כזאת שלא עובר מספיק שפע אלוקי שיאפשר לדון דיני נפשות באמת. השכינה הולכת ומסתלקת. לכן העדיפו לצאת מלשכת הגזית ולהפסיק לדון דיני נפשות.

- הרב בעצם אומר שהחורבן של בית המקדש הוא סימן שעם ישראל לא מאוחד והנשמה הכללית כלל לא מופיעה. אז כיצד העולם לא נחרב והרי לא יורד שפע אלוקי לעולם?

¹³⁵ שם תוד"ה מלמד "דלגבי דיני נפשות...והיינו טעמא משום דבעין סנהדרין סמוך לשכינה". הכוזרי במאמר שלישי אות מא' "לא תוסיפו על הדבר אשר הסכימו עליו הכהנים והשופטים, מן המקום אשר יבחר ה', כי הללו מקבילים סיוע מן השכינה".

¹³⁶ ההסבר המקובל יותר, אך לא בהכרח סותר הוא, שהסנהדרין לא רצו להרוג את הרוצחים בגלל שהם היו מרובים ולא טוב לסנהדרין להרוג הרבה והיא אף נקראת "קטלנית". יתכן שבכוונה תחילה סתמה הגמרא ולא פירשה את סיבת הדבר על מנת לכלול בזה מספר הסברים.

- דייקתי בלשוני ואמרתי שהיא כמעט שלא מופיעה. ההופעה הזעירה שלה מספיקה על מנת להוריד טיפות של שפע אלוקי שמחיה את העולם באופן מינימלי.
- **מה גורם להורדת אותן טיפות של שפע שמחזיקות את העולם?**
- הגמרא (סוטה מט.) שואלת את השאלה הזאת והיא עונה שהעולם מתקיים בזכות קדושה דסדרא ויהא שמא רבא דאגדתא. בזכות שני אלה העולם מצליח לשרוד בינתיים באופן מינימלי.
- **התשובה לא מספיק מובנת לאור כל דברי הרב עד עכשיו.**
- בוא נעיין בסוגיה שם לפי פירוש רש"י:
"אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חבריו... ואלא עלמא אמאי קא מקיים?
אקדושא דסידרא ואיהא שמיה רבה דאגדתא".
ומבאר רש"י: "אלא עלמא אמאי מקיים – מאחר שהקללה הולכת תמיד ורבה".
- **למה הקללה הולכת וגדלה?**
- שאלה מצוינת. לפי מה שלמדנו התשובה די פשוטה. השפע האלוקי שיורד לעולם ומחיה אותו הולך ומתמעט. מדובר בתהליך של התמעטות וצמצום שהחל לפני חורבן בית המקדש וממשיך ביתר שאת לאחריו. ירידת השפע לא הפסיקה לחלוטין מיד לאחר החורבן, אלא רק התמעטה מאד וממשיכה להתמעט ככל שהשנים עוברות.
- **ומה גורם לצמצום השפע?**
- התפוררות הצינור. התמעטות הופעת הנשמה הכללית בעולם. ככל שהגלות הלכה והחריפה כך הצינור הלך והתפורר, דהיינו התמעטה הופעת הנשמה הכללית וכך גם ירידת השפע האלוקי שהלכה והתמעטה עד לכדי טיפות בודדות.
- **מה גורם להתפוררות הצינור ולהתמעטות הופעת הנשמה הכללית?**
- ככל שעם ישראל מתפקד יותר כעם, כך הנשמה הכללית מופיעה בו יותר. כפי שאמרנו לעיל, תפקוד של עם מורכב ממספר גורמים: אהבה בתוך אנשי העם, שלטון עצמאי, מגורים בארץ המיוחדת לאותו עם, קיבוץ אנשי העם במקום אחד, שאיפות משותפות, תרבות משותפת.
- לאחר החורבן, אמנם לא הייתה כל כך אהבה ולא היה שלטון עצמאי אך כן היה קיבוץ יהודים גדול מאד בארץ ישראל. או במילים אחרות: הצינור לא התפורר עדיין לגמרי. עם ישראל המשיך לתפקד כעם במידה מסוימת ולכן הנשמה הכללית הופיעה בו באותה מידה.
- כעת ניתן להבין יותר מה מיוחד בקדושה דסידרא ואמן יהא שמיה רבה דאגדתא. הבה נתבונן בלשונו של רש"י שם:

"אקדושה דסידרא - סדר קדושה שלא תקנוה אלא שיהיו **כל ישראל** עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו ותרומתו והן כעוסקין בתורה, וכיון שנוהג **בכל ישראל** בתלמידים ובעמי הארץ ויש כאן שנים **קדושת השם ותלמוד התורה** חביב הוא.

וכן יהא שמייה רבה מברך שעונין אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים בכל שבת היו נוהגין כך ושם היו נקבצין **כל העם** לשמוע לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן **תורה וקידוש השם**".

הבה נתבונן. המכנה המשותף הפשוט והגלוי לשני הדברים הללו הוא – לימוד תורה וקידוש השם. אלו הם שני הדברים שמשפיעים באופן הגדול ביותר על השראת השכינה והורדת השפע האלוהי, ולכן יש בכוחם להוריד טיפות של שפע אלוהי.

- **אם יורשה לי לחבר את זה למשל של הצינור ניתן להוסיף כך: כאשר יש קרעים גדולים מאד בצינור ורוצים בכל זאת להעביר בו מים יש צורך להגדיל את זרימת המים עד כמה שרק ניתן על מנת שלפחות מספר טיפות יצליחו לעבור.**

- נכון מאד, ולכן חכמים הגדילו עד כמה שרק ניתן את לימוד התורה ואת קידוש השם שהם המשפיעים הגדולים ביותר. אך אין די בכך. אם נתבונן ברש"י ונדייק במילותיו נמצא, שיש מכנה משותף נוסף שקשור מאד לענייננו.

והוא, שמדובר בלימוד תורה וקידוש השם שמשותף לכל הצבור, לכל עם ישראל ולא רק לחלק ממנו. כל היהודים ללא יוצאי דופן לומדים משהו משותף [קדושה דסידרא] בזמן אחד [תפילת השחר] או עונים ביחד אמן על קדיש לאחר לימוד משותף.

כל סוגי היהודים מאוחדים סביב דבר אחד. תלמידי חכמים ועמי ארצות, כולם יחד כאיש אחד בלב אחד לומדים תורה ומרבים קידוש השם.

רק עם אחד מתנהג ככה! כאשר עם ישראל עושה את שני הדברים הללו הוא מתפקד כעם ולכן הנשמה הכללית יכולה להופיע קצת בעולם.

שני הדברים הללו מחזקים את האחדות בתוכנו סביב השאיפות המשותפות שלנו כעם, שהן לימוד תורה והפצתה וכן קידוש השם בעולם. כל היהודים מאוחדים סביב השאיפות הללו כאיש אחד בלבד אחד. יש לזה קצת כוח לדבק מעט את חלקי הצינור זה לזה.

פרק ס"ב

- אם אני מסכם את התמעטות הופעת הנשמה הכללית אז יוצא כך: מאז חורבן בית המקדש הקללה הלכה וגדלה כיון שהשפע האלוקי הלך והתמעט. זה קרה בעקבות התמעטות הופעת הנשמה הכללית שהתרחשה בעקבות עזיבה הולכת וגדלה של יהודים את ארץ ישראל.

- נכון מאד. עצם ההימצאות של יהודים מקובצים בארץ ישראל בתקופה שלאחר חורבן הבית גרמה לכך, שבאותה תקופה באופן יחסי לתקופות שבאו אחריה היתה קצת יותר אחדות וקצת יותר ערבות הדדית וקצת יותר שפע אלוקי, מה שהוביל לכך שבאותה תקופה נוצרה המשנה הגדולה בחשיבותה וקדושתה.

זו הסיבה שהתנאים הקדושים שחיו בדורות הללו היו בדרגה רוחנית מאד גבוהה וזכו להשגות אלוקיות. אמנם הם לא זכו לנבואה כמו אלו שחיו בזמן בית המקדש הראשון, אך הם זכו לרוח הקודש בדרגה גבוהה.

- אז מדובר בעצם בתהליך של הידרדרות. מה היה השלב הבא בהידרדרות של עם ישראל ובעצם גם במיעוט השפע האלוקי בעולם?

- לאחר מכן היהודים גלו מארץ הקודש לבבל ושם התקבצו רובם. קיבוץ זה נתן להם קצת אחדות ותפקוד מסוים של עם ובעקבות זאת ירד להם שפע אלוקי של תקופת האמוראים שיצרו את הגמרא. אמנם לא מדובר על שפע כמו בתקופת המשנה וקל וחומר לא כמו בתקופת הנביאים אך עדיין מדובר על מדרגה גבוהה של רוח הקודש.

השלב הבא בהידרדרות היה בתקופת הסבוראים והגאונים. הוא נוצר גם בעקבות הפילוג הגדול שהיה בתוך יהודי בבל שנחלקו למספר ישיבות גדולות, וגם בעקבות הגירה של יהודים רבים מבבל לעבר כל מיני מקומות ברחבי העולם.

לאחר מכן חלה הידרדרות נוספת – שהחלה בסוף תקופת הגאונים והסתיימה בסוף תקופת הראשונים, בגלות ספרד. בתקופה זו עם ישראל כבר התפצל לשלוש קבוצות עיקריות – בבל, צפון אפריקה ואירופה. בשלב הזה של פירוד גיאוגרפי בין הקהילות התחילו מחלוקות רבות, שהוסיפו עוד הרבה שמן למדורת אש הפירוד.

השלב הבא של התפוררות הצינור היה ריסוק של עם ישראל לקהילות קטנות בכל מיני מקומות בעולם, וזו תקופת האחרונים. בתקופה זו המחלוקות היו מרובות ביותר ועם ישראל התפצל לאלפי קהילות קטנות השונות זו מזו בחלק מההלכות ובמנהגים רבים, מה שהוביל כמובן להגדלת הקללה עוד ועוד. אנחנו זוכרים מה קרה באירופה לפני עשרות שנים.

- הרב הסביר כל כך יפה מה גרם לחורבן של בית שני, שעכשיו קצת קשה לי להבין כיצד שלושת העבירות - עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים - גרמו לחורבן בית המקדש הראשון.
- טוב תראה, שפיכות דמים אתה יכול להבין. זו ממש שנאה ופירוד. אם יהודי רוצח יהודי אחר זה סימן שלא איכפת לו ממנו כלל ועיקר. זה ממש פירוד. גם גילוי עריות יש בו מימד מרכזי מאד של פירוד. זה פשוט הרס של המשפחות.
- התא הבסיסי ביותר בעם ישראל זו המשפחה היהודית המאוחדת והחזקה. הרס של התא הזה זו מחלה סרטנית שהולכת ומתפשטת ומפרקת את הגוף לרסיסים. ברגע שיש גילוי עריות ואין נאמנות ואהבה אפילו בין בעל לאשתו אין ספק שאין אחדות בעם ישראל. אם אין אחדות בתוך המשפחה כיצד תהיה אחדות בין איש לרעהו?!
- זה נבע מהחומרות העצומה שיהודי בית ראשון היו שקועים בה¹³⁷. וכפי שאמרנו לעיל, שחומרות מביאה לידי אנוכיות.
- על מנת להמחיש את חומרת¹³⁸ החטאים הללו כדאי להוסיף שכל אדם חי בשלושה מעגלים – בינו לבוראו, בינו למשפחתו ובינו לחברה שמקיפה אותו. בבית ראשון הם היו רקובים בכל שלושת המעגלים. בתחום שבין אדם לבוראו – עבודה זרה. בתחום שבין אדם למשפחתו – גילוי עריות. בתחום שבין אדם לחברה – שפיכות דמים. יש אנשים שבחלק ממעגלי החיים שלהם הם רקובים ובחלק אחר בריאים, אך המצב באותו דור היה ריקבון מוחלט בכל המעגלים.
- ולמה אמרתי ריקבון? משום שלא מדובר בפגם קטן אלא בפגם הגדול ביותר שיכול להיות באותו תחום. לא מדובר על כך שהוא לא הניח תפילין אלא בעבודה זרה. לא מדובר בחוסר אהבה במשפחה, אלא בגילוי עריות. לא מדובר בגניבה מהשכן, אלא ברצח.
- לפי דברי הרב לעיל אני מבין מדוע שפיכות דמים וגילוי עריות מביאות טומאה ומסלקות את השכינה, אך לגבי עבודה זרה אני אשמח להבהרה נוספת.
- בעבודה זרה אנחנו מרחיקים את הקב"ה מהעולם על ידי המחשבות שלנו וקל וחומר על ידי המעשים שמחזקים את המחשבה. כאשר יהודים חושבים שהקב"ה לא קיים ח"ו או שחושבים שהוא קיים אך לא קשור לעולם ולא מחייה אותו או שחושבים שהוא מחייה את העולם אך לא משגיח עליו ולא פועל בו, כל מחשבות הכפירה הללו מרחיקות את הקב"ה מהעולם, והשכינה לא שורה. זה כמובן גורם לכך ששפע אלוקי לא יורד לעולם וממילא אין צורך בבית המקדש. זה דומה לאופן שבו הסברנו את חורבן בית המקדש השני.

¹³⁷ במסכת שבת (סב:) מופיע תיאור מזעזע של שקיעה נוראית בחומרות, כגון שתיית יין, ובתאוות חומרות של גילוי עריות.

¹³⁸ המהר"ל ("נצח ישראל" פרק ד') מבאר, שהמאפיין של העבירות הללו הוא הבאת טומאה על החוטא בהן, שגורמת להסתלקות השכינה.

- **מה?! אבל אלו הם רק מחשבות!?**
- תיזכר בשיעורים הראשונים שבהם למדנו על הכוח העצום שיש למחשבה שלנו. אם יהודי חושב שהקב"ה לא נמצא איתו - המחשבה גורמת לכך שהקב"ה לא נמצא איתו במידה מסוימת. ואם הרבה יהודים חושבים שהקב"ה לא קשור לעולם הם ממש מקטינים את הקשר של הקב"ה לעולם.
- **אבל עובדה שיש כופרים בעולם שלא מאמינים בקב"ה. אז איך הם חיים?**
- גם לכופרים הכי גדולים יש בפנים איזה חלק שנשמה שכן מאמין במציאות ה' ובקשר שלו לעולם. האמונה הזאת טמונה עמוק בתוכו של כל יצור והיא זו שנותנת לו את החיים והקיום. אך מכיוון שבהכרה שלו הוא לא מאמין - הוא מנותק מהקב"ה כמעט לגמרי, ולכן רשעים אף בחייהם קרויים מתים.
- **זאת אומרת, שהאמונה בקב"ה ממש פועלת במציאות ונותנת כוח ושפע לנו ולעולם!**
- מאד. לכן יש חשיבות מאוד גדולה ללימוד אמונה ולתפילה. תפילה נכונה, מתוך תחושה שאנחנו עומדים לפני הקב"ה, הופכת למוחשית את המחשבה שהקב"ה איתנו בכל רגע ורגע.
- זה גם אחד ההסברים לכוח של התפילה לקיים את בקשותינו. לאחר התפילה אדם הופך להיות יותר מאמין בקב"ה וממילא יותר דבק בו ולכן הוא ראוי יותר לשפע אלוקי שבא לידי ביטוי בתוספת חכמה ובריאות וכו' ובסיפוק צרכיו שביקש עליהם בתפילה.
- **הר יכול לסכם את ההבדל בין חורבן בית המקדש הראשון לחורבן בית המקדש השני?**
- בחורבן בית ראשון – היה ניתוק בין הקב"ה לבין עם ישראל [ע"ז] וכן פירוד בתוך עם ישראל עצמו [שפיכות דמים וגילוי עריות], שהוביל לניתוק נוסף בין הקב"ה לעם ישראל. הניתוק גרר אחריו הפסקת השפע האלוקי וממילא חורבן בית המקדש.
- בחורבן בית שני – אמנם לא הייתה עבודה זרה, אך עדיין נותר פירוד עמוק בתוך עם ישראל שגרם להתמעטות גדולה מאד של הופעת הנשמה הכללית בעולם. זו גרמה להחלשת הקשר בין הקב"ה לעם ישראל ולעולם כיוון שלא היה כלי לקבל את השפע האלוקי. התוצאה הבלתי נמנעת הייתה חורבן בית המקדש ויציאה לגלות.
- ברוך השם חזרנו לארצנו בחסדי שמים עצומים. תהליך קיבוץ הגלויות הולך ומתעצם והאחדות בעם הולכת ומתרבה. הקב"ה עושה את שלו ומקבץ אותנו לארץ ישראל ואף נתן לנו שלטון יהודי, וגם אנחנו צריכים לעשות את חלקנו בהשלמת התהליך של הופעת הנשמה כללית ולכן עלינו לעשות מאמצים גדולים להרבות אהבת ישראל בתוכנו ולנהל את חיינו הלאומיים והפרטיים לפי הדרכת התורה.

סיום

- שלום הרב.
- שלום חגי. במה זכיתי שאתה בא לבקרני לא ביום חמישי?
- באתי במיוחד כי רציתי להגיד תורה רבה על כל השיעורים.
- אתה זוכר מה ששאלת אותי לפני שהתחלנו את השיעורים?
- בוודאי. שאלתי את הרב: מה אני יכול לעשות כדי להביא את הגאולה השלמה כמה שיותר מהר?
- ומה אתה מציע כעת, לאור כל השיעורים שלמדנו ביחד?
- ראשית, ללמוד את הנושאים שעסקנו בהם באותם שיעורים. שנית, אולי ללכת בדרכו של ר' עקיבא ולהקים מחדש את ישיבת "ואהבת"?
- אולי. אך לדעתי פתרון הרבה יותר טוב הוא להפוך את כל הישיבות הרבות שקיימות היום לישיבות כאלה!
- אבל איך אפשר לעשות את זה?
- אני מזכיר לך מה שאמרתי בפגישה הראשונה, עם שינויים קלים: בתור בן לעם היהודי יש לך כוחות אדירים, ומכיוון שהנושא בוער בעצמותיך אני בטוח שהקב"ה יעזור לך למצוא את הדרך כיצד לעשות זאת. אתן לך עצה קטנה.
- בשמחה.
- לא משנה באיזו דרך מעשית תבחר לפעול, עליך להאמין בכוחות האלוהיים האדירים שיש בעם הזה, ומתוך אמונה זאת להוסיף אור של תורה, אמונה ואהבה. ברוך תהיה!

במקום הקדמה

ישתבח היוצר ונותן התורה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, ומתוך כך סייעני להוציא לאור גרגירים מעטים במצוות אהבת ישראל לעורר הלבבות, לפחות את שלי, ולהכינם להשתדל קצת יותר בקיום מצווה נפלאה וחשובה זו. משום כך השתדלתי יותר בהבהרת הדברים מאשר בהבאת מקורות מפורטים. וכך הוא סיפור מעשה לידת הספר:

בקיץ התשס"ז, בימי חמישי בלילה ניתנו על ידי בישיבה הגבוהה- הסדר בקריית גת, בראשות מו"ר הרה"ג הרב שלמה לוי שליט"א, מספר שיעורים בנושא אהבת ישראל. השיעורים עסקו בביאור מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ובביאור דברי ר' עקיבא שהמצווה הזו היא כלל גדול בתורה.

אחד התלמידים, חגי מרגלית הי"ו, התעניין מאד בנושא וסיכם את תמצית הדברים. ומפני שהדברים נגעו ללבו הוא העלה אותם על הכתב ובחר לעשות זאת בצורה של דו שיח בין רב לתלמיד.

השיעורים הללו והסיכום של חגי היוו את הבסיס המאוד ראשוני לכתיבה, ועסקו בקיצור נמרץ בחלק מהנושאים שבהם עוסק הספר. על אף שיודע אני את קטני ומיעוט ערכי, מתוך הכרה בחשיבות הנושא נדחפתי להוציא את הדברים לאור בצורה של ספר מתוך תקווה לתרום ולו במעט לחיזוקה של אהבת ישראל והאחדות בתוכנו. בספר שילבתי גם רעיונות מספריי הקודמים וכן מספרים חדשים שנמצאים עמי בכתובים ואני מייחל ומתפלל לבוחר בעמו ישראל שאזכה להוציאם לאור במהרה יחד עם נוות ביתי, משפחתי הקרובה והרחוקה וכל עם ישראל.

זיכני הקב"ה ללמוד בישיבה הקדושה, ישיבת מרכז הרב, שנים רבות.

וזיכני הקב"ה להסתופף בצילו של מו"ר מרן הגאון הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל, ראש ישיבת "מרכז הרב" והרב הראשי לישראל לשעבר. זכיתי להימנות על תלמידיו שומעי תורתו, לינוק ממנו את האור שבתורת חיים ולקבל את הדרכתו לתלמידיו לאלפים, שיגדילו תורה בעם ישראל.

קטונתי מלספר בשבחו של מרן ראש הישיבה זצ"ל, אך ברצוני לציין את אהבת ישראל המופלאה שהייתה לו. מרן זצ"ל היה מיוחד במאור פניו, בשמחתו, בחיוכו האבהי ובאהבה הגדולה שהרעיף על כולם, ובפרט על תלמידיו שאהבו אותו אהבת נפש.

הספר נכתב לעילוי נשמתו של מורנו ורבנו האהוב, נזר ישראל ועטרת ראשו, מרן הראשל"צ הרב מרדכי אליהו זצוק"ל. אוהב ישראל נפלא שמסר עצמו לטובת כלל ישראל. הרב אליהו והרב שפירא היו רעים אהובים ולימדו אותנו מהי אהבת ישראל הראויה.

הספר נכתב גם לעילוי נשמת סבי היקר שהיה מצוין ביותר במידה זו של אהבת ישראל הרב יוסף אביקסיס זצ"ל. דמות מיוחדת ששילבה גדלות בתורה עם מידות תרומיות ואהבת ישראל אמיתית. למדתי ממנו רבות ומשתדל אני להתאבק בעפר רגליו.

כמו כן זיכני הקב"ה להיות אברך במשך חמש שנים בישיבה הקדושה, ישיבת "הר עציון", לקבל תורה ולספוג יראת שמים מהרבנים הגדולים המפורסמים, מורינו ורבותינו הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א והרב יהודה עמיטל זצ"ל ראשי הישיבה. קטונתי מלספר בשבחם.

בקשתי ושאלתי ממך הקורא שתדיניני לכף זכות אם תמצא כדברי בספרים אחרים. השתדלתי מאד לקיים מאמר חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם", וכאשר הבאתי פרושים ששמעתי מאנשים אחרים, ציינתי את שמם. גם כאשר הבאתי שאלה של אחד מידידי או תלמידי ציינתי את שמו באשר יש חכמה בשאלת שאלה נבונה.

אמנם מודיע אני כעת שאת רובם של הדברים קיבלתי מרבותי בישיבת "מרכז הרב". אך לפרטם אי אפשר באשר הדברים משולבים זה בזה. ואם יש בהם טעות, וודאי הדבר שהטעות רק בי.

שלמי תודה

ראשית תודה לראש הישיבה הגבוהה - הסדר בקרית גת, בה אני מלמד, וזוכה לקבל ממנו תורה ולספוג יראת שמים עוד מימי לימודי בכולל בישיבת "הר עציון", מורנו ורבנו הגאון הרב שלמה לוי שליט"א. יזכהו ה' שיאריכו ימי ממלכתו על ממלכת התורה ויזכה עם ישראל ליהנות מתורתו וחכמתו.

תודה מיוחדת לתלמידי היקרים - ומתלמידי יותר מכולם – איש איש לפי מעלתו ולפי טרחתו ועזרתו בכתיבת הספר והגהתו. ישלם ה' שכרם.

תודה רבה לשלושה רבנים חשובים ונכבדים שעברו על רובו ככולו של הספר והעירו את הארותיהם והערותיהם המחכימות והחשובות. הרב שלמה לוי שליט"א, הרב גבי קדוש שליט"א והרב יעקב שמעון שליט"א. ישלם ה' פעלם ותהיה משכורתם שלמה.

תודה מיוחדת נשלחת בזאת להורי האהובים אשר גדלוני בדרך התורה ויראת שמים והושיבוני בין ברכי תלמידי חכמים, וסייעו רבות בהוצאת הספר. אבי מורי, ר' מאיר פרץ הי"ו,

ואמי מורתי, אביגיל, תחי'. ה' הטוב ישלם שכרם ויזכו לראות את כל צאצאיהם הולכים בדרך התורה והיראה וירוו מהם נחת ושמחה. תודה מיוחדת גם להוריה היקרים של רעיתי, ר' ששון חבה הי"ו ושושנה תחי', אשר לא מנעו ממנו כל טוב ועזרו וסייעו בעדנו. ה' הטוב ישלם גמולם וירוו נחת ושמחה מכל יוצאי חלציהם ויזכו לראותם הולכים בדרך התורה והיראה.

ובכלל הברכה יבורכו הסבים והסבתות: יעיש ואסתר פרץ, ר' אהרן ושמחה חבה, יהודית סיאני ועישה אביקסיס. הקב"ה יאריך ימיהם בטוב ובנעימים, ישלח להם רפואה שלמה ויזכו לראות בביאת משיח צדקנו.

כאן המקום להודות ולברך את רעיתי, עזרתי, תהילה, תחי', על כל הטוב אשר גמלתני, ואשר חלקה רב בכתיבת הספר. "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה". יהי רצון מלפני שוכן מעונה, שנזכה לראות את צאצאינו הולכים בדרך התורה והיראה מתוך נחת ושמחה, ונזכה לראות בביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

תוכן הפרקים

- א- הקשר בין "ואהבת לרעך כמוך" לבין אחדות והגדרת אחדות.
- ב- הגדרה מדויקת של מצוות "ואהבת" / הזלזול של אנשים במצוות שבין אדם לחברו.
- ג- היחס הנכון בין מצוות "ואהבת" לבין שאר המצוות וביאור חשיבותה/ המשך הגדרת מצוות "ואהבת" / כיצד היא משפיעה על המציאות.
- ד- האם אפשר לצוות על רגש? / כיצד צריכה להיות האהבה הראויה ומהו הרף התחתון של קיום המצווה.
- ה- שתי דרכים כיצד לעורר את הרגשות בכלל ואת רגש האהבה בפרט / אחר המעשים נמשכים הלבבות – באילו תנאים הכלל הזה עובד / הקשר בין השכל לרגש וההיפך.
- ו- השוואה בין אהבת ה' לאהבת ישראל ולאהבת אישה / והמשך הגדרת "אהבה" / היחס בין הפשט לדרש.
- ז- ממה אהבה נובעת ומהם הביטויים שלה / מדוע כתוב "כמוך".
- ח- כנסת ישראל- הנשמה הכללית של האומה הישראלית, ומשל הבולנים / כיצד זה מסביר את האהבה.
- ט- החובה לאהוב את כלל ישראל ולא רק יהודים פרטיים / מדוע המשיח לא בא.
- י- כיצד שני הביטויים של האהבה נובעים מהשורש שלה / הכוח העצום שיש למחשבה ולראייה, וממה הוא נובע.
- יא- כוחן העצום של המחשבה והראייה / המשמעות של "היכרות".
- יב- הקבלה ודמיון בין המציאות הרוחנית שמחיה את העולם לבין המציאות החומרית / כוחה של נשיקת צדיק.
- יג- הדרך השלישית להשגת אהבת ישראל היא היכרות מעמיקה איתם / ההיגיון מאחורי הדרך וכיצד ניתן ליישם אותה.
- יד- עבודת ה' מאהבה / כוחן של המצוות לדבק אותנו בקב"ה ומהו התנאי לכך / כוחה של היכרות הן לאהבת ישראל והן לאהבת ה' / יודעי שמך.
- טו- מרכזיות האהבה בעבודת ה'.
- טז- רגש אהבה יוצר חיבור נפשי לאהוב / דרך שנייה להגיע לאהבת ה' ולאהבת ישראל / כוחה של הכרה באמת.

יז- סיכום של שתי הדרכים המובילות לאהבה התלויות במחשבה / הסבר לכוחו של רגש האהבה לחבר ולאחד.

יח- תחושת האחדות נובעת מהמציאות שאנו באמת מאוחדים / תפקידנו לחשוף את התחושה הזאת ולהעצים אותה / ההשלכות לכך שזו תחושה פנימית מולדת.

יט- ביאור "ה' אחד" / החיבור הגמור של הבריאה לקב"ה.

כ- מקורות מהמהר"ל ו"ספר העקרין" לתפיסת האהבה כפי שהצגנו אותה.

כא- כלל לפי הרמב"ם: מידת השגחת ה' עלי תלויה גם במחשבות שלי עליו / ביאור הכלל / סיסמאות – יתרונות וחסרונות.

כב- פירוש נפלא במזמור "אשרי יושבי ביתך" על פי הכלל הנ"ל.

כג- דרך שלישית להגיע לאהבת ה' ואהבת ישראל עפ"י המהר"ל / אהבה בין דומים – ביאור הכלל וטעמיו / חלוקה לעדות ולקבוצות אידיאולוגיות שונות / הפתרונות העיקריים למחלוקת ולניכור.

כד- דרך רביעית להגיע לאהבת ה' ואהבת ישראל לפי הרמב"ם - יראת הרוממות מובילה לאהבה / ביאור הכלל וטעמו.

כה- שתי עצות להערכה הדדית בין בני זוג / "והוי דן את כל האדם לכף זכות".

כו- ההגדרה הנכונה של לימוד זכות / הרחבה בעניין לימוד זכות ומספר עצות לכך.

כז- עצה חשובה בלימוד זכות / הדרכה מעשית מדורגת.

כח- לימוד זכות על עם ישראל ועל הדור / מספר הסברים לחשיבות העניין ודוגמא לכך ממגילת רות.

כט- אדם צריך ללמד זכות על אחרים כשם שמלמד על עצמו.

ל- מהיכן נובעת גדולתו וקדושתו של עם ישראל / תוספת הסבר על הנשמה הכללית ומעלותיה.

לא- "האהבה צריכה להיות מלאה בלב לכל" / ישנן מדרגות באחדות ובקשר בין חלקי הבריאה / האחדות ברוח והפירוד בחומר.

לב- מדרגות באחדות הפנימית בתוך עם ישראל / מדוע אי אפשר לאהוב את כולם באותה מידה.

לג- ממה נובע האופי הייחודי של עם ישראל – רחמנים ביישנים וגומלי חסדים.

לד- מדוע קשה לנו להרגיש אהבה לקב"ה ולעם ישראל / דרך נוספת להשיג אהבה / סיכום ששת הדרכים להשגת אהבה.

לה- הסבר ראשון לשאלה מדוע מצוות "ואהבת" כ"כ חשובה / הכלל היסודי בשאלה כיצד ניתן להיות יותר רוחני ופחות חומרי / אחר המעשים נמשכים הלבבות – הסבר מעמיק של הכלל, ויישום מעשי שלו.

לו- החומריות מרחיקה את האהבה / החיבור בין הדברים הרוחניים גדול יותר / הקבלה בין הרוחניות לבין רמת הכלליות.

לז- הגוף מביא אותנו לחשיבה גאוותנית / הגדרת גאוה וענווה.

לח- מהם התנאים להיות עניו אמתי ודוגמאות לכך.

לט- גאוה מביאה לידי שנאת חינו / שורש שנאת-חינו הוא שורש ע"ז.

מ- הקשר בין ע"ז לשנאת חינו, ומה לא נעקר בסוף בית ראשון / הסבר שני לחשיבות מצוות "ואהבת".

מא-מאיזה כוח בנפש נובע הרצון לעבוד ע"ז ומה קרה לאחר שחכמים בטלו את יצר הע"ז / מדוע לא רצו לבטל אותו בתקופת בית ראשון.

מב-הקשר בין ע"ז לנבואה / הקשר בין ביטול היצר לביטול הנבואה.

מג- הסבר שלישי לחשיבות הגדולה של מצוות "ואהבת" / מקור נוסף לחובה לתיקון המידות.

מד-הסבר רביעי לחשיבות "ואהבת" / ללא "ואהבת" אי אפשר לקבל תורה – הסבר העניין וכיצד זה שייך לדורנו.

מה- אחדות חשובה לכל המתנות הטובות שניתנו לעמ"י.

מו- מתנות נוספות התלויות באחדות.

מז- הקשר בין תיקון המידות ואהבת ישראל לבין קבלת התורה / שני טעמים לספירת העומר.

מח- שבועות חג האחדות - הסיבה ורמזים.

מט- שאלות רבות על הסיפור המתאר את מותם של תלמידי ר' עקיבא.

נ- הקדמה שמבארת את אופיו של ר' עקיבא ואת תפיסת עולמו.

נא- יישוב חלק מהשאלות / מה הייתה המטרה של ר"ע ובמה זה תלוי.

נב- מה הייתה התכנית הנפלאה של ר"ע להבאת הגאולה ומדוע בר כוכבא הפסיד / מדוע ר' עקיבא חשב שהמרד יצליח / תשובות לשאלות.

נג- באור נוסף שמצטרף לקודם - מדוע דווקא תלמידי ר' עקיבא נענשו / ומדוע ר' עקיבא הפך להיות נושא כליו של בר-כוכבא.

נד- ביאור נפלא ומעמיק- מדוע אחדות היא תנאי לקבל תורה- זיכוי הדדי.

נה- תנאי יסודי לזיכוי ההדדי של המצוות / שתי סיבות מדוע אהבת ישראל חשובה לא רק לכל יהודי פרטי אלא גם למצב הכללי של האומה.

נו- הנשמה הכללית קיימת בכוח ותפקידנו להופיע אותה בפועל / סיבה נוספת לחשיבות האחדות למצב הכללי של האומה והיינו סיבה נוספת לחשיבות האחדות / לכל כח רוחני מציאות פיזית מתאימה / סיכום.

נז- קיום מצוות בחו"ל / תנאים הכרחיים להופעת הנשמה הכללית והיחס ביניהם לבין אהבת ישראל / אין אחדות אמיתית בחו"ל.

נח- כל השפע האלוקי יורד לעולם דרך הנשמה הכללית של עמ"י.

נט- מדוע עצם הקיום של עמ"י מוריד את השפע האלוקי לעולם.

ס- הטעם המרכזי [והחמישי] לחשיבות מצוות "ואהבת" / סיכום הרווחים הבאים על ידי האחדות / סיבות שכליות נוספות לאהבת ישראל.

סא- מדוע שנאת-חינם גורמת לחורבן בית המקדש / התדרדרות הדרגתית באחדות עמ"י לאחר החורבן מובילה להסתלקות הדרגתית של השכינה.

סב- הסתלקות השכינה משפיעה על ירידת הדורות בהתגלות התורה – משנה, גמרא וכו' / מדוע נחרב בית-המקדש הראשון.

בירורים הלכתיים במצוות אהבת ישראל

מצוות התורה מחולקות לשתי קבוצות: מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו. חלוקה זו קיימת גם בתוך לוחות הברית [מהר"ל]. הלוח הימני עוסק במצוות שבין אדם למקום והלוח השמאלי במצוות שבין אדם לחברו.

כנגד החלוקה הזאת קיימות שתי מצוות מיוחדות. מצוות אהבת ה' ומצוות אהבת ישראל. מצוות אהבת ה' נמצאת בתחום של בין אדם למקום, ומצוות אהבת ישראל נמצאת בתחום של בין אדם לחברו. בכל תחום ישנה מצוות אהבה.

מצוות האהבה הינן מצוות כלליות

א מצוות אהבת ה' הינה גם מצווה עצמית וגם מצווה כללית שמלווה את כל שאר המצוות והאיסורים. היא מלמדת אותנו מהי הדרך הראויה לעבוד את ה'. לעבוד אותו מתוך אהבה (הל' תשובה לרמב"ם פ"י הלכות א-ג). מתוך שאנחנו אוהבים אותו אנו חפצים למלא רצונו ואנו חפצים להתקרב אליו ולדבוק בו על ידי קיום המצוות (רש"י על דברים יא, יג). אוהב את המקום ומקיים מצוותיו בשמחה, אוהב את המקום ונזהר מלצער אותו ומלעבור על רצונו.

ומקרא מלא דיבר הכתוב "והיה אם שמע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלוהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" (דברים יא, יג). מתוך "לאהבה את ה' אלוהיכם" [אהבת ה'] נקיים "ולעבדו" [עבודת ה'] ואז העבודה תהיה "בכל לבבכם ובכל נפשכם".

התורה הינה ברית בין אוהבים. הוא אוהב אותנו אהבת עולם ואהבה רבה, ואנחנו משתדלים לאהוב אותו בכל לבבנו, נפשנו ומאודנו. נדרשים אנו, שקיום המצוות וההישמרות מהעבירות יבואו מתוך אהבה ולא כמצוות אנשים מלומדה, כאומר "מה חובתי ואעשנה".

ב אלא שמצוות אהבת ה' לא מופיעה בעשרת הדברות ולכאורה לא מובן מדוע נפקד מקומה, שהרי היא הבסיס של קיום כל המצוות. ניתן ליישב על פי מה שנקדים שישנן שתי מדרגות בקיום המצוות. מדרגה ראשונה קיום מתוך אמונה בה' ומדרגה שנייה קיום מתוך אהבת ה'. קיום מתוך אמונה זו המדרגה הבסיסית ביותר שאין פחותה ממנה, וקיום מתוך אהבת ה' זו המדרגה הגבוהה ביותר שאין למעלה ממנה.

עשרת הדברות הינן המצוות הבסיסיות ביותר – אמונה, איסור עבודה זרה, שבת, כיבוד הורים, הימנעות מרצח, לא לגנוב נפש, לא לשקר בבית דין וכד'. ולכן מובן שעשרת הדברות

עוסקות בקיום המצוות בדרגה הבסיסית ביותר - קיום מתוך אמונה גם ללא אהבה. משום כך, הדברה הראשונה היא מצוות האמונה בה' – "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא מצוות אהבת ה'. משום שהיא השורש של קיום המצוות במדרגה הזאת. מתוך שאתה מאמין אתה צריך לקיים. ומבלעדי האמונה אין שום ערך לקיום המצוות.

אלא שכפי הנאמר לעיל ישנה מדרגה נוספת בעבודת ה', מתוך אהבה. ואת המדרגה הזאת אנחנו מזכירים לעצמנו בכל יום מספר פעמים בקריאת שמע – "לאהבה את ה' אלוהיכם ולעבדו". קריאת שמע מזכירה לנו להיכן אנחנו צריכים לשאוף ולהגיע. אסור לנו להסתפק בקיום מצוות ללא אהבה.

לא רק שזה אסור ולא ראוי אלא זה גם לא "מחזיק מעמד" ועלול להידרדר למצב של עזיבה מוחלטת של דרך ה', וכפי שהתורה מתארת לנו בפרשת כי תבוא בהסבירה מה התחיל את ההידרדרות הרוחנית של עם ישראל. "... תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב". צריך לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב, אחרת המצב הרוחני ידרדר עד כדי עזיבת עבודת ה', כמו שמתואר באורך בפרשת כי תבוא (דברים כ"ח).

וכיצד ניתן לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב? על ידי אהבת ה'. האוהב את הקב"ה יקיים את מצוותיו בשמחה ובהתלהבות שהרי הוא עושה נחת רוח לאוהבו. נכון שהקב"ה הוא גם מלכנו והמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא לעול על האדם, אך אין זה סותר את העובדה שהוא גם אבינו ואנחנו בנו בכורו האוהבים אותו ושמחים למלא רצונו.

ג אמנם יש מקום לדון לגבי מצוות "ואהבת לרעך כמוך", האם גם היא מצווה כללית שמלווה את כל המצוות שבין אדם לחברו. האם צריך לקיים את המצוות שבין אדם לחברו מתוך אהבת ישראל והיינו מתוך רצון פנימי להטיב להם ולא לפגוע בהם או שמא אין בכך צורך ודי לקיימן מתוך "אהבת ה'" בלבד.

בשאלה זו, אך בצורה קצת אחרת, עסק הרמב"ם בהקדמתו לפרקי אבות (פרק שישי). הוא הביא על כך מחלוקת והכריע לחלק בין המצוות והאיסורים. וזו לשונו:

"שמי שלא יתאוה אליהן יותר חשוב מן המתאוה אליהן ויכבוש את יצרו מהן – הם העניינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהם רעות: כשפיכות, דמים, וגנבה, וגזלה, ואונאה, ולהזיק למי שלא הרע לו, ולגמול רע למיטיב לו, ולבזות אב ואם וכיוצא באלו..." "מצוות השכליות", ואין ספק שהנפש אשר תכסוף לדבר מהם ותשתוקק אליו היא חסרה".

הרמב"ם מחלק בין מצוות "שמעיות" למצוות "שכליות". ומכיוון שכל המצוות שבן אדם לחברו הינן "מצוות שכליות", לפחות הכללים שלהן, גם אם לא כל הפרטים, לכן ראוי שאדם יקיימן גם מתוך אהבת הבריות. שמתוך אהבת ה' וקבלת מלכותו ומתוך אהבת ישראל ייתן צדקה, ישלם שכר השכיר ביום עבודתו, לא יגנוב, לא יספר לשון הרע וכד'.

וכך עולה מפורשות מדברי רש"י (פירוש שני) על דברי הלל לאותו גר "דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה, ואידך פירושה הוא זיל גמור", וביאר רש"י:

"אידך – שאר התורה, פירושה – דהא מילתא הוא לדעת איזה דבר שנאוי, זיל גמור ותדע". דהיינו, שהמצוות שבין אדם לחברו נובעות מהרצון לא לפגוע בשני ולא לעשות לו מה ששנוא עליו.

וכך ביאר ספר החינוך את דברי ר' עקיבא שאמר על הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" שזה כלל גדול בתורה:

"כלומר, שהרבה מצוות שבתורה תלויות בכך, שהאובח חברו כנפשו לא יגנוב ממנו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממון ולא בדברים, ולא יסיג גבולו, ולא יזיק לו בשום צד" (מצווה רמ"ג). ומסתבר שכוונת ר' עקיבא היא שזה המצב הראוי, שמתוך אהבת ישראל לא יעבור על האיסורים שבין אדם לחברו.

ד אמנם ההבנה הזאת תלויה בשתי נקודות עיקריות במצוות "ואהבת לרעך כמוך", שאותן ננסה בע"ה לברר כעת כפי כוחנו.

הראשונה, מהי אהבה? האם התורה מתכוונת לאהבה נפשית רגשית עמוקה ואז ניחא לומר שמצווה זו עומדת ביסוד כל המצוות שבין אדם לחברו או שמא כוונת המצווה למשהו אחר.

והשנייה, האם אהבה היא רק שלילת הרעה מזולתו או גם דין חיובי של אהבת ישראל ועשיית טובה. אם נאמר שבמצווה זו יש גם דין חיובי הרי שהיא כוללת גם את מצוות צדקה וכד' וממילא הדרך הרצויה לתת צדקה היא מתוך אהבת ישראל המשולבת יחד עם אהבת ה'.

האם אהבת ישראל היא ברגש?

מלבד העובדה שזה פשט לשון התורה בכותבה "ואהבת", לשון דומה ללשון הכתובה אצל מצוות אהבת ה', הדברים גם מפורשים בראשונים ואחרונים רבים. מספר דוגמאות. זו לשון רשב"ע (ויקרא יט, יז):

"לא תשנא את אחיך – הפך ואהבת לרעך, והנה אלה המצוות כולם נטועות בלב...". רבינו בחיי מנה מצווה זו כחובת הלבבות בהקדמתו לספרו "חובת הלבבות". כך גם עולה מפורשות מפירושו הרמב"ן על התורה. ספר פלא יועץ בערך אהבה חוזר ומדגיש מספר פעמים שאהבה היא בלב.

חשוב להדגיש: לעניות דעתי, מכיוון שההבנה הפשוטה של המילה "אהבה" היא רגש נפשי לבבי, ממילא, כל אחד מחכמינו שמשתמש במילה זו ולא כותב בצורה מפורשת שאין כוונתו לרגש אלא למשהו אחר, כוונתו היא לרגש. על כגון זה נכון להליץ "המוציא מחבירו עליו הראיה". אילו הוא היה סובר שאין הכוונה לרגש נפשי היה עליו לכתוב זאת בצורה מפורשת.

ה מהי דעת הרמב"ם? זו לשונו בהלכות דעות (פ"ו הל"ג) –

"מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח). לפיכך צריך שייספר בשבחו ולחוס על ממונו כמו שהוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו. והמתכבד בקלון חברו אין לו חלק לעולם הבא".

הרמב"ם נוקט בביאור מצווה זו פעולה: **יספר** בשבחו. ולכאורה קשה: אם המצווה היא ברגש מה שייך כאן סיפור בשבחו של הזולת? על מנת להבין את הדברים עלינו לראות את לשון הרמב"ם בספר המצוות בבארו את מצווה זו (מצות עשה ר"ו) –

"שְׂצֻנוּ לְאַהֲבָה קִצְתָּנוּ אֶת קִצְתָּנוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱבָר עֲצֻמּוֹ. וְשִׁתְּהִי חֲמִלְתִּי וְאַהֲבִי לְאָחִי כְּחֲמִלְתִּי וְאַהֲבִי לְעַצְמִי בְּמִמּוֹנוֹ וּבְגוּפוֹ וְכָל מֶה שִׁיְהִי בְּרִשּׁוֹתָיו אוֹ יְרֵצָה אוֹתוֹ. וְכָל מֶה שֶׁאַרְצָה לְעַצְמִי אֲרֻצָּה לוֹ כְּמִוְהוֹ וְכָל מֶה שֶׁאַשְׁנָא לְעַצְמִי אוֹ לְמִי שֶׁיִּדְבֹּק בִּי אֲשָׁנָא לוֹ כְּמִוְהוֹ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה (שם) וְאַהֲבָה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ".

הרמב"ם מדבר על שלושה דברים: אהבה, חמלה ורצון שיהיה לו. הוא מדבר רק על רגשות ועל רצונות, ולא על מעשים. הוא לא מזכיר עזרה ולא מזכיר נתינה או דברים אחרים מעין אלו.

כמובן, שאם אנחנו אוהבים וחומלים ורוצים שיהיה לו אנחנו בסופו של דבר גם ניתן, אך הנתינה עצמה לא כלולה במצוות "ואהבת". אין חובה לתת, יש חובה לרצות לתת. במצוות "ואהבת" אין חובה להיזהר מלפגוע בשני אך יש חובה לרצות לא לפגוע בו, דהיינו לחמול עליו. ממילא, אדם שמאד רוצה לתת צדקה מתוך אהבת ישראל כלפי העני אך אינו יכול מחמת שאין לו, אמנם לא קיים מצוות צדקה אך קיים מצוות "ואהבת לרעך כמוך" ולא מצד שאנוס הוא אלא משום שזה גדר המצווה - רצון לתת.

וכיצד נבאר את הרמב"ם בהל' דעות? תשובה: מטרת הרמב"ם שם היא לא לבאר את מצוות "אהבת ישראל" אלא לבאר כיצד יהודי צריך להתנהג באופן כללי ולכן יש מקום להביא גם את סיפור השבח על החבר משום שהוא נובע באופן טבעי ממצוות אהבת ישראל ובוודאי שזה רצון ה' שכך נתנהג, על אף שהוא לא כלול בתוכה בפועל. מצווה לאהוב כל יהודי אהבה כל כך אמתית וחזקה עד שהוא יספר בשבחו ויחוס על ממונו. שני הדברים הללו אינם האהבה עצמה אלא רק תוצאות שלה. אין מצווה לספר בשבחו של יהודי אך יש מצווה לאהוב אותו ומתוך זה לרצות לספר עליו, מה שבדרך כלל גם יקרה אם האהבה היא אמתית.

ו והדברים מפורשים בדברי הרמב"ם בספר המצוות שורש תשיעי. וזו לשונו:

"דע שכל ציווי התורה ואזהרותיה הנה הם בארבעה דברים. בדעות ובפעולות ובמידות ובדבור... וכן צונו להתנהג במידה מהמידות כמו מה שצונו בחמלה והרחמנות והצדקה והחסד והוא אמרו **ואהבת לרעך כמוך**, והזהירנו במידה מן המידות כמו מה שהזהירנו מהשנאה והנקימה והנטירה ודרישת הדם וזולת זה מהמידות הרעות כמו שאבאר".

הרמב"ם מחלק את המצוות והאזהרות לארבעה חלקים. שלושה מהם פשוטים וידועים: מחשבה, דבור ומעשה. לחלק הרביעי הוא קורא "מידות" וכוונתו למידות הנפש. דברים שהנפש מרגישה וחשה. חלק זה מקביל לחלוקה של בעל ספר "חובת הלבבות" אשר קורא לו "חובת הלבבות".

הרמב"ם כותב שכאשר התורה צוהתה עלינו "ואהבת לרעך כמוך" היא כללה בכך חמלה [רצון לא לפגוע], רחמנות [רצון לעזור למסכן], צדקה [רצון לתת צדקה לענין] וחסד [והיינו רצון לעשות חסד עם כל הבריות].

כיצד יתכן שבציווי אחד היא כללה את כל אלה? התשובה פשוטה. זו הגדרת אהבה. הרגשה בנפש שמעוררת את הרצון של האדם לכל הדברים הנ"ל.

ז מהו גדר המצווה לפי הרמב"ם? מסתבר לענ"ד שלפי הרמב"ם, אהבה זו צריכה להיות גדולה עד כדי שיש בכוחה להובילו למעשים או למנוע ממנו לפגוע באופן מעשי ולא די בהרגשת אהבה בעלמא. רק אז הוא מקיים את המצווה בשלמותה. יתכן שזו הסיבה שהוא מזכיר בדבריו גם מעשים [שיספר בשבחון]. מפני שצריך שיהא בכוח האהבה להובילו למעשים.

מעין זה קיים גם באיסורים לא תיקום ולא תיטור. על אף שהם אזהרות על הנפש המרגישה והינם חובות הלבבות, מכל מקום הן נאסרות מן התורה רק כאשר הן מלוות במעשים. נקימה

- במעשים בפועל, ונטירה – בדבור, שיזכיר לו את הפגיעה שפגע בו. אלא שקיים הבדל ביניהם לבין "ואהבת". בעוד שבהם אינו חייב אלא אם כן הרגש הוביל בפועל למעשה או דבור, במצוות "ואהבת" אין הדבר מעכב ואם רצה לעשות חסד מתוך אהבה הוא קיים את המצווה על אף שבסופו של דבר מחמת אונס לא עשה את החסד.

ח ובזה ניתן לבאר את דברי הרמב"ם בהלכות אבלות (פי"ד הל' א), שלכאורה סותר את עצמו.

"מצות עשה שלדבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים... וכן לשמח החתן והכלה... אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הם בכלל "ואהבת לרעך כמוך": כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותם אתה לאחרים בתורה ובמצוות".

מצד אחד כתב הרמב"ם "מצוות עשה שלדבריהם"; "מצוות אלו מדבריהם", ומצד שני כתב שהם בכלל "ואהבת לרעך כמוך" ואם כן עליהן להיות מדאורייתא. קושיה זו נשאלה על ידי המפרשים על הרמב"ם (שם) אשר נתנו עליה מספר תירוצים. אענה גם אני את חלקי בעזרת צורי. תשובה לענ"ד: מצוות אלו אינם מדאורייתא ממש כיון שמצוות "ואהבת" הינה להרגיש אהבה בלבד ואין בה חיוב על המעשים.

אך יהודי שיקיים מצוות התורה ויאהב כל יהודי כגופו ממילא ירצה בפועל ואף יקיים את כל המצוות הללו. יוצא איפוא, שכאשר התורה חייבה לאהוב יהודי אחר היא בעצם רוצה שהוא גם יבקר חולים וישמח חתן וכלה אך היא לא חייבה זאת ממש ואין בקיום המעשים הללו מצווה מהתורה.

אמנם, אולי משום חשיבות העניין להרבות שלום ואחדות בתוך ישראל, תיקנו חכמים מצוות עשה מסוימות מדבריהם. שכל הדברים שמנה הרמב"ם בהלכה זו, חייב יהודי לקיימם גם אם אין בתוכם אהבה גדולה לחברו, ובכך מקיים מצווה דרבנן.

מסקנה: מצווה דאורייתא של אהבה יש רק על הרגש ולא על המעשים, אך ישנן מצוות דרבנן הכלולות במצוות "ואהבת" שהינן על מעשים בפועל.

ט דעת ספר החינוך

זו לשון ספר החינוך:

"לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו... ואמרו בספרא אמר ר' עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויות בכך, שהאזהבה חברה כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו וכו'... שכלל הכול הוא שיתנהג האדם עם

חברו כמו שיתנהג האדם עצמו... והמתנהג עם חברו דרך אהבה ושלם ורעות ומבקש [רוצה] תועלתם ושמח בטובם עליו הכתוב אומר...".

מדבריו עד כאן משמע מפורשות שמדובר במצווה על הרגש. ובפרט מהמילים "שהאהבה חברו כנפשו לא יגנוב ממנו וכו'". כוונתו היא, שהאהבה הנפשית הרגשית תגרוור בעקבותיה זהירות בפועל על גופו של החבר ועל ממנו. ומה שהוא מזכיר בדבריו פעולות מסוימות אין כוונתו שהן עצמן המצווה אלא שהן נובעות מהאהבה ובמידה מסוימת כלולות בה.

אמנם סוף דבריו של החינוך לא מתיישבים לכאורה עם תחילתם. וזו לשונו:

"והעובר עליה ולא נזהר בממון חברו לשמרו, וכל שכן אם הזיק אותו בממון או צערו בשום דבר לדעת, ביטל עשה זה מלבד החיוב שבו".

לפי החינוך, אם אדם לא הרגיש אהבה כלפי חברו הוא לא ביטל מצוות עשה, וכן אם לא הרגיש חמלה כלפיו, ורק אם לא נזהר בפועל על ממון חברו, דהיינו לא שמר כראוי על פיקדונו של חברו או על בהמתו שהלכה והזיקה לממון לחברו, רק אז ביטל מצוות עשה של ואהבת. וקל וחומר אם הזיק בפועל את חברו או צערו. כלומר, ביטול מצוות עשה של ואהבת הוא רק במישור של הפעולות. או שהוא היה צריך לעשות פעולה [שמירה] ולא עשה, או שאסור היה לו לעשות פעולה ועשה אותה.

נלע"ד ליישב כוונתו, הגדרת המצווה היא רגש שבא לידי ביטוי ברצון לתת ולעזור ולא לפגוע וכד'. ויש בכך מדרגות רבות – החל באהבה ואכפתיות פשוטים וכלה באהבה כמון ממש. מדובר בתהליך. לא בפעולה או באמירה קצרה אלא בתהליך נפשי מורכב וארוך.

מתי נחשב שמבטל את המצווה? לא מסתבר שאדם שלא אוהב את רעו ממש כבר יבטל מצווה זו. מסתבר מאד שיהיה למצווה זו רק תחתון שרק היורד ממנו ביטל את מצוות העשה, וכן יש רף עליון שאליו צריך לשאוף ורק על ידי הגעה עליו המצווה מתקיימת בשלמות.

הרף התחתון הוא: אם לא מקיים אהבה זו בכלל, והיינו חוסר אכפתיות עד כדי פגיעה עקיפה [חוסר שמירה] או ישירה ביהודי אחר. אם הייתה לו קצת אהבה כלפיו היא הייתה באה לידי ביטוי באכפתיות כלפיו מה שהיה גורם לו להיזהר בגופו ובממנו.

כלומר, הוא לא מבטל את המצוות עשה בעצם הפעולה, אלא שהפעולה מגלה על חוסר אהבה מוחלט. וכל זמן שאינו פועל לרעתו מתוך אכפתיות הדבר מגלה שיש בתוכו קצת אהבה כלפיו ולכן לא ביטל את המצוות עשה. סיוע לדבר מלשונו של החפץ חיים (פתיחה-עשין אות ב') "והמספר לשון הרע ורכילות על חברו, או המקבל, אף אם הדבר אמת, נראה

בעליל שאינו אוהבו כלל". הדגש הוא במילים "נראה בעליל". סיפור לשון הרע מגלה ומוכיח שהוא לא אוהבו כלל.

לעניות דעתי גם הרמב"ם מודה שיש רף תחתון השונה מהרף העליון אך הרמב"ם ו"החינוך" נחלקים בזהות של אותו רף תחתון. בעוד שלפי ה"חינוך" הרף הזה נמצא במישור של המעשים, לפי הרמב"ם הוא נמצא גם במישור של הרגשות. ואף מי ששונא יהודי והודיעו שהוא שונאו, שלא עובר משום "לא תשנא את אחיך בלבבך", בכל זאת ביטל מצוות עשה של "ואהבת" (מצוות ל"ת ש"ב).

ההיגיון של שיטתו זהה להיגיון של בעל החינוך. רק מי שלא אוהב בכלל מבטל את מצוות העשה. ומכיוון שמי ששונא הרי הוא לא אוהב כלל, ממילא אדם כזה ביטל מצוות עשה של "ואהבת" על אף שלא עשה מעשי נזק ופגיעה, ואפילו נזהר בממון חברו.

[י] מעין זה ניתן לומר גם במצוות אהבת ה'. אף במצווה זו הרף העליון מורכב וגבוה מאד ולכן ניתן להשגה רק על ידי תהליך עקבי ארוך. משום כך לא מסתבר לומר שכל מי שלא הגיע לאותו רף עליון ביטל מצוות עשה זו. לגבי הרף העליון כותב הרמב"ם (הל' תשובה פ"י הל"ג):

"וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיהיה אֵת ה' אֶהְבֶּה גְדוֹלָה יְתִירָה עֲזָה מְאֹד עַד שֶׁתִּהְיֶה נִפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּאַהֲבַת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגֶה בֶּה תְּמִיד **כֹּאֲלוֹ חוֹלֵה חֲלֵי הָאֶהְבָּה שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה מֵאַהֲבַת אוֹתָהּ אִשָּׁה** וְהוּא שׁוֹגֶה בֶּה תְּמִיד בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ בֵּין בְּקוּמּוֹ בֵּין בְּשַׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה. יֵתֵר מִזֶּה תִּהְיֶה אֶהְבַּת ה' בְּלֵב אוֹהֲבִיו, שׁוֹגִים בֶּה תְּמִיד כְּמוֹ שֶׁצֻּוּ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשְׁךָ, וְהוּא שֶׁשְׁלֵמָה אִמֵּר דְּרָךְ מִשְׁלַח **כִּי חוֹלֵת אֶהְבָּה אֲנִי**, וְכָל שִׁיר הַשִּׁירִים מִשְׁלַח הוּא לְעִנְיָן זֶה."

או בלשונו של החינוך:

"והעניין על דרך משל [דוגמא]: שיהא נזכר באהבת השם תמיד, כזיכרון החושק תכלית החשק בתשוקתו שישגי להביאה אל ביתו".

אמנם לגבי ביטול מצווה זו כתב החינוך דברים אחרים, והוא מציב רף תחתון הרבה יותר נמוך:

"והעובר על זה וקובע מחשבתו בעניינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג בהם לבד, או להשיג כבוד העולם הזה הכוזב, להגדיל שמו לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי הישרים ביטל עשה זו וענשו גדול" (מצווה תיח).

לפי החינוך, ביטול מצוות עשה זו הוא רק כאשר קובע מחשבתו בעניינים הגשמיים שלא לשם שמיים כלל. והיינו שאהבת ה' לא באה לידי ביטוי מעשי כלל, וכל השיקולים שלו בפעולותיו הינם אנוכיים בלבד.

כמו באהבת ישראל כך גם באהבת ה' יש מדרגות רבות. המדרגה הגבוהה ביותר הינה "חולה אהבה" והמדרגה הנמוכה ביותר היא אכפתיות בסיסית מהקב"ה ומעבדיו הנאמנים, באופן שאחד מהשיקולים שלו בעשיית דברים יהיה לפחות גם כדי להטיב לטובים או לחזק ידי הישרים שהם עבדי ה'. רק מי שלא אכפת לו כלל מהקב"ה ביטל מצוות עשה זו.

יא] האם אהבה היא רק שלילת הרעה מזולתו?

צריכים אנו לדון האם אהבה היא רק שלילת הרעה מזולתו או שמא יש בה גם חיוב להטיב לו. נפקא מינה לרצון בצדקה ובעזרה לזולת וכד'.

מדברי הלל הזקן לאותו גוי שבא להתגייר – מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך (עפ"י הבנתו השנייה של רש"י הנ"ל) – ניתן לדייק לכאורה שהמצווה היא רק על שלילת רעה מזולתו. וכך עולה מדברי המהרש"א שם:

"...מכל מקום אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה דעלך סני וכו', התרגום מלישנא דקרא היה לו לומר – תרחמיה לחברך כוונתך כתרגום אונקלוס. ויש לומר דמשמע ליה דקרא לא איירי אלא בכי האי גוונא בלא תעשה, דגביה לא תקום ולא תטור כתיב, ועלה קאי ואהבת לרעך וגו', שלא תעשה לו רעה מכל דסני לך. אבל לגבי לעשות טובה לא קאמר ואהבת לרעך כמוך, כדאמרין חייך קודמים לחיי אחיך, וכן מוכיחין דברי תרגום יונתן עיין שם".

אמנם ניתן לדחות את ההוכחה מהגמרא שם במספר דרכים. לדוגמא, כדחייתו של הרי"מ מגור עה"ת (פרשת קדושים, ד"ה ואהבת לרעך) וזו לשונו:

"ויש לומר כי המושג העליון אשר שכלו של גוי מסוגל להגיע אליו, הוא הצד השלילי שלא יעשה לזולתו דבר שהיה יכול להכאיב גם לו, אולם להשיג גם את הצד החיובי, שיאהב את הזולת ממש כמו שהוא אוהב את עצמו, זה כבר למעלה משכלו".

המהרש"א הוכיח את שיטתו מתרגומו של יונתן בן עוזיאל. זו לשון התרגום:

"ותרחמי לחברך [תאהב את רעך] דמן אנת סני לך לא תעביד ליה [דמה שאתה שונא לך לא תעשה לו]. חשוב לציין, שלעומת זאת, אונקלוס תירגם "ותרחם לחברך כותך", והיינו אהבה נפשית רגשית.

יב אמנם לענ"ד ניתן לדחות את ההוכחה מתרגום יונתן בשני אופנים, ומעין זה גם את המהרש"א:

א. כאשר נדייק בלשון תרגום יונתן נבחין שאת המילים "ואהבת לרעך" הוא מתרגם כמו אונקלוס – "ותרחם לחברך", ורק את המילה "כמוך" הוא מתרגם "דמן אנת סני לך לא תעביד ליה". משמעות הדבר היא שיש לחלק את המצווה לשני חלקים. החלק האחד הוא החובה לאהוב, והחלק השני הוא לאהוב כמוך¹³⁹. את "כמוך" לא ניתן לקיים במובן החיובי, אחרת יקשה כיצד הדברים יסתדרו עם דרשתו של ר"ע שחייך קודמין לחיי חברך (בבא מציעא (סב.)), ולכן תירגם יונתן את המילה "כמוך" רק בשלילת הרעה מזולתו, לפי שבדבר זה אכן ניתן להגיע לשוויון בין האדם לבין רעהו. אך ביחס למצוות "ואהבת לרעך", גם תרגום יונתן יודה שמצוות האהבה כוללת גם רצון לעשות טובה לחברך.

ב. מעין מה שהסברנו את החינוך, שיש רף עליון ויש רף תחתון שרק כאשר עוברים עליו מבטלים מצוות עשה של "ואהבת". הרף העליון גבוה והוא כולל הרגשת אהבה ממש עד כדי רצון לעשיית פעולות **חיוביות** וזו ההבנה הפשוטה של המילים "ואהבת לרעך כמוך". ללא גבולות [בשונה מההסבר הקודם. זו אחת הנפק"מ ביניהם]. ואילו הרף התחתון נמוך יותר - לא לפגוע באחר והיינו שלילת הרעה מזולתו, ואף הוא ללא גבולות. כמוך ממש.

תרגום יונתן מבאר את הפסוק לפי הרף התחתון לפי שרק העובר עליו נחשב מבטל מצוות עשה של "ואהבת" ולא כאשר הוא לא מקיים את הרף העליון של המצווה החיובית. ממילא, רק מי שפוגע ביהודי מתוך חוסר אכפתיות ביטל מצווה זו. אך גם הוא מודה שהתורה מצווה את האדם לשאוף לקיים את הרף העליון.

יג לענ"ד להרחיב מעט את ההסבר הראשון שנראה מסתבר מאד בדקדוק לשון התרגום. דעת תרגום יונתן ודעת המהרש"א היא, שמצוות "ואהבת" מוגדרת כחובת הלבבות והיא על הרגש, כפי פשט הפסוק וכפי הראשונים שהבאנו לעיל. והיינו קישור נפשי מסוים שבא לידי ביטוי בשני רצונות, בבחינת סור מרע ועשה טוב. רצון חיובי לתת ולעזור, וכן חמלה הגוררת הימנעות מפגיעה או נזק.

כאשר התורה מצווה "ואהבת לרעך" היא כוללת את שני הרגשות הנ"ל. אך כאשר היא מוסיפה "כמוך" היא מתכוונת לבאר את החמלה בלבד. היא צריכה להיות חזקה ועוצמתית עד שתהיה שווה לחמלה שלך כלפי עצמך. אך לגבי הרצון לעזור ולתת אין צורך שתרגיש

¹³⁹ זכר לדבר מדברי הכהן הגדול בספר חפץ חיים (פתיחה – עשיין אות ב'). זו לשונו לגבי מי שמספר לשון הרע ובכך מבטל מצוות עשה של ואהבת: "וכל שכן ד' כמוך" אינו מקיים". משמע שהוא מחלק בין עיקר המצווה לבין "כמוך".

רצון חזק כמו שאתה רוצה להטיב לעצמך, כיוון שאחרת, לא תוכל להקדים את חייך לחיי חברך, והתורה אמרה "וחי אחיך עמך".

יד בשני אופנים אלו ניתן להסביר גם את המהרש"א:

א. הוא דיבר רק על המילה "כמוך" שהיא לבדה מדברת על שלילת הרעה מזולתו, ולא על המילים "ואהבת לרעך".

ב. המהרש"א מדבר על הרף התחתון, שיהודי מבטל מצוות עשה של "ואהבת לרעך" רק כאשר לא שלל הרע מזולתו שנפגע ממנו בצורה ישירה או עקיפה. אך אם כל חטאו היה שלא הרגיש ופעל בצורה חיובית לטובתו של הזולת, לא ביטל בזה את מצוות העשה. ממילא, גם המהרש"א יודה שעל מנת לקיים את המצווה כהלכתה [הרף העליון] צריך כל יהודי להשתדל להרגיש אהבה, אכפתיות ורצון לעזור לכל היהודים ומתוך זה לתת צדקה וכד', אך אם לא קיים זאת לא ביטל מצוות עשה.

על אף ששני פירושים אלו נראים קצת דחוקים בלשונו של המהרש"א, מכל מקום הרווח היוצא מהם גדול. הן שדברי המהרש"א מסתדרים עם פשט הפסוק ואין מקרא יוצא מידי פשוטו והן שהוא לא חולק על הראשונים שנביא לקמן.

וכך גם ניתן לפרש את דברי הלל הזקן לגוי. הוא פירש לו את הפסוק באופן שיסתדר גם עם המילה "כמוך" והיינו במשמעות של שלילת הרעה מזולתו, על אף שגם הוא מודה שיש משמעות נוספת בפסוק והיא רגש אהבה ועשייה חיובית. או שהוא לימד אותו את הרף התחתון של מצוות "ואהבת", שרק העובר עליו ביטל מצוות עשה.

טו אלא שראיתי מי שדייק מלשונו של החינוך, שהזכיר בדיני המצווה רק מניעת דברים שליליים, כדברי המהרש"א. אמנם לענ"ד עיון בדברי החינוך יעלה מסקנה אחרת. הן משום שהחינוך כתב "ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח" ומשמע מלשון זו שיש עניין שיספר עליו שבח ולא רק שימנע מלספר עליו דברים רעים, והן משום דברים מפורשים של החינוך:

"והמתנהג עם חברו דרך אהבה ושלוה ורעות ומבקש תועלתם ושמח בטובם עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר".

הרי שהחינוך כותב בצורה מפורשת "ומבקש תועלתם ושמח בטובם".

טז מעין מה שחילקנו בין "ואהבת לרעך" לבין "כמוך" מסתבר לחלק בשיטת התוס' בסנהדרין על דברי הגמרא:

"אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר קרא: ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה",

וביאר תוס': "יש מפרשים משום דלרעך כמוך לא שייך מחיים דחייך קודמין...".

פירוש: ישנה לכאורה סתירה בתוך דברי ר' עקיבא, בין הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" לבין הפסוק וחי אחיך עמך שדרש עליו ר' עקיבא חייך קודמין לחי חברך. סתירה זו היא שהובילה את רב נחמן לדרוש את הפסוק במציאות שאחרי המוות כיוון שבעודו בחיים אי אפשר להשוות את האהבה.

אמנם קשה מאד לומר שזו היא כוונת התוס' לעקור כל כך את הפסוק מפשטו, ועוד שאם כן כיצד יתכן שעל זה אמר ר' עקיבא "זה כלל גדול בתורה" ועוד קושיות נוספות. לכן לענ"ד פשוט כפי שאמרנו לעיל לחלק בין שני חלקי המצווה. פשוט לתוס' שהמצווה לאהוב שייכת בעודו בחיים והיא כוללת גם רצון לעשות דבר חיובי [אחרת אין כלל סתירה בין שני הפסוקים] ולא רק מניעת השלילה, וכל כוונת התוס' היא רק לבאר את המילה "כמוך" שהיא יכולה להתקיים רק לאחר מות האדם כאשר נברור לו מיתה יפה. לאחר כותבי ראיתי שב"ה כיוונתי לדעת הגר"י פרלא לרס"ג (מ"ע יט), ופשוט הוא.

הפמ"ג¹⁴⁰ ("אשל אברהם סימן קנ"ו ס"ק ב' ד"ה ומ"ש המתכבד) מדויק מדברי הרמב"ם בהל' דעות דלא כדברי המהרש"א, וזו לשון הרמב"ם: "לפיכך צריך לספר בשבחו... ורוצה בכבוד עצמו". [הובאו במאמרו של הרב הראשי לישראל לשעבר הרה"ג הרב ישראל מאיר לאו שליט"א, וכן הובאו שם דברי הרי"מ מגור] וכן לענ"ד מוכח מדברי הרמב"ם בספר המצוות הנ"ל: וכל מה שאַרְצָה לעצמי אַרְצָה לו כְּמֹהוּ".

הרמב"ן על התורה על מצווה זו כותב בצורה מפורשת שהמצווה היא "שיאהב חברו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב", וכן "אבל יאהב כרבות הטובה לחברו כאשר אדם עושה לנפשו ולא ייתן שיעורין באהבה".

יז סיכום: לגבי הרף התחתון שרק העובר עליו מבטל מצוות עשה של "ואהבת" העלנו שתי אפשרויות: א. חוסר אכפתיות עד כדי פגיעה מעשית ישירה או עקיפה [חינוך]. ב. חוסר אכפתיות עד כדי שנאה גם ללא פגיעה מעשית [רמב"ם].

¹⁴⁰ נעזרתי גם במאמרו של הרב הראשי לישראל לשעבר הגאון הגדול הרב ישראל מאיר לאו שליט"א במציאת חלק מהמקורות.

תיתכן אפשרות שלישית הדומה ל"חינוך": ג. חוסר אכפתיות מדבר רע שיקרה לזולתו. כלומר, הוא לא שונא את רעהו אך גם לא אוהב אותו כלל עד כדי שאם יקרה לו משהו רע לא ירגיש בלבו צער וכאב.

בדומה לזה ניתן להציע אפשרות רביעית: ד. חוסר אכפתיות עד שאין בלבו שום רצון לעזור ליהודי. אפשרות זו הינה המחמירה ביותר.

יתכן שאף הרמב"ם יודה לאפשרות השלישית או הרביעית אך אין הוכחה שהוא מחמיר עד כדי כך. הוא דיבר במפורש רק על מקרה שבו הוא ממש שונא את השני ועל כך כתב שהוא ביטל מ"ע של "ואהבת".

חשוב להדגיש, שהחלוקה הזאת לרף עליון ותחתון באה מצד אחד לרומם את האדם לשאוף גבוה ולא להסתפק במועט ומאידך לא לייאש אותו בשאיפה גבוהה מידי שלא ניתנת ליישום. מתחילים ברף הנמוך ומשתדלים לא לרדת ממנו ובמקביל מתעלים ומתאמצים להגיע לרף הגבוהה.

לעילוי נשמת

רפאל בן עליה ז"ל

נלב"ע כ' באב התשנ"ו

ולעילוי נשמת

שמעון בן דינה ז"ל

נלב"ע כ"ג תמוז התשס"ח

לזיכרון עולם

נר ה' נשמת אדם

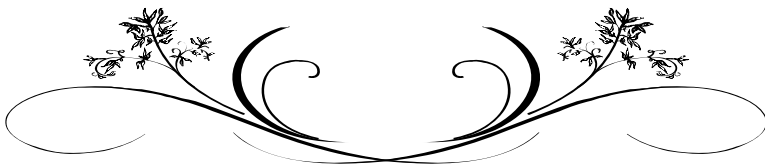
לעילוי נשמת המנוחה הכשרה

רג'ינה בת מיסה ז"ל דואני

לבית משפחת רובין

נלב"ע ביום ז' בניסן התשע"א

ת. נ. צ. ב. ה

לרפואת **סעדיה** בן יהודית

לעילוי נשמת
הקדוש **אריאל חובב** הי"ד
בן ניסים וחפציבה יבדל"א

לעילוי נשמת
נעה סרלואי ע"ה
בת שולמית ע"ה

לעילוי נשמת
מאיר בן משה והודיע **אינגבר**

לעילוי נשמת
חיה מלכה בת מרדכי וטובה **טובמן**

"כל רצונו של האדם לעשות טוב בעולמו"

לעילוי נשמת:

ישראל נכטיילר

מורה לחיים- חינוך דורות של תלמידים לאהבת ה', לאהבת
הארץ ולאהבת ישראל.

אהבת ישראל שבערה בו סחפה אחריה את כל הסובבים
אותו.

נפטר בכ"א תמוז תשע"ב בשנת נ"ג לחייו
ת.נ.צ.ב.ה.

